

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Διδακτορική Διατριβή

Η Ενέργεια ως Παράγων Ισχύος στη Διεθνή Πολιτική
Η Προσέγγιση του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Βασίλειος Μπαλάφας

Κόρινθος, Ιούνιος 2022

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Doctoral Dissertation

Energy as a Power Factor in International Politics
The Encompassing Realism Approach

Vasileios Balafas

Corinth, June 2022

Στην κόρη μου, την Κατερίνα

Στη σύζυγό μου, τη Δέσποινα

Στους γονείς μου, τον Αριστείδη και την Κίττυ

*Στον άνθρωπο που με καθοδήγησε και σε αυτό το ακαδημαϊκό ταξίδι,
τον Επίκουρο Καθηγητή, Ευστάθιο Φακιολά*

Ευχαριστίες

Τούτο το ταξίδι ξεκίνησε περίπου 10 χρόνια πριν, το 2012, στις αίθουσες του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στην Κόρινθο. Οδήγησε σε δύο μεταπτυχιακούς τίτλους και στην παρούσα διδακτορική διατριβή. Κοιτάζοντας πίσω, διαπιστώνω ότι τίποτα δεν ήταν τυχαίο, τίποτα δεν ήταν μάταιο. Κάθε ώρα μέσα στα αμφιθέατρα και στις αίθουσες διδασκαλίας, κάθε ρανίδα γνώσης που προσφέρθηκε γενναιόδωρα από τους καθηγητές μου, κάθε βιβλίο, εργασία, πόνημα που μελέτησα, οδήγησε σε αυτή την ακτή.

Δεν είμαι σίγουρος ότι το «ευχαριστώ» είναι η κατάλληλη λέξη προς όλους αυτούς τους ανθρώπους. Σίγουρα είναι το ελάχιστο που μπορώ να τους απευθύνω στην ολοκλήρωση αυτού του κύκλου. «Ευχαριστώ», ολόψυχο, ατόφιο, άδολο, θερμό.

Θέλω να ξεχωρίσω δύο πρόσωπα καθοριστικά σε αυτή την πορεία.

Τον Καθηγητή Παντελή Σκλιά, πρύτανη σήμερα του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου, ο οποίος με στήριξε και πίστεψε – ίσως και πριν από εμένα τον ίδιο – ότι αυτή η πορεία θα κατέληγε εδώ. Στάθηκε αρωγός, δάσκαλος, φίλος.

Τον Επίκουρο Καθηγητή, Στάθη Φακιολά που επέβλεψε, εκτός από την παρούσα διατριβή και μια μεταπτυχιακή διπλωματική. Φάρος σε στιγμές αδιεξόδων, υπομονετικός δάσκαλος και καθοδηγητής στις ατελείωτες συζητήσεις σχετικά με το αντικείμενο, εντυπωσιακά πράος αλλά και εποικοδομητικά οξύς όπου χρειαζόταν. Σήμερα πια διαπιστώνω ότι τίποτα από όλα αυτά δεν θα ήταν εφικτό χωρίς τη δική του συμβολή. Είναι τιμή μου που το δικό μου όνομα θα βρίσκεται πλάι στο δικό του σε διεθνείς δημοσιεύσεις που ολοκληρώσαμε μαζί.

Το ταξίδι δεν ήταν εύκολο, ούτε ο άνεμος υπήρξε πάντα ούριος. Και αυτό πρωτίστως το βιώνει η οικογένεια όποιου αποφασίζει να περπατήσει αυτή τη διαδρομή. Διαδρομή που αν και μοιάζει μοναχική, δεν είναι δυνατή χωρίς ισχυρά στηρίγματα όπως αυτό της οικογένειας. Στη σύζυγό μου τη Δέσποινα και την κόρη μου την Κατερίνα δεν αρκεί ένα «ευχαριστώ». Συνοδεύεται και από μια «συγγνώμη». Για όλες εκείνες τις ώρες που υπέμεναν καθώς εξελισσόταν αυτή η πορεία.

Σε αντίστοιχη θέση και οι γονείς μου. Ο Αριστείδης και η Κίττυ. Στήριξαν, βοήθησαν, πίστεψαν, υπέμειναν. Και ίσως το πιο σημαντικό, χάρηκαν σε κάθε ορόσημο της διαδρομής.

Ευχαριστώ επίσης τους Καθηγητές Σπύρο Ρουκανά και Κωνσταντίνο Χαζάκη, μέλη της Τριμελούς Επιτροπής, καθώς και όσες και όσους με τον τρόπο τους με βοήθησαν σε αυτή τη διαδρομή.

Η Ενέργεια ως Παράγων Ισχύος στη Διεθνή Πολιτική

Η Προσέγγιση του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Σημαντικοί Όροι : Ρεαλισμός, ενέργεια, ισχύς, σχολή σκέψης, κράτος, διεθνές σύστημα, ανταγωνισμοί, υπερίσχυση, υπερδύναμη, εξαγωγείς, εισαγωγείς, αγωγοί, πετρέλαιο, φυσικό αέριο, πόροι, ασφάλεια, απειλή, εθνικό συμφέρον

Περίληψη

Η περίοδος μετά το 2000 και μέχρι σήμερα είναι μια περίοδος έντονης πολιτικοποίησης των ενεργειακών ζητημάτων σε διεθνές επίπεδο. Η διεθνής ενεργειακή αρένα, που έχει εκ των ουκ άνευ δημιουργηθεί, λειτουργεί σαν μια παράλληλη και διακριτή διάσταση των διακρατικών ανταγωνισμών και αντιπαραθέσεων στο διεθνές περιβάλλον. Η ενέργεια δεν είναι δυνατό πλέον να αντιμετωπίζεται με καθαρά τεχνικούς και εμπορικούς όρους. Τίθεται με διάφορες μορφές στον πυρήνα των εθνικών συμφερόντων και των εθνικών στρατηγικών και μπαίνει στο επίκεντρο πολλαπλών και πολυεπίπεδων διαδράσεων μεταξύ των κεντρικών παικτών που δεν είναι άλλοι από τα κυρίαρχα κράτη ως βασικοί δρώντες του ενεργειακού παιχνιδιού εντός του ευρύτερου πλαισίου της διεθνούς πολιτικής.

Ο Περικλείων Ρεαλισμός προτείνεται ως μια συνολική ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που εξετάζει και αναδεικνύει την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική. Εδράζεται σε τρία θεμελιώδη συστατικά στοιχεία, το Αποθετήριο Ρεαλισμού, το Στόχο Ενεργειακού Στάτους και το Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας. Τα στοιχεία αυτά αξιοποιούνται με τη χρήση ενός πολυπρισματικού ερευνητικού φακού προκειμένου να αναδείξουν τη συσχέτιση της ενέργειας με ζητήματα ισχύος, ασφάλειας και αντιμετώπισης απειλών από τα κράτη. Ταυτόχρονα, ιχνηλατείται και αναδεικνύεται ο ρόλος της ενέργειας ως μοχλός έκφρασης και επιδίωξης της φιλοδοξίας βελτίωσης της σχετικής θέσης των κρατών εντός της διεθνούς τάξης, καθώς και της προώθησης των εθνικών συμφερόντων τους.

Energy as a Power Factor in International Politics

The Encompassing Realism Approach

Keywords : Realism, energy, power, schools of thought, state, international system, competition, dominance, superpower, exporters, importers, pipelines, oil, gas, resources, security, threat, national interest

Abstract

The period after 2000-2020 and until now is a time of intense politicization of energy issues at the international level. The international energy arena , which has since been emerged sine qua non, functions as a parallel and distinct dimension of states' competition and conflicts in the international level. Energy can no longer be dealt with in purely technical and commercial terms. It is put, in various forms, at the core of national interests and strategies and it is placed at the center of multiple and multi-layered interactions between central players who are not other than sovereign states as key players in the energy game within the wider framework of international politics.

Encompassing realism is proposed as a comprehensive research and explanatory approach that examines and highlights energy as a power factor in international politics. It is based on three fundamental components, the Realism Repository, the Energy Status Goal and the Energy Security Riddle. These components are deployed using a multi-prism research lens to show the correlation of energy with power, security and threat response issues by states. At the same time, the role of energy as a lever for the states' ambition of improving their relative position within the international order and the promotion of their national interests is being tracked and highlighted.

Τριμελής Επιτροπή :

Ευστάθιος Φακιολάς, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
(Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Χαζάκης, Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Σπυρίδων Ρουκανάς, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Copyright © Βασίλειος Α. Μπαλάφας, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση :

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

B.Μπαλάφας

Πίνακας Περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Εισαγωγή – Βασικοί άξονες της διατριβής και μεθοδολογία	1
1.1 Η ενέργεια στη διεθνή πολιτική.....	6
1.2 Η πρόκληση και οι σκοποί της έρευνας.....	12
1.3 Αφετηρίες πρωτοτυπίας και προσαρμογή συμβολών	24
1.4 Η χρονολογίδα μελέτης.....	36
1.5 Η δομή της διατριβής.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Το Αποθετήριο Ρεαλισμού και ο ερευνητικός φακός : αρχές και συμβολές	48
2.1 Το «Αποθετήριο Ρεαλισμού».....	50
2.2 Η θεωρητική φαρέτρα των εκφάνσεων του ρεαλισμού	56
2.3 Κλασικός ρεαλισμός.....	58
2.4 Νεορεαλισμός	60
2.5 Ο Επιθετικός και ο Αμυντικός ρεαλισμός	63
2.6 Νεοκλασικός ρεαλισμός.....	67
2.7 Η συμβολή της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας.....	72
2.8 Χτίζοντας τον Περικλείοντα Ρεαλισμό.....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ενέργεια και ισχύς	82
3.1 Η ενέργεια και τα είδη ισχύος	86
3.2 Ενέργεια και σχέσεις ισχύος	91
3.3 Ενέργεια και σκληρή ισχύς.....	95
3.4 Ενέργεια και ήπια ισχύς	97
3.5 Ενέργεια και έξυπνη ισχύς	99
3.6 Ενέργεια και οξεία ισχύς.....	102
3.7 Ενέργεια και κανονιστική ισχύς	105
3.8 Ενέργεια και ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη	105

3.9 Ενέργεια και δομική ισχύς	111
3.10 Ενέργεια και νοησιακή ισχύς	114
3.11 Ενέργεια και πρωτεϊκή ισχύς	116
3.12 Συμφωνική ορχήστρα ή το κάθε όργανο μόνο του;	117
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Ενέργεια, ασφάλεια και απειλές.....	121
4.1 Η αναζήτηση πόρων και ο αγώνας δρόμου για όσα απομένουν.....	122
4.2 Ορίζοντας την ενεργειακή ασφάλεια	128
4.3 Απειλή, κίνδυνος, σύγκρουση.....	131
4.4 Η ενεργειακή ασφάλεια στην πράξη	136
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους»	144
5.1 Περιγραφή.....	144
5.2 Επεξηγηματικές δυνατότητες και προεκτάσεις.....	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Ο Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας.....	166
6.1 Το παζλ και το πακέτο ασφάλειας	167
6.2 Το ενεργειακό «πακέτο», το εθνικό συμφέρον και η προβολή τους.....	170
6.3 Ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας.....	181
6.4 Συνοπτικά παραδείγματα για το Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας.....	186
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Ο Περικλείων Ρεαλισμός : Modus operandi	200
7.1 Το ολοκληρωμένο σχήμα του Περικλείοντος Ρεαλισμού	200
7.2 Συνοπτικές ύπο-περιπτώσεις εφαρμογής του Περικλείοντος Ρεαλισμού	204
7.2.1 Τουρκία.....	205
7.2.2 Κύπρος.....	210
7.2.3 Αίγυπτος	214
7.3 Μια ειδική περίπτωση: η Ε.Ε.	218
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Συμπεράσματα	226
ΕΠΙΜΕΤΡΟ Η τραγική εξέλιξη των Ουκρανικών κρίσεων	234
Βιβλιογραφία	241

Κατάλογος Πινάκων

Πιν. 7. 1 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Τουρκίας	209
Πιν. 7. 2 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Κύπρου.....	213
Πιν. 7. 3 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Αιγύπτου	217

Κατάλογος Εικόνων

Εικ. 1 - Τι εξετάζουμε, πως και με ποιο βασικό θεωρητικό υπόβαθρο	18
Εικ. 2 - Τα βασικά συστατικά του Περικλείοντος Ρεαλισμού	19
Εικ. 3 - Πρώτο συνολικό σκαρίφημα του Περικλείοντος Ρεαλισμού	29
Εικ. 4 - Η χρονολογία μελέτης μέσα από τα πρωτοσέλιδα του Economist	38
Εικ. 5 - Τι περιέχει το Αποθετήριο Ρεαλισμού.....	51
Εικ. 6 - Η δημιουργία του φακού του Περικλείοντος Ρεαλισμού	75
Εικ. 7 - Η διεθνής αρένα και κατατάξεις ανά παράγοντα	77
Εικ. 8 - Η ενέργεια ως μέσο βελτίωσης του διεθνούς στάτους ενός κράτους.....	79
Εικ. 9 - Τιμές WTI 2000 - 2015	123
Εικ. 10 - Τιμές BRENT 2008 -2020	123
Εικ. 11 - Εκτιμήσεις της ΕΙΑ σχετικά με την ενεργειακή κατανάλωση έως το 2050 .	125
Εικ. 12 - Το βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους.....	145
Εικ. 13 - Βιβλιογραφικές προεκτάσεις του βαθμονομίου	153
Εικ. 14 - Από την Ενεργειακή Υπερδύναμη του Putin στην Ενεργειακή Υπερίσχυση του Trump	162
Εικ. 15 - Ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας και οι βασικοί πυλώνες αντίληψης του κράτους	182
Εικ. 16 - Το ολοκληρωμένο σχήμα της προσέγγισης του Περικλείοντος Ρεαλισμού	200

Αρκτικόλεξα

ΔΠΟ	Διεθνής Πολιτική Οικονομία
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
ΝΑΤΟ	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
BRI	Belt and Road Initiative
LNG	Liquefied natural gas
NOC	National oil company

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 | Εισαγωγή – Βασικοί άξονες της διατριβής και μεθοδολογία

Ξεφυλλίζοντας κανείς τις σελίδες διάφορων παλαιότερων τευχών του έγκριτου περιοδικού Oil & Gas Journal από τον τομέα παραγωγής ενέργειας, διαβάζει το 2019 ότι οι πολιτικές εντάσεις στην Ανατολική Μεσόγειο καθιστούν αβέβαιες τις εργασίες εξόρυξης φυσικού αερίου. Ζητήματα εμπλεκόμενων χωρών, όπως της Ελλάδας, της Κύπρου, της Τουρκίας, της Αιγύπτου, του Ισραήλ, δεν διαφαίνονταν να μπορούν να επιλυθούν, τουλάχιστον σύντομα, ενώ το ενδιαφέρον ΗΠΑ και Ρωσίας περιέπλεκε ακόμα περισσότερο την κατάσταση (Tirree, 2019, σελ. 24). Σε άλλο παλαιότερο άρθρο, του 2017, αναφερόταν ότι ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Donald Trump ανακοίνωσε την έγκριση για την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου, που βρισκόταν για πολλά χρόνια σε αβεβαιότητα, προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια της χώρας και να μειωθεί η εξάρτηση από τις προμήθειες της Μέσης Ανατολής, αφού οι σχέσεις με τον Καναδά από όπου θα προερχόταν το πετρέλαιο του αγωγού ήταν πολύ καλύτερες και βελτιώνονταν συνεχώς (Snow, 2017, σελ. 36). Σε άλλο τεύχος, του 2016, γινόταν ανάλυση των περικοπών παραγωγής που ανακοίνωσε ο ΟΠΕΚ προκειμένου να συγκρατηθεί η πτώση των τιμών, αλλά εγείρονταν αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά τους καθώς η συνεργασία της Ρωσίας με τον Οργανισμό είχε δημιουργήσει ζητήματα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών (Tirree, 2016a, σελ. 17). Ταυτόχρονα, άλλες χώρες κρυφά αγνοούσαν τους περιορισμούς προκειμένου να αυξήσουν μερίδια αγοράς και να ενισχύσουν την οικονομία τους (Tirree, 2016b, σελ. 14). Στις ΗΠΑ, όπως γράφει ο διευθυντής του περιοδικού σε άλλο τεύχος, επιχειρώντας μια σύγκριση από το 2014 έως το 2017, οι εκλογές και η αλλαγή Προέδρου επέφεραν εντυπωσιακή αλλαγή σχετικά με τα έργα κατασκευής αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, ενώ ριζικές ήταν και οι αλλαγές στη νομοθεσία σχετικά με τη σχιστολιθική εξόρυξη και την εκμετάλλευση των φυσικών ενεργειακών πόρων της χώρας (OGJ Editorial, 2018, σελ. 20). Η Ρωσία, όπως ενημερώνει άλλο τεύχος του 2014, ανακοίνωσε την αλλαγή των σχεδίων του αγωγού South Stream, με την αρχική χάραξη που προέβλεπε απευθείας σύνδεση της χώρας με τη Βουλγαρία μέσω της Μαύρης Θάλασσας να μεταβάλλεται και τον αγωγό να πηγαίνει αντί αυτής

στην Τουρκία(OGJ editors, 2014, σελ. 12). Είχε προηγηθεί η απόρριψη του σχεδίου από τη Βουλγαρία μετά από έντονες πιέσεις της ΕΕ και την προειδοποίηση της πρεσβείας των ΗΠΑ για επιβολή κυρώσεων στις επιχειρήσεις της χώρας που συνεργάζονται για την υλοποίηση του αγωγού(Lessenski, 2015, σελ. 10).

Παράλληλα, από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 μια σειρά γεγονότων στο διεθνές στερέωμα άρχισαν να δοκιμάζουν το έως τότε διαμορφωμένο status quo και να δημιουργούν τριγμούς στο οικοδόμημα της διεθνούς τάξης και στους συσχετισμούς ισχύος. Η Ρωσία, μετά από μακρά περίοδο απομονωτισμού, κλείνοντας τις πληγές της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ και με νέο ηγέτη τον Πρόεδρο Vladimir Putin, άρχισε να διεκδικεί νέο αναβαθμισμένο διεθνή ρόλο και να αξιοποιεί στο έπακρο τους ενεργειακούς πόρους της για το σκοπό αυτό(Lukyanov, 2016). Ένα από τα πρώτα επεισόδια αυτής της επιλογής ήταν η διακοπή παροχής ρωσικού φυσικού αερίου στην Ουκρανία το 2009, στη μέση ενός πολύ σκληρού χειμώνα, η οποία δημιούργησε τεράστια προβλήματα, κυρίως, στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης(Shi, 2009).

Η πρωτοφανής αυτή κρίση δεν ήταν απλώς ένα στιγμιότυπο μιας γενικευμένης συγκυρίας έλλειψης πόρων λόγω κάποιου αναπάντεχου ή ακόμα και αναμενόμενου γεγονότος, ή ένα μεμονωμένο γεγονός ανεπάρκειας ή εξάντλησης κάποιου φυσικού πόρου. Ήταν η επιβεβαίωση της εργαλειοποίησης της ενέργειας υπό τους στρατηγικούς σχεδιασμούς του εθνικού συμφέροντος της Ρωσίας. Μετά τη λεγόμενη «Πορτοκαλί Επανάσταση» η Ουκρανία ακολούθησε μια σαφώς φιλο-δυτική πολιτική προσεγγίζοντας την ΕΕ και το NATO. Η Ρωσία θεώρησε ότι κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο τα συμφέροντά της αλλά και την ασφάλεια των διαδρόμων διακίνησης ως προς την παροχή αερίου στην Ευρώπη μέσω των αγωγών της Ουκρανίας και έχοντας ανάγκη περισσότερα έσοδα από τις πωλήσεις θέλησε να επαναδιαπραγματευθεί τις υπάρχουσες συμβάσεις με βασικά επιχειρήματα ότι η Ουκρανία δεν τηρούσε τις υποχρεώσεις της και ότι έκλεβε φυσικό αέριο από τους αγωγούς. Το Κίεβο αρνήθηκε να υπογράψει τις νέες συμβάσεις και η Ρωσία σταμάτησε την παροχή. Η συμβιβαστική λύση που υπέγραψαν οι δύο χώρες λίγο αργότερα, ήταν απλώς η κορυφή ενός παγόβουνου πολυδιάστατων γεωπολιτικών ζητημάτων που παρέμειναν ως ανοιχτές πληγές, που και οι δύο χώρες θεωρούσαν ότι απειλούσαν την ασφάλειά τους αλλά και τα εθνικά τους συμφέροντα(Bilgin, 2009). Η εκτίμηση αυτή

επιβεβαιώθηκε τόσο από τα γεγονότα της προσάρτησης της περιοχής της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014, όσο και από τη στρατιωτική εισβολή της στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022(Hunter, 2022). Το πλάνο της ρωσικής ανάταξης δεν μπορούσε να περιλαμβάνει μια φιλο-δυτική Ουκρανία και ακόμα περισσότερο μια πιθανή ένταξή της στο NATO(Chotiner, 2022).

Μετά τα δραματικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 που τραυμάτισαν το κύρος των ΗΠΑ ως στρατιωτική υπερδύναμη, η διεθνής οικονομική κρίση του 2007-2008 ήρθε να αμφισβητήσει τον άλλο βασικό πυλώνα άντλησης κύρους για τη χώρα, αυτόν της οικονομικής, τεχνολογικής και βιομηχανικής πρωτοκαθεδρίας. Η οικονομική κρίση σταδιακά επεκτάθηκε και χτύπησε τον πυρήνα της «κεντρικής Γης», την Ευρώπη(Mackinder, 1904). Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθούν σοβαρές ανισότητες που έθεσαν σε δοκιμασία το οικοδόμημα της Ενωμένης Ευρώπης, επαναφέροντας φόβους του πολυτάραχου παρελθόντος των δύο Παγκοσμίων Πολέμων(Wiesner, 2013). Εντός αυτού του πλαισίου η σημαντική ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία μπήκε στο προσκήνιο ως εξαιρετικά κρίσιμη ευπάθεια ασφάλειας τόσο για την ίδια την ΕΕ, όσο και μεμονωμένα για τα κράτη – μέλη της. Η ενεργειακή κρίση ακολουθήθηκε από μια οικονομική κρίση, που αν και ήταν άσχετες μεταξύ τους ως προς τις αφετηρίες τους, ανέδειξαν σε μεγάλο βαθμό τόσο τα τρωτά σημεία της ΕΕ, όσο και την έλλειψη συγκεκριμένων στρατηγικών αντιμετώπισης. Παράλληλα η ενέργεια άρχισε να αναδύεται ως διακριτή και αυτοτελής διάσταση της ασφάλειας(Gault, 2003).

Την ίδια χρονική περίοδο, οι τιμές του πετρελαίου σημείωσαν αλματώδη άνοδο, μένοντας σχεδόν σταθερά πάνω από τα 100\$ ανά βαρέλι και φτάνοντας το Μάιο του 2008 τα 163,39\$. Μέσα στην οικονομική κρίση η πετρελαιοκαταναλωτική ανάπτυξη του «δυτικού κόσμου» είχε να αντιμετωπίσει και αυτή την κατακόρυφη άνοδο των τιμών του πετρελαίου. Από τα έσοδα ευνοήθηκαν οι οικονομίες των μεγάλων εξαγωγέων πετρελαίου, μεταξύ των οποίων και εκείνη της Ρωσίας, έσοδα που εκ των πραγμάτων ήταν καίριας σημασίας για τη δική τους ανάπτυξη και τη βελτίωση του διεθνούς τους στάτους(E. Kennedy, 2014). Οι μεγάλοι παραγωγοί και ο οργανωμένος με βάση τα δικά του συμφέροντα ΟΠΕΚ, προσπάθησαν να παγιώσουν αυτές τις αυξήσεις αδιαφορώντας τόσο για τη διεθνή οικονομική κρίση, όσο και για την

αναπτυξιακή στασιμότητα που επικρατούσε στις χώρες εισαγωγείς(Fischer, 2017b, σελ. 1). Ταυτόχρονα, χώρες που δεν αντιμετώπιζαν τέτοια οικονομικά προβλήματα, είτε διέθεταν οι ίδιες σημαντικούς ενεργειακούς πόρους πετρελαίου και φυσικού αερίου, όπως η Βραζιλία, η Ινδία και η Κίνα, διέκριναν μια ξεκάθαρη ευκαιρία για να αναδυθούν στο διεθνές στερέωμα ως νέοι διεκδικητές διεθνών ρόλων αμφισβητώντας με το δικό τους τρόπο το διαμορφωμένο status quo.

Το 2014, οι ΗΠΑ, έχοντας μερικώς υπερβεί την οικονομική κρίση, αποφάσισαν να κινηθούν δυναμικά στην ξεκάθαρα πια διαμορφωμένη ενεργειακή αρένα. Τα ενεργειακά ζητήματα πλέον είχαν προ πολλού υπερβεί τα όρια ενός συνηθισμένου πεδίου εμπορικής ή οικονομικής διελκυστίνδας. Χρησιμοποιούμε τον όρο «αρένα» για να υπογραμμίσουμε αυτή την αύξηση της έντασης και των κραδασμών, που ξεκινά περίπου μετά το 2006, με το χώρο της ενέργειας να μην αφορά πια μόνο τις ανταγωνιστικές δυνάμεις της αγοράς, αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό και με μεγαλύτερη βαρύτητα να εμπεριέχει τις σχέσεις μεταξύ των ίδιων των κρατών, όπως και αλλαγές σε στάσεις και συμπεριφορές τους με γνώμονα το εθνικό συμφέρον τους. Στην παρούσα διατριβή επικεντρωνόμαστε σαφώς και πρωτίστως στα κράτη εντός αυτής της αρένας. Δεν αγνοούμε οικονομικούς, μη κρατικούς δρώντες ή επιχειρηματικούς παίχτες, όπως τον ΟΠΕΚ ή τις μεγάλες διεθνείς επιχειρήσεις παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου. Ωστόσο, εστιάζουμε περισσότερο στα ενεργειακά ζητήματα από τη σκοπιά των κρατών και των επιδιώξεών τους.

Η τεχνολογία της σχιστολιθικής εξόρυξης οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου άνθιση του ενεργειακού τομέα των ΗΠΑ με τα πετρελαϊκά αποθέματα να γεμίζουν και το αμερικανικό υγροποιημένο φυσικό αέριο LNG να πέφτει στις διεθνείς αγορές δίνοντας σε πολλές περιπτώσεις λύση στην ανάγκη της διαφοροποίησης των πηγών ενεργειακού εφοδιασμού. Η αλλαγή που ήρθε με τις εκλογές στις ΗΠΑ και την ανάδειξη του Donald Trump στην Προεδρία δεν ήταν μια αλλαγή διαχειριστή. Ο Πρόεδρος Trump έθεσε ανοιχτά την ενεργειακή παραγωγή στην υπηρεσία του αμερικανικού εθνικού συμφέροντος με στόχο την ανάκτηση των κεκτημένων και την άρση της οποιασδήποτε αμφισβήτησης. Το δόγμα της «ενεργειακής υπερίσχυσης» έναντι όλων έγινε κεντρική στρατηγική ασφαλείας και εξωτερικής πολιτικής της χώρας(Anderson et al., 2017).

Το Φεβρουάριο του 2016, με την αμερικανική παραγωγή πετρελαίου σε πλήρη ανάπτυξη και τα φορτία αμερικανικού πετρελαίου να πέφτουν στην αγορά μετά από την άρση του εμπάργκο που για 40 χρόνια τηρούσαν οι ΗΠΑ προκειμένου να διατηρούν ικανοποιημένες τις χώρες παραγωγούς της Μέσης Ανατολής, η τιμή του πετρελαίου έπεσε στα 39,44\$ με τον Πρόεδρο των ΗΠΑ να δηλώνει ότι η εποχή της χειραγώγησης των τιμών πετρελαίου από τον ΟΠΕΚ αποτελεί πλέον παρελθόν(McFarland, 2020). Από την πλευρά του ο ΟΠΕΚ έχοντας πια και τη Ρωσία σε ευθυγράμμιση, προσαρμοσε τις πολιτικές του ώστε να διατηρήσει τα δικά του κεκτημένα(Bobylen, 2018).

Στη διεθνή ενεργειακή αρένα που έχει πια διαμορφωθεί, μικρότεροι ή μεγαλύτεροι κρατικοί (και οικονομικοί μη-κρατικοί) παίχτες προσέτρεξαν να λάβουν θέση διακρίνοντας και εκτιμώντας ευκαιρίες και απειλές. Ορισμένα κράτη, όπως η Ρωσία και η Βραζιλία, αναζήτησαν το δικό τους αναβαθμισμένο ρόλο προβάλλοντας την παραγωγική τους ικανότητα(Sauvant, 2005). Άλλα κράτη, όπως η Τουρκία και η Βουλγαρία, προβάλλοντας δικά τους πλεονεκτήματα (κυρίως γεωγραφικής σημασίας), θέλησαν να εξελιχθούν σε απαραίτητους ενδιάμεσους στους διαδρόμους επίγειας ή θαλάσσιας μεταφοράς(Özertem, 2016). Κάποια άλλα, όπως η Αίγυπτος, προέταξαν ένα κέλυφος ασφάλειας θεωρώντας τους εαυτούς τους κατάλληλους για ομαλό και αδιατάρακτο παγκόσμιο εφοδιασμό(Das, 2020). Υπήρξαν τέλος και εκείνα τα κράτη, όπως η Κύπρος και η Ελλάδα, που μέσα στην όλη κατάσταση προσπάθησαν να αναβαθμιστούν στις περιοχές τους, αξιοποιώντας τα ενεργειακά ζητήματα για να επιλύσουν εθνικά ζητήματα ασφαλείας ή για να εδραιώσουν ένα βελτιωμένο περιφερειακό ρόλο(Axt, 2021; Hazakis & Chailis, 2013).

Επιστρέφοντας στη μεγάλη εικόνα, η εικοσαετία 2000 – 2020 είναι μια περίοδος έντονης πολιτικοποίησης των ενεργειακών ζητημάτων σε διεθνές επίπεδο. Η δημιουργία μιας διεθνούς ενεργειακής αρένας προκύπτει εκ των ουκ άνευ και λειτουργεί σαν μια παράλληλη και διακριτή διάσταση των διακρατικών ανταγωνισμών και αντιπαραθέσεων στο διεθνές περιβάλλον. Η ενέργεια δεν είναι δυνατό πλέον να αντιμετωπίζεται με καθαρά τεχνικούς και εμπορικούς όρους. Τίθεται με διάφορες μορφές στον πυρήνα των εθνικών συμφερόντων και των εθνικών στρατηγικών και μπαίνει στο επίκεντρο πολλαπλών και πολυεπίπεδων

διαδράσεων μεταξύ των κεντρικών παικτών που δεν είναι άλλοι από τα κυρίαρχα κράτη ως βασικοί δρώντες του ενεργειακού παιχνιδιού εντός του ευρύτερου πλαισίου της διεθνούς πολιτικής(Jirusek, 2018).

1.1 Η ενέργεια στη διεθνή πολιτική

Η δυναμική της εμπλοκής των ενεργειακών πόρων, κυριότερα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, στις στρατηγικές επιλογές εξωτερικής πολιτικής των κρατών στο θέατρο της διεθνούς πολιτικής δεν είναι κάτι που επισημαίνεται καινοφανώς. Από την εποχή που τα πρώτα μηχανοκίνητα καράβια άρχισαν να πλέουν στις παγκόσμιες θάλασσες, μέχρι τις περιόδους των δύο παγκοσμίων πολέμων, κατά τις οποίες εξελίχθηκε ραγδαία η λεγόμενη «μηχανοποίηση» των συγκρούσεων, η ενέργεια σταδιακά αποκτούσε όλο και μεγαλύτερη σημασία για όλα ανεξαιρέτως τα κράτη(Jensen, 1968). Η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε, κυρίως στο δυτικό κόσμο, βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην κατανάλωση ενέργειας και στη δυνατότητα αξιοποίησης ενεργειακών πόρων προκειμένου να μπορέσουν να τροφοδοτηθούν νευραλγικοί τομείς της διεθνούς οικονομίας, να αναπτυχθεί το εμπόριο και να εκσυγχρονιστεί η βιομηχανική παραγωγή(Judson et al., 1999; Stern, 2015).

Εντός αυτού του πλαισίου και με γνώμονα, κυρίως, τις στρατιωτικές ικανότητες και την οικονομική ευρωστία των κρατών, αναδείχθηκαν οι διεθνείς συσχετισμοί ισχύος, δημιουργήθηκε μια διεθνής τάξη και κατάταξη μεταξύ των κρατών, παρά τα όσα επεδίωξαν να επιτύχουν θεσμοί όπως η Κοινωνία των Εθνών ή τα Ηνωμένα Έθνη μετά το 1945(Knock, 2019; Slaughter, 1997). Το κράτος παρέμεινε και παραμένει ο θεμελιώδης δρών στο διεθνές σύστημα. Το 1989 η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε σε αναδιάρθρωση του διπολισμού αναδεικνύοντας ένα μονοπολικό διεθνές σύστημα με προεξέχουσες τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) (Tucker & Hendrickson, 1992).

Με τους δύο παγκοσμίους πολέμους και τον Ψυχρό Πόλεμο να έχουν σημαδέψει ανεξίτηλα την ανθρωπότητα, οι ανταγωνισμοί των κρατών μετατοπίστηκαν σε

μεγάλο βαθμό και κατά κύριο λόγο στο πεδίο της ανάπτυξης, των τεχνολογικών ικανοτήτων και επιτευγμάτων και στους συσχετισμούς που αναπτύσσονται εντός της διεθνούς οικονομίας(Reuveny & Thompson, 2002, σσ. 502–503). Οι ΗΠΑ με την πάροδο του χρόνου αναδείχθηκαν στην αδιαμφισβήτητη υπερδύναμη εντός ενός μονοπολικού διεθνούς συστήματος που γεννούσε πλέον άλλου είδους προβληματισμούς όπως η αύξηση του ΑΕΠ, η διασφάλιση θαλάσσιων δρόμων μεταφοράς εμπορευμάτων, η εξασφάλιση της σταθερότητας των εμπορικών εταιρών, οι αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου, η αντιμετώπιση περιφερειακών ασταθειών, ζητήματα για τα οποία οι ΗΠΑ αναμείχθηκαν ποικιλοτρόπως σε γεωπολιτικό επίπεδο αποκτώντας το ρόλο του εγγυητή και του προστάτη της διεθνούς τάξης(Krauthammer, 1991).

Η ενέργεια αποκτούσε όλο και περισσότερο πολιτικές διαστάσεις καθώς συνδέθηκε άμεσα με την τροφοδότηση, την αξιοποίηση και την κινητοποίηση εθνικών ικανοτήτων. Το φθινόπωρο του 1980, μετά τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979, ο Joseph Nye δημοσίευσε το άρθρο του με τον τίτλο “Energy Nightmares”, με το οποίο καθιστούσε το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας για τις ΗΠΑ, ζήτημα εθνικής στρατηγικής εντός ενός παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος, βγάζοντάς το από το φάσμα των αμιγώς εγχώριων πολιτικών ενός κράτους και εντάσσοντάς το στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής(Nye, 1980). Όπως τόνιζε στο άρθρο του, για πολλά χρόνια οι ΗΠΑ θεωρούσαν την ενεργειακή ασφάλεια ένα θέμα χαμηλής πολιτικής, αφήνοντάς το έξω από την εθνική διπλωματική ατζέντα και από την εξωτερική πολιτική, δείχνοντας μεγάλη εμπιστοσύνη στις δυναμικές της οικονομίας και της αγοράς, επιτρέποντας ταυτόχρονα σε άλλους, όπως ο ΟΠΕΚ και οι μεγάλοι παραγωγοί και προμηθευτές, να χειραγωγούν την αγορά και ουσιαστικά τελικά να απομειώνουν την ισχύ των ΗΠΑ και να θέτουν σε κίνδυνο εθνικά τους συμφέροντα(Nye, 1980, σελ. 136).

Τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και οι αρχές του 1990 όμως επεφύλασσαν γεγονότα τα οποία εν πολλοίς ενίσχυσαν την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στη διεθνή τάξη. Ενδεικτικά, η διάλυση και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η αναδίπλωση της Ιαπωνίας σε μια οικονομική στασιμότητα, η Δυτική Γερμανία που προσηλώθηκε στη δημιουργία της ενωμένης πια Γερμανίας, είχαν ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να μπουκωθούν σε

μια περίοδο εκρηκτικής προόδου στον τομέα της τεχνολογίας και να γνωρίσουν πολύ υψηλή οικονομική ανάπτυξη, όντας πια αδιαμφισβήτητα η κορυφή της διεθνούς τάξης και ο ρυθμιστής της (Cooley & Nexon, 2020, σελ. 144). Παράλληλα, ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, το NATO, ως πολιτική και στρατιωτική συμμαχία που είχε δημιουργηθεί με τη λογική του αναχώματος εναντίον της σοβιετικής απειλής, εξελίχθηκε σε ένα μοχλό διαμόρφωσης του δυτικού κυρίως κόσμου υπό πλήρη ευθυγράμμιση με την οπτική των ΗΠΑ. Οι τελευταίες αξιοποίησαν κάθε διαθέσιμο μέσο με βασικό στόχο τις αναγκαίες πολιτικές μεταβολές και τον εκδημοκρατισμό σε διεθνές επίπεδο, πάντα κατά τα δυτικά πρότυπα, φτάνοντας μέχρι και τη γεωγραφική αυλή της αδύναμης πια Ρωσίας να παίξει το ρόλο του άλλου πόλου στο διεθνές σύστημα, ρόλο που κατείχε η πάλαι ποτέ Σοβιετική Ένωση (Brzezinski, 2016; H. Larsen, 2019).

Μέχρι τουλάχιστον τις αρχές του 2000 η δομική αρχιτεκτονική του διεθνούς συστήματος έμοιαζε σταθερή. Η επόμενη δεκαετία διαμόρφωσε πολλές νέες πραγματικότητες. Μια σειρά κρατών όπως η Βραζιλία, η Ινδία, η Νότια Αφρική, η Τουρκία, με προεξέχουσες τη Ρωσία και την Κίνα, άρχισαν με διάφορους τρόπους να αμφισβητούν είτε το τρέχον διεθνές status quo, είτε τουλάχιστον το ρόλο πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ στη διεθνή τάξη (Mazarr, 2017).

Όπως έχει υποστηριχθεί, καθοριστικό ρόλο για αυτές τις νέες πραγματικότητες έπαιξαν, μεταξύ άλλων, οι ενεργειακοί πόροι – κυρίως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο – καθώς αναδείχθηκαν εκ νέου σοβαρά ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας σε ένα πολύ πιο σύνθετο πλέον πλαίσιο, παρατηρήθηκαν ριζικές μεταβολές ισχύος, διαταράχθηκαν ισορροπίες ισχύος, υπήρξαν βαθιές γεωπολιτικές ανακατατάξεις και πολύ έντονες αστάθειες στις ενεργειακές αγορές, παράγοντες που μέχρι τότε έμοιαζαν σχετικά σταθεροποιημένοι (Escribano & Valdés, 2017, σσ. 694–700).

Στις 7 Μαΐου του 2000 ο Vladimir Putin εκλέχθηκε Πρόεδρος της Ρωσίας, παραλαμβάνοντας ένας κράτος σε παρακμή. Μέσα σε λίγα χρόνια, με κύριο μοχλό τους πλούσιους ενεργειακούς πόρους και με επίκεντρο το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, η Ρωσία παρουσίασε αξιοπρόσεκτη πρόοδο, έγινε ξανά στρατιωτικά αξιόμαχη, ανέκτησε κύρος η εξωτερική πολιτική της, αναβαθμίστηκε στη διεθνή τάξη, βελτίωσε

εντυπωσιακά τις παραγωγικές και εξαγωγικές της ικανότητες, μείωσε αποφασιστικά την εξάρτησή της από εισαγωγές αγαθών, αποκόπηκε από τις πολιτικές προσέγγισης με το NATO του προηγούμενου Προέδρου Boris Yeltsin, απέκτησε κεντρικό ρόλο στην Ασία και έκτοτε επιζητά συνεχώς και αδιαπραγμάτευτα την αύξηση της επιρροής της, αν όχι την πρωτοκαθεδρία της, στην περιοχή που ονομάζει «εγγύς εξωτερικό» (near-abroad), περιοχή που περιλαμβάνει προς τα δυτικά κυρίως τα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (Luh, 2015). Δεκαπέντε χρόνια μετά, η Ρωσία πλέον βρίσκεται ενεργά εμπλεκόμενη, είτε στρατιωτικά, είτε πολιτικά, σε διάφορα θέατρα επιχειρήσεων στον πλανήτη, με πιο χαρακτηριστικά αυτά της Γεωργίας, της Ουκρανίας, της Συρίας, ακόμα και της Αφρικής, διεκδικώντας ανοιχτά έναν πολύ πιο αναβαθμισμένο ρόλο παγκοσμίως και ευθέως αμφισβητώντας την πρωτοκαθεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών σε ένα μονοπολικό διεθνές σύστημα (Cecire, 2017; Hicks et al., 2021).

Μέσα σε αυτή τη δεκαετία, ένας ακόμα παίχτης αναδύθηκε και αμφισβήτησε την κυριαρχία των ΗΠΑ επί της διεθνούς τάξης. Η Κίνα, εκμεταλλευόμενη την παγκοσμιοποίηση των αγορών, την τεράστια οικονομική και παραγωγική της ανάπτυξη, τη δίψα των αγορών για αγαθά προς κατανάλωση, την πληθώρα που διαθέτει σε ανθρώπινο δυναμικό, τη βαριά εκβιομηχάνιση της παραγωγής της, αλλά και χρηματοοικονομικούς παράγοντες όπως είναι η δυνατότητα να ευνοεί τις εξαγωγές της μέσω της νομισματικής της πολιτικής, εξελίχθηκε σε «συστημικό ανταγωνιστή» (systemic rival), διεκδικώντας ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα που θα την αναγνωρίζει ως μια αποφασιστική μεγάλη δύναμη (Cooley & Nexon, 2020). Οι ανάγκες τροφοδότησης αυτής της τεράστιας παραγωγικής μηχανής εύλογα άλλαξαν ριζικά τις προτεραιότητες των συμφερόντων της χώρας αφού η εξασφάλιση πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, σε ενεργειακούς πόρους και σε τεχνολογικό εξοπλισμό, ειδικά στο πεδίο των θαλάσσιων διαδρόμων οδήγησαν την Κίνα να προβάλλει σε διάφορες κατευθύνσεις πολιτική και στρατιωτική ισχύ. Πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι η δημιουργία τεχνητών νησιών στη Νότια Σινική Θάλασσα τα οποία χρησιμοποιεί ως στρατιωτικές βάσεις και ως επιχείρημα για την επέκταση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων με κύρια βλέψη την εκμετάλλευση

ενεργειακών πόρων με προεξέχουσα την εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου(Weiss, 2019).

Η δεκαετία κατά την οποία συνέβησαν αυτές οι «τεκτονικές» αλλαγές δεν ήταν τυχαία. Οι τραγωδίες τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 πλήγωσαν στον πυρήνα του και εντός έδρας το αμερικανικό γόητρο και ταυτόχρονα δημιούργησαν μια διαρκή οικονομική και στρατιωτική αιμορραγία για τις ΗΠΑ, οι οποίες με τον περίφημο «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας» σε κάθε γωνία της γης αναγκάστηκαν να υπερεκτείνουν την επιρροή και τη φυσική στρατιωτική τους παρουσία, κυρίως στη Μέση Ανατολή, πολώνοντας το διεθνές στερέωμα εις βάρος τους και ανατροφοδοτώντας συγκρούσεις και έριδες του παρελθόντος σε μια γενικευμένη επιχείρηση με αβέβαια έκβαση(Duss, 2020). Υπό αυτές τις συνθήκες, η βαθιά οικονομική κρίση στην αμερικανική οικονομία των ετών 2007-2008, κρίση που εξελίχθηκε σε παγκόσμια κρίση πλήττοντας κυρίως τις δυτικές οικονομίες, έδωσε σε χώρες που βελτίωναν ραγδαία τις οικονομίες τους πετυχαίνοντας τεράστιους ρυθμούς ανάπτυξης, όπως η Κίνα και η Ινδία, την ευκαιρία να ανέλθουν στην κατάταξη της διεθνούς οικονομίας και να εμφανιστούν ως αναδυόμενες δυνάμεις που επιζητούσαν επιρροή και έναν πιο σημαντικό ρόλο στα διεθνή πράγματα(Pant, 2007).

Την ώρα που η προβολή ισχύος σε διεθνές επίπεδο μετακινιόταν από τα στρατιωτικά μέσα, σε εκείνα της οικονομίας και των ενεργειακών πόρων που ήταν απαραίτητοι για την οικονομική ανάπτυξη, μέσα σε ένα σύγχρονο διεθνές περιβάλλον με πρωταγωνιστές το εμπόριο, τις αγορές και τις εξαρτήσεις που δημιουργούν αυτοί οι πυλώνες, η συζήτηση για την εξασθένιση της διεθνούς επιρροής των ΗΠΑ γινόταν πλέον χωρίς αναστολές, με τις ΗΠΑ απορροφημένες σε αδιέξοδα θέατρα συγκρούσεων και την οικονομία της να φθίνει συνεχώς(Subramanian, 2011). Οι ΗΠΑ με γνώμονα πάντα τη σταθερή προσήλωσή τους στην πρωτοκαθεδρία της αγοράς, είχαν ήδη αγνοήσει τις νέες συνδέσεις που εγκαθιδρύονταν μεταξύ των ενεργειακών αγορών και των ενεργειακών πόρων, με θεμελιώδη διεθνή πολιτικά γεγονότα όπως ήταν τα απότοκα της πολυετούς διαδικασίας της από-αποικιοποίησης, η έξαρση των εθνικιστικών απόψεων, η πολιτικοποίηση της παραγωγής και των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, η επίγνωση που ανέπτυσσαν τα

πετρελαιοπαραγωγά κράτη της Μέσης Ανατολής και πολλά αραβικά κράτη σχετικά με τη σύνδεση της ενέργειας και των εθνικών τους συμφερόντων, η καθοριστική χειραγώγηση των τιμών από τον ΟΠΕΚ και τους μεγάλους εξαγωγείς(Nye, 1980, σσ. 138–139). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλη τη διάρκεια της αμερικανικής και μετέπειτα διεθνούς οικονομικής κρίσης, οι τιμές του πετρελαίου αυξήθηκαν σε μέσο όρο στα 95\$/βαρέλι, ενώ για όλη την περίοδο από το 2011 έως το 2014 κινήθηκαν σε μέσους όρους από τα 99 έως τα 112\$/βαρέλι τροφοδοτώντας αδρά τις οικονομίες των εξαγωγέων και ενισχύοντας τις προσπάθειές τους για βελτίωση της διεθνούς θέσης τους(BP, 2018). Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την περίοδο αυτή, χώρες των οποίων οι οικονομίες εξαρτώνται σημαντικά από τις εξαγωγές πετρελαίου, όπως η Αλγερία, η Νιγηρία, η Αγκόλα, η Ρωσία, Η Βενεζουέλα, η Σαουδική Αραβία, δαπάνησαν τεράστια ποσά σε δημόσιες επενδύσεις παρέχοντας κοινωνικά προνόμια όπως οι επιδοτήσεις κατοικιών και τα φτηνά καύσιμα(Klare, 2017, σελ. 7). Ειδικά για τη Ρωσία η περίοδος αυτή ήταν ευεργετική για την οικονομία της(Shafi & Hua, 2014, σελ. 176). Η σταθερή αύξηση των τιμών του πετρελαίου εδραίωσε τον Putin στην εξουσία, ενίσχυσε τη δημοτικότητά του μέσω του διαμοιρασμού οικονομικών ωφελημάτων και εξασφάλισε την ανάπτυξη της χώρας(White, 2018, σελ. 131).

Σε γενικές γραμμές, η ενέργεια είτε από την πλευρά των καταναλωτών, είτε από την πλευρά των παραγωγών, αποκτούσε πλέον εξέχουσα θέση στον πυρήνα των εθνικών τους συμφερόντων. Επιπλέον, σε περιπτώσεις όπως της Ρωσίας, είχε μεταβληθεί σε μοχλό άσκησης επιρροής με αμφίδρομο τρόπο, πάντα όμως σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία που καθόριζαν το διεθνές στάτους τους και μπορούσαν να ευνοήσουν τις κινήσεις τους(Stulberg, 2005).

Ευτυχώς για τις ΗΠΑ και τη θέση τους στη διεθνή ενεργειακή αρένα, υπήρχε ένας κρυμμένος άσος. Αυτός δεν ήταν άλλος από την τεχνολογία της σχιστολιθικής εξόρυξης και εκμετάλλευσης ορυκτών καυσίμων, πετρελαίου και φυσικού αερίου. Αν και η μέθοδος ήταν γνωστή από το 1865, η τεχνολογία άρχισε να ωριμάζει ώστε να αποκτήσει χαρακτηριστικά εκτεταμένης παραγωγής από τις αρχές του 2010 και μετά(Manfreda, 2015). Η λεγόμενη «Σχιστολιθική Επανάσταση» που ακολούθησε, πράγματι κατέστησε τις ΗΠΑ το 2014 ως το μεγαλύτερο παραγωγό πετρελαίου στον κόσμο, προσπερνώντας τη Σαουδική Αραβία, αφήνοντας τη Ρωσία στην τρίτη θέση,

σημειώνοντας τη μεγαλύτερη παραγωγή των τελευταίων 100 ετών(ΡΤΙ, 2015). Τον Οκτώβριο του 2015 συνέβη η ιστορική άρση του 40ετούς αυτο-αποκλεισμού των ΗΠΑ από τις μεγάλες εξαγωγές πετρελαίου(Goldenberg, 2015). Αντίστοιχη πορεία είχαν και οι εξαγωγές φυσικού αερίου με τα φορτία αμερικανικού LNG να αποτελούν αξιόπιστη εναλλακτική για τα κράτη εισαγωγείς. Η ενέργεια είχε γίνει πλέον αναπόσπαστο κεντρικό κομμάτι της εθνικής στρατηγικής των ΗΠΑ και της εξωτερικής τους πολιτικής αποτελώντας δεδηλωμένο αντίβαρο απέναντι στα κράτη που τη χρησιμοποιούσαν ως παράγοντα ισχύος για την εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων(The Economist, 2014).

Στο πλαίσιο αυτό, καθώς θα ξεδιπλώνεται η έρευνα της παρούσας διατριβής, θα δούμε τους τρόπους που πολλά άλλα κράτη χρησιμοποίησαν την ενέργεια ως ένα εργαλείο, πέρα από τα στρατιωτικά και οικονομικά μέσα, προκειμένου να επεκτείνουν, να ανακτήσουν ή να προβάλουν διεθνώς επιρροή και ισχύ. Με δεδομένη πλέον τη βαθιά εξάρτηση της ευρωστίας των κρατών, της παραγωγικής τους ικανότητας, της ανάπτυξής τους, της βιομηχανικής τους εξέλιξης ή ακόμα και της στρατιωτικής τους ετοιμότητας από την ενέργεια και τα ορυκτά καύσιμα, η ενέργεια αποκτά έναν τελείως διαφορετικό ρόλο ακόμα και από αυτόν του «στρατηγικού αγαθού»(Moran & Russell, 2009; Shaffer, 2009; Shojai, 1995). Καθίσταται ένας διακριτός παράγοντας ισχύος στη διεθνή πολιτική με εθνικές και διεθνείς προβολές και διαδράσεις.

1.2 Η πρόκληση και οι σκοποί της έρευνας

Σκοπός της διατριβής είναι να διαμορφώσει μια προσέγγιση μελέτης του ρόλου της ενέργειας (κυρίως του πετρελαίου και του φυσικού αερίου) ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική, βασισμένη στις κύριες θεωρητικές εκφάνσεις της ρεαλιστικής σχολής σκέψης των Διεθνών Σχέσεων. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούμε το εννοιολογικό και αναλυτικό πλαίσιο αυτών των εκφάνσεων, ώστε να αναδειχθούν σημαντικά στοιχεία που δίνουν στην ενέργεια ιδιο-χαρακτηριστικά και υπόσταση ισχύος που ένα κράτος, ο κεντρικός δρών, μπορεί να αξιοποιήσει εντός του διεθνούς συστήματος. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ταυτόχρονα και δικλείδα ασφαλείας ως προς

το εύρος και το είδος των γεγονότων που αναλύονται για να καταλήξουμε σε μια συνολική και συνεκτική πρόταση που αφορά στην ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που ονομάζουμε «Περικλείοντα Ρεαλισμό» (Encompassing Realism). Η προσέγγιση αυτή είναι ερευνητική γιατί καθορίζει το τί εξετάζουμε και με τι σκοπό, εν προκειμένω τη διεθνή ενεργειακή αρένα, με ποιο θεωρητικό υπόβαθρο και υπό ποιον συγκεκριμένο ερευνητικό φακό. Είναι παράλληλα επεξηγηματική γιατί, αντλώντας βοηθητικές υποθέσεις από αυτό που ονομάζουμε Αποθετήριο Ρεαλισμού και το οποίο ουσιαστικά σηματοδοτεί ότι κινούμαστε υπό τη σκέπη της σχολής σκέψης του ρεαλισμού, βοηθά τον ερευνητή να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονται αυτή τη διεθνή ενεργειακή αρένα, τη θέση τους εντός αυτής, το τι επιδιώκουν και πως. Τούτο μάλιστα πραγματώνεται υπό την ελευθερία επιλογής κάποιας εκ των υποθέσεων ή κατά το μέγιστο δυνατό συνεκτίμησής τους.

Η επιλογή του ρεαλισμού βασίζεται στις βασικές αρχές του όπως τις όρισε ο Hans Morgenthau, που συνιστούν το θεμέλιο λίθο της προτεινόμενης προσέγγισης (H. J. Morgenthau, 1978, σσ. 4–15; Korab-Karpowicz, 2018) :

- i) Τα γεγονότα προσεγγίζονται και αποκτούν νόημα μέσα από την αιτία. Με επίκεντρο την ανθρώπινη φύση, μια πολιτική εξετάζεται μέσα από τις δράσεις που έλαβαν χώρα στο όνομά της και από το αποτέλεσμα που είχαν.
- ii) Το επίκεντρο της πολιτικής δράσης με τη σειρά της είναι το εθνικό συμφέρον το οποίο εκφράζεται μέσα από την ισχύ. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να αντικειμενικοποιηθεί η μελέτη των δράσεων όλων των εμπλεκόμενων δρώντων.
- iii) Τα εθνικά συμφέροντα είναι άρρηκτα δεμένα με τα κράτη και τα στοιχεία που μπορούν να αποτελούν συστατικά της ισχύος τους. Η ισχύς μπορεί να περιλαμβάνει το οτιδήποτε υπηρετεί την έννοιά της, από την άσκηση φυσικής βίας μέχρι το οτιδήποτε μπορεί ακόμα και ψυχολογικά να πείσει έναν δρώντα για την ισχύ του άλλου.
- iv) Η άσκηση της ισχύος μέσα από τις δράσεις πολιτικής γίνεται εντός δεδομένου χρόνου και χώρου. Τα κράτη πρέπει να δρουν με σωφροσύνη,

εξετάζοντας τις συνέπειες εναλλακτικών και οι δράσεις τους κρίνονται υπό αυτό το πρίσμα.

- v) Η προσπάθεια για ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων και στόχων ισχύει για όλα τα κράτη και υπό αυτό το πρίσμα γίνεται δίκαιη κρίση επί των δράσεών τους. Το κάθε κράτος ασκεί πολιτική με βάση τον εθνικό του στόχο και αυτόν διεκδικεί.
- vi) Ο ρεαλισμός δεν απορρίπτει έννοιες όπως η οικονομία, οι νόμοι ή οι ηθικές αρχές. Τις εξετάζει όμως υπό το πρίσμα του πως συμβάλλουν στην ισχύ του κράτους και με τη σειρά τους υπηρετούν το εθνικό συμφέρον.

Επιπλέον, η προσέγγιση του ρεαλισμού συνάδει με το πνεύμα της αλληλουχίας των γεγονότων της εικοσαετίας 2000 – 2020 όπως πολύ συνοπτικά την παρουσιάσαμε. Τα κράτη, στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, βρίσκονται διαρκώς σε μια πάλη ισχύος με την οποία πιθανή ισορροπία ή πιθανή κατάταξη να μην είναι αποτέλεσμα κάποια μηχανικής διαδικασίας ή μιας διπλωματικής συμφωνίας, αλλά αποτέλεσμα των πολλαπλών αλληλεπιδράσεων ισχύος μεταξύ τους, του ανταγωνισμού τους και της προσπάθειάς τους να διατηρήσουν αυτονομία (H. Morgenthau, 1998, σελ. 19). Επιπροσθέτως, τα κράτη αναπόφευκτα, βασισμένα στην ανθρώπινη φύση, διαμορφώνουν φιλοδοξίες και οι φιλοδοξίες αυτές εντασσόμενες ως αμιγές κομμάτι του εθνικού συμφέροντος αναζητούν πεδίο και ευκαιρίες να ευοδωθούν και να εκφραστούν (H. Morgenthau, 1958, σελ. 5). Τέλος, οι ρεαλιστές από πολύ νωρίς εντόπισαν ζητήματα όπως η εξάντληση των φυσικών πόρων, η καταστροφή του περιβάλλοντος, οι οικονομικοί ανταγωνισμοί, η ανάδυση διεκδικητών αναβαθμισμένων ρόλων στο διεθνές σύστημα ως κεντρικά θέματα που εντάχθηκαν στο πλέγμα της ασφάλειας των κρατών και του ανταγωνισμού μεταξύ τους, πάντα βέβαια υπό το πρίσμα της άσκησης ισχύος (Herz, 1981). Η συζήτηση περί ασφάλειας και ισχύος έκτοτε θα είναι διαρκής με τις έννοιες της απειλής και της ευπάθειας να αποτελούν σαφή ζητούμενα στη χάραξη στρατηγικής και στην άσκηση πολιτικών από τα κράτη.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η παρούσα διατριβή δεν στοχεύει στη δημιουργία μιας νέας θεωρίας, αλλά φιλοδοξεί να προτείνει μια πρωτότυπη συνολική προσέγγιση εφαρμογής εργαλείων που μπορούν να λειτουργούν

συνδυαστικά και χρησιμοποιούν έναν πολυεστιακό ερευνητικό φακό μέσα από τον οποίο ο ερευνητής βλέπει τα γεγονότα. Ο φακός κατασκευάζεται υπό συγκεκριμένα συστατικά έτσι ώστε να επικεντρώνεται πολυεστιακά στο αντικείμενο μελέτης.

Από την πλευρά της ερευνητικής διαδικασίας ο καθορισμός του φακού μελέτης, υπό τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού, θέτει τους βασικούς πυλώνες της διαλέκτου που χρησιμοποιείται σε όλη τη διατριβή. Αποτελεί ένα είδος λεξιλογίου το οποίο εξασφαλίζει πειθαρχία ως προς το τι μελετάται, τι εξετάζεται. Θέτει τις βασικές αρχές για το πως κοιτάμε τα γεγονότα, ήτοι εστιάζοντας στις γεωπολιτικές σχέσεις μεταξύ των κρατών εντός ενός άναρχου διεθνούς συστήματος στο οποίο απουσιάζει κάποια ανώτερη, υπερεθνική εξουσία και εντός του οποίου τα κράτη ως βασικοί δρώντες συμπεριφέρονται με ιδιοτελείς όρους, δηλαδή με βάση το εθνικό τους συμφέρον (Bell, 2017, σελ. 1). Τα κράτη δραστηριοποιούνται σε αυτό το άναρχο περιβάλλον, αξιοποιώντας ισχύ και ασκώντας πολιτικές για να επιβιώσουν, να σταθεροποιήσουν ή να βελτιώσουν τη σχετική θέση τους. Οι κινήσεις αυτές δεν γίνονται τυχαία, υπηρετούν ένα λόγο (reason) (D. M. Jones & Smith, 2015, σελ. 943). Όλα τα παραπάνω ουσιαστικά εμπεριέχονται υπό τη μορφή των θεωρητικών εκφάνσεων του ρεαλισμού σε ένα είδος «λεξιλογικής βιβλιοθήκης», που την ονομάζουμε Αποθετήριο Ρεαλισμού.

Από την πλευρά της επεξηγηματικής διαδικασίας ο πολυεστιακός φακός λειτουργεί με τη συνδρομή δύο άλλων συστατικών, του Βαθμονομίου του Στόχου Ενεργειακού Στάτους και του Γρίφου της Ενεργειακής Ασφάλειας, φιλοδοξώντας να υπερβεί τη διάζευξη μεταξύ ευρετικών (heuristic) και απαγωγικών (deductive) προσεγγίσεων, με τον ίδιο τρόπο που προσπαθεί να ενισχύσει την ώσμωση μεταξύ των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού (Humphreys, 2011, σσ. 261–264). Ακριβώς γι' αυτό εξαρχής υπογραμμίζουμε ότι ο Περικλείων Ρεαλισμός δεν είναι θεωρία. Και πάλι το σκοπό αυτό εδώ υπηρετεί το Αποθετήριο Ρεαλισμού, το οποίο εγκολπώνει τις εκφάνσεις του ρεαλισμού ως βοηθητικές υποθέσεις και τροφοδοτεί με αυτές όλο το επεξηγηματικό σχήμα με τρόπο συλλογικό, επιτρέποντας ακόμα και την ανατροφοδότησή του σε μια λογική εμπειρικής προσέγγισης δοκιμής και σφαλμάτων (trial and error). Η επεξηγηματική διαδικασία εδράζεται στο ότι δεν υπάρχει μια αυστηρά προδιαγεγραμμένη κρατική συμπεριφορά ή στάση που μπορεί να

λειτουργήσει ως πρόβλεψη ή προφητεία. Περιλαμβάνει μια παλέτα ενδεχομένων που καταγράφεται στο Αποθετήριο και, το οποίο ταυτόχρονα λειτουργεί ως επεξηγηματικό εργαλείο επί των περιστάσεων που εξετάζονται κυρίως εμπειρικά (Hazony, 2021, σελ. 30). Όλο αυτό δεν λειτουργεί αυθαίρετα. Καθορίζεται συγκεκριμένα ο παράγοντας της ισχύος που τίθεται υπό μελέτη, εν προκειμένω η ενέργεια και με αυτό το γνώμονα ο φακός εστιάζει σε διαδράσεις μεταξύ κρατών σε συγκεκριμένες στιγμές και υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Ο πολυεστιακός χαρακτήρας έγκειται στο ότι εξετάζεται και επεξηγείται ένα σύνολο κρατικών ιδιο-χαρακτηριστικών που πρέπει να έχει ένα κράτος ώστε να δραστηριοποιηθεί στη διεθνή ενεργειακή αρένα. Τα ιδιο-χαρακτηριστικά αυτά, με τη σειρά τους, εντοπίζονται και αξιολογούνται ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα ίδια τα κράτη τα αξιοποιούν προκειμένου να καταλήξουν αφενός στο στόχο που θέλουν να επιτύχουν και αφετέρου στις πολιτικές με τις οποίες θα τον διεκδικήσουν. Είναι σαφές ότι η ενεργοποίησή τους αποτελεί θέμα επιλογής των κρατών, σε συγκεκριμένη χρονική και πολιτική συγκυρία.

Η βασική πρόκληση είναι αν πράγματι αυτός ο φακός είναι ικανός να ρίξει πολύπλευρα φως στις περιπτώσεις και τις μικρο-περιπτώσεις που μελετώνται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αντιδιαστέλλεται με άλλες προσεγγίσεις, μοντέλα ή θεωρίες. Ταυτόχρονα, ο Περικλείων Ρεαλισμός επιδιώκει ως προσέγγιση να επιδείξει ευελιξία και προσαρμοστικότητα εντός ενός διεθνούς περιβάλλοντος που παρουσιάζει πολυεπίπεδες διαδράσεις, πολυσχιδείς συσχετισμούς και ποικιλία κρατικών στρατηγικών και πολιτικών.

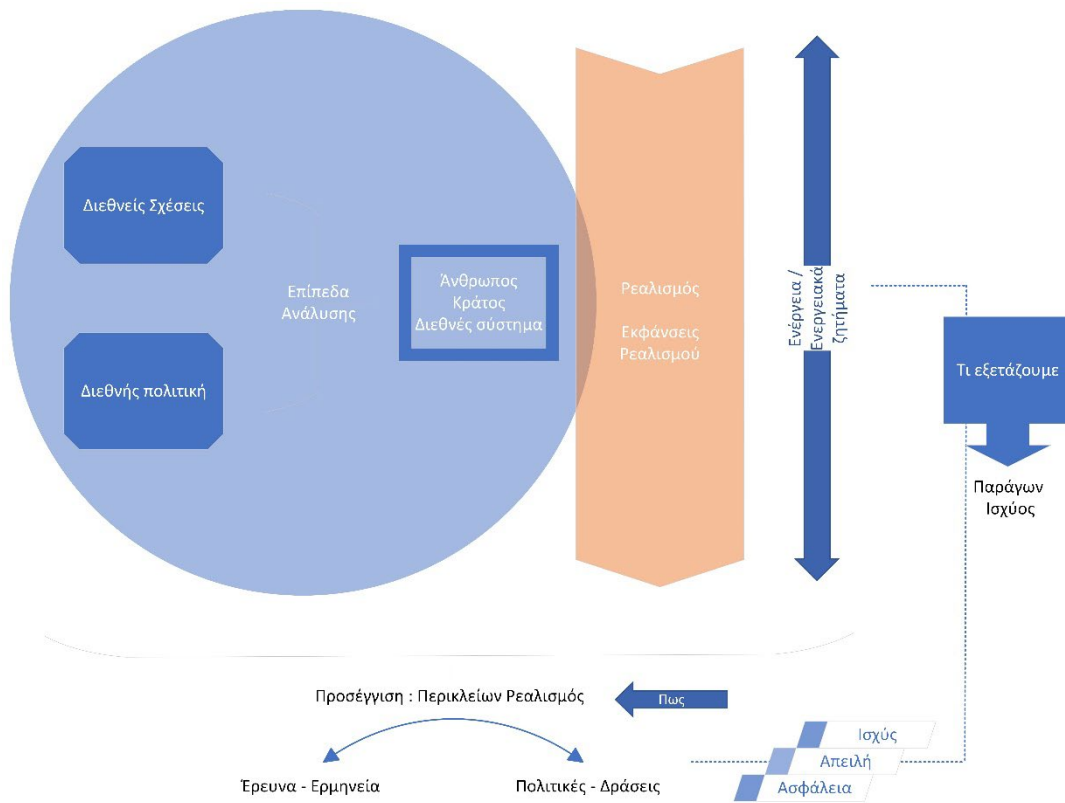
Από ένα δεδομένο εννοιολογικό πλαίσιο, δηλαδή από ένα θεμελιώδες σύνολο βασικών υποθέσεων και αρχών, προκύπτει μια πλειάδα επεξηγηματικών ενδεχομένων με τη χρήση διαφορετικών συνδυασμών αντιλήψεων και απόψεων, καταλήγοντας σε ένα πλαίσιο εκβάσεων που τίθενται υπό τη βάσανο της επιβεβαίωσης ή της απόρριψης. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τη μήτρα του ρεαλισμού έχει προκύψει μια σειρά εκφάνσεων ερμηνείας και έρευνας οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους κυρίως από το επίπεδο ανάλυσης στο οποίο εστιάζουν προκειμένου να αναλύσουν το πεδίο της διεθνούς πολιτικής.

Για παράδειγμα, με εστίαση στις πιέσεις για αναζήτηση ασφάλειας που θέτει το διεθνές σύστημα και με δεδομένη την εκδήλωση επιθετικότητας από ένα κράτος που αυξάνει σημαντικά τις δυνατότητές του και με γνώμονα την καλύτερη δυνατή αμυντική προετοιμασία του κράτους έναντι της μεγαλύτερης δυνατής αντίπαλης απειλής, προέκυψε ο νεορεαλισμός (Brooks, 1997a, σσ. 447–448). Με την εκτίμηση ότι οι συστημικοί παράγοντες δεν επαρκούν για να εξηγήσουν τη συμπεριφορά ενός κράτους, ότι η συμπεριφορά αυτή εδράζεται στην αλληλεπίδραση συστημικών και εγχώριων παραγόντων αλλά και ότι είναι δυνατόν ένα κράτος να επιδιώκει να επηρεάσει ή να αλλάξει το διεθνές σύστημα, προέκυψε ο νεοκλασικός ρεαλισμός (Meibauer, 2021, σσ. 5–6).

Η προσήλωση των εκφάνσεων του ρεαλισμού είτε σε κάποιο ή σε κάποια επίπεδα ανάλυσης, είτε σε κάποιο ή σε κάποια συγκεκριμένα μοτίβα αλληλεπιδράσεων και στάσεων των κρατών, έχει εντοπιστεί ποικιλοτρόπως στη διεθνή βιβλιογραφία (Tang, 2010a). Αν και ως ενιαίο σύνολο ο ρεαλισμός φαίνεται ότι διαπερνά τα τρία επίπεδα ανάλυσης (άνθρωπος, κράτος, διεθνές σύστημα), η κάθε μια έκφασή του θέτει τέτοιους περιορισμούς ώστε δεν μπορεί να συλλάβει τις πολυεπίπεδες διαστάσεις ενός γεγονότος ή μιας αλληλουχίας γεγονότων και να εξηγήσει με πληρότητα το ρόλο τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο ρεαλισμός δεν συνεχίζει να παραμένει ισχυρή και βασική σχολή σκέψης των Διεθνών Σχέσεων στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής (Koivisto, 2010). Εν προκειμένω, το υπό εξέταση θέμα είναι ο ρόλος της ενέργειας και των ενεργειακών ζητημάτων στη διεθνή πολιτική. Η ανάλυση του ρόλου της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος εκτιμούμε ότι διαπερνά όλα τα επίπεδα ανάλυσης και εκ των πραγμάτων τους περιορισμούς που θέτουν οι εκφάνσεις του ρεαλισμού όντας προσηλωμένες σε κάποιο ή κάποια από αυτά. Το ίδιο μπορεί να συμβαίνει ενδεχομένως και με άλλους παράγοντες που μπορεί κανείς να θέσει υπό εξέταση με βάση την προτεινόμενη προσέγγιση.

Τα όσα έχουμε αναφέρει έως τώρα σαν γενική περιγραφή της προτεινόμενης προσέγγισης εμπεριέχονται συνοπτικά στην Εικόνα 1.

Εικ. 1 - Τι εξετάζουμε, πως και με ποιο βασικό θεωρητικό υπόβαθρο

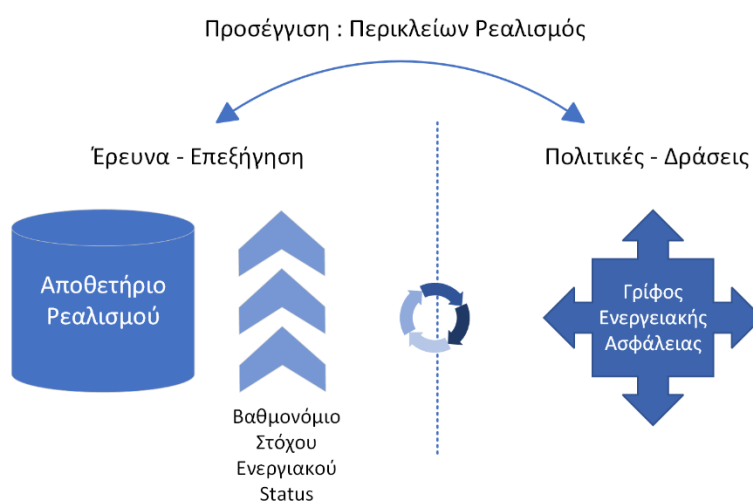
Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Ο περικλείων ρεαλισμός επιχειρεί μια αντίστροφη λογική σε σχέση με τις μεμονωμένες εκφάνσεις του ρεαλισμού. Στοχεύει στην υπέρβαση αυτών των περιορισμών και περιχαρακώσεων. Λειτουργεί ως μια συνισταμένη θεωριών, προσαρμόζοντας αθροιστικά τις ερευνητικές και επεξηγηματικές τους ιδιότητες στον πιθανό παράγοντα που τίθεται υπό μελέτη. Ακριβώς για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η δημιουργία επιπρόσθετων σχημάτων κατάταξης των κρατών και η ενσωμάτωση της έννοιας της αντίληψης του ρόλου που θέλει να παίξει ένα κράτος και του τρόπου που θα το καταφέρει. Αυτή η αντίληψη βέβαια τίθεται υπό την ερευνητική και επεξηγηματική διαδικασία της προτεινόμενης προσέγγισης. Τα σχήματα αυτά δεν αμφισβητούν τις θεωρήσεις του διεθνούς συστήματος και της διεθνούς δομής όπως τις καθορίζει ο ρεαλισμός, αλλά τις προσομοιώνουν και τις αντικατοπτρίζουν μέσα από το πρίσμα του παράγοντα ισχύος που μελετάμε. Άλλωστε, ο ίδιος ο Morgenthau είχε γράψει για την περίπτωση του ανταγωνισμού ΗΠΑ και ΕΣΣΔ πως «το μέλλον εξαρτάται πρωτίστως από το πως οι δύο κυβερνήσεις

αντιλαμβάνονται η κάθε μια τα δικά της συμφέροντα και πως θα κινηθούν για να τα υπερασπιστούν και να τα προστατεύσουν»(H. J. Morgenthau, 1971, σελ. 441). Η συμπερίληψη του τρόπου με τον οποίο γίνεται αντιληπτός από ένα κράτος ο ρόλος του αλλά και ο ρόλος των άλλων κρατών μέσα σε ένα συσχετισμό ισχύος αποτελεί τρέχον πεδίο πρόκλησης για το ρεαλισμό(Adigbuo, 2007; Burelli, 2021; Schmidt, 2014). Στη δική μας προσέγγιση η αντίληψη αυτή μεταφράζεται δυναμικά από το συνδυασμό των προτεραιοτήτων που θέτουν οι επιλεγμένες εκφάνσεις του ρεαλισμού υπό τις δεδομένες δυνατότητες του κράτους, τις εξαρτήσεις, τις απειλές και τις ευπάθειες, την οπτική του επί της διεθνούς ισορροπίας ισχύος και τάξης. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι κρατικοί αξιωματούχοι λειτουργούν υπό αυτούς τους όρους. Η στάση και η συμπεριφορά του κράτους προσεγγίζονται από τον ερευνητή μέσα από τις επιλεγμένες εκφάνσεις του ρεαλισμού προκειμένου να επεξηγηθούν μεμονωμένα ή συνδυαστικά χωρίς να αποκλείει η μια την άλλη.

Τα τρία βασικά συστατικά που θεωρούμε ότι πραγματώνουν τις παραπάνω σκέψεις υπό την προσέγγιση του Περικλείοντος Ρεαλισμού, απεικονίζονται στην Εικόνα 2.

Εικ. 2 - Τα βασικά συστατικά του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Ειδικότερα, το πρώτο συστατικό της προσέγγισης είναι το «Αποθετήριο Ρεαλισμού». Πρόκειται για το χώρο ώσμωσης και προσαρμογής των εκφάνσεων του ρεαλισμού προκειμένου να λειτουργήσει ως ένας κοινόχρηστος πόρος μεταξύ του φακού και των υπόλοιπων στοιχείων της προσέγγισης που τίθενται στη διάθεση του ερευνητή. Το «Αποθετήριο» επέχει τη θέση μιας διαθέσιμης «βιβλιοθήκης» αρχών και υποθέσεων που προέρχονται από τις κύριες θεωρητικές εκφάνσεις της σχολής του ρεαλισμού. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται ο κλασικός ρεαλισμός, ο δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός, ο επιθετικός ρεαλισμός, ο αμυντικός ρεαλισμός και ο νεοκλασικός ρεαλισμός. Το «Αποθετήριο» συμβάλλει στην ενίσχυση και την πραγμάτωση ενός διαλόγου που προφανώς διεξάγεται από τον εκάστοτε ερευνητή, μεταξύ των θεωριών του ρεαλισμού, όχι με την συγκριτική έννοια ή την άσκηση κριτικής που συνήθως συναντούμε στη βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων. Ο διάλογος γίνεται είτε με στόχο την ώσμωση, είτε με τη λογική της επιλογής, είτε με εκείνη της διάζευξης για το αν για παράδειγμα κανείς θελήσει να επεξηγήσει τη δράση ενός δρώντα ως επιθετική ή αμυντική. Ο χαρακτηρισμός «επιθετική» ή «αμυντική», εδράζεται στην υποκειμενικότητα του πως αντιμετωπίζει κάθε κράτος μια δράση δική του ή ενός άλλου με βάση τα ερευνητικά στοιχεία που μπορεί έχει στη διάθεσή του ο ερευνητής. Επαναλαμβάνουμε ότι η μια διάκριση της συμπεριφοράς δεν αποκλείει την ταυτόχρονη άλλη ή άλλες εντός πάντα του ευρύτερου θεωρητικού πλαισίου του ρεαλισμού. Μια κίνηση που για ένα κράτος μπορεί να χαρακτηρίζεται από το ίδιο ως αμυντική, την ίδια στιγμή δύναται να φαντάζει σε ένα άλλο και να αντιμετωπίζεται ως επιθετική. Επειδή ενδεχομένως το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και με την οπτική γωνία του ερευνητή, το Αποθετήριο βοηθά στο να συμπεριληφθούν για παράδειγμα στο διάλογο και τα δύο ενδεχόμενα, είτε συνδυαστικά, είτε διαζευκτικά.

Το δεύτερο συστατικό είναι το βαθμονόμιο που ονομάζουμε «Στόχος Ενεργειακού Στάτους» (Energy Status Goal). Ο ρόλος του βαθμονομίου είναι εξαιρετικά σημαντικός και διττός. Από τη μια πλευρά αποτελεί ένα εργαλείο μέτρησης του παράγοντος ισχύος που μελετάμε. Από την άλλη λειτουργεί ως διαβαθμισμένος πυλώνας είτε της τρέχουσας, είτε της επιδιωκόμενης θέσης ενός κράτους. Αυτή η θέση συνήθως είναι διακηρυγμένη ή προκύπτει μέσα από την ερευνητική διαδικασία με εμπειρικό τρόπο.

Το τρίτο συστατικό, το οποίο συνοπτικά ονομάζουμε «Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας», περιλαμβάνει και απεικονίζει τα κυριότερα στοιχεία που θεωρούμε ότι συμβάλουν ώστε ένα κράτος να χαράξει την ενεργειακή του στρατηγική και να καταλήξει στην επιλογή πολιτικών ενεργειακής ασφάλειας. Πρόκειται για ένα δυναμικό και μη προκαθορισμένο μονοπάτι λήψης αποφάσεων που αποτελείται από πέντε διαδοχικά επίπεδα. Αυτή είναι και η σημαντική διαφορά με το να υιοθετείται πλήρως και μεμονωμένα μια θεωρία. Οι υποθέσεις των εκφάνσεων του ρεαλισμού δεν τίθενται υπό καθεστώς αποδοχής ή απόρριψης επί της επιλογής του κράτους, αλλά αποτελούν ενδεχόμενα επεξηγήσης που ανατροφοδοτούνται από τα στοιχεία της μελέτης στα οποία εστιάζει ο φακός και με τη σειρά τους τροφοδοτούν τον τρόπο που ερμηνεύεται η αντίληψη ενός κράτους ως προς τη γενικότερη συγκυρία προκειμένου να οδηγηθεί σε αποφάσεις και δράσεις.

Σε κάθε επίπεδο η διαδικασία αναπροσαρμογής είναι συνεχής καθώς τα στοιχεία που συμβάλλουν στην επίλυση του Γρίφου μπορεί να μεταβάλλονται είτε στο διεθνές, είτε στο εγχώριο πεδίο λειτουργίας του κράτους, είτε ακόμα και από την ίδια την έρευνα. Ουσιαστικά πρόκειται για στάδια που το καθένα από αυτά προσθέτει τα δικά του ίδιο-χαρακτηριστικά και τις δικές του παραμέτρους, στοιχεία που σωρευτικά τελικά συγκροτούν επεξηγηματικά τη διακριτή και διαφορετική αντίληψη ή οπτική μέσα από την οποία κάθε κράτος διαμορφώνει τη δική του πολιτική ενεργειακής ασφάλειας. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι συνολικές συνεκτιμήσεις μεταξύ των σταδίων οδηγούν σε ποικιλία ενδεχομένων επί των προτεραιοτήτων και των επιλογών άσκησης πολιτικής για κάθε κράτος, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη ως προς την έρευνα. Επί του πρακτέου, και υπό τη θεώρηση του ερευνητή που αξιοποιεί την προτεινόμενη προσέγγιση, πριν κάποιο κράτος καθορίσει μια πολιτική ενεργειακής ασφάλειας, πρέπει να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τις διεθνείς και εγχώριες συνθήκες και σε κάθε στάδιο να ορίσει τις προτεραιότητές του ώστε να επιτύχει το στόχο της ενεργειακής ασφάλειας που επιδιώκει, βασισμένο στις δυνατότητές του. Αυτή η απόφαση και οι συνεπακόλουθες δράσεις στις οποίες προβαίνει αποτελούν την απάντηση που ο κάθε κρατικός δρών μπορεί να δίνει στο δικό του «Γρίφο Ενεργειακής Ασφάλειας» που αντιμετωπίζει και μέσα από τον οποίο ο ερευνητής τις επεξηγεί.

Ο «Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας» δεν προκύπτει και δεν λειτουργεί αυτόνομα. Αποτελεί απότοκο των δύο προηγούμενων συστατικών, ανατροφοδοτείται από αυτά και τα ανατροφοδοτεί. Περιλαμβάνει ως εγγενή καθοριστικά στοιχεία εκτιμήσεις επί του διεθνούς συστήματος, το «Στόχο Ενεργειακού Στάτους» και βασικές ιδιότητες του ίδιου του παράγοντα ισχύος που μελετάμε, της ενέργειας. Το κράτος δεν λαμβάνει αποφάσεις εν κενώ. Με κάποιον τρόπο αντιλαμβάνεται το διεθνές σύστημα, τοποθετεί τον εαυτό του εντός αυτού, δέχεται τις πιέσεις του συστήματος, απαντά σε προκλήσεις, ευκαιρίες, απειλές, αξιολογώντας και αξιοποιώντας τα χαρακτηριστικά του εκείνα που μπορούν να του δώσουν πλεονέκτημα έναντι των άλλων προς ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων και στόχων. Η εμπειρική έρευνα ακόμα και στο στάδιο του Γρίφου μπορεί να αναδείξει ένα στοιχείο που δυνητικά αλλάζει ισορροπίες και ενδεχομένως όλη την κατεύθυνση του κράτους. Ένα τέτοιο στοιχείο για παράδειγμα ήταν η τεχνολογία σχιστολιθικής παραγωγής πετρελαίου και αερίου στις ΗΠΑ που όπως θα δούμε επέφερε ριζικές αλλαγές τόσο στον ενεργειακό τομέα, όσο και στις διεθνείς επιδιώξεις του κράτους.

Με τον τρόπο αυτό επιχειρούμε να ανταπεξέλθουμε σε μια συχνή κριτική που ασκείται στο νεοκλασικό ρεαλισμό, καθώς αρκετοί μελετητές τον διαχωρίζουν από τις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων εκτιμώντας ότι προσεγγίζει περισσότερο το πεδίο έρευνας και μελέτης της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους (Götz, 2021; Narizny, 2017, 2018; N. R. Smith, 2018). Ο νεοκλασικός ρεαλισμός περιλαμβάνει δύο πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά για την προσέγγισή μας και γι' αυτό κατέχει περίοπτη θέση ως προμετωπίδα. Πρώτον, περιλαμβάνει και συνεκτιμά τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ του εγχώριου περιβάλλοντος και του διεθνούς συστήματος θεωρώντας ότι το ένα μπορεί να επηρεάσει το άλλο (Sebastian & Chen, 2021, σσ. 296–297). Δεύτερον, εμπεριέχει τη συμπερίληψη της έννοιας της αντίληψης στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη ρυθμίζουν και εκτιμούν ζητήματα ισχύος, απειλών και πόρων (Parameswaran, 2022). Μέσω του Αποθετηρίου αυτά τα χαρακτηριστικά τίθενται στη διάθεση του ερευνητή προς εκτίμηση και επεξήγηση, χωρίς να πρέπει για παράδειγμα να επιλέξει μεταξύ των συστημικών ή των εγχώριων παραγόντων. Μπορεί να συνεκτιμήσει και τις δύο διαστάσεις. Το ίδιο ισχύει και για την αντίληψη του κράτους. Ανοίγοντας το κρατικό κουτί ο ερευνητής μπορεί να εντοπίσει

αποφασιστικούς παράγοντες που συνδέονται με τις κινήσεις που επιλέγει να κάνει τελικά ένα κράτος, όπως για παράδειγμα είναι οι απόψεις της ηγεσίας του, η εμφάνιση κάποιας επαναστατικής τεχνολογίας. Ναι μεν οι συστημικές πιέσεις κατευθύνουν το κράτος να τοποθετηθεί στην ενεργειακή αρένα και να λάβει μέρος στον διεθνή ανταγωνισμό. Το με τι όπλα θα κινηθεί, τι πλεονεκτήματα θα αξιοποιήσει, πως θα συμπεριφερθεί απέναντι στον κάθε άλλον παίχτη είναι ζητήματα που δεν μπορούν να απαντηθούν εύκολα με συστημικούς όρους. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ο νεοκλασικός ρεαλισμός έχει χαρακτηριστεί από μελετητές ως η λογική επέκταση του νεορεαλισμού(Rathbun, 2008a). Το Αποθετήριο τον συμπεριλαμβάνει καθότι εξ ορισμού αποτελεί ένα μονοπάτι συνεκτίμησης θεωρήσεων και όχι αποκλεισμού.

Ο τομέας της ενέργειας, όμως, εκ των πραγμάτων περιλαμβάνει προβολές ισχύος προς τους άλλους κρατικούς δρώντες εντός του διεθνούς συστήματος που εκφράζονται μέσα από την άσκηση πολιτικών. Δεν επιχειρούμε να λύσουμε τη διαμάχη που προαναφέρθηκε ως προς τη θεωρητική αρτιότητα του νεοκλασικού ρεαλισμού. Αλλά στη λογική της ώσμωσης των θεωρητικών αρχών εντός του «Αποθετηρίου», αναδεικνύουμε τη χρησιμότητα των θεωρητικών εργαλείων με τα οποία συμβάλλει ο νεοκλασικός ρεαλισμός ώστε να αποκτήσουμε βαθύτερη γνώση για το πως αξιοποιείται η ενέργεια ως παράγοντας ισχύος από ένα κράτος. Ταυτόχρονα, αναδεικνύουμε τη συμβολή του νεοκλασικού ρεαλισμού επί της λογικής της αλληλεπίδρασης συστημικών και εγχώριων παραγόντων, της δυνατότητας επηρεασμού από ένα κράτος των περιορισμών που θέτει το ίδιο το διεθνές σύστημα και της μεθοδολογικής εστίασης στον παράγοντα μελέτης επί ενός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου(Arif, 2021). Πρόκειται για τρία πολύ ξεχωριστά στοιχεία του νεοκλασικού ρεαλισμού έναντι των άλλων εκφάνσεων του ρεαλισμού και γι' αυτό τον χρησιμοποιούμε ως προμετωπίδα για τη συγκρότηση του ερευνητικού φακού. Ο Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας ως μεμονωμένο στοιχείο της προσέγγισης μπορεί ταυτόχρονα να λειτουργεί είτε ως επεξηγηματικό εργαλείο, είτε ως εργαλείο εκτίμησης και επιλογής μελλοντικών πολιτικών, τολμώντας ίσως να διατυπώσουμε τη θέση ότι μπορεί να λειτουργήσει και ως μέσο πρόβλεψης της συμπεριφοράς ενός κράτους εντός μιας δεδομένη συγκυρίας. Το εργαλείο του Γρίφου Ενεργειακής

Ασφάλειας δεν είναι άλλωστε το ίδιο το πρόβλημα. Είναι το εργαλείο που επεξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οδηγήθηκε σε μια επιλογή πολιτικής επίλυσης του ζητήματος της ενεργειακής του ασφάλειας.

1.3 Αφετηρίες πρωτοτυπίας και προσαρμογή συμβολών

Το ότι η ενέργεια μπορεί να αποτελέσει για ένα κράτος πλεονέκτημα εντός της λογικής των υλικών δυνατοτήτων και ικανοτήτων του δεν είναι κάτι καινοτόμο, ούτε αμφισβητείται. Άλλωστε, το επίπεδο των φυσικών πόρων είναι a priori θεμελιώδες δομικό συστατικό της ισχύος ενός κράτους εντός του υποδείγματος της ρεαλιστικής σχολής σκέψης (Česnakas, 2010, σσ. 34–36).

Η ενέργεια ως παράγοντας ισχύος, όπως θα αναλύσουμε στο κεφάλαιο 3, μπορεί να προσλάβει διάφορες μορφές ώστε να χρησιμοποιηθεί, ήτοι σκληρή (hard), ήπια (soft), σχετική (relational), δομική (structural), κανονιστική (normative), έξυπνη (smart), οξεία (sharp) ή ακόμα και διανοητική (noumenal). Διαφαίνεται ότι η ενέργεια αφενός μπορεί να αξιοποιηθεί και να χρησιμοποιηθεί με όλες τις προαναφερόμενες μορφές, και αφετέρου ως παράγοντας μπορεί να μελετηθεί υπό το πρίσμα όλων των επιμέρους εκφάνσεων της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, χωρίς αυτό να αποκλείει ότι κάτι ανάλογο μπορεί να συμβαίνει στο πλαίσιο και άλλων προσεγγίσεων. Η επιλογή του ρεαλισμού, εκτός αυτών που ήδη αναφέραμε, υπαγορεύεται από το γεγονός ότι η ισχύς είναι θεμελιώδης εννοιολογική κατηγορία και πεδίο μελέτης του. Τα κράτη χρησιμοποιούν την ισχύ ως το βασικότερο μέσο για την επιβίωση και την αυτονομία τους και για να διαφυλάξουν την κυριαρχία τους. Γι' αυτό, αγωνίζονται για να την αυξήσουν ή να τη μεγιστοποιήσουν, διότι μέσω αυτής αντιμετωπίζουν απειλές κατά της ασφάλειάς τους και επιδιώκουν να βελτιώσουν το στάτους τους (Drezner, 2021; Pansardi, 2021). Εξάλλου, κάποιες από αυτές τις μορφές ισχύος που εξετάζουμε προέρχονται αρχικώς από αναλύσεις άλλων σχολών σκέψης αλλά τις εντάσσουμε στη μελέτη μας για να ενισχύσουμε τη συμβατότητα της ενέργειας σχεδόν με όλες τις γνωστές – στο πλαίσιο της δικής μας έρευνας – μορφές, γεγονός που υποστηρίζουμε ότι την καθιστά ακόμα πιο έγκυρα ως παράγοντα ισχύος.

Αυτή η συμβατότητα των διαφορετικών σχολών σκέψης ως προς τις μορφές ισχύος που συγκλίνουν υπό τον παράγοντα της ενέργειας, μας φέρνει στις αφητηριακές από πλευράς μελέτης για την παρούσα διατριβή εργασίες δύο κορυφαίων ακαδημαϊκών, των Stefano Guzzini και Joseph Grieco. Πρόκειται για τις εργασίες που τιτλοφορούνται “The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations” (2004) και “The Schools of Thought Problem in International Relations” (2019) αντίστοιχα.

Ο πρώτος αναφέρεται στο «δίλημμα ταυτότητας» των ρεαλιστών, που αφορά στη διαρκή πάλη στην οποία περιέρχονται προκειμένου να καθορίσουν ποιο είδος, ποια έκφανση των ρεαλιστικών θεωριών θα διαλέξουν στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν και να επεξηγήσουν τη συμπεριφορά, τη στρατηγική, τις πολιτικές και τις διαστάσεις ισχύος των κρατικών δρώντων(Guzzini, 2004). Υποστηρίζει ότι αυτή η πάλη οδηγεί σε ένα επεξηγηματικό έλλειμμα καθώς η συνοχή και η συνεκτικότητα εντός του επιλεγμένου θεωρητικού κελύφους καθίσταται πιο σημαντική από αυτή την ίδια την εξήγηση(Guzzini, 2004, σελ. 554). Με άλλα λόγια, η μονομερής προσήλωση στις υποθέσεις και τις έννοιες της κάθε θεωρητικής έκφανσης λειτουργούν περιοριστικά ως προς το εύρος της επεξηγηματικής αξίας και ικανότητας. Η επιλογή μιας έκφανσης του ρεαλισμού αφήνει εκ των πραγμάτων έξω από τον ερευνητικό φακό διαστάσεις, στοιχεία και επίπεδα ανάλυσης που είναι χρήσιμα και ενδεχομένως καθοριστικά για τη βαθύτερη κατανόηση των κινήσεων των κρατικών δρώντων εντός του διεθνούς πεδίου. Μεγάλο μέρος της κριτικής, που ασκείται σε θεωρίες του ρεαλισμού από υπέρμαχους άλλων σχολών σκέψης των Διεθνών Σχέσεων, αλλά και μεταξύ των υποστηρικτών της κάθε έκφανσης των θεωριών του ρεαλισμού, εστιάζει ακριβώς σε αυτού του είδους τα επεξηγηματικά ελλείμματα(Aytac, 2021; Kelly, 2003; McQueen, 2017; Szűcs, 2018).

Η εργασία του Grieco είναι ευρύτερη. Αναφέρεται γενικά στις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων. Υποστηρίζει ότι η αντιπαράθεση και η σύγκρουση μεταξύ των σχολών σκέψης στην πράξη περιορίζει την ικανότητα των ερευνητών να εξετάσουν και να κατανοήσουν, ταυτόχρονα, τη λειτουργία των κρατών και του διεθνούς συστήματος στην ολότητά της, ή τουλάχιστον με τον βέλτιστο και πιο πλήρη τρόπο(Grieco, 2018b). Οι Σχολές Σκέψης μπορεί να μην παρέχουν ένα προκαθορισμένο σχήμα μελέτης, αλλά την ίδια ώρα περιορίζουν και απομειώνουν χρήσιμες διαστάσεις ανάλυσης.

Τελικώς ο Grieco προτείνει μια συλλογική θεωρητική προσέγγιση που θα μπορούσε διανοητικά να συνθέσει και να συνδυάσει διαφορετικές σχολές σκέψης των Διεθνών Σχέσεων, εξελίσσοντας την έρευνα πέρα από τα όρια που θέτει η κάθε θεωρητική προσέγγιση. Η εφαρμογή μιας τέτοιας προσέγγισης, όπως υπογραμμίζει ο ίδιος, βασίζεται σε αυτό που αποκαλεί «*συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας*» (collaborative challenges), προτείνοντας μια διαδικασία αλληλοσυμπλήρωσης και σύνθεσης μεταξύ των θέσεων των υποστηρικτών της κάθε σχολής σκέψης (Grieco, 2018a, σσ. 434–442). Αναγνωρίζοντας ότι όλες οι Σχολές Σκέψης έχουν κάτι εποικοδομητικό να προσφέρουν, προτείνει μια σειρά ανταλλαγών μεταξύ τους προκειμένου να δημιουργηθεί μια δια-σχολική προσέγγιση που θα ρίξει περισσότερο φως στα διεθνή ζητήματα. Αυτές οι ανταλλαγές συμβαίνουν εντός ενός κελύφους μελέτης που δεν είναι αυστηρά προσανατολισμένο σε θέματα μεθοδολογίας, αλλά έγκειται περισσότερο στις εμπειρικές παρατηρήσεις οι οποίες συχνά «*θυσιάζονται*» στο βωμό της θεωρητικής πειθαρχίας. Η κάθε θεωρία θέτει την οπτική της επί των ίδιων συγκεκριμένων παρατηρήσεων με αποτέλεσμα να προκύπτει μια συζήτηση όχι ως προς το ποια προσεγγίζει καλύτερα τις παρατηρήσεις, αλλά το τι προσφέρει η κάθε μια επί του συνόλου όσων τίθενται προς ανάλυση και επεξήγηση. Το άθροισμα των επιχειρηματολογιών θα δώσει πιο σαφή εικόνα επί των εξεταζόμενων παρατηρήσεων.

Το κέλυφος αυτό στην περίπτωση του περικλείοντος ρεαλισμού είναι το Αποθετήριο και η δια-παραδειγματική προσέγγιση του Grieco, εδώ μετατρέπεται σε μια δια-θεωρητική προσέγγιση επί των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού. Για παράδειγμα, επί ενός συγκεκριμένου γεγονότος κρατικών διαδράσεων θα μπορούσαμε να αντλήσουμε επεξηγηματικά στοιχεία και από τον αμυντικό και από τον επιθετικό ρεαλισμό, αναλόγως από ποια πλευρά δούμε τα γεγονότα, καθώς πολλές φορές η ενίσχυση της ασφάλειας ενός κράτους, μπορεί να σημαίνει απειλή για ένα άλλο, η αύξηση της ισχύος ενός κράτους μπορεί να προκαλέσει αντίστοιχη προσπάθεια για ένα άλλο κράτος ή να οδηγήσει στη συνεργασία του με άλλα κράτη προκειμένου να ισορροπήσει. Επί της ίδιας πρόκλησης μάλιστα ένα κράτος μπορεί να έχει μόνο του τη δυνατότητα να ισορροπήσει έναντι κάποιου άλλου, αλλά να μην την έχει έναντι ενός πολύ πιο ισχυρού κράτους, με συνέπεια να χρειάζεται να

συνδυάσει τις αντιδράσεις του, μονομερώς στη μια περίπτωση και πολυμερώς στην άλλη. Για παράδειγμα η Ρωσία στράφηκε στη συνεργασία με τον ΟΠΕΚ όταν οι ΗΠΑ με τη σχιστολιθική εξόρυξη ανήλθαν στην κορυφή της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου και ήσαν το εμπάργκο εξαγωγών επηρεάζοντας ευθέως τις διεθνείς τιμές. Προηγουμένως δεν είχε ανάγκη να κάνει κάτι τέτοιο έναντι των άλλων ανταγωνιστών της. Με την ίδια λογική, οι συστημικές πιέσεις μπορεί να οδηγούν τα κράτη σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις οι οποίες, όμως, μπορούν να ικανοποιούνται είτε με κινητοποίηση εγχώριων πόρων, είτε με την απόκτησή τους από άλλα κράτη μέσω της άσκησης ισχύος, επιρροής ή ακόμα και επιθετικής κατάληψης εδαφών προς εξασφάλιση πόρων. Τούτο μπορεί να περιλαμβάνει από τις πολιτικές ξένων επενδύσεων, μέχρι την ανατροπή καθεστώτων σε άλλες χώρες και την εγκατάσταση φιλικά διακείμενων ηγεσιών. Στην περίπτωσή μας πάντα αυτή η συζήτηση γίνεται εντός των εκφάνσεων του ρεαλισμού.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο Guzzini αναδεικνύει τη δυσκολία των ρεαλιστών ώστε να παρουσιάσουν ένα κοινό πλέγμα αντίληψης για να μελετήσουν συνολικά τα διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης και ταυτόχρονα διαστάσεις όπως η ισχύς, η ασφάλεια, το διεθνές σύστημα, η διεθνής δομή, το εθνικό συμφέρον, οι στόχοι των κρατών (Guzzini, 2004, σσ. 552–554). Από την άλλη πλευρά, ο Joseph Grieco υποστηρίζει ότι *«οι συλλογικές προκλήσεις αντιπροσωπεύουν ένα πιθανό στοιχείο ενός αναμορφωμένου προγράμματος που μπορεί να μας βοηθήσει να επιτύχουμε πιο αποδοτικές ανταλλαγές μεταξύ των διάφορων σχολών σκέψης στο πεδίο μας. [...] οι συλλογικές προκλήσεις που θα διασχίζουν της σχολές σκέψης των Διεθνών Σχέσεων μπορούν να μας μάθουν περισσότερα σχετικά με τον κόσμο στον οποίο ζούμε.»* (Grieco, 2018a, σελ. 19).

Υπό το πρίσμα αυτό, στην παρούσα διατριβή δεν επιχειρείται μια δια-παραδειγματική προσέγγιση όπως την περιγράφει ο Grieco, αλλά μια δια-ρεαλιστική προσέγγιση. Ακριβώς αυτό το ρόλο διαδραματίζει το «Αποθετήριο Ρεαλισμού» το οποίο βρίσκεται στον πυρήνα του σχεδιασμού της ολοκληρωμένης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης που ονομάζουμε «Περικλείοντα Ρεαλισμό» και τίθεται στη διάθεση του ερευνητή. Το «Αποθετήριο» συμβολίζει τη διαδικασία ώσμωσης μεταξύ των κύριων θεωρητικών εκφάνσεων της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, μια

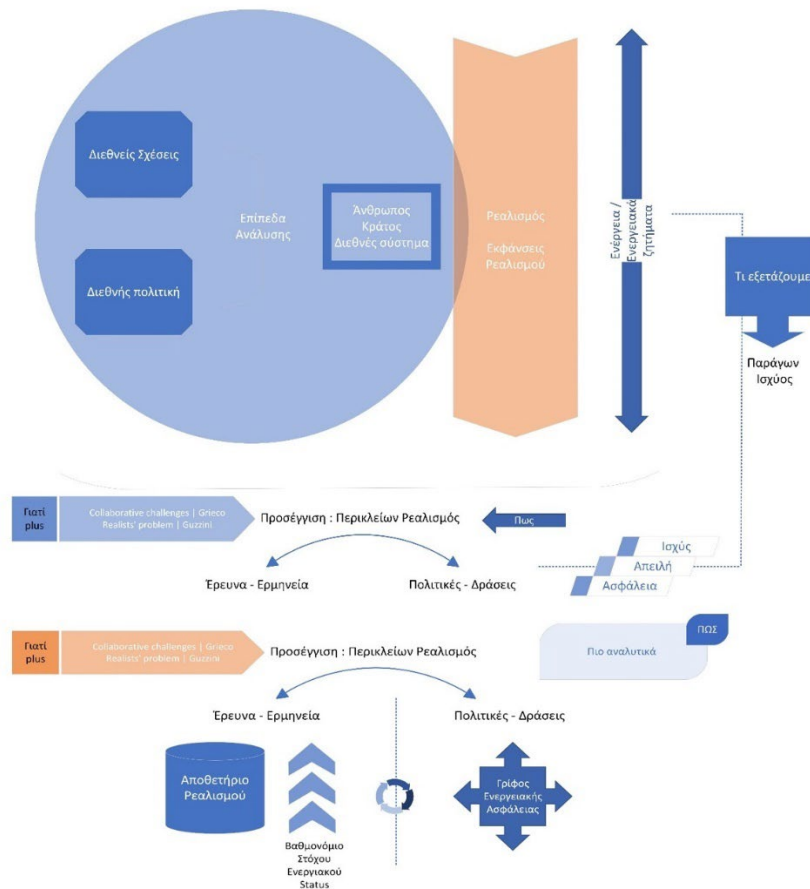
διαδικασία που ουσιαστικά καθιστά τον ερευνητικό μας φακό πολυεστιακό και με τον οποίο ρίχνουμε φως στις περιπτώσεις και στις μικρο-περιπτώσεις που έχουν επιλεγεί.

Συνεπώς, η πρώτη πρόκληση είναι αν μπορούμε να δημιουργήσουμε μια ικανοποιητική συνθετική προσέγγιση έρευνας και ερμηνείας που βασισμένη στη λογική του Grieco να μπορεί να ανταπεξέλθει στους προβληματισμούς που θέτει ο Guzzini.

Η δεύτερη πρόκληση αφορά στο γεγονός ότι με την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ενέργειας, γεννάται το ζήτημα αν η ενέργεια μεμονωμένα μπορεί να μελετάται ως παράγοντας ισχύος ενός κράτους μέσα από αυτή την ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που προτείνουμε.

Οι προκλήσεις αυτές για την προσέγγισή μας δεν αποτελούν απλώς παράπλευρες παρατηρήσεις, αλλά συγκεκριμένες αφετηριακές σκέψεις για την κατασκευή του συνολικού οικοδομήματος της προσέγγισης. Θα μπορούσαμε να τις χαρακτηρίσουμε ως επιπλέον θεμελιώδεις πηγές σκοπιμότητας της δημιουργίας της προσέγγισής μας. Τις περιλαμβάνουμε αμιγώς στο συνολικό πρώτο σκαρίφημα της προσέγγισης (Εικόνα 3) ως στοιχεία που ενισχύουν την πρωτοτυπία της παρούσας διατριβής αλλά κυρίως ως στοιχεία που αιτιολογούν την ανάγκη προσθήκης μιας νέας προσέγγισης στο σύνολο της διεθνούς βιβλιογραφίας, καθώς δεν έχει περιέλθει σε γνώση μας κάποια προσπάθεια που να ικανοποιεί τις συμβολές αυτών των προκλήσεων.

Εικ. 3 - Πρώτο συνολικό σκαρίφημα του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2002)

Η ενέργεια δείχνει ιδανική για την εφαρμογή της προσέγγισης που προτείνουμε. Ο ενεργειακός τομέας, ως ένα πολύπλοκο και πολυεπίπεδο σύνολο δραστηριοτήτων εξαρτάται από διάφορα στοιχεία σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο (Lobell et al., 2009, σσ. 24–26). Φυσικοί πόροι, τεχνολογίες έρευνας και εκμετάλλευσης, οικονομικές δυνατότητες, κρατικά σύνορα, δίκτυα διανομής, αγορές, κατανάλωση, ανάπτυξη, ασφάλεια, εθνικές πολιτικές είναι μερικές μόνο από τις διαστάσεις που πρέπει να λάβει κανείς υπόψη προσπαθώντας να μελετήσει την ενέργεια ως ένα συνδυαστικό σύνολο συνεχών αλληλεπιδράσεων (Kostagiannis, 2018a, σελ. 112).

Στο πλαίσιο αυτό το κράτος πρέπει να διερευνηθεί αμφίδρομα, εσωτερικά και εξωτερικά, καθώς αλληλεπιδρά με τα άλλα κράτη στη διεθνή ενεργειακή αρένα (Booth, 2011, σσ. 111–113). Το ζήτημα της επιλογής του κράτους ως βασικού

δρώντος εντός του διεθνούς συστήματος αποτελεί καθαρά ιδιότητα της προσέγγισης κατά το πρότυπο της σχολής σκέψης του ρεαλισμού υπό την έννοια της οντότητας που εξετάζεται, της ενιαίας μονάδας. Υπό αυτό το πρίσμα, ο ρεαλισμός δεν αποκλείει την ανάλυση άλλων συλλογικών οντοτήτων υπό την εκτίμηση της ενιαίας δράσης και συμπεριφοράς και αυτό έχει ήδη συζητηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία (James, 1989). Άλλωστε, ειδικά στο χώρο της ενέργειας, είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία προσπαθεί, υπό την επιδίωξη του να εμφανίζεται με «μια φωνή» ως ενιαίος δρών, να επιτύχει τη δική της ενεργειακή ασφάλεια και να εξασφαλίσει τους απαραίτητους ενεργειακούς πόρους, ασκώντας με τη σειρά της τη δική της επιρροή και προβάλλοντας τα είδη ισχύος που διαθέτει (Kuzemko, 2014).

Καθώς τα κράτη συνεχώς προσπαθούν να βελτιώσουν τη σχετική θέση τους στο διεθνές σύστημα, μια προσέγγιση πρέπει να έχει την ικανότητα να εστιάζει με πλουραλισμό σε συγκεκριμένα γεγονότα, σε κάθε δεδομένη χρονική περίοδο (Lobell et al., 2009, σελ. 210). Επίσης, είναι χρήσιμο να μπορεί να καθιστά σαφή κάθε υπόρρητη ή εμμέσως σχετική διάδραση με το υπό μελέτη αντικείμενο και να την εντάσσει σε ένα ευρύτερο επεξηγηματικό πλαίσιο (E. Stoddard, 2013b, σσ. 438–439). Σε πολλές περιπτώσεις στον ενεργειακό τομέα οι κινήσεις των κρατών δεν είναι ευθέως σχετιζόμενες με τα ενεργειακά, αλλά σε βάθος χρόνου αποκτούν ή μπορούν δυνητικά να αποκτήσουν τέτοιες διαστάσεις. Δεν αποκλείεται να είναι ακόμα και κεκαλυμμένες προκειμένου να μη δημιουργήσουν καχυποψία ή να αντιμετωπιστούν άμεσα από ανταγωνιστές. Για παράδειγμα, η Κίνα την περίοδο 2003-2006 παρουσίασε πολύ έντονη δραστηριότητα με άμεσες ξένες επενδύσεις σε χώρες που είχαν αδύναμους θεσμούς και πλούσιους ενεργειακούς πόρους. Σκοπός της ήταν η εκμετάλλευση των πόρων σε συνδυασμό με την εύκολη άσκηση επιρροής σε αυτά τα κράτη (Kolstad & Wiig, 2012, σελ. 33). Η τάση αυτή αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 2006-2012 και έκτοτε η δυνατότητα εκμετάλλευσης φυσικών πόρων (και κυρίως ορυκτών πόρων) αποτελεί καθοριστικό στοιχείο επιλογής των άμεσων ξένων επενδύσεων της Κίνας στη Νότια Αφρική (Urdinez et al., 2014, σελ. 306).

Η περίπτωση αυτών των κινήσεων της Κίνας δείχνει γιατί μια προσέγγιση δεν πρέπει να είναι αυστηρά περιχαρακωμένη θεωρητικά. Πρέπει να έχει την ευελιξία να ενθυλακώνει θεωρητικές διαστάσεις των Διεθνών Σχέσεων χωρίς να αγνοεί άλλα

πεδία όπως εκείνο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (ΔΠΟ), καθώς ο ενεργειακός τομέας περιέχει καθοριστικές ενδοκρατικές και διακρατικές οικονομικές διαδράσεις που επισυμβαίνουν εντός του πεδίου της αγοράς και περιλαμβάνουν μη κρατικούς δρώντες όπως ο ΟΠΕΚ και οι μεγάλες εθνικές πετρελαϊκές επιχειρήσεις (NOCs)(Guzzini, 2013a, σελ. 8). Μάλιστα, στην περίπτωση του ΟΠΕΚ, ουσιαστικά, προβάλλεται ισχύς και επιδιώκεται η άσκηση επιρροής, με τη χειραγώγηση των διεθνών τιμών μέσω τεχνητών μεθόδων όπως είναι οι αποφάσεις για μείωση της παραγωγής προκειμένου να διατηρηθεί το ύψος των τιμών ή με αποφάσεις επιβολής εμπάργκο στον εφοδιασμό μιας χώρας(McFarland, 2020). Εδώ μπορούν να ενταχθούν και οι κινήσεις της ΕΕ για τη διαμόρφωση μιας Κοινής Ενεργειακής Αγοράς, που προσπαθούν να την κάνουν να λειτουργήσει ως ενιαία για να αντιμετωπίσει την ανάγκη για διαφοροποίηση των ενεργειακών προμηθευτών της, ικανοποιώντας το συμφέρον των κρατών-μελών της τα οποία πολλές φορές το επιδιώκουν μεμονωμένα και ενδεχομένως σε αντιδιαστολή με τα συμφέροντα άλλων κρατών-μελών της Ένωσης(Nowak, 2010).

Αυτό δεν σημαίνει ότι προσεγγίζουμε την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος μέσα από τη Διεθνή Πολιτική Οικονομία. Αντιμετωπίζουμε ρεαλιστικές προσεγγίσεις στη ΔΠΟ ως συμβολές διατυπωμένες και εφαρμοσμένες, με κύριο αντικείμενο μελέτης τον οικονομικό τομέα. Αναφερόμαστε στη ΔΠΟ, γιατί πρόκειται για ένα πεδίο στο οποίο πολύ συχνά στη διεθνή βιβλιογραφία αναλύονται υπερεθνικοί δρώντες όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, άλλοι διεθνείς οργανισμοί ή ακόμα και μη κυβερνητικοί δρώντες.

Η σχολή σκέψης του ρεαλισμού δεν αγνοεί την ύπαρξη αυτών των δρώντων. Θεωρεί όμως το κράτος ως τον πρωταρχικό δρώντα στις διεθνείς υποθέσεις, εντάσσει τέτοιου είδους οντότητες στο πεδίο του ανταγωνισμού και υπό τη σχετική ισχύ των κρατών, υποστηρίζοντας ότι το κράτος παραμένει ο κυρίαρχος παράγοντας της διεθνούς τάξης(Charrette & Sterling-Folker, 2018). Από τη δική μας πλευρά προσπαθούμε να παρουσιάσουμε μια προσέγγιση που επικεντρώνεται στον ενεργειακό τομέα, σκεπτόμενοι ότι πρόκειται για έναν παράγοντα που το κράτος συνειδητά επιλέγει να φέρει στο προσκήνιο για να υπηρετήσει τα εθνικά συμφέροντά του.

Συνεπώς, μια ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση πρέπει να είναι αρκετά εύελικτη, ώστε να ανοίγει και να διερευνά αυτό που συχνά ονομάζεται ως «μαύρο κουτί» του κράτους και, ταυτόχρονα, να λαμβάνει υπόψη της τις διεθνείς αλληλεπιδράσεις (Fakiolas, 2012a, σελ. 14). Οφείλει να είναι επαρκώς ελαστική ώστε να διερευνά και να εξηγεί αλλαγές, αναδιατάξεις και προσαρμογές της συμπεριφοράς ενός κράτους στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει ένα πολυσύνθετο και άναρχο διεθνές περιβάλλον (Diez et al., 2011, σσ. 1–2). Αυτή η σχέση που παρουσιάζουμε μεταξύ κράτους και διεθνούς περιβάλλοντος μπορεί να περιλαμβάνει ταυτόχρονες επιρροές τόσο του κράτους προς το διεθνές περιβάλλον, όσο και του διεθνούς περιβάλλοντος προς το κράτος, αλλά την ίδια ώρα να λαμβάνεται υπόψη η πιθανή πρόθεση ενός κράτους να επηρεάσει και να αναδιατάξει με τις κινήσεις του το ίδιο το διεθνές σύστημα σύμφωνα με τα δικά του ιδιο-χαρακτηριστικά και εθνικά προτάγματα.

Αυτή η τελευταία πρόθεση επιφέρει μια σημαντική μεταβολή σε σχέση με τη θεώρηση του νεορεαλισμού που δίνει περισσότερη έμφαση στο ίδιο το σύστημα παρά στο κράτος ως δρώντα εντός του. Ωστόσο, άλλες διαστάσεις του Νεορεαλισμού είναι απαραίτητο να συμπεριληφθούν στην προσέγγιση που προτείνουμε, για παράδειγμα ο αμυντικός ή επιθετικός χαρακτήρας των κρατικών ενεργειών και ο τρόπος που τις αντιμετωπίζουν τα άλλα κράτη υπό τους ίδιους όρους.

Εδραζόμενοι σε αυτή τη λογική, υποστηρίζουμε ότι με τρόπο περιοριστικό λειτουργούν και οι θεωρητικές προσεγγίσεις του επιθετικού και αμυντικού ρεαλισμού, καθώς η δράση ενός κράτους μπορεί την ίδια στιγμή να θεωρείται ως αμυντική από το ίδιο, αλλά ως επιθετική από κάποιο άλλο, ή μπορεί να ξεκινήσει ως αμυντική και να εξελιχθεί σε επιθετική. Η δράση ενός κράτους μπορεί να γίνει για να εξισορροπήσει τη δράση ενός άλλου και τελικά να εξελιχθεί σε ένα σαφές πλεονέκτημα που μπορεί να το οδηγήσει στη διεκδίκηση της επικράτησής του εντός του διεθνούς συστήματος, έναντι ενός άλλου κράτους ή έναντι όλων.

Εφόσον τέτοιες αλληλεπιδράσεις μπορούν να θεωρηθούν ως προβολές ισχύος εντός της διεθνούς σκηνής, τότε μπορούν να εδράζονται στην αξιοποίηση κάποιου δομικού στοιχείου. Υπό αυτή τη λογική, η προτεινόμενη προσέγγιση μέσω του «Αποθετηρίου»

μας βοηθά να εξετάζουμε παράλληλα ζητήματα ισχύος και ασφάλειας χωρίς να περιοριζόμαστε είτε στη μια, είτε στην άλλη έννοια. Το τι από τα δύο υπηρετείται μπορεί να είναι μέρος μιας συζήτησης συλλογικής πρόκλησης συνεργασίας, που να καταλήγει είτε στην ταυτόχρονη υπηρέτηση και των δύο, είτε στην προτεραιοποίησή τους, είτε στην απόρριψη ενός από τα δύο. Σημασία έχει ότι και η ισχύς και η ασφάλεια θα εξεταστούν και αυτό είναι πλεονέκτημα που προσδίδει στην προσέγγισή μας το «Αποθετήριο». Παράλληλα, μας παρέχει την ευρύτητα να προσεγγίζουμε την ισχύ πέρα από τη στενή κλίμακα της στρατιωτικής δύναμης. Άλλωστε, η προσέγγιση που προτείνουμε εξετάζει την ενέργεια ως έναν παράγοντα ισχύος που δύναται να λειτουργεί και ως μοχλός άσκησης ισχύος για ένα κράτος και ως μέσο που συμβάλλει στη διαμόρφωση πολιτικών άμεσα σχετιζόμενων με την εθνική ασφάλεια. Ο στόχος που υπηρετείται μέσω του παράγοντα αλλά και ο τρόπος που αυτός αξιοποιείται είναι υπόθεση των άλλων δύο συστατικών στοιχείων της προσέγγισης.

Σε αυτή τη συλλογιστική βασίζεται η θεώρηση που διαμορφώνουμε για το διεθνές σύστημα, την εθνική ισχύ και τον τρόπο που συμπεριφέρεται ένα κράτος. Η ισχύς ενός κράτους μπορεί να προέρχεται ή να αποδίδεται μονοδιάστατα στις στρατιωτικές δυνάμεις. Μπορεί, όμως, ευρύτερα να εδράζεται σε ένα άθροισμα παραγόντων, όπως, για παράδειγμα συμβαίνει στην οικονομία. Η οπτική του ρεαλισμού σε αυτή την περίπτωση είναι ότι οι κανόνες της αγοράς, οι αλληλεπιδράσεις των αγορών, οι ροές κεφαλαίου, οι άμεσες ξένες επενδύσεις ή ακόμα και η ξένη οικονομική βοήθεια δεν είναι ουδέτερα φορτισμένες, αλλά δημιουργούν πλεονεκτήματα και προνόμια για τα κράτη με όρους επιρροής και ισχύος (Krasner, 1994, σελ. 17). Ενώ λοιπόν η στρατιωτική ισχύς και η οικονομία αποτελούν παράγοντες που εξαντλητικά έχουν μελετηθεί και μπορούν να τοποθετηθούν σε διαβαθμισμένες κλίμακες για τα κράτη, ο τομέας της ενέργειας δύσκολα τοποθετείται σε ένα κοινό βαθμονόμιο που να μπορεί να εμπεριέχει ταυτόχρονα τις διαστάσεις της ισχύος και της ασφάλειας. Με άλλα λόγια, ενώ η βαθμονόμηση των κρατών με όρους στρατιωτικής δύναμης ή οικονομικής ευρωστίας είναι εφικτή, εξ όσων είναι δυνατό να γνωρίζουμε, δεν έχει επιχειρηθεί η δημιουργία μιας κλίμακας που να βαθμονομεί την εθνική ισχύ και ασφάλεια με βάση την ενέργεια και τις διαστάσεις της.

Σε αυτό το σημείο βρίσκεται μια σημαντική διάσταση πρωτοτυπίας της προτεινόμενης προσέγγισης με τη δημιουργία του βαθμονομίου που, όπως ήδη αναφέραμε, ονομάζουμε «Στόχος Ενεργειακού Στάτους». Εφόσον αναγνωρίζουμε ότι ο ενεργειακός τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της διεθνούς θέσης ενός κράτους, πρέπει να μπορούμε να διαμορφώσουμε ένα σχήμα κατάταξης, ικανό να απεικονίσει διάφορα επίπεδα ενεργειακής ισχύος τα οποία ένα κράτος μπορεί να διεκδικήσει ή να επιτύχει σε διεθνές επίπεδο στο πλαίσιο της αναζήτησης ασφάλειας και αντιμετώπισης απειλών. Το σχήμα αυτό απεικονίζει ταυτόχρονα τη δυναμική του παράγοντα ισχύος καθώς η ενέργεια γίνεται ένας παράγοντας που μπορεί να αλλάξει τη θέση ενός κράτους στο διεθνή συσχετισμό ισχύος και, ως εκ τούτου, να επηρεάσει – μόνος ή σε συνδυασμό με άλλους – το διεθνές σύστημα όταν το δούμε υπό την κλίμακα του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους». Από αυτή την οπτική, η ενέργεια διεκδικεί έναν αυτόνομο ρόλο στην εννοιολογική σύσταση της ισχύος ενός κράτους (Guzzini, 2013a, σελ. 6).

Καθώς η κατάσταση της επιδιωκόμενης ή κατοχυρωμένης ελάχιστης ενεργειακής ασφάλειας αποτελεί για ένα κράτος το πρώτο επίπεδο του βαθμονομίου, ο «Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας» απεικονίζει το μέσο-επίπεδο που αντικατοπτρίζει το μονοπάτι που ακολουθούν τα κράτη προκειμένου να καταλήξουν στην επιλογή των πολιτικών που θα επιλέξουν στον ενεργειακό τομέα. Σε αυτό το επίπεδο η ώσμωση των θεωρητικών προσεγγίσεων που προκύπτει από το «Αποθετήριο» έρχεται να εφαρμοστεί και να δημιουργήσει μια νοητή παλέτα επιμέρους σημαντικών στοιχείων που λαμβάνει υπόψη του ένα κράτος για τη διαμόρφωση μιας ευρύτερης στρατηγικής και πτυχών άσκησης πολιτικών ενεργειακής ασφάλειας. Επιλέγουμε ως βασικούς πυλώνες ορισμένα στοιχεία που θεωρούμε σημαντικά και αναδεικνύονται από την προσέγγιση την οποία ακολουθούμε, χωρίς να υποστηρίζουμε ότι αυτά είναι τα μοναδικά στοιχεία που θα μπορούσε να κανείς να αναλύσει. Οι πυλώνες αυτοί λειτουργούν σαφώς βοηθητικά, κυρίως, για το που θα επικεντρώσει ο ερευνητής την προσοχή του προκειμένου να αντλήσει στοιχεία που ενδυναμώνουν την αρτιότητα της έρευνάς του. Επιπροσθέτως, οι πυλώνες αντανakλούν τα στοιχεία εκείνα που συμβάλλουν στον τρόπο που ένα κράτος αντιλαμβάνεται τα πράγματα. Είναι τα στοιχεία εκείνα που συνεκτιμώνται για να διαμορφώσει το κράτος την εικόνα της

πραγματικότητας που πρέπει να αντιμετωπίσει και οφείλει ο ερευνητής να τα εντοπίσει και να τα επεξηγήσει. Άλλες στοχεύσεις διεκδικούν τα κράτη που έχουν πλούσιους φυσικούς πόρους, άλλες εκείνα που έχουν γεωγραφικά πλεονεκτήματα λόγω της θέσης τους, άλλες εκείνα που απλώς επιδιώκουν εξασφάλιση πόρων για την ανάπτυξή τους. Το σχήμα έχει περιθώρια προσαρμοστικότητας, ελαστικότητας και εξελισσιμότητας αφήνοντας πεδίο για μελλοντική μελέτη, αναπροσαρμογή ή ακόμα και αναθεώρηση στο πλαίσιο της δυναμικής που αναπτύσσεται κάθε φορά επί ενός γεγονότος που μελετάται σε βάθος χρόνου και ενδεχομένως περιέχει πτυχές που μπορούν να αναδειχθούν επιπρόσθετα.

Ο Γρίφος μας επιτρέπει να εξηγήσουμε πως το κράτος αποκωδικοποιεί το διεθνές περιβάλλον, πως αντιλαμβάνεται τη διεθνή τάξη, και πως αναγνωρίζει πιθανές απειλές και κινδύνους. Ουσιαστικά, παρέχει τον τρόπο με τον οποίο το κράτος αντιλαμβάνεται και αξιοποιεί στον ενεργειακό τομέα ίδιες δυνατότητες όπως η τεχνολογία, οι φυσικοί πόροι, τα αποθέματα, οι υποδομές, οι σχετικές επενδύσεις που πιθανώς κάνει σε άλλες χώρες, ακόμα και την ενεργειακή του εξάρτηση είτε είναι εισαγωγέας, είτε εξαγωγέας ενέργειας. Η ενεργειακή ισχύς έρχεται ως απότοκο αυτών των στοιχείων, γιατί ένα κράτος καθώς ανεβαίνει στο βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους», εγκαταλείπει σταδιακά το περιοριστικό πεδίο που ορίζει αυστηρά η εκπλήρωση της ενεργειακής ασφάλειας του και ο ενεργειακός τομέας μετατρέπεται σε μια διελκυστίνδα ισχύος μεταξύ των κρατών, με όρους πλέον επικράτησης πάντα σε συσχετισμό με την τρέχουσα διεθνή τάξη που επικρατεί. Γι' αυτό δυνητικά η διάθεση μεγάλης ενεργειακής ισχύος μπορεί τελικά να αποτελέσει το στοιχείο με το οποίο ένα κράτος μπορεί να διεκδικήσει ακόμα και την αναθεώρηση της ευρύτερης διεθνούς τάξης.

Ωστόσο, αξίζει να τονιστεί ότι ο ενεργειακός τομέας παρουσιάζει μια ενδιαφέρουσα ιδιαιτερότητα. Κράτη που μπορεί να μην έχουν στη διάθεσή τους δικούς τους φυσικούς ενεργειακούς πόρους, μπορούν να βελτιώσουν τη θέση τους στην ενεργειακή αρένα διεκδικώντας να καταστούν είτε ενεργειακοί διαμετακομιστές μέσω υποδομών που διασχίζουν το έδαφός τους, είτε ενεργειακοί κόμβοι αξιοποιώντας τη γεωπολιτική τους θέση και τις υποδομές τους για να λειτουργήσουν ως πρατήρια ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή τους. Ταυτοχρόνως, ένα κράτος που

βρίσκεται ή δυνητικά τοποθετείται σε κάποιο πιθανό χαμηλό επίπεδο του βαθμονομίου δεν σημαίνει ότι είναι αδύναμο ως προς τα ενεργειακά ζητήματα. Αν είναι για παράδειγμα μεγάλος εισαγωγέας, τότε έχει τη δυνατότητα να πιέσει για να επιτύχει καλύτερες τιμές σε περίπτωση που οι ανάγκες του το καθιστούν πολύ ελκυστικό ως καταναλωτή. Υποχρεώνει δηλαδή έναν προμηθευτή να αποδεχθεί την τιμή που προτείνει ως αγοραστής ακόμα και αν ο προμηθευτής έχει άτεγκτα αποφασίσει να προσφέρει υψηλότερη τιμή. Επίσης, ένας εισαγωγέας διαθέτει εργαλεία ακόμα και αλλαγής του ενεργειακού μίγματος που χρησιμοποιεί όπως είναι οι τελωνειακοί φόροι, η εθνική φορολόγηση, οι επιδοτήσεις (Inshakov et al., 2019, σελ. 146).

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει στην περίπτωση της λεγόμενης διαφοροποίησης των προμηθευτών ενέργειας. Από τη μια μεριά, το κράτος – εισαγωγέας δεν εξαρτάται μονομερώς από έναν προμηθευτή ή μπορεί να πιέζει για να πετύχει καλύτερες τιμές. Από την άλλη, μικροί εξαγωγείς μπορούν να μπουν στο παιχνίδι εκμεταλλεόμενοι την πρόθεση διαφοροποίησης των εισαγωγέων και να διεκδικήσουν το δικό τους μερίδιο αγοράς με την προοπτική να εξελιχθούν στο μέλλον σε μεγάλους εξαγωγείς ανάλογα με τους φυσικούς πόρους, την τεχνολογία και τις υποδομές που διαθέτουν. Στη δική τους περίπτωση η ενεργειακή ασφάλεια ισοδυναμεί με την ύπαρξη αρκετών πελατών ώστε να μπορούν να χρηματοδοτούν την οικονομία τους. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις είναι διακριτή η υπονοούμενη, η έμμεση ύπαρξη ενός μοχλού πίεσης που είτε κάνει κάποιον να συναινέσει τελικά σε κάτι που αρχικά δεν ήθελε, είτε δίνει σε κάποιον την ευκαιρία να βελτιώσει τη θέση του στη διεθνή ενεργειακή αρένα μέσω των πιέσεων που ασκούνται μεταξύ των μεγάλων παραγωγών και των αγοραστών. Με τον τρόπο αυτό, ακόμη και μικροί εισαγωγείς ή εξαγωγείς ενέργειας έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν και να μοχλεύουν ισχύ μέσω της ενέργειας.

1.4 Η χρονολογία μελέτης

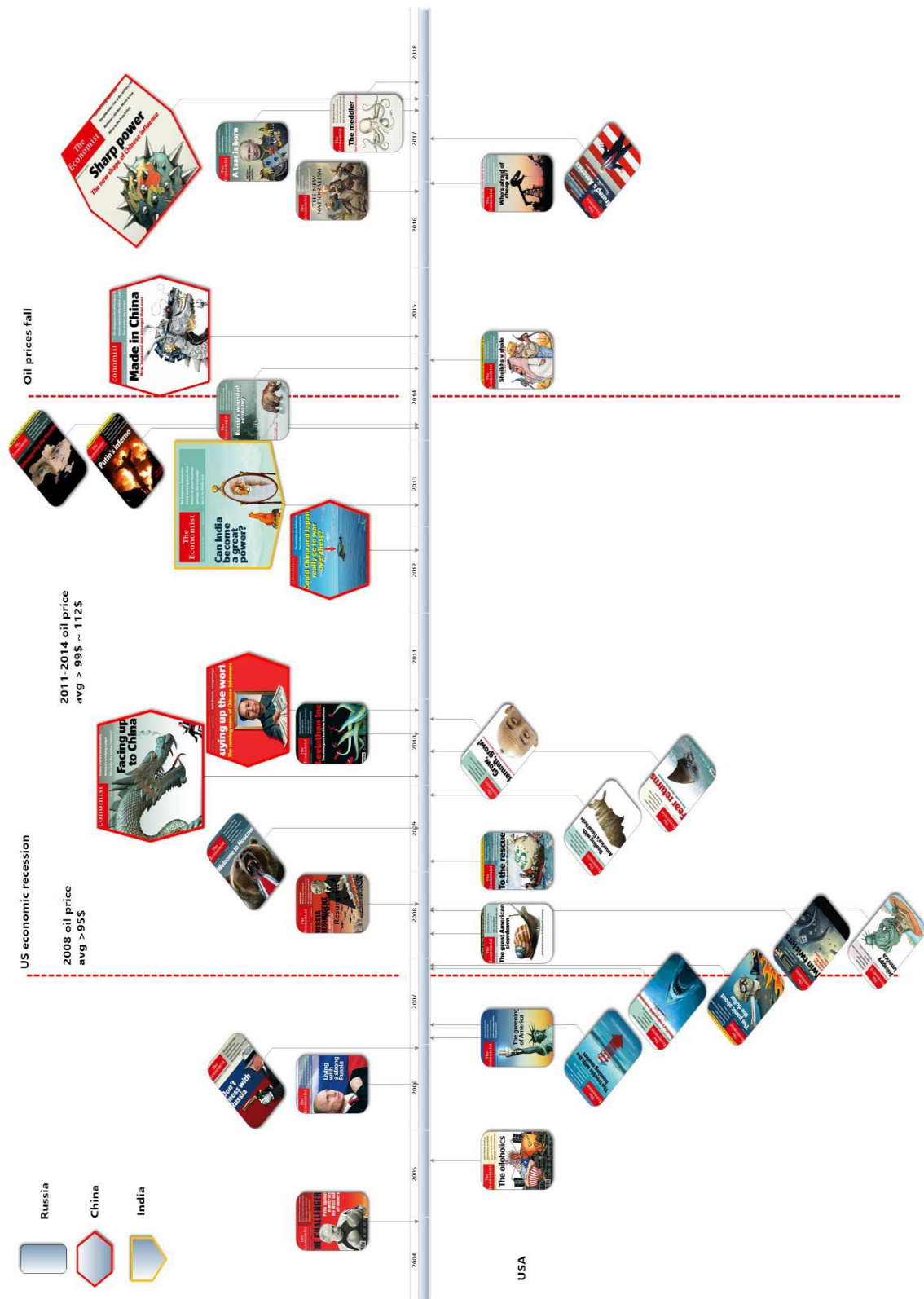
Όσα ήδη αναφέρθηκαν σε αυτό το κεφάλαιο θα μπορούσαν να αποτελέσουν και έχουν αποτελέσει μεμονωμένα αντικείμενα εκτενούς έρευνας στη διεθνή

βιβλιογραφία υπό πολλαπλά θεωρητικά σχήματα και επεξηγηματικές προσεγγίσεις (Ehrman, 2019a; Green & Self, 1996; Hancock & Vivoda, 2014; Keohane & Nye, 1987; Mohapatra, 2017; E. Stoddard, 2013a). Για την παρούσα έρευνα όμως αποτελούν ουσιαστικά ένα συγκεκριμένο χρόνο-πλαίσιο, μια αλληλουχία διασυνδεδεμένων στιγμιότυπων που καταδεικνύουν μια γενικότερη εικόνα που εξελίσσεται περίπου εντός μιας εικοσαετίας, από τις αρχές του 2000 έως το 2020. Σε αυτή τη γενικότερη εικόνα, εντοπίζοντας συγκεκριμένα στοιχεία και συνδέοντας γεγονότα ορόσημα, αναδεικνύουμε εκείνα που σχετίζονται με τους ενεργειακούς πόρους, με τις αλληλεπιδράσεις στη διεθνή ενεργειακή αρένα, με τη δυναμική και την ισχύ που προκαλείται υπό το μεμονωμένο παράγοντα της ενέργειας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μετά το 2000 παρατηρείται μια αξιοσημείωτη ανακατάταξη στο διεθνή ενεργειακό τομέα και ειδικότερα σε όσα αφορούν στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Ο ενεργειακός τομέας καθίσταται επίσης βασικό διεθνές θέατρο έντονων πολιτικών ανταγωνισμών. Αυτή η ανακατάταξη δεν μπορεί να διερευνηθεί αποκομμένη από την ευρύτερη αλλαγή που επισυμβαίνει στην τάξη του διεθνούς συστήματος, μια τάξη που σειεται από την ραγδαία ανάδυση παιχτών που επιζητούν να τη μεταβάλλουν ο καθένας με τον τρόπο του και πάντα με γνώμονα τα εθνικά του συμφέροντα.

Αναζητώντας συνοπτικό τρόπο να αναδείξουμε αυτές τις σημαντικές εξελίξεις, δημιουργήσαμε παραστατικά μια χρονολωρίδα που περιέχει τα κυριότερα σχετικά πρωτοσέλιδα του έγκυρου περιοδικού Economist η οποία απεικονίζεται ακολούθως στην Εικόνα 4 :

Εικ. 4 - Η χρονολωρίδα μελέτης μέσα από τα πρωτοσέλιδα του Economist

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα με χρήση πρωτοσέλιδων του περιοδικού «The Economist» (2020)

Η χρονολωρίδα εκτείνεται από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 μέχρι τα τέλη περίπου της δεκαετίας του 2020. Επικεντρώνεται στα πρωτοσέλιδα που αφορούν στις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα και την Ινδία. Το επάνω μέρος αυτής της χρονολωρίδας ξεκινά με το πρωτοσέλιδο που αποκαλεί τον Πρόεδρο της Ρωσίας Vladimir Putin «διεκδικητή» (challenger) και κλείνει με τα δύο πρωτοσέλιδα, προς το 2018 πλέον, που τον εμφανίζουν ως «τσάρο» και ως «επεμβαίνοντα σε ξένες υποθέσεις» (meddler). Πρόκειται για έναν πλήρη κύκλο που εμπεριέχει πολλά παράλληλα γεγονότα, υπό την ίδια θεματική ενότητα που δεν είναι άλλη από την επιδίωξη της αναδιάταξης της διεθνούς τάξης. Εντός του περιλαμβάνονται και άλλοι βασικοί παίχτες με παρόμοιες φιλοδοξίες όπως η Κίνα και η Ινδία. Για τις επιδιώξεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν διάφορα εργαλεία εντός συγκεκριμένων συνθηκών, κυρίως λίγο πριν και κατά τη διάρκεια της μεγάλης οικονομικής ύφεσης στις ΗΠΑ, η οποία συνοδεύτηκε και από μια μακρά περίοδο εξαιρετικά υψηλών τιμών του πετρελαίου. Μεταξύ των εργαλείων αυτών, περίοπτη θέση όπως θα δούμε έχει η ενέργεια και οι διαδράσεις μεταξύ των κρατών στη διεθνή ενεργειακή αρένα.

Η Ρωσία του Putin αναζωογόνησε την οικονομία της και ανέκτησε την εθνική της αυτοπεποίθηση χρησιμοποιώντας την ενέργεια ως τον ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής της ισχύος (Balzer, 2005). Για πληθώρα ερευνητών, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ο ενεργειακός τομέας της Ρωσίας ήταν εκείνος που έδρασε σαν καταλύτης ώστε η χώρα να ανακηρύξει αλλά και να υπηρετήσει μια νέα εποχή διεθνούς δραστηριότητας με συμπεριφορά μεγάλης δύναμης (Trenin, 2007). Το σχετικό πρωτοσέλιδο στην Εικόνα 4 που απεικονίζει τον Putin ως διεκδικητή και όχι τη Ρωσία είναι χαρακτηριστικό και εξαιρετικά ευθύβολο. Ήταν αποτέλεσμα της δικής του ηγεσίας και της δικής του οπτικής για τη θέση της Ρωσίας στη διεθνή πολιτική, η πορεία που πήρε η χώρα (Engel, 2017). Δεν αποτελεί έκπληξη ότι σε όλη αυτή την περίοδο ο ενεργειακός τομέας εξελίχθηκε στους μύες της Ρωσίας, οι οποίοι της επέτρεψαν να δράσει σε διεθνές επίπεδο με πολύ διαφορετική συμπεριφορά και νοοτροπία θέλοντας να επιστρέψει ως μεγάλη δύναμη.

Οι αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα υπάρχοντα αλλά και τα νέα αχανή ενεργειακά αποθέματα, οι προσβάσεις στις αγορές, τα οικονομικά οφέλη, ο έλεγχος της παραγωγής, η ενεργειακή βιομηχανία έπαψαν να λογίζονται απλώς ως μέρος της

εθνικής υποδομής, της οικονομικής πολιτικής και διαχείρισης. Αποτέλεσαν αναπόσπαστα στοιχεία του εθνικού συμφέροντος και της εθνικής ισχύος. Ο Vladimir Putin έχτισε τη ρωσική εθνική ισχύ επάνω σε τρεις βασικούς πυλώνες : την αδιάσειστη ηγεσία του, τη διαθεσιμότητα των εθνικών φυσικών πόρων και τις ενεργειακές εξαγωγές. Μέσα από αυτό το τρίπτυχο η Ρωσία σε όλη αυτή την περίοδο άσκησε πιέσεις στο διεθνές σύστημα. Και αυτή την ισχύ η Ρωσία, κατά κύριο λόγο, πρόβαλε διεθνώς, επηρεάζοντας συσχετισμούς, σχέσεις, αποφάσεις, δράσεις. Αυτή ήταν μια απολύτως συνειδητή επιλογή της χώρας, έναντι χρήσης άλλων παραγόντων, προκειμένου όχι απλώς να εγκαθιδρυθεί εκ νέου ως ένας μεγάλος παίχτης εντός του συστήματος, αλλά να διεκδικήσει μια καλύτερη θέση εντός της διεθνούς τάξης με όρους ισχύος, επιρροής και σεβασμού από τους άλλους δρώντες.

Κατά την ίδια περίοδο, όπως απεικονίζεται στη χρονολωρίδα του Economist, η Κίνα αναδύθηκε, κυρίως μέσω της τεράστιας ανάπτυξής της αλλά και των αγαθών που εξάγει πλέον σε όλο τον κόσμο με τη μεγάλη παραγωγική της ικανότητα, σε παίχτη που επίσης διεκδικεί σταθερά έναν σαφώς αναβαθμισμένο ρόλο και επιζητά να εμπλακεί σε άλλες περιοχές του πλανήτη με διάφορες πολιτικές όπως αυτή του BRI (Belt and Road Initiative), πολιτικές που εμπεριέχουν και σημαντικές ενεργειακές πτυχές, επεκτείνοντας τα οικονομικά και εμπορικά της πλεονεκτήματα (X. Gong, 2018, σσ. 6–8). Προσπάθησε επίσης να μειώσει τη μεγάλη εξάρτησή της από τους εξαγωγείς ενεργειακών υδρογονανθράκων απλώνοντας ένα πολυσύνθετο δίκτυο διμερών και περιφερειακών στρατηγικών (Downie, 2015, σελ. 810). Ταυτόχρονα επεδίωξε να απεξαρτηθεί ενεργειακά από τις θαλάσσιες μεταφορές, θεωρώντας ότι αυτό αποτελούσε αγκάθι για τις βλέψεις της. Παράλληλα όμως, αναβαθμίζοντας συνεχώς και σταθερά τις θαλάσσιες στρατιωτικές της ικανότητες, δεν έκρυψε ότι αναζητά και στη θάλασσα αντίστοιχη αναβάθμιση του ρόλου της (Yilmaz & Daksueva, 2019, σελ. 87).

Σε αντίστοιχη πορεία, αλλά με πιο ήπιες βλέψεις κινήθηκαν επίσης χώρες όπως η Ινδία και η Βραζιλία. Με σαφή όμως προσανατολισμό την αλλαγή της διεθνούς τάξης προς όφελός τους με ταυτόχρονη επιδίωξη ενός πολύ πιο αναβαθμισμένου ρόλου. Στο παιχνίδι όπως θα δούμε μπήκαν και συμμετείχαν και άλλοι παίχτες με τα δικά

τους εθνικά συμφέροντα σε πρώτο πλάνο, αλλά πάντα διεκδικώντας ρόλους και θέση στη διεθνή ενεργειακή αρένα.

Παράλληλα, οι εξελίξεις στις ΗΠΑ απεικονίζονται στο κάτω μέρος της χρονολωρίδας. Παρατηρούμε ότι στο μεγαλύτερο διάστημα από τις αρχές του 2000 και τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 2014, τα πρωτοσέλιδα ήταν εξαιρετικά απαισιόδοξα για τη χώρα. Η οικονομική κρίση, η αδυναμία γρήγορης ανάκαμψης, η συνεχής αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η επιβράδυνση της ανάπτυξης, η μεγάλη ανησυχία για τη μείωση της δύναμης και της θέσης του δολαρίου στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, η γενικότερη αμφισβήτηση της διεθνούς πρωτοκαθεδρίας είναι τα βασικά θέματα που την απασχολούσαν, την ώρα που η ρωσική αρκούδα, ο κινέζικος δράκος και η ινδική τίγρης αναδύονταν στο διεθνές σύστημα.

Ωστόσο, στα μέσα του 2013 εμφανίζεται μια εξέλιξη που ήταν προορισμένη να αλλάξει τελείως το παιχνίδι στην ενεργειακή αρένα. Πρόκειται για τη «Σχιστολιθική Επανάσταση» στις ΗΠΑ, εξέλιξη που οδήγησε τον Πρόεδρο Obama στην άρση της απαγόρευσης των εξαγωγών και αργότερα τον Πρόεδρο Trump να διακηρύξει το όραμα της «ενεργειακής υπεροχής». Το 2013, για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες, η παραγωγή πετρελαίου των ΗΠΑ ξεπέρασε εκείνη της Ρωσίας και της Σαουδικής Αραβίας. Είχε προηγηθεί μια άλλη καθοριστική πρωτιά για τις ΗΠΑ. Το 2011 έγιναν η μεγαλύτερη παραγωγός φυσικού αερίου στον κόσμο, ξεπερνώντας τη Ρωσία. Ήταν η τεχνολογία της υδραυλικής διάρρηξης που έδωσε το πλεονέκτημα στις ΗΠΑ και σημειώθηκε έκρηξη στην παραγωγή σχιστολιθικού αερίου και πετρελαίου (I. Kim, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, ο Πρόεδρος Trump και κορυφαίοι Αμερικανοί κρατικοί αξιωματούχοι καθώς και σημαίνοντες εκπρόσωποι αμερικανικών επιχειρήσεων συνέδεσαν τις εξαγωγές πετρελαίου και αερίου με ζητήματα ισχύος και παρέμβασης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (B. Gong, 2020). Η αύξηση της παραγωγής, η απελευθέρωση των εξαγωγών και η άμεση επιρροή στη διαμόρφωση των τιμών μέσω της αύξησης της προσφοράς αποτέλεσαν για τις ΗΠΑ εργαλεία προβολής ισχύος και άσκησης πίεσης για την επιδίωξη του εθνικού τους συμφέροντος και της ενεργειακής τους ασφάλειας. Ήταν κατά την περίοδο αυτή που η Ρωσία έχοντας

δεχθεί ισχυρό πλήγμα στην οικονομία της από την πτώση των τιμών, προσπάθησε να συντονιστεί με τις χώρες του ΟΠΕΚ ώστε να περιοριστεί η πτώση. Με τη Σαουδική Αραβία να αντιμετωπίζει ως απειλή το σχιστολιθικό πετρέλαιο των ΗΠΑ και τις χώρες εκτός ΟΠΕΚ να αυξάνουν την παραγωγική τους ικανότητα, η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη με τον κίνδυνο να χάσει σημαντικά μερίδια αγοράς (Akinfiyev, 2019).

Η χρονολογίδα που παρουσιάστηκε αποτελεί βασικό τροχιοδεικτικό της έρευνάς μας. Εντός αυτής συναντούμε πολλές άλλες περιπτώσεις κρατών που αλληλεπιδρούν σε μια νέα αρένα, την ενεργειακή, η οποία μπορεί να αποτελέσει διακριτό πεδίο μελέτης, ως μια ξεχωριστή μεγάλη ενότητα αλληλεπιδράσεων στη διεθνή πολιτική με όρους που συνάδουν με τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού, με προεξέχοντες εκείνους του κράτους, του εθνικού συμφέροντος και της εθνικής ισχύος. Η πολυπλοκότητα αυτών των αλληλεπιδράσεων αλλά και η εκ των πραγμάτων πολυεπίπεδη λειτουργία της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος, οι πολύπλευρες διαδράσεις και οι διαφοροποιήσεις στις στάσεις και τις συμπεριφορές των κρατών ακόμα και υπό τις ίδιες συνθήκες καθιστούν ιδανικό το περιβάλλον για την προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού ως μια επιπρόσθετη και ενδεχομένως πληρέστερη και πιο συστηματική συμβολή στις υπάρχουσες προσεγγίσεις.

1.5 Η δομή της διατριβής

Η ανάλυση που προηγήθηκε λειτουργεί εισαγωγικά ως προς το ευρύτερο αντικείμενο στο οποίο στρέφεται η ερευνητική και επεξηγηματική προσπάθεια, ορίζει την εστίαση σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο και αναφέρεται επιδερμικά σε κομβικά γεγονότα που συνέβησαν και τα οποία αναδεικνύουν το στόχο και το σκοπό συγγραφής αυτής της διατριβής. Παράλληλα, παρουσιάζεται σε πρώτο επίπεδο συνολικά και απεικονίζεται σχηματικά η ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού, καθώς στα επόμενα κεφάλαια αναλύονται ενδελεχώς τα μέρη του αλλά και το τί υπηρετεί το κάθε ένα από αυτά ως προς τη συνολική του λειτουργικότητα προκειμένου να προκύψει και το τελικό πλήρες σχήμα. Αναφέρονται οι αφετηριακές σκέψεις και προβληματισμοί, καθορίζεται το θεωρητικό υπόβαθρο

και υπογραμμίζονται τα στοιχεία πρωτοτυπίας της διατριβής, στοιχεία που προκύπτουν και μέσα από την ανάλυση των επόμενων κεφαλαίων ώστε να υποστηριχθούν και να θεμελιωθούν, όχι απλώς ως επιδίωξη ή φιλοδοξία του συγγραφέα, αλλά να αναγνωριστούν και να αξιολογηθούν ως τέτοια και από τον αναγνώστη ή μελετητή. Τέλος, παρουσιάζεται μια καινοτόμα προσπάθεια δημιουργίας μιας χρονολωρίδας μελέτης που υπερβαίνει τα τετριμμένα σχήματα αξόνων με τις επισημάνσεις συγκεκριμένων γεγονότων, περιλαμβάνοντας αυτούσια επιλεγμένα πρωτοσέλιδα του έγκριτου περιοδικού Economist, μέσα από τα οποία προκύπτει ακόμα και αυτόνομα το αφήγημα των όσων συνέβησαν σχεδόν μέσα σε μια ολόκληρη εικοσαετία και αποτελούν κομβικά ορόσημα στα οποία επικεντρώνει η παρούσα διατριβή.

Οι επόμενες σελίδες της παρούσας διατριβής οργανώνονται σε οκτώ κεφάλαια συν το επίμετρο. Στον πυρήνα του κάθε κεφαλαίου βρίσκεται η σταδιακή οικοδόμηση της προτεινόμενης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού ως μια διαδικασία που ξεδιπλώνεται και συμπληρώνεται μέσα από τις ανάγκες που αναδεικνύονται σε κάθε κεφάλαιο είτε από τα γεγονότα και τις αλληλεπιδράσεις που αναλύονται, είτε από τα δομικά μέρη της προσέγγισης που εξετάζονται σε επίπεδο σκοπιμότητας, χρησιμότητας και αξίας για τη συμβολή τους ως προς την εκπλήρωση των στόχων της παρούσας διατριβής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εστιάζουμε στο πρώτο συστατικό στοιχείου του περικλείοντος ρεαλισμού, το Αποθετηρίου Ρεαλισμού, το οποίο αποτελεί έναν γενικό οδικό χάρτη για την εξέλιξη της εγγενούς έρευνας της διατριβής. Καθορίζει εν ολίγοις το τι ακριβώς ψηλαφίζουμε, σε τι αλληλεπιδράσεις εστιάζουμε, ποιες στάσεις και συμπεριφορές αναλύουμε, σε ποιο πεδίο και υπό ποια οπτική. Το Αποθετήριο Ρεαλισμού είναι ο χώρος ώσμωσης των επιλεγμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού, το κέλυφος εντός του οποίου διεξάγονται νοητικά οι συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας και σε αυτό το κεφάλαιο εντοπίζονται πολύ συγκεκριμένα τα στοιχεία με τα οποία συμβάλει στην ερευνητική και επεξηγηματική μας προσέγγιση η κάθε έκφανση χωριστά. Αυτά τα στοιχεία λειτουργούν συμπληρωματικά και επί του πρακτέου προσθέτουν τη δική τους έδρα στον τελικό πολυπρισματικό φακό με τον οποίο εξετάζουμε τα γεγονότα υπό τον παράγοντα της ενέργειας, προσδοκώντας να

καταστήσουμε έγκυρη την υπόστασή του ως παράγοντα ισχύος αλλά και να δείξουμε με ποιον τρόπο λειτουργεί εντός δεδομένων και γνωστών διαβαθμίσεων στην κατάταξη των κρατών εντός της διεθνούς τάξης και πως αποτελεί παράγοντα καθορισμού ή βελτίωσης του διεθνούς τους στάτους. Αναφέρονται όλα τα στοιχεία τα οποία λαμβάνουμε υπόψη μας για τη δημιουργία του Αποθετηρίου και αναδεικνύονται θεμελιώδεις σκέψεις που οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας αυτής καθαυτής της προσέγγισης που προτείνουμε. Τα σχήματα και οι απεικονίσεις που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο επιτρέπουν την εύληπτη κατανόηση των επιχειρημάτων της διατριβής για την αξιολόγηση της ενέργειας ως αυτόνομου παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρούμε μια πρωτότυπη αναγωγή συμβατότητας της ενέργειας με τις γνωστές μορφές ισχύος μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία. Για κάθε μορφή χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα παραδείγματα αλληλεπιδράσεων και διαδράσεων μεταξύ κρατών, αλλά αναλύονται και εθνικές πολιτικές με βάση την ενέργεια και με σκοπό την άσκηση ισχύος, την άσκηση επιρροής και την επιδίωξη αναβάθμισης των διεθνών στάτους κρατών πάντα υπό το πρίσμα της προώθησης του εθνικού συμφέροντος. Η πλήρης συμβατότητα που προκύπτει εδραιώνει το κεντρικό ζήτημα της διατριβής, καθώς η ενέργεια επιβεβαιώνεται ως παράγοντας ισχύος σε πλήθος μορφών της. Παράλληλα, αναδεικνύεται και η λειτουργικότητα του Αποθετηρίου Ρεαλισμού καθώς η κάθε μια έκφανση του ρεαλισμού δεν μπορεί μεμονωμένα να αναδείξει αυτή την πολυμερή συμβατότητα. Η συνεκτίμησή τους όμως και η συλλογική τους αξιοποίηση μέσω της ώσμωσης επιτυγχάνει να αναδείξει αυτή τη συμβατότητα σε όλο της το εύρος. Τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται αποτελούν σημαντικά γεγονότα της εικοσαετίας 2000-2020 και απηχούν σημαντικό μέρος της έρευνας που έγινε στα πλαίσια της διατριβής.

Το τέταρτο κεφάλαιο είναι επικεντρωμένο στην έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και στις αλληλεπιδράσεις που προκαλεί στην ενεργειακή αρένα. Πρόκειται για έναν όρο που δεν μπορεί να είναι ουδέτερα φορτισμένος καθότι εμπεριέχει στοχεύσεις, φιλοδοξίες, επιδιώξεις των κρατών. Το κυριότερο στοιχείο όμως που περιέχει είναι η ανησυχία τους ως προς την ανάγνωση ευπαθειών, εξαρτήσεων και απειλών. Υπό το πλέγμα των εκφάνσεων του ρεαλισμού αυτές οι ανησυχίες αποκτούν την υπόσταση

βασικών μεταβλητών ως προς τις αποφάσεις που παίρνει κάθε κράτος και ως προς τον τρόπο που αντιλαμβάνεται την ενεργειακή του ασφάλεια είτε είναι παραγωγός, είτε καταναλωτής, είτε αν απλώς αποτελεί μέρος της διαμετακομιστικής αλυσίδας ή είναι ένας σημαντικός ενεργειακός κόμβος. Οι διαβαθμίσεις και οι διαφορές ως προς τον τρόπο που το κάθε κράτος αντιλαμβάνεται την ενεργειακή του ασφάλεια σκιαγραφούν ένα είδος κλίμακας που αποτελεί την αφηγησιακή θεώρηση για τη δημιουργία του βαθμονομίου ως συστατικού μέρους της ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης που προτείνεται στη διατριβή.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται το δεύτερο βασικό συστατικό μέρος της ερευνητικής και επεξηγηματικής μας προσέγγισης, το Βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους. Με βάση στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα σχετικά με την ισχύ, την ασφάλεια και τις απειλές ή ευπάθειες που εντοπίζουν τα κράτη εντός της ενεργειακής αρένας επιχειρούμε τη δημιουργία μιας κλίμακας, ενός βαθμονομίου με βάση την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος. Προφανώς από τη στιγμή που υποστηρίζουμε πως η ενέργεια είναι παράγοντας ισχύος στη διεθνή πολιτική θα πρέπει να προτείνεται και ένας τρόπος αυτής ισχύος να είναι μετρήσιμη. Πρόκειται για ακόμα μια πρωτοτυπία της παρούσας διατριβής καθώς κάτι ανάλογο δεν έχει αποκρυσταλλωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία, τουλάχιστον όσο είναι δυνατό να γνωρίζουμε. Παρουσιάζεται ένα ολοκληρωμένο βαθμονόμιο στο οποίο εντάσσουμε κράτη με συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές ως ενδεικτικά δείγματα μιας πιθανής διαστρωμάτωσης στην ενεργειακή αρένα. Οι χώρες μπορούν να εντάσσονται σε κάποια κλίμακα και μέσα από αυτή να αναγνωρίζεται το ανώτερο στάδιο που πιθανώς φιλοδοξούν να επιτύχουν.

Το έκτο κεφάλαιο εισάγει την έννοια του πλαισίου αντίληψης στην ευρύτερη έρευνα και ερμηνεία σχετικά με τις στάσεις και τις συμπεριφορές των κρατών στην ενεργειακή αρένα. Η επιδίωξη κάποιας βαθμίδας ενεργειακού στάτους δεν αρκεί να αναγγέλλεται από ένα κράτος, αλλά θα πρέπει αφενός το ίδιο το κράτος να μπορεί να στηρίξει με τρόπο αξιόπιστο αυτή την επιδίωξη, αφετέρου θα πρέπει με την ίδια εγκυρότητα να αντιληφθούν αυτή την επιδίωξη και οι υπόλοιποι παίχτες. Από την άλλη πλευρά, αυτό το πλαίσιο αντίληψης πρέπει να εντάσσεται με τρόπο καταφανή σε μια προσέγγιση προκειμένου να αποτελεί και το ίδιο αντικείμενο μελέτης και

συνυπολογισμού από τον ερευνητή όσο το δυνατόν πληρέστερα σε σχέση με τη δική του υποκειμενική οπτική γωνία. Έτσι προκύπτει το τρίτο βασικό συστατικό της προτεινόμενης προσέγγισης, ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας. Σε αυτό το στάδιο εμπεριέχονται τα σχετιζόμενα με την ενέργεια ίδιο-χαρακτηριστικά του κάθε κράτους, οι επιδιώξεις του εντός του βαθμονομίου, οι τεχνολογικές του δυνατότητες, η γεωγραφική του θέση, οι φυσικοί του πόροι, οι υποδομές, οι ανησυχίες σε σχέση με την ενεργειακή του ασφάλεια, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται το ίδιο το διεθνές σύστημα αλλά και τη θέση και το ρόλο του εντός αυτού. Όλα αυτά τα στοιχεία συγκροτούν ένα υπό έρευνα και επεξήγηση πλαίσιο αντίληψης με βάση το οποίο κάθε κράτος καλείται να επιλύσει το δικό του γρίφο ενεργειακής ασφάλειας χαράσσοντας ενεργειακή στρατηγική και πολιτικές. Η διερεύνηση όλων αυτών των διαστάσεων μπορεί να οδηγήσει σε μια όσο το δυνατό πληρέστερη ερμηνεία στάσεων και συμπεριφορών και υπό αυτό σύνολο αναλύονται συγκεκριμένα παραδείγματα κρατών ως προς τις κινήσεις τους στη διεθνή ενεργειακή αρένα. Η διαδικασία αυτή πάντα τίθεται υπό τη σπουδή του ερευνητή για το πόσο πολύπλευρα θέλει να εξετάσει όσα αναφέρθηκαν. Η συνεκτίμηση των εκφάνσεων του ρεαλισμού του προσφέρει μια ευρεία γκάμα που μπορεί να αξιοποιήσει μεμονωμένα ή συνδυαστικά.

Το έβδομο κεφάλαιο αποτελείται από μερικά πολύ συνοπτικά παραδείγματα εφαρμογής της προτεινόμενης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης. Δεν αποτελούν εξαντλητικά παραδείγματα γιατί η ολοκληρωμένη φιλοσοφία λειτουργίας της προσέγγισης έχει ουσιαστικά αναλυθεί πολύπλευρα σε όλο το φάσμα της διατριβής έτσι ώστε μέσα από συγκεκριμένες περιπτώσεις και περιστατικά να προκύψουν τόσο οι διαστάσεις που καθιστούν αναγκαία και έγκυρη την προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού, όσο και για να στοιχειοθετηθούν τα επιμέρους συστατικά του μέρη. Η εξαντλητική και ολιστική εφαρμογή της προσέγγισης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι σαφώς αντικείμενο μελλοντικής σπουδής και επί του πρακτέου αξιολόγησης της αρτιότητας της προσέγγισης στο ερευνητικό και ακαδημαϊκό πεδίο. Έχει σχέση άλλωστε και με τον ερευνητή που θα την επιλέξει ως προς το πόσο σφαιρικά επιθυμεί να προσεγγίσει τα γεγονότα και ως προς τον ορίζοντα των εμπειρικών δεδομένων που διαθέτει.

Το όγδοο κεφάλαιο λειτουργεί ταυτόχρονα ως επίλογος αλλά και ως μια πιθανή εισαγωγή για διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας και μελέτης. Παρατίθενται ορισμένα κομβικά συμπεράσματα αλλά και αναδεικνύονται αδυναμίες της διατριβής. Ο Περικλείων Ρεαλισμός προτείνεται ως μια δυναμική προσέγγιση που, εκ των πραγμάτων, δεν μπορεί να είναι περικλειστος και περιχαρακωμένος από αμετακίνητες βεβαιότητες ή απρόθυμος σε βελτιώσεις και μετεξελίξεις. Αυτή την έννοια έχει άλλωστε και η γενεσιουργός του ιδέα από την πρόταση του Grieco για τις συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας.

Λόγω όμως της χρονικής συγκυρίας σύμπτωσης της ολοκλήρωσης της συγγραφής με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022, αλλά και της άρρηκτης σχέσης που έχει το γεγονός με όλο το συγκείμενο της διατριβής, εμπεριέχεται, ως επίμετρο, συνοπτική προσέγγιση του γεγονότος υπό τον φακό του περικλείοντος ρεαλισμού, καθώς ήδη πολλά από τα στοιχεία που εξετάστηκαν στη διατριβή έχουν άμεση σχέση με την εισβολή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 | Το Αποθετήριο Ρεαλισμού και ο ερευνητικός φακός : αρχές και συμβολές

Ο Περικλείων Ρεαλισμός προτείνεται ως μια συνολική ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση εδρασμένη στις εκφάνσεις της ρεαλιστικής σχολής σκέψης των Διεθνών Σχέσεων. Αποτελείται από διακριτά συστατικά μέρη που επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες και τα οποία συνθέτουν τον ερευνητικό φακό μέσω του οποίου προσεγγίζεται ο ρόλος της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική.

Πέρα από τον ερευνητικό φακό που όπως θα δούμε αποτελεί ένα πολυμερές κατασκεύασμα, το πρώτο αυτούσιο συστατικό μέρος της προσέγγισης είναι το «Αποθετήριο Ρεαλισμού». Συνεισφέρει καθοριστικά στη θεωρητική διάσταση της προσέγγισης, καθώς επιτελεί το ρόλο του κελύφους των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας μεταξύ των επιλεγμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού. Εμπεριέχει τις θεμελιώδεις θεωρητικές αρχές των εκφάνσεων του ρεαλισμού που τίθενται στη διάθεση του ερευνητή ως ένας επιλογέας. Το σύνολο των επιλογών είναι αυτό που δημιουργεί την πολυμορφία αυτού καθαυτού του κεντρικού ερευνητικού φακού. Οι συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας εδώ μπορούν να οριστούν ως μια διεργασία που κάνει ένας ερευνητής μεμονωμένα ή ακόμα και σε συνεργασία με άλλους. Μπορεί να επιλεγεί είτε η πιο κατάλληλη βοηθητική υπόθεση, είτε συνδυασμός τους προκειμένου να αποδοθεί πληρέστερα η επεξήγηση ενός γεγονότος, χωρίς κάποια επεξήγηση να αποκλείει την αρτιότητα μιας άλλης. Οι επεξηγήσεις ανάλογα με την ή τις βοηθητικές υποθέσεις που επιλέγονται μπορούν να είναι αυτόνομες ή ακόμα και να αποτελούν η μια αφετηρία ή μετεξέλιξη μιας άλλης. Μπορούν δηλαδή να συνυπάρχουν ρίχνοντας πολύπλευρα και πλουραλιστικά φως στα γεγονότα καλύπτοντας για παράδειγμα όλα τα επίπεδα ανάλυσης, τις εγχώριες και τις διεθνείς μεταβλητές, διαφορετικές συμπεριφορές επί όμοιων καταστάσεων ή ακόμα και φαινομενικά συγκρουόμενες στάσεις που υπηρετούν όμως τον ίδιο εθνικό στόχο, χρησιμοποιώντας τον ίδιο παράγοντα ισχύος.

Το Αποθετήριο δεν προκαταβάλλει την ερευνητική και επεξηγηματική διαδικασία, ούτε λειτουργεί ως μέσο επιβεβαίωσης ή απόρριψης υποθέσεων. Συγκροτεί την

παλέτα των διαφορετικών υποθέσεων εργασίας και επεξηγηματικών προτάσεων που εστιάζουν στην ενέργεια μεταξύ των οποίων έχει τη δυνατότητα να επιλέξει ο ερευνητής ως προς την οπτική με την οποία αντιλαμβάνεται τα γεγονότα μελετώντας τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δρώντων στη διεθνή ενεργειακή αρένα.

Η τελική συγκρότηση του ερευνητικού φακού δεν περιορίζεται αυστηρά στις εκφάνσεις του ρεαλισμού αλλά παραμένει ανοιχτή σε επίπεδο ιδεών και ερεθισμάτων και σε άλλες θεωρητικές διαστάσεις μελέτης των γεγονότων οι οποίες δεν εμπεριέχονται εγγενώς στο Αποθετήριο ως βασικά συστατικά αλλά και πιθανώς δεν μπορούν στην πορεία της έρευνας να αγνοηθούν. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί να αποτελούν ουσιαστικά πηγές ιδεών ως προς τη μετακίνηση της ενέργειας σε κεντρικό υπό έρευνα στοιχείο για την υπόστασή της ως παράγοντας ισχύος και ως τέτοιες πρέπει να ληφθούν υπόψη αν δεν καλύπτονται από όσα περιέχονται στη σχολή του ρεαλισμού. Για παράδειγμα, αν κάποια υπόθεση από άλλο θεωρητικό πεδίο συνεισφέρει στην έρευνα επί του παράγοντα και υπηρετεί το σκοπό της, δεν υπάρχει λόγος να απορριφθεί. Άλλωστε, η ευρύτερη θεώρηση του θεάτρου εντός του οποίου επισυμβαίνουν οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών δεν είναι μια αφηρημένη έννοια. Η διεθνής ενεργειακή αρένα εδράζεται στο τρόπο με τον οποίο έχουν διατυπωθεί αντίστοιχοι ορισμοί του πεδίου ανταγωνισμών σε διεθνές επίπεδο. Το ίδιο ισχύει και για την ανάγκη δημιουργίας μιας κλίμακας στάτους, αντίστοιχης με εκείνη του διεθνούς στάτους των κρατών, αλλά με καθαρά ενεργειακή αναφορά. Το Αποθετήριο έχει ως αποστολή να συμπεριλαμβάνει και όχι να απομονώνει. Γενικότερα και σε μια λογική που υπερβαίνει τα όρια της παρούσας διατριβής, θα μπορούσε να αποτελεί το κέλυφος ώσμωσης εκφάνσεων άλλων σχολών σκέψης, ή ακόμα και όλων με αποτέλεσμα το Αποθετήριο να δύναται να μετατραπεί από δια-ρεαλιστικό σε δια-παραδειγματικό.

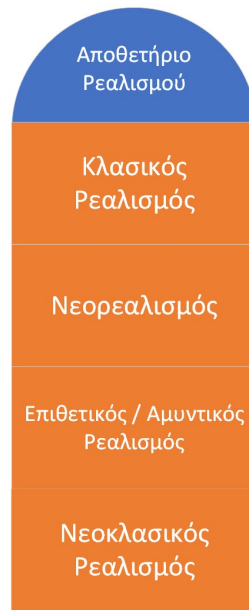
Στόχος μας δεν είναι να δημιουργήσουμε ένα ακόμα πλέγμα αξιωματικών υποθέσεων (assumptions). Επιδιώκουμε η προσέγγισή μας, σε κάθε της διάσταση και συντελεστή να είναι ανοιχτή αν αυτό χρειάζεται σε κάθε θεωρητικό πεδίο μελέτης των διεθνών σχέσεων όπως για παράδειγμα συντελείται στην παρούσα διατριβή με το πεδίο της Γεωπολιτικής. Κάτι τέτοιο δεν πρέπει να εκληφθεί ως αδυναμία της προσέγγισης, αλλά τουναντίον το αντιμετωπίζουμε ως μια ευρύτερη εφαρμογή των

θέσεων του Grieco για τις συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας, άσχετα αν η δική μας προσέγγιση κυρίως προσπαθεί να τις υλοποιήσει σε ένα πολύ μικρότερο φάσμα, σε εκείνο των επιλεγμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού. Κανένα στοιχείο δεν προκύπτει αυθαίρετα, και την ίδια ώρα τίποτα από όσα υποστηρίζουμε δεν παρουσιάζεται ως θέσφατο ή υπό το βάρος μιας θεωρητικής ακαμψίας και εμμονής που τόσο έχει επικρίνει ο Guzzini.

2.1 Το «Αποθετήριο Ρεαλισμού»

Το «Αποθετήριο Ρεαλισμού» (Εικ. 5) είναι το στάδιο της ερευνητικής και επεξηγηματικής μας προσέγγισης στο οποίο πραγματώνεται η λογική του Grieco και επιχειρείται από τον ερευνητή η ώσμωση μεταξύ των εκφάνσεων του ρεαλισμού, ήτοι του κλασσικού ρεαλισμού, του δομικού ρεαλισμού ή νεορεαλισμού, του επιθετικού ρεαλισμού, του αμυντικού ρεαλισμού και του νεοκλασσικού ρεαλισμού. Ο Grieco περιγράφει πολύ επιδερμικά μια συλλογική διαδικασία διαλόγου μεταξύ των θεωριών των διεθνών σχέσεων που ως τελικό εξαγόμενο προτάσσει ένα διανοητικό αποτέλεσμα συνεργασίας και συνλειτουργίας ως προς την έρευνα και την επεξήγηση των γεγονότων που εξετάζονται. Η αλήθεια είναι ότι δεν περιγράφει συγκεκριμένα το πως γίνεται αυτή η διαδικασία, ωστόσο η ουσία είναι ότι η προτροπή του Grieco για τις συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας πηγάζει από τους περιορισμούς που τίθενται από τις διαφορετικές θεωρίες των διεθνών σχέσεων και την αδυναμία τους κυρίως να εξηγήσουν διαφορετικές συμπεριφορές των κρατών κάτω από όμορες συνθήκες ή διαφορετικές στάσεις έναντι άλλων κρατών εντός ενός ευρύτερα ενιαίου πολιτικού πλαισίου ή μιας επιδίωξης (Sussex, 2022b). Επιχειρούμε να εφαρμόσουμε αυτή την προτροπή μεταξύ των κύριων εκφάνσεων της ρεαλιστικής σχολής σκέψης υπό τους ίδιους προβληματισμούς των «ενδο-ρεαλιστικών» διαφοροποιήσεων και σκοπέλων (Mallinckrodt, 2018).

Εικ. 5 - Τι περιέχει το Αποθετήριο Ρεαλισμού

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Γνωρίζοντας πως οι θεωρίες που επιλέγουμε προέρχονται από το ίδιο Παράδειγμα, είναι σκόπιμο σε αυτή τη φάση να τοποθετήσουμε το εγχείρημα «Περικλείων Ρεαλισμός» στην επιστημονική διάσταση που υπηρετεί σύμφωνα με τη δική μας ερμηνεία της γενικότερης προτροπής του Grieco, αποκαλύπτοντας ουσιαστικά το μηχανισμό λειτουργίας του «Αποθετηρίου Ρεαλισμού».

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, δεν προτείνουμε μια θεωρία, αλλά μια ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση. Αυτή η προσέγγιση είναι που τίθεται στη δοκιμαστική κλίνη ως προσέγγιση των γεγονότων που αναλύονται, για το αν και κατά πόσο, από τη μια πλευρά απαντά στις προκλήσεις των Grieco και Guzzini, και από την άλλη, αν και κατά πόσο είναι ικανοποιητική ώστε να ιχνηλατήσει το ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική. Συνεπώς, εγκολπώνουμε τις αφετηριακές υποθέσεις των θεωριών του ρεαλισμού και προτείνουμε μια προσέγγιση την οποία εφαρμόζουμε σε περιπτώσεις και υπο-περιπτώσεις που ανήκουν στο ευρύτερο πεδίο αλληλεπιδράσεων εντός της διεθνούς σκηνής υπό το πρίσμα πάντα των ενεργειακών διαδράσεων και ανταγωνισμών. Ο ερευνητής μπορεί να αξιοποιεί τις υποθέσεις συνδυαστικά, συμπληρωματικά ή ακόμα και μεμονωμένα αν κρίνει ότι αυτό είναι πιο πρόσφορο. Παράλληλα, μπορεί να τις εμπλουτίζει, αν είναι απαραίτητο, με άλλες

διατυπωμένες προσεγγίσεις που μπορεί να εκφεύγουν από το αυστηρό πλαίσιο της σχολής σκέψης του ρεαλισμού.

Αν θέλαμε να τοποθετήσουμε την προσπάθειά μας στην ευρύτερη διαμάχη σχετικά με τη συνοχή των θεωριών και τις επιστημολογικές προσεγγίσεις που οροθετείται κυρίως μεταξύ των θέσεων των Kuhn, Popper και Lakatos(Nickles, 2003, σσ. 82–93), το «Αποθετήριο Ρεαλισμού» αποτελεί τη διακριτή ταυτότητα του εγχειρήματός μας εντός αυτής της διαμάχης σε ευθυγράμμιση με τον τελευταίο. Το «Αποθετήριο Ρεαλισμού» είναι το κέλυφος συγκερασμού και ώσμωσης των θεμελιωδών και βασικών θεάσεων, παραδοχών και υποθέσεων των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού που το απαρτίζουν.

Για να είμαστε περισσότερο ακριβείς, όλα αυτά τα στοιχεία των εκφάνσεων του ρεαλισμού έρχονται μέσω του Αποθετηρίου ως βοηθητικές υποθέσεις (auxiliary assumptions) για να λειτουργήσουν συνεργατικά και να τροφοδοτηθούν τα επόμενα μέρη της προσέγγισης. Δεν αποβλέπουν στη δημιουργία κάποιας άλλης θεωρίας. Αντίθετα, αποτελούν ενδεχόμενα επεξήγησης σε κάθε δεδομένη περίπτωση. Αυτό σημαίνει ότι διατηρούμε ταυτόχρονα μια θεωρητική πειθαρχία ως προς τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού, αλλά ενστερνιζόμαστε και προσπαθούμε να εφαρμόσουμε στην πράξη την προοδευτική προοπτική του Lakatos, χρησιμοποιώντας τη διαδικασία ώσμωσης στην οποία προβαίνει ο ερευνητής εντός του Αποθετηρίου για να ενισχύσουμε την ερευνητική και επεξηγηματική λειτουργία της προσέγγισης που προτείνουμε(Gilbert & Swift, 1985, σσ. 683–686). Σε παραλληλισμό με τον Lakatos, στόχος μας δεν είναι να απορρίψουμε κάποια ή κάποιες θεωρίες μεταξύ αυτών που περιέχει το Αποθετήριο, αλλά να τις χρησιμοποιήσουμε εντός μιας διαλογικής συνεργασίας όπως την περιγράφει ο Grieco(Grieco, 2018a, σσ. 434–442).

Αναλύοντας, λοιπόν, λίγο περισσότερο αυτή τη θεμελιώδη βάση της προσέγγισης που προτείνουμε και ψηλαφώντας βασικά κριτήρια του Lakatos ως προς την προοδευτικότητα ας δούμε με ποιον τρόπο αυτή επιτυγχάνεται(Lakatos, 1976).

Πρώτον η προσέγγισή μας έχει πάντα ανοιχτά ενδεχόμενα ερμηνείας για τη δράση ενός κράτους και δεν προσπαθεί εκ των προτέρων να επαληθεύσει μια

υπόθεση(Harman, 2019, σελ. 2068). Αυτό επί του πρακτέου μας επιτρέπει να αντιμετωπίσουμε ακόμα και την ίδια ακριβώς κίνηση ενός κράτους απέναντι σε δύο άλλα, ως αμυντική στην περίπτωση του ενός και ως επιθετική στην περίπτωση του άλλου, ή το αντίστροφο, ένα κράτος να αντιμετωπίζει ως απειλητική την κινητικότητα ενός άλλου κράτους στον τομέα της ενέργειας και ταυτόχρονα ως συμφέρουσα την ίδια κινητικότητα ενός τρίτου κράτους. Αυτό συμβαίνει συχνά στις περιπτώσεις των στρατιωτικών εξοπλισμών. Για παράδειγμα οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν με τελείως διαφορετικό τρόπο τις εξοπλιστικές προσπάθειες της Ινδίας και της Κίνας. Στην πρώτη περίπτωση τις επιδοκιμάζουν και τις ενισχύουν, στη δεύτερη τις θεωρούν επικίνδυνες για τη σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής(Mullin, 2019). Ο αμυντικός ρεαλισμός δίνει την εξήγηση ότι η Ινδία είναι σύμμαχος με την οποία οι ΗΠΑ έχουν ενώσει δυνάμεις και η Κίνα είναι η κοινή απειλή έναντι της οποίας οι ΗΠΑ-Ινδία ορθώνουν τη συμμαχία τους για να την αναχαιτίσουν καθώς η Κίνα αναπτύσσεται ραγδαία και αξιώνει αναβαθμισμένο ρόλο(Peters et al., 2021). Ο επιθετικός ρεαλισμός θα εστίαζε στο ότι η Κίνα αμφισβητεί την περιφερειακή ηγεμονία των ΗΠΑ, ενώ η Ινδία όχι, επιδιώκοντας ένα πολύ-πολικό περιβάλλον συνεργασίας με πολύ πιο ήπιους όρους ως προς τη διεθνή τάξη. Η Ινδία είναι περισσότερο προσανατολισμένη στη βελτίωση της περιφερειακής της θέσης(Acharya, 2014). Άρα, οι ΗΠΑ θεωρούν κάθε ενέργεια της Κίνας ως απειλητική, δηλ. επιθετική, ενώ αντιμετωπίζουν πολύ διαφορετικά την Ινδία, θεωρώντας ότι δεν επιδιώκει την ανατροπή της διεθνούς τάξης προκειμένου να πάρει τη θέση και το ρόλο των ΗΠΑ. Στην προσέγγιση που προτείνουμε και τα δύο ενδεχόμενα μπορούν να συνυπάρχουν και να επεξηγήσουν τις κινήσεις της κάθε χώρας που αντιστοιχούν στην κάθε υπόθεση χωρίς κάποια να αποκλείει την άλλη. Δηλαδή οι ΗΠΑ, στον ίδιο χώρο, εντός των ίδιων συνθηκών επιλέγουν διαφορετική συμπεριφορά έναντι δύο χωρών που δυνητικά μπορεί να αποτελέσουν απειλή για τα συμφέροντά τους. Εφαρμόζουν ωστόσο διαφορετική στρατηγική θεωρώντας ότι έχει αποκρυσταλλωθεί η οπτική τους επί της κάθε μιας. Αυτό άλλωστε δεν απέχει από την πραγματικότητα αφού οι σχέσεις ΗΠΑ – Κίνας από το 2009 έως το 2019 έχουν περάσει από πολλά μεσοδιαστήματα μεταξύ της συνεργασίας και του στρατηγικού ανταγωνισμού(Jisi & Ran, 2019). Αντίστροφη τροπή είχαν οι σχέσεις ΗΠΑ – Ινδίας κατά την ίδια περίοδο, καθώς πέρασαν από το καθεστώς της καχυποψίας – κυρίως λόγω της βαθιάς

αμερικανικής οικονομικής κρίσης – σε κατάσταση εναγκαλισμού(Pant & Joshi, 2017, σσ. 135–138). Αυτές οι μεταπτώσεις και οι μεταβολές μπορούν να εξηγηθούν αρτιότερα από μια προσέγγιση που δίνει χώρο σε όλα τα ενδεχόμενα και δεν προσπαθεί μονοκατευθυντικά να επαληθεύσει τη δική της υπόθεση. Ακριβώς αυτό κάνει ο προτεινόμενος περικλείων ρεαλισμός με βασικό εργαλείο το Αποθετήριο.

Αντίστοιχα γεγονότα εμφανίζονται και στον ενεργειακό τομέα. Η περίπτωση των αγωγών φυσικού αερίου Nabucco και South Stream είναι χαρακτηριστική. Οι ΗΠΑ υποστήριξαν σθεναρά τον πρώτο και εναντιώθηκαν στη δημιουργία του δεύτερου παρότι σε πρώτη ανάγνωση και καθαρά με εμπορικούς όρους και οι δύο θα υπηρετούσαν την ίδια ανάγκη. Οι πηγές εφοδιασμού του και η επέκταση της εξάρτησης της Ευρώπης από τις ρωσικές προμήθειες όμως, για καθαρά πολιτικούς λόγους οδήγησαν σε αυτή τη διαφορά στάσης(Tarasov, 2011). Ο περικλείων ρεαλισμός μέσω του Αποθετηρίου επιτρέπει και προτρέπει τον ερευνητή να συμπεριλάβει στην επεξήγησή του με μεγαλύτερη ευρύτητα τα συγκρουόμενα συμφέροντα κυρίως μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας. Με καθαρά ρεαλιστικούς όρους ο αγωγός South Stream ήταν κομβικός προκειμένου η Ρωσία να απεξαρτηθεί ως προς τις εξαγωγές της από χώρες όπως η Ουκρανία και η Τουρκία. Για τις ΗΠΑ, ο Nabucco ήταν η απάντηση στο ρωσικό μονοπώλιο κυρίως προς την Ευρώπη(Truscott, 2009). Ο περικλείων ρεαλισμός μπορεί να περιέχει επεξηγήσεις από όλες τις πλευρές, χωρίς να επικεντρώνεται στο τι επιζητούσε η κάθε χώρα μονομερώς, αλλά στο γιατί το επιζητούσε η κάθε μια σύμφωνα με τα εθνικά της συμφέροντα. Σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πολυεπίπεδα σχεδόν όλες οι βοηθητικές υποθέσεις των εκφάνσεων του ρεαλισμού εντός του Αποθετηρίου ρίχνοντας πολύπλευρα φως στις αλληλεπιδράσεις που προκλήθηκαν.

Δεύτερον, η έννοια της προοδευτικότητας μιας προσέγγισης για τον Lakatos εδράζεται στην εκ προοιμίου επίγνωση ότι δεν αποτελεί θέσφατο και μπορεί να αναπροσαρμόζεται, να ανατροφοδοτείται και να εμπλουτίζεται ακόμα και από στοιχεία ανταγωνιστικών προσεγγίσεων(Dunleavy, 2022, σσ. 12–13). Αυτό ακριβώς υπηρετεί το «Αποθετήριο Ρεαλισμού». Δεν επιδιώκεται να διαμορφωθεί μια νέα υπόθεση εργασίας ή να επιβεβαιωθεί ή να διαψευσθεί η σημασία ενός επιπέδου ανάλυσης. Όλα τίθενται ισοβαρώς στη διάθεση του ερευνητή, ο οποίος μπορεί να

δοκιμάζει τις επιλογές που έκανε από τη βιβλιοθήκη του Αποθετηρίου και αν χρειάζεται να επανέρχεται σε αυτές. Άλλωστε σε μια δεδομένη δεκαετία ένα κράτος επί ενός συγκεκριμένου ζητήματος μπορεί να δραστηριοποιείται με έναν συγκεκριμένο τρόπο και σε μια άλλη δεκαετία να δραστηριοποιείται με κάποιον άλλο, και πιθανώς για αυτή τη μεταβολή να ευθύνεται η διαφοροποίηση ενός συγκεκριμένου παράγοντα. Δεν συνεπάγεται λοιπόν ότι κάποιος θα προσπαθήσει να υποβαθμίσει τη σημασία αυτού του παράγοντα προκειμένου να συνεχίσει να επαληθεύεται η θεωρία του. Προφανώς, για παράδειγμα, η ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας ήταν πολύ διαφορετική τη δεκαετία του 1990 από εκείνη της δεκαετίας του 2000 (Tabata & Liu, 2012). Αναμφίβολα οι ενεργειακοί πόροι τής έδωσαν την ευκαιρία να ανασυγκροτηθεί και να ασκήσει επιρροή προβάλλοντας ισχύ, αλλά ταυτόχρονα αυτό που θεωρείται για πολλές χώρες ως απειλή, μπορεί να αποτελεί για τη Ρωσία επιδίωξη συμμετοχής σε μια διεθνή ενεργειακή διακυβέρνηση, αναβάθμιση του διεθνούς στάτους της ή ακόμα και επιθυμία για πιο ενεργό ρόλο στα διεθνή πράγματα (Shadrina, 2010). Για να μπορέσει κανείς να διερευνήσει αυτές τις πτυχές και να αναδείξει τη διάδραση ως μια ενιαία προσδιοριστική μεταβλητή της συμπεριφοράς της Ρωσίας πρέπει να έχει τη δυνατότητα να συνθέσει ερευνητικούς φακούς ακόμα και αν αυτοί μοιάζουν απόλυτα ανταγωνιστικοί μεταξύ τους. Κάνοντας μια αναγωγή στα πρόσφατα γεγονότα της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, το ζήτημα των ενεργειακών προμηθειών της Ρωσίας προς την Ευρώπη, για πολλά χρόνια θεωρήθηκε από πλήθος ερευνητών ως ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης. Αυτή είναι η μια πλευρά. Η άλλη πλευρά είναι ότι η Ρωσία θεωρεί ζωτικής σημασίας για τα εθνικά της συμφέροντα και την ασφάλειά της την απρόσκοπτη συνέχιση της προμήθειας φυσικού αερίου προς την Ευρώπη και επιζητά να διατηρήσει υπό την επιρροή της βασικούς πυλώνες διέλευσης όπως είναι τα εδάφη της Ουκρανίας. Δεν υπάρχει λόγος να αποκλειστεί κάποια από τις δύο πλευρές. Ο περικλείων ρεαλισμός μπορεί να περιλαμβάνει και τις δύο και να τις εμπλουτίσει ακόμα περισσότερο με το συνδυασμό των βοηθητικών υποθέσεων του Αποθετηρίου.

Τρίτον, ο Lakatos χαρακτηρίζει ως προοδευτική μια προσέγγιση που μπορεί να υπερβαίνει τα αδιέξοδα των βοηθητικών υποθέσεων, που μπορεί να εμπλουτίζεται, να προσφέρει καινοτόμες διεξόδους και να αφήνει περιθώρια συνεχούς βελτίωσης

και εξέλιξης (Mussi et al., 2017, σελ. 16). Η ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που προτείνουμε διαθέτει όλα αυτά τα στοιχεία γιατί το Αποθετήριο της δίνει αυτή την ευχέρεια. Μέσω αυτού ο περικλείων ρεαλισμός αναδεικνύει τη σημασία ενός παράγοντα στη διεθνή αρένα. Παράλληλα, επαληθεύει την υπόστασή του ως παράγοντα ισχύος μέσα από γνωστές μορφές ισχύος που περιγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία χωρίς αυτές απαραίτητα να πηγάζουν αμιγώς από τη θεωρία του ρεαλισμού. Τέλος, στηρίζει την εγκυρότητα αυτής της υπόστασης και σε άλλες προσεγγίσεις όπως αυτές της μελέτης των αγορών ή της ΔΠΟ, ενσωματώνει θεωρητικούς προβληματισμούς όπως είναι η συμπερίληψη της έννοιας της αντίληψης στο πεδίο των εκφάνσεων του ρεαλισμού και αφήνει περιθώρια προσθηκών και ερμηνευτικών εμπλουτισμών ακόμα και στα βασικά δομικά της στοιχεία.

Ας δούμε γιατί και πως σχηματίζουμε το «Αποθετήριο Ρεαλισμού» και ποια στοιχεία υιοθετούμε προκειμένου να διερευνήσουμε και να επεξηγήσουμε το ρόλο του ενεργειακού τομέα στη διεθνή πολιτική.

2.2 Η θεωρητική φαρέτρα των εκφάνσεων του ρεαλισμού

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ενέργεια (κυρίως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο) φαίνεται να παίζει έναν συνεχώς και μεγαλύτερο ρόλο στη διεθνή πολιτική. Ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Donald Trump διακήρυξε το 2017 την επιδίωξη από πλευράς ΗΠΑ για την επίτευξη ενός στάτους «ενεργειακής υπερίσχυσης» (energy dominance). Αυτή η επιδίωξη θα μπορούσε πιθανώς να αντιμετωπιστεί ως μια απάντηση στο όραμα του Προέδρου της Ρωσίας, Vladimir Putin, για να καταστήσει τη χώρα του «ενεργειακή υπερδύναμη» (energy superpower) (Gardner, 2018).

Διάφορα άλλα ανερχόμενα κράτη όπως η Κίνα, η Ινδία και η Βραζιλία προσπαθούν να βελτιώσουν τις ενεργειακές δυνατότητες και προοπτικές τους με τρόπους που υπερβαίνουν την τυπική συμπεριφορά ενός αγοραστή ή ενός προμηθευτή με όρους αγοράς (M. A. Levi et al., 2010). Άλλα κράτη όπως η Τουρκία, η Αίγυπτος, η Ελλάδα και η Κύπρος επιζητούν να αποκτήσουν ένα πιο ενεργό και αποφασιστικό ρόλο στην

ενεργειακή παραγωγή και διανομή μέσω ερευνών για ενεργειακούς πόρους, εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, ή ακόμα και μέσω της σύναψης συμφωνιών για σχετικές ενεργειακές υποδομές(Demiryol, 2019).

Οι αλληλεπιδράσεις αυτές μεταξύ των χωρών με κύρια αναφορά στην εθνική ισχύ επηρεάζουν και επηρεάζονται σε εγχώριο, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Τα διεθνή προβλήματα ισχύος και ασφάλειας δημιουργούν πλήθος δυναμικών που στον πυρήνα τους περιέχουν ενεργειακά ζητήματα. Ο ρόλος της ενέργειας γίνεται όλο και πιο σημαντικός. Η ενέργεια αναδύεται ως ένας παράγοντας σε ευρύτερο παιχνίδι ισχύος στο οποίο τα κράτη ανταγωνίζονται για να αποκτήσουν όλο και καλύτερη σχετική θέση στο διεθνή συσχετισμό ισχύος. Αναδεικνύεται ως ένας αυτόνομος παράγοντας κρατικής ισχύος, ικανός να ανασχηματίσει το εγχώριο και διεθνές τοπίο – με αμφίδρομο τρόπο – και να βελτιώσει το διεθνές στάτους ενός κράτους. Αυτό είναι ο λόγος που η μελέτη της ενέργειας δεν περιορίζεται πλέον στην ανάλυση της πολιτικοποίησης των ενεργειακών πόρων που ήλθε στο προσκήνιο της ακαδημαϊκής ανάλυσης στις αρχές της δεκαετίας του 2000(Kratochvíl & Tichý, 2013, σελ. 391).

Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η Ρωσία με κορυφαίες τις πιο πρόσφατες στάσεις και δράσεις της στις περιοχές της Συρίας και της Ουκρανίας όπου εξελίχθηκε σε παίχτη κλειδί διαθέτοντας έναν αναμφισβήτητα κεντρικό και πρωταγωνιστικό ρόλο σε διεθνές επίπεδο(Freire, 2022). Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η ευρύτερη διαπάλη Δύσης και Ρωσίας για προβολή ισχύος. Οι προσπάθειες κυρίως των ΗΠΑ να αυξήσουν την επιρροή τους στην Ουκρανία από το 2013 και μετά, ενέτειναν την καχυποψία μεταξύ των πρωταγωνιστών και υποδαύλισαν την αμοιβαία αντίληψη ότι οι κινήσεις της μιας χώρας αποτελούν ευθεία απειλή για τα συμφέροντα της άλλης(Wells, 2022, σσ. 58–59). Τέλος, η συνεχής αύξηση της παραγωγικότητας LNG των ΗΠΑ, σε συνδυασμό με την εκτόξευση των εξαγωγών σε πολλές χώρες του κόσμου, έχει δημιουργήσει ακόμα ένα σημείο έντονου ανταγωνισμού καθώς οι εξαγωγές φυσικού αερίου αποτελούν ζωτικής σημασίας πόρο για τον προϋπολογισμό της Ρωσίας. Δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι μια σημαντική διάσταση της αντιπαλότητας Ρωσίας και ΗΠΑ εδράζεται στο πεδίο των ενεργειακών ανταγωνισμών καθώς το 2019 και μετά από την έκρηξη της σχιστολιθικής παραγωγής στις ΗΠΑ, οι τελευταίες εξήγαγαν LNG σε 32 χώρες και η Ρωσία σε 24, ενώ οι ΗΠΑ κατόρθωσαν το

2020 να αποτελούν μαζί με την Αυστραλία και το Κατάρ το 50% των εξαγωγών LNG παγκοσμίως(Ruszel, 2022).

Με αυτές τις σκέψεις και τα δεδομένα, εντάσσουμε συγκεκριμένες εκφάνσεις της ρεαλιστικής σχολής σκέψης των Διεθνών Σχέσεων ως το θεμελιώδες θεωρητικό πλαίσιο της ερευνητικής και επεξηγηματικής μας προσέγγισης με τη συνδρομή του Αποθετηρίου. Ας δούμε πως συμβάλει και συνεισφέρει η κάθε έκφανση του ρεαλισμού στη δημιουργία του «Αποθετηρίου».

2.3 Κλασικός ρεαλισμός

Όπως υποστηρίζει ο κλασικός ρεαλισμός, τα κράτη δραστηριοποιούνται μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, όπου ανταγωνίζονται για την επιβίωση και την επικράτησή τους, με κύριο παράγοντα διαμόρφωσης των κινήσεών τους την ισχύ τους, που εδράζεται κατ' εξοχήν στις υλικές τους δυνατότητες(Γκόφας & Τζιφάκης, 2017, σσ. 34–35). Με βασικό γνώμονα την ανθρώπινη φύση που εξ ορισμού παρουσιάζει τάσεις εγωκεντρισμού και επικράτησης, ο κλασικός ρεαλισμός εστιάζει στις πολιτικές προσωπικότητες και στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής ως βασικούς ιμάντες με τους οποίους ένα κράτος αλληλοεπιδρά με το διεθνές σύστημα(Feng & Ruizhuang, 2006, σσ. 114–115).

Ο κλασικός ρεαλισμός μάς προσφέρει μια αφετηριακή άποψη για το πως μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την ενέργεια ως έναν παράγοντα εθνικής ισχύος, λαμβάνοντας υπόψη τις εγχώριες δυνατότητες σε επίπεδο φυσικών πόρων, τεχνολογίας εξόρυξης και εκμετάλλευσης, υποδομών διανομής και οτιδήποτε άλλο συνιστά τη διαμόρφωσή της ως ένα αγαθό που μπορεί να μεταβληθεί σε προνόμιο ενός κράτους και να καταστεί εργαλείο βελτίωσης του εθνικού στάτους(Kirshner, 2012, σελ. 54). Ταυτόχρονα, εξίσου σημαντικός είναι ο συνδυασμός των προθέσεων που εκφράζουν οι ηγέτες των κρατών και των επιλογών που κάνουν σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής προκειμένου να εκμεταλλευτούν αυτόν τον παράγοντα ισχύος(Cozette, 2008, σελ. 670). Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται στοιχεία έρευνας που αφορούν στις στάσεις των ηγετών, στις δεδηλωμένες θέσεις τους και στον τρόπο με τον οποίο αυτές

εκφράζονται και προβάλλονται στο διεθνές σύστημα επηρεάζοντας τους υπόλοιπους δρώντες, δηλαδή τα άλλα κράτη.

Οι θεμελιώδεις θέσεις που θέτει ο ιδρυτής και βασικός εκφραστής του κλασικού ρεαλισμού, Hans Morgenthau, αποτελούν τη βάση του αποθετηρίου και συνοψίζονται ως εξής :

- i) τα κράτη, όπως και οι άνθρωποι, επιθυμούν ισχύ και αναγνώριση ως βασικό χαρακτηριστικό της φύσης τους. Αυτή η επιδίωξη οδηγεί ως επί το πλείστον σε σύγκρουση και όχι σε συνεργασία(Pashakhanlou, 2009).
- ii) βασικός και κυρίαρχος δρών είναι το κράτος. Η στάση και η συμπεριφορά του καθοδηγούνται πρωτίστως από το εθνικό συμφέρον(Reichwein, 2021).
- iii) τα κράτη εντός δεδομένων συνθηκών και καθώς αυξάνουν την ισχύ τους, διεκδικούν την αναθεώρηση του διεθνούς status quo προς όφελός τους(Rynning & Ringsmose, 2008).
- iv) ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα κράτη το διεθνές σύστημα εμφορείται από συναισθηματικές πεποιθήσεις (emotional beliefs) και δεν είναι ουδέτερος. Φορτίζεται από τα συμφέροντά τους και δύναται να μεταβληθεί ανάλογα με τις δυνατότητες και ικανότητες που αναπτύσσουν(Dawson, 2021, σσ. 4–5).

Ουσιαστικά, ο κλασικός ρεαλισμός συνεπώς συνεισφέρει τόσο στην ευρύτερη θεώρηση του διεθνούς συστήματος, όσο και στο μικρο-επίπεδο μελέτης περιλαμβάνοντας επιμέρους κρατικές μεταβλητές και σκιαγραφώντας τη λογική των παραγόντων που συγκροτούν μεμονωμένα είτε συνδυαστικά την εθνική ισχύ(Γκόφας & Τζιφάκης, 2017, σελ. 37).

Υπό το πρίσμα αυτών των θέσεων του κλασικού ρεαλισμού, στο Αποθετήριο κρατάμε τη βοηθητική υπόθεση ότι διαμορφώνουμε ένα άναρχο περιβάλλον, εντός του οποίου τα κράτη δραστηριοποιούνται με κινητήριο δύναμη την ισχύ τους και επιδιώκουν τη συνεχή βελτίωση του στάτους τους έναντι των άλλων. Η δράση προϋποθέτει μια σειρά αποφάσεων και κυρίως μέσων που δίνουν σε ένα κράτος την

ευχέρεια να βελτιώσει το στάτους του εντός του άναρχου περιβάλλοντος. Αν δούμε την παύση της σταθερής κατάστασης και την εκδήλωση δράσης ενός κράτους ως το αποτέλεσμα κάποιου παράγοντα που αποτελεί την κινητήριο δύναμη της δράσης αυτής, τότε είναι εύκολο να εννοήσουμε τον παράγοντα αυτό ως παράγοντα ισχύος. Τούτο άλλωστε αποτελεί και τον πρώτο νόμο της Θερμοδυναμικής που εύγλωττα στα αγγλικά συνοψίζεται στη φράση «*you can't get something from nothing*»(W. L. Smith, 1975). Κάνοντας έναν εμπειρικό και νοητικό παραλληλισμό, αν λοιπόν όντως η ενέργεια μπορεί να σταθεί ως ένας παράγοντας που δραστηριοποιεί το κράτος εντός του περιβάλλοντος και μάλιστα με τρόπο που μπορούμε να τον διαβαθμίσουμε κλιμακωτά ή να τον μετρήσουμε, τότε επέχει ρόλο παράγοντα ισχύος και μάλιστα μεμονωμένο, που μπορούμε να τον θεωρήσουμε ως ένα στοιχείο βαθύτερης έρευνας, μελέτης και επεξήγησης για την ευρύτερη συμπεριφορά του κράτους εντός του πεδίου ή εντός του συστήματος, αν καταφέρουμε με κάποιο τρόπο να το διατάξουμε προοδευτικά και κλιμακούμενα, κάτι που θα παρουσιάσουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

2.4 Νεορεαλισμός

Ο νεορεαλισμός, με χαρακτηριστικό εκφραστή του τον Waltz, προκειμένου να διερευνήσει τη συμπεριφορά του κράτους δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο ίδιο το πεδίο δραστηριοποίησης και τα χαρακτηριστικά του, στο διεθνές σύστημα και τα δομικά του στοιχεία(Waltz, 1988). Υπό αυτή τη θεώρηση, θεμελιώνονται δύο πολύ σημαντικές παράμετροι στη μελέτη της συμπεριφοράς των κρατών.

Πρώτον, αναδεικνύεται η σημασία της έννοιας της εθνικής ασφάλειας με όρους εθνικής επιβίωσης εντός του διεθνούς συστήματος, πάντα όμως υπό το πρίσμα της αυτενέργειας του κράτους(Humphreys, 2013, σελ. 869). Το κράτος αναγνωρίζεται ως ένας δρών που αυτόνομα και επί της ουσίας μόνος του επιδιώκει την εξασφάλιση της ασφάλειάς του εντός του διεθνούς συστήματος που λόγω της φύσης του, της άναρχης φύσης του, επιβάλλει τελικά στο κράτος αυτή τη συμπεριφορά(Lawson, 2017, σελ. 49). Σύμφωνα με το νεορεαλισμό η δομή του συστήματος είναι εκείνη που τελικά

και αποφασιστικά καθορίζει τη συμπεριφορά του κράτους, γι' αυτό και ονομάζεται και δομικός ρεαλισμός(Molloy, 2006, σσ. 120–121).

Δεύτερον, καθώς η ασφάλεια έρχεται σε πρώτο πλάνο, η έννοια της «ισορροπίας ισχύος» μεταβάλλεται σε σχέση με τον κλασικό ρεαλισμό(Lomia, 2020, σελ. 596). Οι νεορεαλιστές δίνουν έμφαση στη συγκέντρωση ισχύος από το κράτος και όχι στην προβολή της. Με άλλα λόγια, το κράτος οφείλει να ακολουθεί την αύξηση της ισχύος των ανταγωνιστών του, βελτιώνοντας τις δικές του ικανότητες και δυνατότητες, εξελίσσοντας τα δικά του μέσα και αξιοποιώντας τους δικούς του παράγοντες ισχύος, χωρίς υποχρεωτικά να ασκεί αυτή την ισχύ επί του πρακτέου έναντι των άλλων(Parent & Rosato, 2015). Καθώς η ισχύς καθίσταται εκ των πραγμάτων το βασικό εργαλείο προκειμένου ένα κράτος να εξασφαλίσει την ασφάλειά του, αυτή καθαυτή η επιδίωξη επίτευξης αισθήματος εθνικής ασφάλειας για ένα κράτος γίνεται πρόκληση ή ακόμα και απειλή για την ασφάλεια ενός άλλου(Lawson, 2017, σελ. 49). Το δίπολο ασφάλειας – ανασφάλειας δημιουργεί το λεγόμενο «δίλημμα ασφαλείας» και η ασφάλεια τίθεται ως μέγιστο εθνικό συμφέρον που εν τέλει προσδιορίζει και τη συμπεριφορά του κράτους στην προσπάθειά του να την επιτύχει εντός του διεθνούς συστήματος(Briggs, 2015, σελ. 142). Η άναρχη φύση του διεθνούς συστήματος είναι τελικά εκείνη που θέτει τις προϋποθέσεις, βάζει τους κανόνες του παιχνιδιού και τελικά διαμορφώνει το ρόλο που θα παίξει το κάθε κράτος εντός του πεδίου. Η δράση του κράτους, που περιγράψαμε προηγουμένως, σε αυτή την περίπτωση δρομολογείται κυρίως από το διεθνές σύστημα, το εξωτερικό περιβάλλον δηλαδή, με βασικό γνώμονα την επιδίωξη της εθνικής ασφάλειας ως θεμελιώδη προτεραιότητα.

Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε, η προσέγγιση του νεορεαλισμού δημιουργεί μια τριβή, αντιδιαστέλοντας τις έννοιες της ισχύος και της ασφάλειας. Η σχετική θεωρητική συζήτηση που έχει προκύψει στη διεθνή βιβλιογραφία οδήγησε στη διάκριση και ανάδειξη του επιθετικού και του αμυντικού ρεαλισμού. Οι δύο αυτές εκφάνσεις του ρεαλισμού θα αναλυθούν στις επόμενες δύο υπο-ενότητες.

Η συμβολή όμως του νεορεαλισμού για τη διαμόρφωση του «Αποθετηρίου» είναι σημαντική. Αφενός κρατάμε τη σημαντικότητα της δομής του διεθνούς συστήματος στον καθορισμό της συμπεριφοράς του κράτους(Nye, 1988, σελ. 241). Αν και ο

ρεαλισμός ως Παράδειγμα προτάσσει την άναρχη φύση του συστήματος, η σχετικότητα που εισάγει ο νεορεαλισμός με αφετηρία την ασφάλεια, δίνει τόσο στην έννοια της ισχύος, όσο και σε εκείνη της ασφάλειας ιδιότητες διαβαθμισμένης κατανομής ως απότοκο ενός ευρύτερου καταμερισμού ισχύος μεταξύ των κρατών(Γκόφας & Τζιφάκης, 2017, σελ. 39). Ισχύς και ασφάλεια ενός δρώντος εκτιμώνται και κατατάσσονται, όχι αυθαίρετα ή απλώς προσθετικά στο επίπεδο του ενός, αλλά σε σχέση με τον άλλο. Οι καταστάσεις «πιο ισχυρός» ή «πιο ασφαλής» αποκτούν μια αλληλένδετη υπόσταση και συνιστούν ένα πρωτόλειο βαθμονόμιο μεταξύ των κρατών. Δημιουργείται εν ολίγοις ένα είδος κατάταξης εντός της άναρχης δομής του συστήματος επί της οποίας κάθε κράτος διεκδικεί καλύτερη σχετική θέση εκτιμώντας ως επικίνδυνη ή απειλητική για το ίδιο την ενδεχόμενη καλύτερη θέση κάποιου άλλου ή ακόμα και την επιδίωξη βελτίωσης της θέσης κάποιου άλλου(Stergiou, 2017b, σελ. 259).

Αυτή είναι μια πολύ σημαντική οπτική για τον τομέα της ενέργειας καθότι όπως θα δούμε στο κεφάλαιο πολύ συχνά ο όρος «ενεργειακή ασφάλεια» συμπορεύεται ή ακόμα και συμπίπτει με την έννοια της ισχύος όταν θεωρήσουμε ότι αυτή συγκροτείται από παράγοντες όπως οι φυσικοί ενεργειακοί πόροι, οι τεχνολογικές δυνατότητες εξόρυξης και εκμετάλλευσης, τα δίκτυα διανομής, οι αγοραστές και οι προμηθευτές, οι τιμές που επιτυγχάνονται στις συναλλαγές, οι ενεργειακές ανάγκες ενός κράτους.

Αφετέρου, η γενικότερη αντίληψη της «ισορροπίας ισχύος», με τον τρόπο που τίθεται από τους νεορεαλιστές, ως δομική συνθήκη του διεθνούς συστήματος επιτάσσει την ενεργοποίηση του δρώντος προκειμένου να ισορροπήσει έναντι των άλλων ή έναντι ενός άλλου, όχι υποχρεωτικά με όρους σύγκρουσης, σύρραξης ή διαμάχης αλλά με όρους βελτίωσης της δικής του θέσης και εξέλιξης – αξιοποίησης των δικών του ιδιοχαρακτηριστικών(Hanami, 2003, σελ. 15). Αυτή η αντίληψη μπορεί να λειτουργεί όχι μόνο σε διεθνές επίπεδο, αλλά και σε περιφερειακό. Το ενδιαφέρον ενός κράτους δύναται να είναι στραμμένο σε έναν άμεσο ανταγωνιστή ή διεκδικητή σε περιφερειακό επίπεδο, χωρίς αυτή η επιδίωξη ισορροπίας ή ακόμα και υπερκέρασης να αποτελεί ζητούμενο σε διεθνές επίπεδο(Tziarras, 2016, σελ. 409). Ενδεικτικά εδώ θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τους ανταγωνισμούς Ελλάδας, Τουρκίας, Κύπρου

που με μεγάλη ένταση μεταφέρονται στις ενεργειακές υποθέσεις(Trimikliniotis, 2012).

Κατά συνέπεια, στο «Αποθετήριο» συμπεριλαμβάνουμε ως επιμέρους βοηθητικές υποθέσεις την αποτίμηση του διεθνούς συστήματος και των δομικών του στοιχείων, την εξέταση της στάσης του κράτους απέναντι σε ζητήματα όπως η επιδίωξη της εθνικής ασφάλειας και η εκτίμηση της ισορροπίας ισχύος, την έννοια της διαβάθμισης εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Σε αντιδιαστολή με τον κλασικό ρεαλισμό, ο νεορεαλισμός εξετάζει τα παραπάνω στοιχεία έξω από τον πυρήνα του κράτους, σε ένα παραπάνω μακρο- επίπεδο που έρχεται να διερευνήσει τις επιρροές που ασκούνται στο κράτος από το διεθνές σύστημα προκειμένου να καθορίσει τη συμπεριφορά του(Γκόφας & Τζιφάκης, 2017, σελ. 37).

2.5 Ο Επιθετικός και ο Αμυντικός ρεαλισμός

Από τις δύο προηγούμενες εκφάνσεις της Σχολής Σκέψης του ρεαλισμού εισήχθησαν ορισμένες βοηθητικές υποθέσεις σχετικά με την ανθρώπινη φύση, το κράτος, το διεθνές σύστημα, την ισχύ και την ασφάλεια. Η τοποθέτησή τους στο Αποθετήριο δίνει στη συνολική ερευνητική και επεξηγηματική μας προσέγγιση ένα διευρυμένο πλαίσιο ανάλυσης στον ερευνητή απ' ό,τι θα προσέφερε η καθεμιά χωριστά. Αν εστιάσουμε για παράδειγμα στην έννοια της «ισορροπίας ισχύος» θα μπορούσαμε να εξετάσουμε συνδυαστικά τις κινήσεις των κρατών και όχι μονοσήμαντα. Η βελτίωση ενός παράγοντα που συμβάλει στην ισχύ του κράτους μπορεί να αξιοποιείται διττά. Και με τη μορφή της βελτίωσης της ικανότητας ενός κράτους έναντι της αντίστοιχης ενός άλλου, αλλά και με την προβολή ισχύος έναντι επιλεγμένων κρατών που για τους δικούς του λόγους ένα κράτος μπορεί να θεωρεί απειλή ή άμεσους ανταγωνιστές, προβολή που μπορεί να γίνεται είτε ευθέως, είτε έμμεσα. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι η πολύπλοκη σχέση μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, με την πρώτη να προσπαθεί διακαώς να γίνει ενεργειακός εταίρος της δεύτερης αξιοποιώντας τα ενεργειακά της πλεονεκτήματα, την ώρα που η Κίνα με τη σειρά της πιέζει για την επίτευξη προνομιακών τιμών λόγω της αλματώδους ανάπτυξής της, φροντίζοντας παράλληλα να μην είναι απολύτως εξαρτημένη από τις

ρωσικές προμήθειες. Και οι δύο χώρες διεκδικούν ένα καλύτερο διεθνώς στάτους, ευρισκόμενες σαφώς σε ανταγωνισμό μεταξύ τους, αλλά αποφεύγοντας να προβάλλουν ευθέως ισχύ η μια στην άλλη. Την ίδια ώρα και τις δύο οι ΗΠΑ τις αντιμετωπίζουν ως απειλή, κάτι που είναι αμφίδρομο και δεν είναι λίγες οι φορές που σε αυτή την περίπτωση έχουν εκδηλωθεί φαινόμενα άμεσης προβολής ισχύος κυρίως σε τρίτες περιοχές όπου οι χώρες αυτές διεκδικούν αύξηση της επιρροής τους (Ουκρανία, Συρία, Αφρική, Βαλτικές χώρες)(Wenzhao & Shengwei, 2020).

Από τη μια πλευρά, η υφέρπουσα βαθμονόμηση με όρους καταμερισμού ισχύος εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος, και από την άλλη πλευρά ο μοναχικός αγώνας του κράτους για επιβίωση μέσω της επίτευξης εθνικής ασφάλειας, δημιουργούν μια περίπλοκη και συχνά δυσνόητη σχέση μεταξύ εθνικής ισχύος και εθνικής ασφάλειας.

Από τη μια πλευρά διαφαίνεται μια ξεκάθαρη διαβάθμιση μεταξύ των κρατών ως μικρές, μεσαίες, μεγάλες δυνάμεις ή υπερδυνάμεις με όρους ισχύος(Fakiolas, 2012b, σσ. 5–7). Από την άλλη πλευρά, η ασφάλεια μπορεί έχει τις δικές της διαβαθμίσεις αν την εξετάσουμε υπό το πρίσμα του πόσο ασφαλές είναι ένα κράτος απέναντι σε μια απειλή ή σε έναν διεκδικητή, ειδικά από τη στιγμή που το ίδιο το διεθνές σύστημα επιτάσσει στα κράτη να συμπεριφέρονται ανταγωνιστικά σε έναν διαρκή αγώνα επιβίωσης στον οποίο ο κάθε δρών βασίζεται στα δικά του ιδιο-χαρακτηριστικά(Fakiolas, 2012b, σελ. 25). Κυρίως με βάση αυτό το δίπολο ισχύος και ασφάλειας διακρίνονται μεταξύ τους ο επιθετικός και ο αμυντικός ρεαλισμός.

Ο επιθετικός ρεαλισμός, με βασικό εκφραστή τον Mearsheimer, προτείνει πως για να επιβιώσουν τα κράτη οφείλουν να αυξάνουν όσο το δυνατόν περισσότερο την ισχύ τους(J. J. Mearsheimer, 2019, σσ. 17–18). Τόσο έναντι των άμεσων ανταγωνιστών τους, όσο και ευρύτερα έναντι όλων των συμμετεχόντων στο διεθνές σύστημα(Kostagiannis, 2018b, σελ. 148). Αν και η επίτευξη της ηγεμονίας σε διεθνές επίπεδο είναι πρακτικά αδύνατη κυρίως για λόγους γεωγραφικών περιορισμών και διαθεσιμότητας επαρκών πόρων, αυτό δεν σημαίνει ότι ένας δρών δεν μπορεί να διεκδικήσει την υπερίσχυση έναντι όλων. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί είτε με την εξέλιξη μιας μεγάλης δύναμης σε υπερδύναμη χωρίς κάποιον ικανό ανταγωνιστή, με

αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μονοπολικού διεθνούς συστήματος, είτε με τον διαρκή ανταγωνισμό δύο υπερδυνάμεων σε ένα διπολικό διεθνές σύστημα, είτε ακόμα ακόμα και με τον ανταγωνισμό πολλών μεγάλων δυνάμεων σε ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα με ζητούμενο την υπερκέραση έναντι όλων(Diez et al., 2011, σελ. 8).

Ο αμυντικός ρεαλισμός προωθεί μια σχετικά αντίστροφη λογική ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στη στρατιωτική δύναμη ενός κράτους. Υποστηρίζει ότι η συνεχής επιδίωξη για αύξηση της ισχύος θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια του κράτους(Hamilton & Rathbun, 2013, σσ. 441–442). Με άλλα λόγια, υποστηρίζει ότι ο πρωταρχικός στόχος του κράτους πρέπει να είναι η επιδίωξη της ασφάλειας αποφεύγοντας να θέσει σε κίνδυνο την τρέχουσα κατάστασή του προκειμένου να αναζητήσει αύξηση της ισχύος του(Briggs, 2015, σελ. 142). Ταυτόχρονα, βασικοί εκφραστές του αμυντικού ρεαλισμού, όπως οι Jervis, Glaser και Walt έρχονται να εμπλουτίσουν την έννοια της «ισορροπίας ισχύος» μέσω των υλικών πόρων ενός κράτους, θέτοντας και άλλες μεταβλητές στις οποίες επαφίεται η εθνική ασφάλεια όπως η τεχνολογία, η γεωγραφική θέση, οι διεθνείς οικονομικές πιέσεις(Brooks, 1997b, σελ. 458). Στην ουσία εμπλουτίζουν την ίδια τη φύση της ισχύος προσθέτοντας διαστάσεις που τη συνιστούν οι οποίες και τίθενται ως συνθήκες που οφείλει το κράτος να λαμβάνει υπόψη του. Ανάγοντας αυτή την οπτική στο επίπεδο της δομής του συστήματος, οι αμυντικοί ρεαλιστές φαίνεται να ευθυγραμμίζονται με τη βασική θέση του Waltz που υποστηρίζει πως η διεκδίκηση από ένα κράτος του ρόλου του παγκόσμιου ηγεμόνα αυτόματα θα ευνοήσει τη δημιουργία συμμαχιών μεταξύ άλλων δυνάμεων προκειμένου να το αποτρέψουν, θέτοντας σε άμεσο κίνδυνο την ασφάλειά του(Diez et al., 2011, σελ. 182). Αυτός είναι και ο λόγος που πολλοί μελετητές τείνουν να ταυτίζουν τον αμυντικό με το δομικό ρεαλισμό. Στη διεθνή βιβλιογραφία θα συναντήσει κανείς και περαιτέρω υποδιαίρεσεις που πηγάζουν από τη διεύρυνση της λογικής του αμυντικού ρεαλισμού, όπως οι αναλύσεις των Posen, Snyder και Van Evera οι οποίες όμως εκ των πραγμάτων πηγαίνουν πέρα από τα όρια του δομικού ρεαλισμού καθώς συμπεριλαμβάνουν συνδυασμούς του εγχώριου και του συστημικού επιπέδου, ανοίγοντας το «μαύρο κουτί» του κράτους(J. H. Mearsheimer, 2006, σελ. 77).

Το «Αποθετήριο» εμπλουτίζεται από αυτές τις δύο εκφάνσεις του ρεαλισμού ως προς τη λογική ότι το διεθνές σύστημα δημιουργεί το ίδιο δυναμικές αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών διαμορφώνοντας τη συμπεριφορά τους. Είτε αυτές μεταφράζονται με όρους ισχύος, είτε ερμηνεύονται ως επιδιώξεις επίτευξης εθνικής ασφάλειας έναντι τρεχουσών ή μελλοντικών απειλών, οι δρώντες δραστηριοποιούνται εντός του πεδίου καθορίζοντας στόχους που προσπαθούν να επιτύχουν. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργούνται βαθμονομήσεις και κατατάξεις οι οποίες δεν είναι στατικές και είναι δυνατό να μεταβάλλονται στη διεθνή πολιτική σκηνή. Οι δυνάμεις που ασκεί το διεθνές σύστημα δεν περιορίζονται όμως στην αντιπαραβολή στρατιωτικών δυνατοτήτων, αλλά βάσει της εν γένει ανισοκατανομής πόρων αναδύονται διάφορες διαστάσεις ανταγωνισμών στη διεθνή πολιτική (Germain, 2016, σσ. 114–119). Ο κάθε πόρος, ο κάθε τέτοιος παράγοντας που μπορεί να λάβει αυτή την υπόσταση και να καταστεί ικανός ώστε να προκαλεί δραστηριότητα και να βαθμονομείται, μπορεί να δημιουργεί τη δική του αποκλειστική αρένα διαδράσεων και ανταγωνισμών.

Όπως έχουμε αναφέρει, μια από αυτές τις διαστάσεις είναι οι διεθνείς οικονομικές πιέσεις. Ουσιαστικά πρόκειται για μια σημαντική μετατόπιση ως προς της θεώρηση της ίδιας της ισχύος με διαφορετικούς όρους, εν προκειμένω οικονομικούς. Από αυτή τη μετατόπιση και με ακρογωνιαίο λίθο τη σπουδή της Susan Strange προέκυψαν ο κλάδος της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (ΔΠΟ) και η θεώρηση της δομικής ισχύος (Guzzini, 1993, σσ. 456–457). Η ανάλυση της οικονομίας ως διάσταση ισχύος δεν οδήγησε απλώς στη μονοσήμαντη μελέτη της αξιοποίησης της οικονομίας ως στοιχείο προβολής ισχύος και μοχλό επιρροής, αλλά ανέδειξε μια ολοκληρωμένη αρχιτεκτονική επί του διεθνούς συστήματος, τη ΔΠΟ, με διακριτές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών βασισμένες στην οικονομία και τη λειτουργία των αγορών ακόμα και αν άλλες συνιστώσες ισχύος βρίσκονται σε ύφεση (May, 1996, σσ. 167–168). Η συνεισφορά της Strange δεν περιορίζεται απλώς στο ότι έθεσε τις οικονομικές αλληλεπιδράσεις σε ένα ανώτερο επίπεδο για να αναλύσει τις Διεθνείς Σχέσεις μεταξύ των δρώντων που αναγνώρισε στη μελέτη της. Για την παρούσα διατριβή έχει ιδιαίτερη αξία ότι με αυτή την μετατόπιση η Strange, χωρίς να αγνοεί άλλους παράγοντες, έδωσε υπόσταση στις δομικές πιέσεις του συστήματος τις οποίες όρισε

μέσα από τη λειτουργία των αγορών(Pustovitovskij & Kremer, 2011, σελ. 11). Υπό ανάλογη λογική, προσεγγίζουμε την ενέργεια ως έναν παράγοντα που δημιουργεί τέτοιου είδους συστημικές δυναμικές και μάλιστα με αμφίδρομες κατευθύνσεις μεταξύ του κράτους και του διεθνούς συστήματος, διαθέτοντας με τη σειρά του τη δική του διεθνή ενεργειακή αρένα.

2.6 Νεοκλασικός ρεαλισμός

Ο νεοκλασικός ρεαλισμός θεωρείται ως η νεότερη έκφανση σχολής σκέψης του ρεαλισμού(Mahmood et al., 2022, σελ. 217). Διαθέτει δύο καίριας σημασίας χαρακτηριστικά. Πρώτον, συμπληρώνει τις άλλες θεωρίες και ανάγει τη μελέτη ενός παράγοντα σε κεντρικό άξονα έρευνας και επεξήγησης των γεγονότων. Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές *«ξεκινούν από τον παράγοντα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εντός μιας δεδομένης κατάστασης προκειμένου να καταλήξουν σε πιο πλήρεις εξηγήσεις της εξωτερικής πολιτικής»*(Wohlforth, 2008, σελ. 39) και πιστεύουν ότι οι *«θεωρίες είναι περισσότερο συμπληρωματικές απ' ότι ανταγωνιστικές»*(Wohlforth, 2008, σελ. 51).

Δεύτερον, για το νεοκλασικό ρεαλισμό τα συστημικά ελατήρια *«διαμορφώνουν αλλά δεν επιτάσσουν τη συμπεριφορά του κράτους»*(Fouillon, 2015, σελ. 636). Από αυτή την οπτική, το κράτος δεν είναι μια παθητική οντότητα απέναντι στο διεθνές σύστημα. Αναγνωρίζεται μια αμφίδρομη αλληλεπίδραση μεταξύ του εγχώριου και του διεθνούς επιπέδου. Το κράτος σαφώς και επηρεάζεται από τις διεθνείς συνθήκες, όμως, την ίδια στιγμή έχει και το ίδιο την ικανότητα να ασκεί επιρροή στο εξωτερικό του περιβάλλον(Quinn, 2013, σελ. 172).

Γ' αυτούς τους βασικούς λόγους ο νεοκλασικός ρεαλισμός βρίσκεται στην προμετωπίδα της ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης που ονομάζουμε *«Περικλείοντα Ρεαλισμό»* καθώς αφενός ευνοεί το να θέσουμε την ενέργεια στο επίκεντρο της μελέτης και αφετέρου εξ ορισμού ευθυγραμμίζεται με τη λογική των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας του Grieco. Το πρώτο συνεπώς χαρακτηριστικό είναι εκείνο που μάς επιτρέπει να ανοίξουμε το *«μαύρο κουτί»* του

κράτους και να μελετήσουμε μεμονωμένους ή σε συνδυασμό παράγοντες ισχύος όπως ο στρατός, η οικονομία, οι ηγετικές ικανότητες, οι φυσικοί πόροι, η ενέργεια (Fouillon, 2015, σελ. 646). Το δεύτερο προάγει τη μελέτη και την ανάλυση πέρα από τα όρια που δημιουργούν ορισμένες εκφάνσεις του ρεαλισμού υψώνοντας τείχη μεταξύ του εγχώριου και του διεθνούς ή περιχαράκωνοντας το συστημικό επίπεδο ανάλυσης (Kitchen, 2010, σελ. 131). Ουσιαστικά, λειτουργώντας συνδυαστικά αυτά τα δύο χαρακτηριστικά αναδεικνύουν τη λειτουργικότητα ενός μάντα αλληλεπιδράσεων μεταξύ των τριών επιπέδων ανάλυσης (Singer, 1960).

Ο νεοκλασικός ρεαλισμός θεωρεί πως η συμπεριφορά των κρατών καταδεικνύεται από την εξωτερική πολιτική που εφαρμόζουν. Η εξωτερική πολιτική με τη σειρά της υλοποιείται από τις στρατηγικές που επιλέγουν οι ηγεσίες των κρατών μέσω των φορέων που είναι επιφορτισμένοι με την ευθύνη χάραξής τους (Saltzman, 2015, σελ. 502). Συνεπώς, μοιραία, η μελέτη συμπεριφοράς ενός κράτους διαπερνά τα τρία επίπεδα, όχι γραμμικά και μονοκατευθυντικά, αλλά μέσω αμφίδρομων διεργασιών και αλληλεπιδράσεων που δυναμικά μπορούν να αναπροσαρμόζουν τα επιμέρους χαρακτηριστικά και τις εκβάσεις στις οποίες οδηγεί το κάθε επίπεδο (Saltzman, 2015, σελ. 503).

Πολλοί μελετητές έχουν κατηγορήσει το νεοκλασικό ρεαλισμό ότι δεν ανήκει στη σφαίρα των θεωριών των Διεθνών Σχέσεων, αλλά αποτελεί μια θεωρία εξωτερικής πολιτικής που εξηγεί τη συμπεριφορά των κρατών ως προς την άσκησή της. Αυτή η συζήτηση όμως εντάσσεται στην ευρύτερη διαμάχη περί των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού η οποία λιγότερο ή περισσότερο καταλήγει στο ενιαίο συμπέρασμα περί προσθαφαίρεσης μεταβλητών που μελετώνται σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης (Wæver, 2009, σελ. 213).

Η προσέγγιση που προτείνουμε και στην οποία το «Αποθετήριο» είναι ένα από τα τρία συστατικά μέρη της, στέκεται πέρα από αυτή τη διαμάχη. Πρώτον επικεντρώνεται στη μελέτη ενός παράγοντα ισχύος εκ των πολλών, εν προκειμένω της ενέργειας. Από τη στιγμή που πιστεύουμε πως αυτός καθαυτός ο τομέας της ενέργειας μπορεί να αναλυθεί και να αναδείξει σχέσεις σχετικής θέσης και σχετικής ισχύος μεταξύ των κρατών, τότε αναπόφευκτα συμπεριλαμβάνουμε στη μελέτη μας

εκβάσεις και αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτές τις συσχετίσεις, δηλαδή πολιτικές συμπεριφορές (Fels, 2012, σελ. 10). Εκκινώντας από την αφηγηρική θέση ότι η στρατιωτική δύναμη δεν είναι πια το μόνο ή ακόμα και το πρωτεύον εργαλείο που χρησιμοποιούν τα κράτη για να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, ο νεοκλασικός ρεαλισμός προτείνεται ως ένα πλαίσιο που προσφέρει το βάθος ώστε να απαντηθεί το «πως» και το «γιατί» και κάποιος άλλος παράγοντας ισχύος μπορεί να λειτουργεί ως τέτοιο εργαλείο (Becker et al., 2016, σσ. 113,128).

Δεύτερον, η προσέγγιση που προτείνουμε προτάσσει τη σύζευξη και όχι τη διάζευξη. Δεν αντικαθιστά με το νεοκλασικό ρεαλισμό τις άλλες εκφάνσεις, ούτε επιχειρεί να αναδείξει την καλύτερη έκφανση. Το «Αποθετήριο Ρεαλισμού», ως το κέλυφος ώσμωσης δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει και μάλιστα ως προμετωπίδα μια έκφανση του ρεαλισμού που κατεξοχήν εδράζεται στη συμπληρωματικότητα μεταξύ των αναλυτικών πλαισίων άλλων θεωριών του ρεαλισμού (R. Schweller, 2018, σσ. 26–29). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι κάποια έκφανση του ρεαλισμού που εξ ορισμού της είναι περισσότερο επικεντρωμένη σε κάποιο επίπεδο ανάλυσης ή σε κάποια συγκεκριμένη επιδίωξη του κράτους (για την επιδίωξη ισχύος ή ασφάλειας για παράδειγμα), ή ακόμα και στο τρόπο εκτίμησης του διεθνούς περιβάλλοντος, δεν θα μπορούσε να δώσει πληρέστερες επεξηγήσεις που μπορούν να αξιοποιηθούν και εν τέλει να καταστήσουν και την ίδια την προσέγγιση ακόμα πιο ολοκληρωμένη.

Πέρα από τα καίριας σημασίας χαρακτηριστικά που αναλύθηκαν, η καθοριστική συμβολή του νεοκλασικού ρεαλισμού στο «Αποθετήριο» είναι η *a posteriori* και *ex libris* ιχνηλάτηση και ψηλάφηση της έννοιας της αντίληψης ως μέρος των αλληλεπιδράσεων τόσο μεταξύ των κρατών, όσο και μεταξύ του κάθε κράτους με το διεθνές σύστημα (Ahmed, 2022, σελ. 1). Επιπλέον, επί του ίδιου του παράγοντα που ένα κράτος αξιοποιεί προκειμένου να ικανοποιήσει τα εθνικά του συμφέροντα και να ασκήσει επιρροή, δεν φτάνει απλώς το κράτος να έχει την πρόθεση, αλλά θα πρέπει να έχει και τα κατάλληλα μέσα για να το πράξει, μέσα που σαφώς αναφέρονται στις εγχώριες ικανότητες και δυνατότητες (Sussex, 2022a, σελ. 153). Πρόκειται για θεμελιώδη στοιχεία του συστατικού μέρους της προσέγγισής μας που ονομάζουμε «Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας» και αναλύεται στο έκτο κεφάλαιο.

Η έννοια της αντίληψης στο νεοκλασικό ρεαλισμό προσφέρει τη σύνδεση με μια δέσμη ζητημάτων που καθορίζουν τη συμπεριφορά του κράτους όπως η αντίληψη της ισχύος του σε σχέση με τους άλλους δρώντες, η αναγνώριση εξωτερικών απειλών ή ευκαιριών, η κατανόηση των συστημικών παραμέτρων και πιέσεων, η συνειδητοποίηση των ίδιων του των δυνατοτήτων, οι εναλλαγές ή οι μεταβολές στην κατανομή ισχύος, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται την ισορροπία ισχύος (Rose, 1998). Η συναντίληψη τελικά όλων αυτών των ζητημάτων είναι εκείνη που καθοδηγεί τη συμπεριφορά των κρατών και τη δράση τους μέσα στο διεθνές περιβάλλον.

Κάνοντας μια σχετική αναγωγή στη διαρκή μελέτη και αναζήτηση της φύσης της ισχύος, μπορούμε σε αυτό το σημείο να ανασύρουμε τη φράση του Morgenthau με την οποία αξιωνε πως η αντανάκλαση της αλήθειας της ισχύος στο μυαλό των παρατηρητών μπορεί να είναι εξίσου σημαντική όσο η ίδια η αλήθεια της ισχύος (Chaban et al., 2017, σελ. 6). Συνεπώς, δεν υφίσταται μονοδιάστατα η έννοια της ισχύος, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο κάποιος αντιλαμβάνεται την ισχύ του άλλου. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός γενικεύει αυτήν την οπτική και τη μεταφέρει στο σύνολο των διαδράσεων ενός κράτους εντός του διεθνούς περιβάλλοντος.

Είναι κρίσιμο όμως να διαχωρίσουμε ρητά την έννοια της αντίληψης στο νεοκλασικό ρεαλισμό από εκείνη του κονστρουκτιβισμού. Η «αντίληψη» δεν ανυψώνεται σε έναν αυτόνομο παράγοντα που μεμονωμένα μπορεί να δημιουργεί ένα ολοκληρωμένο οικοδόμημα θεώρησης και πρόσληψης της εικόνας της διεθνούς αρένας και των συστατικών της στοιχείων. Στο νεοκλασικό ρεαλισμό η αντίληψη «αντικειμενικοποιείται» από τις προϋποθέσεις και τα δεδομένα που θέτει το διεθνές σύστημα όπως ακριβώς το αντιλαμβάνεται ο νεορεαλισμός, συμπεριλαμβανομένων και των επιπτώσεων που θα έχει ένα κράτος αν αγνοήσει αυτές τις παραμέτρους που θέτει το διεθνές σύστημα ως το τρίτο επίπεδο ανάλυσης κατά Waltz (Rathbun, 2008b, σσ. 311–312). Η λεπτή διαφορά με τον κονστρουκτιβισμό είναι ότι οι νεοκλασικοί ρεαλιστές δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις υλικές ικανότητες ενός κράτους και θεωρούν την «αντίληψη» ένα στοιχείο ενταγμένο στη θέληση και στις επιδιώξεις του δρώντος με γνώμονα αυτές, χωρίς να το αντιμετωπίζουν ως βασικό αιτιώδες στοιχείο της δράσης και της συμπεριφοράς του (Sussex, 2022a, σελ. 153).

Αυτή η διευκρίνιση δεν αποδυναμώνει την αξία της μελέτης της αντίληψης ως προς τη συμπεριφορά του κράτους. Αντιθέτως, ανοίγει δύο πολύ κομβικές δυνατότητες που προσφέρει η συμπερίληψη του νεοκλασικού ρεαλισμού στο «Αποθετήριο».

Πρώτον, η αντίληψη συμβάλει στο να εντοπίζουν τα κράτη ευκαιρίες εντός του διεθνούς συστήματος – όποια μορφή και αν έχει (μονοπολικό, διπολικό, πολυπολικό) – για να βελτιώσουν τη σχετική τους θέση, ή να εντοπίζουν αδυναμίες των άλλων ή απειλές εναντίον τους προκειμένου να λάβουν τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις προκειμένου να προασπίσουν και να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα (Sørensen, 2013, σελ. 372). Οι αποφάσεις αυτές αφορούν σε κάποια ή κάποιο από τα συστατικά στοιχεία που συγκροτούν τις ευρύτερες ικανότητες του κράτους και μπορούν να αναδειχθούν σε μέσα επιρροής, προβολής ισχύος ή ακόμα και εξαναγκασμού είτε σε περιόδους εντάσεων, είτε σε περιόδους ειρήνης (Kitchen, 2010, σσ. 119–120).

Δεύτερον, και ίσως στοιχείο που αποτελεί τη λυδία λίθο και τη μεγάλη συνεισφορά του νεοκλασικού ρεαλισμού στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής, είναι το γεγονός ότι τα κράτη μέσω των στρατηγικών και των πολιτικών που τελικώς ακολουθούν, δύνανται να επηρεαστούν και να επηρεάσουν τη δομή του διεθνούς συστήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτύχουν το μετασχηματισμό του, δημιουργώντας μια αναδιάρθρωση με άξονα τον υλικό παράγοντα εκείνον των δυνατοτήτων τους που καταφέρνουν να αξιοποιήσουν στις αλληλεπιδράσεις και τις εκβάσεις που προκύπτουν στη διεθνή σκηνή (K. Smith, 2019, σελ. 504).

Σε αυτή τη λογική εδράζεται το εγχείρημα των Ripsman, Taliaferro και Lobell ώστε να αναδείξουν το νεοκλασικό ρεαλισμό ως αυτόνομη θεωρία (Ripsman et al., 2016, σελ. 32). Εισάγουν τον όρο «δομικοί τροποποιητές» (structural modifiers) προκειμένου να περιγράψουν υλικές μεταβλητές στο εγχώριο επίπεδο ανάλυσης μέσω των οποίων η δομή του συστήματος μπορεί να μετασχηματιστεί υπό την έννοια μιας νέας κατανομής ή διαβάθμισης κρατικών δυνατοτήτων που διαθέτουν παραμέτρους στρατηγικών αλληλεπιδράσεων και διαμορφώνουν τις συμπεριφορές των κρατών στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής (Ripsman et al., 2016, σελ. 40). Σημειώνουν δε, επιτυγχάνοντας μια επιπλέον ισχυρή και χρήσιμη διαφοροποίηση ως προς το δομικό

ρεαλισμό, πως αυτοί οι τροποποιητές δεν έχουν ομοιόμορφες επιπτώσεις στα κράτη, τα οποία μπορούν να τους αξιοποιήσουν ή να τους συνεκτιμήσουν προσαρμόζοντάς τους στις δικές τους διεκδικήσεις και προτεραιότητες (Ripsman et al., 2016, σελ. 41).

2.7 Η συμβολή της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας

Η ενδελεχής μελέτη διαστάσεων ισχύος του κράτους πέρα από τη στρατιωτική δύναμη ανέδειξε νέα πεδία ανάλυσης και νέες οπτικές. Η κατανομή των υλικών πόρων αλλά και η ικανότητα των κρατών προκειμένου να κινητοποιήσουν αυτούς τους πόρους και να τους χρησιμοποιήσουν για τις διεκδικήσεις του εθνικού τους συμφέροντος, έθεσαν ζητήματα βαθμονόμησης των κρατών αλλά και σταθερότητας του διεθνούς συστήματος ανάλογα με την ικανοποίηση των μεγάλων δυνάμεων επί του τρέχοντος status quo (Ikenberry et al., 2009, σελ. 12). Η λογική του αναθεωρητισμού ή της αναδιάταξης του διεθνούς συστήματος εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο με τον οποίο αφενός κράτη με χαμηλότερη κατάταξη στο status quo επιδιώκουν την ανέλιξή τους, και αφετέρου στον τρόπο με τον οποίο πιο ισχυρά κράτη μπορούν να μοιράσουν ρόλους σε πιο αδύναμα ενισχύοντας τη θέση τους (Ikenberry et al., 2009, σελ. 24). Τέτοιου είδους αλληλεπιδράσεις εγείρουν ζητήματα ασφαλείας και επαναφέρουν στο προσκήνιο παλαιότερους άξονες που συνεκτιμώνται ή δημιουργούν νέους.

Για παράδειγμα ο τομέας της ενέργειας κατέστησε εκ νέου σημαντικό το έδαφος, την κρατική επικράτεια και την πρόσβαση σε εδάφη με πλούσια ενεργειακά αποθέματα (κυρίως πετρέλαιο και φυσικό αέριο) (Glaser, 2013a, σελ. 146). Οι ανάγκες της παραγωγής και διανομής αγαθών που συνδέονται άμεσα με την ανάπτυξη ενός κράτους ή η τροφοδότηση των στρατιωτικών μέσων και υποδομών είναι ενδεικτικά στοιχεία που ανάγουν την ενέργεια σε στρατηγικό αγαθό, με την ιδιαιτερότητα μάλιστα ότι συνήθως οι γηγενείς πόροι δεν είναι επαρκείς (Troulis, 2017, σελ. 14). Όπως έχει άλλωστε γραφτεί, η ικανότητα μετακίνησης στην εποχή των μηχανοποιημένων στρατιωτικών επιχειρήσεων εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από το πετρέλαιο, με άμεσο συνεπαγόμενο την αδυναμία εκτέλεσης επιχειρήσεων σε περίπτωση έλλειψής του (Kelanis, 2016, σελ. 187).

Με δεδομένο ότι ο τομέας της ενέργειας ενέχει από τη φύση του πολιτικές διαστάσεις και ότι η αξιοποίηση νέων πεδίων ενεργειακών πόρων δύναται να επιφέρει επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις, τα εθνικά ενεργειακά συμφέροντα αποκτούν γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές διαστάσεις(Leigh, 2014, σελ. 9).

Η γεωπολιτική θεωρεί πως οι πολιτικές εξελίξεις μπορούν να διερευνηθούν και να εξηγηθούν μέσα από γεωγραφικές, εδαφικές μεταβλητές όπως η τοποθεσία και το μέγεθος μιας χώρας, ο πληθυσμός, οι πόροι και ο βαθμός της τεχνολογικής ανάπτυξης(Leigh, 2014, σελ. 1). Η μελέτη της ενέργειας ως κεντρική διάσταση επέφερε την ανάδειξη της «Ενεργειακής Γεωπολιτικής» που εφαρμόζεται και σε περιφερειακό επίπεδο για να αναλύσει αλληλεπιδράσεις μεταξύ παιχτών εντός μιας δεδομένης περιφέρειας όπως είναι η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ(Tsakiris, 2017). Άλλωστε, οι ίδιοι οι πόροι υδρογονανθράκων και οι διάδρομοι μεταφοράς τους είναι επίσης άρρηκτα συνδεδεμένοι με γεωπολιτικά ζητήματα(Stergiou, 2018a, σελ. 220).

Μια επίσης σημαντική συμβολή της γεωπολιτικής στη συγκρότηση της προτεινόμενης προσέγγισης είναι η οντολογική προσέγγιση της αρένας της διεθνούς πολιτικής. Έχουμε ήδη χρησιμοποιήσει τον όρο για να δείξουμε ότι εντός αυτής της αρένας επισυμβαίνουν οι ανταγωνισμοί μεταξύ των κρατών, αυτό είναι το πεδίο εντός του οποίου προσπαθεί να «κινηθεί» ένα κράτος. Η διεθνής αρένα δεν είναι το διεθνές σύστημα, είναι ο χώρος εντός του οποίου τα κράτη επιδέχονται τις πιέσεις του, βαθμονομούνται (μεγάλες, μεσαίες, μικρές, ανερχόμενες δυνάμεις κτλ) και εξετάζεται η συμπεριφορά τους μέσω του «Αποθετηρίου» των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού(Klieman, 2015a, σελ. 4).

Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η όποια ταξινόμηση με βάση τις στρατιωτικές δυνάμεις, το ΑΕΠ ή οτιδήποτε άλλο δεν είναι μέρος των πιέσεων που ασκεί το διεθνές σύστημα στα κράτη. Σχετίζεται περισσότερο με τους στόχους που θέτουν τα κράτη για τον εαυτό τους και την αντίληψή τους, χαράσσοντας στρατηγική και πολιτικές, αποτελεί το χώρο που δημιουργείται για να αναπτυχθούν δυναμικές και αλληλεπιδράσεις(Onoa, 2012, σελ. 145).

Όπως αναφέραμε νωρίτερα, η επικέντρωση στον τομέα της οικονομίας στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων επέφερε την ανάδειξη ενός ολόκληρου νέου κλάδου, της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με τη γεωπολιτική. Η γεωοικονομία προέκυψε από τη σύνδεση της γεωπολιτικής στρατηγικής με την οικονομική πολιτική, από τη μελέτη της χρήσης οικονομικών πολιτικών για να ικανοποιηθούν γεωπολιτικοί στόχοι (Prontera & Ruszel, 2017, σελ. 145).

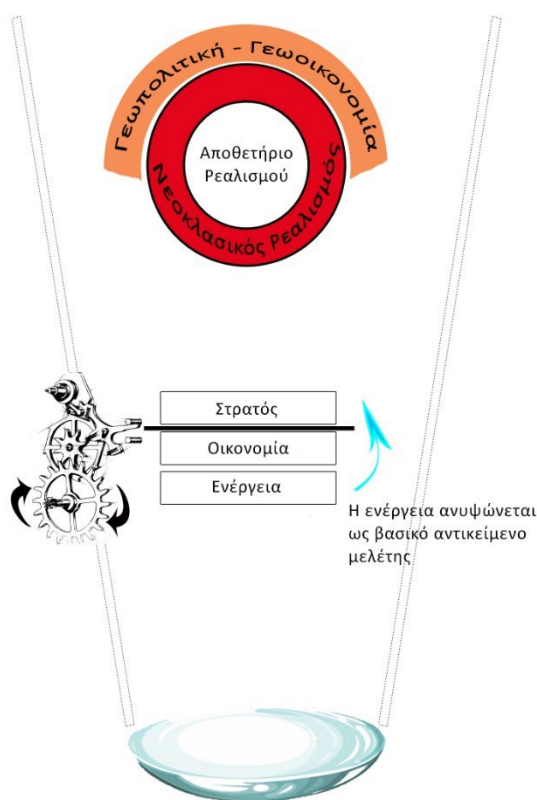
Συνεπώς, αποδεχόμενοι ότι ο όρος «Ενεργειακή Γεωπολιτική» φανερώνει αντίστοιχη ανύψωση της σημασίας της ενέργειας με αυτή της οικονομίας ως παράγοντα προς μελέτη, θα πρέπει να αναζητήσουμε έναν τρόπο βαθμονόμησης με βάση την ενέργεια ο οποίος θα μπορεί να ενθυλακώσει ή να ικανοποιήσει στόχους των κρατών με βάση την αντίληψή τους. Η γεωπολιτική, η γεωοικονομία και η ενεργειακή πολιτική απετέλεσαν τις αφετηριακές σκέψεις για να δημιουργήσουμε το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» το οποίο αναλύουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

2.8 Χτίζοντας τον Περικλείοντα Ρεαλισμό

Η ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που ονομάζουμε «Περικλείοντα Ρεαλισμό» (Encompassing Realism) είναι βασισμένη στη λογική της δυνατότητας της ώσμωσης που δίνεται στον ερευνητή μέσω της υλοποίησης των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας εντός του κελύφους του «Αποθετηρίου» και της συνεχούς ανατροφοδότησης με τα άλλα συστατικά της στοιχεία. Φιλοδοξεί να συμβάλει στην ικανοποίηση της ανάγκης για μια πληρέστερη προσέγγιση που θα μπορεί ολοκληρωμένα να διακρίνει, να αποτυπώνει και να σκιαγραφεί το σύνολο των διεθνών ενεργειακών υποθέσεων (E. Stoddard, 2013b, σελ. 452). Ταυτόχρονα αυτή η ξεκάθαρη διάκριση των συστατικών της μερών βοηθά στη συστηματοποίηση της μελέτης και στη συνεχή αναθεώρηση συμπερασμάτων μέσω της επαναλαμβανόμενης εκτέλεσης και του εμπλουτισμού που μπορεί να προκύπτει από την εξέταση των βοηθητικών υποθέσεων του «Αποθετηρίου» και την αξιοποίηση της βιβλιοθήκης από την οποία ο ερευνητής μπορεί να ανασύρει χρήσιμα συστατικά έρευνας και επεξήγησης.

Από τα όσα αναλύσαμε στο κεφάλαιο αυτό μπορούμε σχηματικά να απεικονίσουμε σε αυτό το σημείο την κατασκευή του πολυεστιακού φακού της προσέγγισης όπως φαίνεται στην Εικόνα 6.

Εικ. 6 - Η δημιουργία του φακού του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Ο πολυεστιακός φακός του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

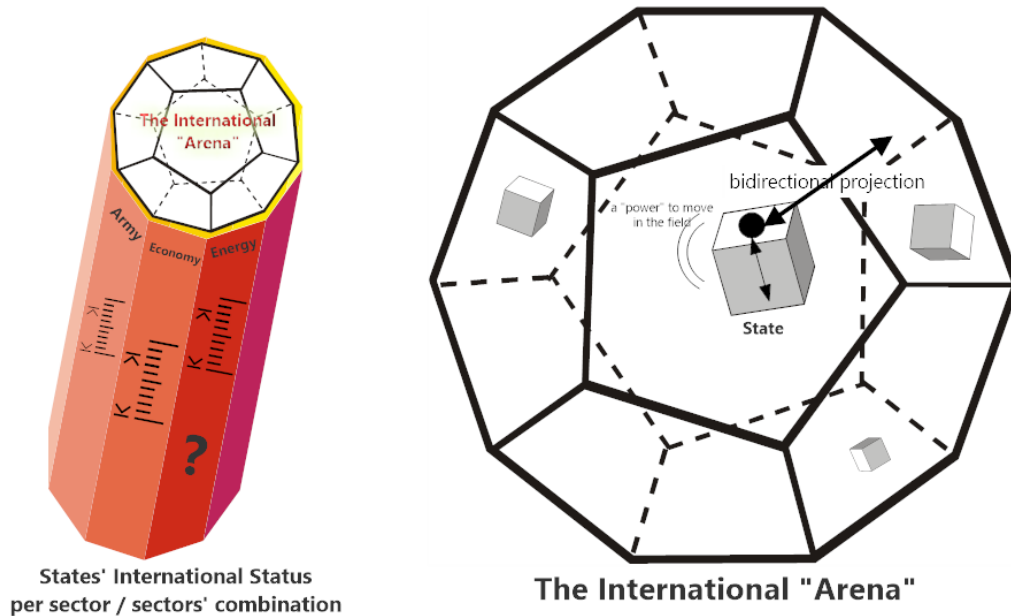
Όπως αποτυπώνεται, δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στον μηχανισμό με τον οποίο η ενέργεια ανυψώνεται ως κεντρικό στοιχείο μελέτης μέσα από το οποίο εστιάζει ο ερευνητικός φακός για να ερευνήσει τα γεγονότα. Ο μηχανισμός για το κάθε κράτος είναι επιλογικός και λειτουργεί ως γρανάζι που φέρνει κάθε παράγοντα στο επίκεντρο και συνεπώς μέσα από αυτόν λειτουργεί η ευρύτερη ερευνητική και επεξηγηματική διαδικασία με τη βοήθεια του φακού από τον παρατηρητή. Οι ευρύτερες συνθήκες που επικρατούν στο διεθνές σύστημα, οι δεδομένες ικανότητες

και δυνατότητες ενός κράτους, οι γεωπολιτικοί και γεωγραφικοί συσχετισμοί, οδηγούν τα κράτη στο να διεκδικήσουν τη βελτίωση του στάτους και του ρόλου τους μέσα από εκείνον τον παράγοντα που κάθε φορά μπορεί να λειτουργήσει ως πλεονέκτημα(Larson, 2021). Τέτοια θέση ως στοιχεία ισχύος, ειδικά στη σχολή σκέψης του ρεαλισμού έχουν αποκτήσει οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί, οι οικονομικές δυνατότητες, ακόμα και οι επιδιώξεις των ηγεσιών(Amao, 2019, σελ. 103). Η ενέργεια τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί επίσης ως τέτοιος παράγοντας, εντός της ρεαλιστικής σκέψης, χωρίς να έχει επιτευχθεί ακόμα η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για το πως θα μπορούσε να αναλυθεί ένα «ενεργειακό σύστημα», μια διεθνής ενεργειακή αρένα, που υφίσταται παράλληλα και εντός του διεθνούς συστήματος και παρουσιάζει τις δικές του ιδιαιτερότητες και αλληλεπιδράσεις(Kilinc-Pala, 2021, σσ. 789–790).

Στην προτεινόμενη ολοκληρωμένη προσέγγιση άλλοι παράγοντες δεν αγνοούνται, αλλά ο τομέας της ενέργειας είναι εκείνος που τίθεται ως το κεντρικό αντικείμενο μελέτης και με βάση αυτόν δημιουργούμε και τα υπόλοιπα συστατικά εργαλεία έρευνας και επεξήγησης εντάσσοντας σε αυτά χαρακτηριστικά όπως είναι το διεθνές στάτους που προσφέρει η στρατιωτική δύναμη, οι ενεργειακές επενδύσεις που κατά κύριο λόγο γίνονται από εύρωστα οικονομικά κράτη, οι εστιασμένες αποφάσεις των ηγεσιών προκειμένου να αξιοποιήσουν την ενέργεια ως πλεονέκτημα του κράτους τους και να ασκήσουν ισχύ και επιρροή μέσω αυτής.

Υπογραμμίζουμε σε αυτό το σημείο ότι την έννοια της ηγεσίας την προσεγγίζουμε καθαρά μέσα από το πρίσμα του ρεαλισμού και κυρίως εκείνο του νεοκλασικού ρεαλισμού. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός μελετά τις αποφάσεις των ηγεσιών εντός του πλέγματος των ζητημάτων που δημιουργούν οι διεθνείς συνθήκες και στα οποία τα κράτη απαντούν με βάση τα εσωτερικά χαρακτηριστικά τους, ένα εκ των οποίων είναι και η ηγεσία τους(Berni, 2021, σελ. 98). Η διευκρίνιση είναι απαραίτητη καθότι η βαθύτερη και εκτεταμένη μελέτη των ηγεσιών και των ιδεών θεωρείται προνομιακό πεδίο για τον κονστρουκτιβισμό και έχει αποτελέσει πεδίο κριτικής για τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού(Copeland, 2000). Για εμάς η ηγεσία εντάσσεται στο κράτος ως μέρος μιας ενιαίας οντότητας που καθορίζει τη συμπεριφορά της εντός της διεθνούς αρένας, εντός του ευρύτερου πεδίου αλληλεπιδράσεων.

Εικ. 7 - Η διεθνής αρένα και κατατάξεις ανά παράγοντα

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

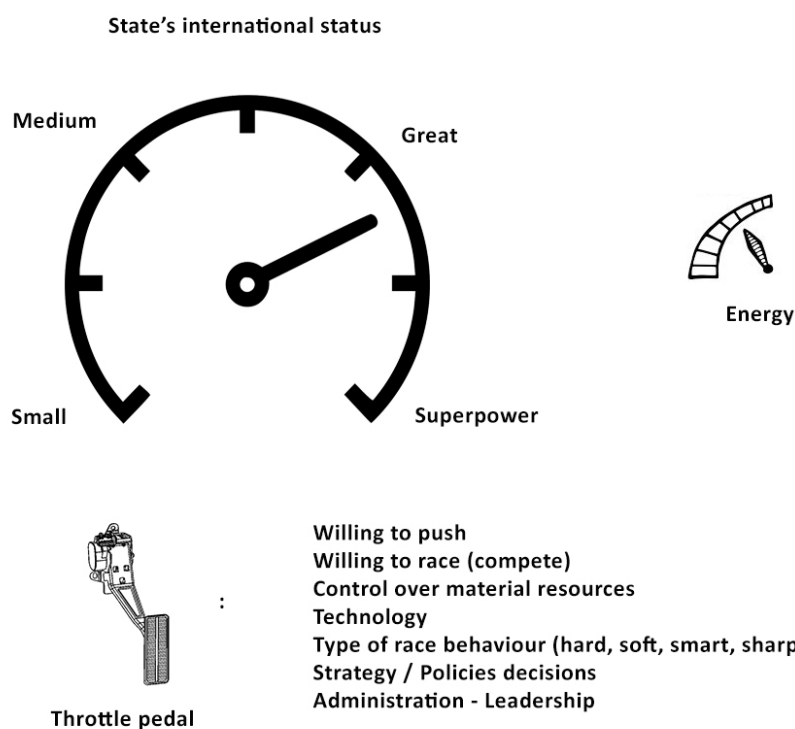
Η διεθνής αρένα (international arena) που απεικονίζεται στην Εικόνα 7 είναι ο χώρος εντός του οποίου τα κράτη επιδέχονται τις πιέσεις του συστήματος, κινούνται, βαθμονομούνται και εξετάζεται η συμπεριφορά τους. Θα μπορούσαμε να το περιγράψουμε και ως το εξωτερικό περιβάλλον με το οποίο το κράτος αλληλοεπιδρά αμφίδρομα. Στην παρούσα διατριβή οι όροι διεθνές σύστημα, εξωτερικό περιβάλλον και διεθνής αρένα ουσιαστικά συμπίπτουν ως χώροι και χρησιμοποιούνται ανάλογα με τη φόρτιση του συγκεκριμένου. Το περιβάλλον για παράδειγμα γίνεται αρένα όταν εξετάζουμε ανταγωνισμούς κρατών μεταξύ τους. Αν φανταστούμε το κατασκεύασμα της εικόνας ως ένα πολυεδρικό πρίσμα, η κάθε έδρα αντιστοιχεί στη βαθμονόμηση σύμφωνα με κάποια διάσταση ισχύος. Για παράδειγμα γνωρίζουμε τρόπους με τον οποίο μετριέται η στρατιωτική δύναμη με βάση τις συνιστώσες της (Carafano, 2014). Επίσης, σε έρευνες μπορούμε να βρούμε μετρήσεις της οικονομικής διάστασης κατά μόνας ή σε συνδυασμό με τη στρατιωτική (Robertson & Sin, 2017). Στην περίπτωση μας όμως δεν αναζητούμε ένα τέτοιο είδος μέτρησης.

Από τη βιβλιοθήκη και τις βοηθητικές υποθέσεις του «Αποθετηρίου» έχουμε ήδη μια γνωστή κατάταξη των κρατών με βάση το διεθνές τους στάτους όπως αυτό τελικά υπαγορεύεται από το διεθνές σύστημα, δηλαδή μια βαθμονόμηση σε μεγάλες, μεσαίες, μικρές δυνάμεις, με υπερθετική διαβάθμιση τον όρο υπερδύναμη (superpower) και μεταβατικές διαβαθμίσεις τους όρους αναδυόμενες (emerging) ή ανερχόμενες (rising)(Hart & Jones, 2010, σσ. 64–68). Για τους σκοπούς της παρούσας διατριβής δεν θα επεκταθούμε σε θεωρητικές συζητήσεις σχετικά με την προέλευση και την πατρότητα της κατάταξης αυτής(Stolte, 2015). Υιοθετούμε εγγενώς και ως κομμάτι της σχολής σκέψης του ρεαλισμού την αποδοχή της κατάταξης από τον Morgenthau στο έργο του «Politics among Nations»(Carr, 2014, σελ. 71). Ακόμα και αν κανείς απορρίψει αυτή την παραδοχή, δεν μπορεί να αγνοήσει ότι ο ρεαλισμός εγγενώς στηρίζεται στην ανισοκατανομή ισχύος. Αυτή η ανισοκατανομή από μόνη της συνεπάγεται ένα είδος κατάταξης με τα κράτη να αγωνίζονται να αυξήσουν την ισχύ τους έναντι των άλλων(R. L. Schweller & Wohlforth, 2000, σσ. 76–79).

Η ολοκληρωμένη προσέγγιση που προτείνουμε περιλαμβάνει μια τέτοιας μορφής βαθμονόμηση που λειτουργεί συμπληρωματικά σε αυτή που υπαγορεύει το διεθνές σύστημα με τη διαφορά ότι σε αυτή ο άξονας ένδειξης του στάτους είναι ο τομέας της ενέργειας με τα ίδιο-χαρακτηριστικά του. Αυτό το στοιχείο έχει ιδιαίτερη και βαρύνουσα σημασία ως προς το τι ερευνούμε και αναλύουμε στις αλληλεπιδράσεις των κρατών τόσο μεταξύ τους όσο και με το ίδιο το σύστημα καθότι είναι μια σχετική βαθμονόμηση, δηλαδή βασίζεται κυρίως σε προβολές της θέσης – στάτους του ενός κράτους με το άλλο.

Ζητούμενο είναι συνεπώς να δείξουμε αν και κατά πόσο θέματα που άπτονται του ενεργειακού τομέα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τα κράτη προκειμένου να βελτιώσουν το ενεργειακό τους στάτους και μέσω αυτού να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν συνολικά τελικά το διεθνές τους στάτους μέσα στο διεθνές σύστημα. Η μορφή και ο τρόπος που χρησιμοποιούνται αυτά τα θέματα, καθώς και οι εκβάσεις τους, είναι αντικείμενα μελέτης και ανάλυσης εντός του πεδίου στο οποίο επισυμβαίνουν, δηλαδή εντός της διεθνούς αρένας όπως την απεικονίσαμε προηγουμένως.

Εικ. 8 - Η ενέργεια ως μέσο βελτίωσης του διεθνούς στάτους ενός κράτους

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Η Εικόνα 8 είναι ένα σκαρίφημα που προκύπτει από την ώσμωση των βοηθητικών υποθέσεων του «Αποθετηρίου» και τη συμπληρωματική φιλοσοφία που υπαγορεύει ο Grieco μετατοπισμένη στις επιλεγμένες εκφάνσεις του ρεαλισμού. Μπορεί να θεωρηθεί ως ο οδικός χάρτης της υπόλοιπης ανάλυσης που ακολουθεί. Εξετάζοντας το γιατί και πως χρησιμοποιείται η ενέργεια ως παράγοντας ισχύος για ένα κράτος, αναζητούμε πρωτίστως στοιχεία που να δείχνουν ότι όντως διάφορα κράτη έχουν επιλέξει τον τομέα της ενέργειας για να ανταγωνιστούν εντός της αρένας, για να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους, αξιοποιώντας είτε την κατοχή τεράστιων αποθεμάτων ορυκτών ενεργειακών πόρων (πετρελαίου και φυσικού αερίου), είτε την τεχνογνωσία για την εξόρυξη και εκμετάλλευσή τους, είτε τη θέση τους στις σχετικές αγορές, είτε ακόμα και την ευρύτερη εθνική στρατηγική τους ως δρώντες στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής.

Όπως αναφέραμε και προκύπτει μέσα από τη θεωρητική ώσμωση (το δίπολο ισχύς/ασφάλεια), η ανίχνευση τέτοιων αλληλεπιδράσεων δεν γίνεται μόνο υπό το πρίσμα προβολής ισχύος και άσκησης επιρροής, αλλά και υπό το πρίσμα της ασφάλειας καθώς θα δούμε ότι η ενεργειακή ασφάλεια παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες.

Καταλήγοντας, ο Περικλείων Ρεαλισμός είναι μια ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που συνυπολογίζει όλα τα στοιχεία του «Αποθετηρίου» προκειμένου να μεταφράσει το περιβάλλον της διεθνούς αρένας και των αλληλεπιδράσεων που επισυμβαίνουν εντός αυτής, αναζητώντας στοιχεία χρησιμοποίησης της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος. Μέσω του Αποθετηρίου συγκροτεί αφητηριακά ένα οικοδόμημα επιπέδων διεθνούς και εγχώριας ανάλυσης το οποίο διερευνά υπό το πρίσμα της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος των κρατών. Οι υποθέσεις των εκφάνσεων του ρεαλισμού καθίστανται βοηθητικές υποθέσεις σε μια προσέγγιση που δεν επιδιώκει εκ των προτέρων να ταυτιστεί ή να ευθυγραμμιστεί με κάποια επιμέρους θεωρία του ρεαλισμού, αλλά τις χρησιμοποιεί συμπληρωματικά για να εξάγει συμπεράσματα επί του παράγοντα που μελετά φιλοδοξώντας να εξουδετερώσει τους περιορισμούς που θέτει η κάθε μια μεμονωμένα.

Επιπλέον προσπαθεί να αποτελέσει πρωτόλεια μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για το πως θα μπορούσε να αναλυθεί ένα «ενεργειακό σύστημα», μια διεθνής ενεργειακή αρένα, με εστίαση στο ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος, αποτελώντας έναν πρωτότυπο, αλλά σαφώς ατελή, οδικό χάρτη έρευνας και επεξήγησης, βασισμένο στις εκφάνσεις της Σχολής Σκέψης του ρεαλισμού με επίκεντρο τα ενεργειακά ζητήματα.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τέτοιου είδους ρεαλιστικές προσεγγίσεις δεν είναι καινοφανείς. Στο πεδίο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας με ανάλογη σπουδή και με αναγωγή στις αλληλεπιδράσεις που εμφανίζονται στη διεθνή πολιτική με βάση την οικονομία, συναντούμε τις θεωρητικές προσεγγίσεις του Επαυξημένου Ρεαλισμού (Augmented Realism) (Kallioras, 1994, σελ. 34) και του Εμπλουτισμένου Ρεαλισμού (Elaborated Realism) (Σκλιάς, Ρουκανάς, Μαρής, 2012, σσ. 27–37). Και αυτές οι προσεγγίσεις, αντίστοιχα προσπάθησαν να υπερβούν τα όρια των

εκφάνσεων του ρεαλισμού υπό το πρίσμα της ΔΠΟ αποδεικνύοντας, δηλαδή, τη σχέση διεθνούς πολιτικής με τη διεθνή οικονομία με βασικό ερμηνευτικό στόχο το ρόλο και τη σημασία του κράτους από τη μια και της αγοράς από την άλλη. Η παρούσα διατριβή φιλοδοξεί να αναδείξει μια προσέγγιση της ενέργειας βασισμένη σε μια συλλογική αντιμετώπιση μέσα από τις βασικές εκφάνσεις του ρεαλισμού στο πλαίσιο της πειθαρχίας των Διεθνών Σχέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 | Ενέργεια και ισχύς

Η ενέργεια στη διεθνή πολιτική, κυρίαρχα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, μετά από μια περίοδο δευτερεύοντος ενδιαφέροντος ξαναμπήκε στο προσκήνιο της ακαδημαϊκής έρευνας από τις αρχές του 2000 (Hughes & Lipsky, 2013). Τα ενεργειακά ζητήματα απέκτησαν διαφορετικό ρόλο και βαρύτητα, πιο ενισχυμένα και καθαρά πολιτικά χαρακτηριστικά. Ίσως η πιο αξιοσημείωτη μεταβολή ήταν ότι εν πολλοίς αντεστράφη η άποψη που υποστήριζε ότι ο τομέας της ενέργειας πρέπει να αντιμετωπίζεται με πιο ουδέτερους όρους – κυρίως εμπορικοοικονομικούς – και όχι υπό το πρίσμα διαστάσεων ισχύος στη διεθνή πολιτική (Geropoulos, 2015).

Άλλωστε, οι σχετικές έρευνες δείχνουν ότι πέρα από τις κρατικές εταιρείες πετρελαίου, και τις ιδιωτικές εταιρείες τις συμφέρει να λειτουργούν σε στενή συνεργασία με τις κυβερνήσεις των χωρών από τις οποίες προέρχονται ή στις οποίες δραστηριοποιούνται προκειμένου να προασπίζουν τα συμφέροντά τους (Ocakli & Scotch, 2017, σελ. 80). Ουδέτερα φορτισμένες κρατικές πρακτικές στο παρελθόν, όπως οι επιδοτήσεις πετρελαϊκών προϊόντων, εξελίχθηκαν σε εργαλείο πολιτικού ελέγχου από πλευράς κρατικών κυβερνήσεων για το χειρισμό ενεργειακών ζητημάτων σε σχέση με άλλα κράτη, ανάλογο των εμπορικών δασμών και των νομοθετικών κανονισμών (Cheon et al., 2015, σελ. 371).

Για όλα τα κράτη η ενέργεια πλέον αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εθνικού συμφέροντος (Hendrix, 2017, σελ. 579). Η ενεργειακή πολιτική ενός κράτους δεν είναι δυνατόν να αποσυνδεθεί από θέματα εξωτερικής πολιτικής και από τους εγχώριους προβληματισμούς σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη (Winrow, 2011, σελ. 79). Η διαχείριση των ενεργειακών ζητημάτων θεωρείται πλέον σημαντικό εργαλείο των κρατών για να μετατραπούν σε σημαντικούς γεωπολιτικούς παίχτες (Σιούσουρας et al., 2017, σελ. 162).

Η εξάρτηση των κρατών από τα ορυκτά καύσιμα για την ανάπτυξή τους, η εκβιομηχάνιση και η μηχανοποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και η σύνδεση της κινητοποίησης και αξιοποίησης των δυνατοτήτων των χωρών με την

πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους, ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έφεραν μαζί τους μια σειρά σοβαρών ενεργειακών ζητημάτων και προκλήσεων (Ayres et al., 2013, σελ. 81). Τόσο το πετρέλαιο, όσο και το φυσικό αέριο δεν είναι αγαθά σε αφθονία και παρουσιάζουν πλήθος ιδιαιτεροτήτων για την παραγωγή και μεταφορά τους που τα καθιστούν διακριτά σε σχέση με άλλα παγκοσμίως εμπορεύσιμα αγαθά (Kelanis, 2016, σελ. 188).

Παρά τη διαδεδομένη αισιοδοξία που διακατέχει πλήθος μελετών, τα ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, άνθρακας) δεν πρόκειται εύκολα να αντικατασταθούν στο ορατό μέλλον (Andelman & Deutscher, 2015, σελ. 59; I. Stoddard et al., 2021). Οι μεταβάσεις κατανάλωσης στη βιομηχανία αφορούν κυρίως στη μετάπτωση από το πετρέλαιο στο φυσικό αέριο (IISS Strategic Comments, 2013; Kissane, 2021).

Ενδεικτικά, για τις ΗΠΑ το πετρέλαιο θεωρείται «εθνικός εθισμός» με την κατανάλωση μόνο του Πενταγώνου να υπολογίζεται περίπου στα 1 εκ. βαρέλια ημερησίως, την Αεροπορία να είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου μεταξύ των στρατιωτικών της δυνάμεων και το Ναυτικό επίσης να καταναλώνει πετρέλαιο κατά κύριο λόγο (Rice & Tynner, 2011, σσ. 209–212). Ο τομέας των μεταφορών αντιπροσωπεύει το 70% της συνολικής αμερικανικής κατανάλωσης πετρελαίου (IISS Strategic Comments, 2013).

Η εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αθροιστικά από τα ορυκτά καύσιμα δεν αναμένεται να μειωθεί σημαντικά πριν το 2035 σύμφωνα με τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις (Güney, 2016, σελ. 78). Η Ιαπωνία το 2007 ήταν ο τρίτος μεγαλύτερος καταναλωτής LNG (υγροποιημένο φυσικό αέριο) και ο μεγαλύτερος εισαγωγέας LNG παγκοσμίως (Ajemian, 2007, σελ. 336). Μετά από 11 χρόνια, το 2018, η Ιαπωνία μαζί με την Κίνα, την Κορέα και την Ινδία αποτελούσαν τα 2/3 των εισαγωγών LNG με την πρώτη να είχε ένα μερίδιο της τάξης του 26,21% (Wang & Wang, 2021). Το 2019, η Ιαπωνία κατεγράφη ως ο τέταρτος παγκοσμίως μεγαλύτερος εισαγωγέας πετρελαίου και ο μεγαλύτερος επίσης παγκοσμίως εισαγωγέας LNG (Kurramovich et al., 2022). Η ενέργεια αντιστοιχούσε στο 21% των εισαγωγών της Ινδίας το 2017 με βασικούς προμηθευτές LNG το Κατάρ, τη Νιγηρία και την Αυστραλία, ενώ από το 2004, οπότε

και ξεκίνησε η ραγδαία ανάπτυξή της, θεωρούσε την ενέργεια κορυφαία εθνική προτεραιότητα(Dasgupta, 2018, σσ. 4,12). Το 2018 η Ινδία κατεγράφη ως ο τρίτος καταναλωτής πετρελαϊκών ειδών παγκοσμίως, μετά τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, με μόλις το 17,3% να προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή(Gyanwali et al., 2021).

Για τη Ρωσία ο τομέας του πετρελαίου και του φυσικού αερίου απετέλεσε σχεδόν το 25% του ΑΕΠ, το 50% των κρατικών εσόδων και το 70% των κερδών από τις συνολικές εξαγωγές σύμφωνα με τα στοιχεία του 2013(Liefert et al., 2019). Τα ποσοστά αυτά παρέμειναν περίπου ίδια μέχρι και το 2016(Dienes, 2018). Παρά τους έντονους ανταγωνισμούς που ακολούθησαν, τις μεγάλες αυξομειώσεις των τιμών και τις προσπάθειες της Ρωσίας να μειώσει την εξάρτηση της οικονομίας της από τους ενεργειακούς πόρους, το 2019 το 39,3% των εσόδων του εθνικού προϋπολογισμού και το 59,9% των εξαγωγών της προήλθαν από τους ορυκτούς πόρους, κυρίως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο(Makarou, 2022). Καθώς η χώρα είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση οικονομίας που εξαρτάται σε τεράστιο βαθμό από την εκμετάλλευση των ενεργειακών της πόρων, τα ποσοστά αυτά αιτιολογούν γιατί μέχρι τα τέλη του 1970 όλες οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου εθνικοποίησαν τις πετρελαϊκές τους εταιρείες καθώς ο έλεγχος επί των ορυκτών πόρων έγινε αναπόσπαστο μέρος της εθνικής κυριαρχίας και αίγλης σε διεθνές επίπεδο(Rutland, 2015, σσ. 67–68).

Η δημοσιονομική πολιτική των περισσότερων κρατών που εξάγουν πετρέλαιο υπήρξε αναπτυξιακή εξαιτίας των αυξανόμενων ή υψηλών τιμών κυρίως μετά το 2005(Aslanli, 2015, σελ. 116). Η χρηματοδότηση του εθνικού προϋπολογισμού του Αζερμπαϊτζάν από το πετρέλαιο αυξήθηκε από το 10% στο 62% από το 2007 και μετά και αν συνυπολογιστούν και οι εξαγωγές φυσικού αερίου, το ποσοστό εκτοξεύεται στο 90%(Aslanli, 2015, σελ. 119). Τα έσοδα από το πετρέλαιο απετέλεσαν το 75-80% των συνολικών κρατικών εσόδων της Νιγηρίας και το 96% των εσόδων από τις εξαγωγές της Βενεζουέλας το 2015(Dadwal, 2016, σελ. 367). Το τελευταίο ποσοστό βαίνει συνεχώς ανοδικά και έφτασε το 99% το 2020(Cheatham et al., 2021).

Η ανάδυση της ενέργειας σε καθοριστικό παράγοντα για την αξιοποίηση και την κινητοποίηση των δυνατοτήτων των κρατών ανέδειξε επίσης νέες πτυχές

αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους και μετέβαλε το κέντρο βάρους του πολιτικού ενδιαφέροντος ακόμα και σε ολόκληρες ηπείρους. Για παράδειγμα, ο ενεργειακός τομέας έγινε καθοριστικός άξονας του στρατηγικού ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας με τις δύο χώρες να αυξάνουν τις ανταγωνιστικές τους σχέσεις σημαντικά μετά τα μέσα του 2000, καθώς η Ρωσία επανήλθε στη διεκδίκηση του ρόλου της ως μεγάλη δύναμη στη διεθνή πολιτική(Charakoros & Dagoumas, 2018, σελ. 4). Η Αφρική μετατράπηκε σε νέο σημείο διεθνούς ενδιαφέροντος για την εξερεύνηση νέων κοιτασμάτων, την παραγωγή και την προμήθεια ενέργειας(Adusei, 2015, σελ. 43). Μια σειρά από σημαντικές διαφορές μεταξύ χωρών αποδίδονται στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, ενώ συρράξεις όπως αυτές στη Γεωργία και στην Ουκρανία δεν μπορούν να μελετηθούν χωρίς την ενεργειακή διάσταση(Adusei, 2015, σσ. 54–55; Freeman, 2017, σελ. 10).

Άσχετα με το γεγονός ότι επικεντρωνόμαστε χρονικά στην περίοδο μετά τα μέσα του 2000, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε κομβικά γεγονότα προηγούμενων ετών που οδήγησαν στην ένταση της μελέτης του ρόλου του ενεργειακού τομέα στη διεθνή πολιτική. Η περίοδος 1972 – 1981 με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές σε επίπεδο οπτικής των ενεργειακών πολιτικών, με κυρίαρχα ζητήματα την πολιτικοποίηση του ΟΠΕΚ (Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών) και τη διαχείρισή τους από πλευράς ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και αλλού, καθώς και την ευρύτερη αλλαγή φιλοσοφίας παγκοσμίως επί των ενεργειακών πολιτικών που έγιναν περισσότερο περίπλοκες και πολυεπίπεδες(Fowler et al., 2017, σσ. 572–573).

Η αναγωγή της ενέργειας σε κείμενο διεθνούς ασφάλειας και σημασίας διαφαίνεται ανάγλυφα και στη μεταβολή της ατζέντας του NATO για το οποίο η ενεργειακή ασφάλεια αποτελούσε μέχρι πρόσφατα «τυφλό σημείο»(Rühle, 2012, σελ. 395). Η Διακήρυξη της Συνόδου Κορυφής στη Λισαβόνα έθεσε για πρώτη φορά ως ζητήματα ενδιαφέροντος, την ασφάλεια σημαντικών ενεργειακών υποδομών σε χώρες παραγωγούς και σε χώρες διαμετακόμισης και την ασφάλεια θαλάσσιων και χερσαίων δρόμων μεταφοράς(NATO, 2010; Rühle, 2012, σελ. 390). Ωστόσο αυτά τα ζητήματα παραμένουν ακόμα στενά συνδεδεμένα με τον πυρήνα του εθνικού συμφέροντος και των εθνικών πολιτικών.

Η πιο σημαντική όμως διαφοροποίηση σε σχέση με την προγενέστερη κατάσταση και αντιμετώπιση των ενεργειακών ζητημάτων είναι η ανάδειξη των λεγόμενων «ενεργειακών παιχτών»(Maltby, 2015, σελ. 813). Τα κράτη πλέον, είτε είναι προμηθευτές, είτε είναι αγοραστές, μπορούν να αναλυθούν ως παίχτες σε ένα διεθνές ενεργειακό παιχνίδι που εντάσσεται στην αρένα της διεθνούς πολιτικής. Κατά συνέπεια, ως παίχτες, τα κράτη διεκδικούν ρόλους σε αυτό το παιχνίδι. Αν λοιπόν το στάτους δείχνει τη σχετική θέση μιας χώρας, ο ρόλος αντικατοπτρίζει τη δυναμική του τρέχοντος ή του επιδιωκόμενου στάτους μιας χώρας(Karim, 2018, σελ. 7). Το τι ρόλο διεκδικεί ή παίζει κάθε χώρα με άξονα τα ενεργειακά ζητήματα, εναπόκειται στην πολιτική προθυμία που δείχνει ένα κράτος για το πόσο και πως θα εμπλακεί σε αυτή την αρένα(Fels, 2012, σελ. 15).

Οι αποφάσεις επί των ενεργειακών πολιτικών των κρατών και γενικότερα οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών εντός της αρένας με άξονα την ενέργεια είναι εκ των πραγμάτων θέματα που προκύπτουν από το στάτους και το ρόλο κάθε χώρας και αποτελούν βασικό αντικείμενο ενδιαφέροντος της ερευνητικής και επεξηγηματικής μας προσέγγισης.

3.1 Η ενέργεια και τα είδη ισχύος

Σταχυολογώντας στη διεθνή βιβλιογραφία στιγμιότυπα αλληλεπιδράσεων των κρατών με άξονα την ενέργεια, κατά την ερευνητική πρακτική του νεοκλασικού ρεαλισμού η οποία επικεντρώνεται στον παράγοντα που κάθε φορά τίθεται στο μικροσκόπιο(Wohlforth, 2016, σελ. 39), συναντούμε ενδιαφέρουσες περιπτώσεις με σημαντικές προεκτάσεις κρατικών συμπεριφορών και άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Τα κράτη αντιλαμβάνονται την εξάρτηση από τις πηγές πετρελαίου και αερίου άλλων κρατών, ως έναν παράγοντα που ευθέως επηρεάζει κρίσιμα, ζωτικά πολιτικά ζητήματα και εθνικά συμφέροντα. Σχετικά πρόσφατα αυτό ανεδείχθη στην περίπτωση της παροχής φυσικού αερίου από το Ισραήλ στη Γάζα, περίπτωση όπου οι πολίτες και κρατικοί αξιωματούχοι της δεύτερης φοβούνται πως μια τέτοια εξέλιξη θα έρθει να σφραγίσει την εδραίωση της ισραηλινής κατοχής παρότι η ανάγκη πρόσβασης σε φυσικό αέριο είναι επιτακτική(Baconi, 2015).

Σε άρθρο του ο Fazl-e-Haider περιγράφει πώς ένα λιμάνι στο Πακιστάν καθίσταται κλειδί για την ενεργειακή υπεροχή της Κίνας και με ποιόν τρόπο οι εξελίξεις δημιουργούν ανησυχία στις Ηνωμένες Πολιτείες για την ισχύ που μπορεί να αποκτήσει η Κίνα (Fazl-e-Haider, 2015). Στη Νότια Σινική Θάλασσα οι αξιώσεις της Κίνας σχετικά με αμφισβητούμενης κυριαρχίας χωρικά ύδατα είναι άμεσα συνδεδεμένες με τα ενεργειακά αποθέματα (Liu & Li, 2021; Majumdar, 2021; Yu et al., 2021). Η δε έντονη την παρουσία του Αμερικανικού Στόλου στην περιοχή δημιουργεί θερμές εντάσεις με αυστηρές ανακοινώσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών (Idrees, 2019).

Πρόσφατες εξελίξεις στις τεχνολογίες εξόρυξης, αλλά και σχετικά με τα κοιτάσματα που ανακαλύπτονται και γίνονται προσιτά προς εκμετάλλευση, όπως η εξόρυξη σχιστολιθικού πετρελαίου και αερίου και τα κοιτάσματα της Αρκτικής, της Κασπίας και άλλων περιοχών, έρχονται να μεταβάλουν τις ικανότητες παραγωγής και τις θέσεις των κρατών ως προς τη δυναμικότητα των παραγόμενων ποσοτήτων (OGJ editors, 2015). Καθώς συνεχώς αυξάνεται η παραγωγική ικανότητα χωρών εκτός του ΟΠΕΚ, η ικανότητα παρέμβασης του Οργανισμού επί των τιμών τίθεται όλο και περισσότερο υπό αμφισβήτηση (Alshlawi, 2021, σελ. 25). Παράλληλα, νέοι ενεργειακοί παίχτες – κράτη μπαίνουν στο παιχνίδι, όπως η Συνεργατική Δημοκρατία της Γουιάνας, μια σχετικά άγνωστη χώρα για την οποία ελάχιστο ερευνητικό ενδιαφέρον θα υπήρχε αν δεν εμφανιζόταν ως ένας νέος ισχυρός παραγωγός πετρελαίου (OGJ editors, 2019).

Στην περίπτωση της Γουιάνας επιβεβαιώνεται με εύγλωττο τρόπο το γεγονός ότι, μέσω της ενέργειας, ακόμα και μικρές χώρες μπορούν να αποκτήσουν σημαντικό ρόλο επηρεάζοντας με την παραγωγή τους ή με άλλους τρόπους τη διεθνή αγορά και τους περιφερειακούς ή διεθνείς συσχετισμούς. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις μεγάλων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στη χώρα έχουν εδραιώσει τη συνεχή ανάπτυξή της ενώ διαρκώς αυξάνονται οι επενδύσεις στις σχετικές υποδομές (Oxford Analytica, 2021b). Το στάτους της χώρας βελτιώνεται και πρόσφατα στην Καραϊβική Κοινότητα (Caribbean Community, γνωστή με το αρκτικόλεξο CARICOM), η Γουιάνα χαρακτηρίστηκε ως μελλοντική ηγέτιδα (W. Walker, 2021). Δεν είναι τυχαίο ότι λόγω αυτών των εξελίξεων αναθερμάνθηκαν οι διαφορές με τη Βενεζουέλα, επί των

οποίων η Γουιάνα ζήτησε και πήρε τη στήριξη της CARICOM καθώς μεταξύ άλλων αναγνωρίστηκε από την τελευταία και ως ανερχόμενη δύναμη σταθερότητας για την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής, ρόλο που για μακρύ διάστημα κατείχαν η Βενεζουέλα και το Μεξικό (Observer editors, 2021; Oxford Analytica, 2021a). Επιπλέον, σε επίπεδο διεθνών συσχετισμών, η Γουιάνα αποτελεί πλέον σημαντικό στόχο της πολιτικής Belt and Road Initiative (BRI) της Κίνας λόγω των ενεργειακών της αποθεμάτων. Η Κίνα προσπαθεί σθεναρά για τη βελτίωση των διμερών σχέσεων προβαίνοντας σε σημαντικές επενδύσεις με στόχο να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή και να εξασφαλίσει πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους (Cheong, 2021).

Αυτές οι αλληλεπιδράσεις καθίστανται ακόμη πιο περίπλοκες αφού το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο δεν είναι μόνο οι κύριοι ενεργειακοί πόροι στο διεθνές περιβάλλον, αλλά για τη μεταφορά τους απαιτούνται εγκαταστάσεις επίγειων ή υποθαλάσσιων αγωγών και θαλάσσιες διαδρομές μεταφοράς. Οι διαδρομές αυτές διασχίζουν εθνικά σύνορα, απαιτούν διακρατικές συμφωνίες, εγείρουν ανταγωνισμούς σε επίπεδο εξαγωγέων και εισαγωγέων (Skalamera, 2015). Η ενεργειακή αρένα περιλαμβάνει πολλά θέατρα στα οποία εκτυλίσσονται αυτές οι αλληλεπιδράσεις που ουσιαστικά υπερβαίνουν τα πεδία των αγορών και της διεθνούς οικονομίας και αποκτούν πολυεπίπεδες διαστάσεις διεθνούς πολιτικής. Η Ανατολική Μεσόγειος είναι για παράδειγμα ένα από αυτά με το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Κύπρο, την Ελλάδα, την Τουρκία και την ΕΕ να αντιμετωπίζουν προκλήσεις που αντικατοπτρίζουν εθνικούς ανταγωνισμούς και φέρνουν στην επιφάνεια ταραχώδεις διμερείς ή πολυμερείς σχέσεις (İpek & Gür, 2021; Koktsidis et al., 2021). Καθώς οι χώρες αυτές δεν έχουν την τεχνολογική και οικονομική αυτονομία να διαχειριστούν τα ενεργειακά ζητήματα, αλλά και γιατί εγείρονται πολύπλοκα θέματα εθνικής ασφάλειας, μεγάλοι παίχτες όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα, εμπλέκονται στη σκακιέρα προασπίζοντας τα δικά τους συμφέροντα και προσθέτοντας τις δικές τους ενεργειακές προτεραιότητες (Shin & Kim, 2021). Ανάλογη εικόνα παρατηρείται στην Αφρική από όπου το 2020 προήλθε το ένα τρίτο του εφοδιασμού πετρελαίου της Κίνας, η οποία μαζί με τη Ρωσία αποτελούν τους βασικούς ανταγωνιστές των ΗΠΑ για επιρροή στην περιοχή, μια περιοχή όπου κάποτε μεσουρανούσαν οι ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες (Tomás, 2021). Στον Ινδικό Ωκεανό και τη Νότια Σινική Θάλασσα Κίνα, Ινδία, ΗΠΑ, Ρωσία

προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους προβάλλοντας ισχύ με επίκεντρο τα ενεργειακά ζητήματα τόσο σε επίπεδο φυσικών πόρων, όσο και σε επίπεδο θαλάσσιων διαδρόμων μεταφοράς(Lukin, 2021; Rahman et al., 2021). Η ολοένα και περισσότερο άρρηκτη σύνδεση των ενεργειακών ζητημάτων με ζητήματα εθνικής επιρροής, ασφάλειας, ισχύος, κυριαρχίας είναι επί του πρακτέου ο μάντας που τα μετακινεί προς το πεδίο της διεθνούς πολιτικής(Kristensen, 2021).

Οι διαδράσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα κράτη και οι εκβάσεις τους είναι πολύ πιο σύνθετες από τις τυπικές, συνηθισμένες εμπορικές και οικονομικές σχέσεις. Όπως υποστηρίζει ο Levi, η γεωγραφία του πετρελαίου και του φυσικού αερίου μετασχηματίζει το διεθνές περιβάλλον των Διεθνών Σχέσεων και η ενεργειακή στρατηγική της κάθε χώρας λειτουργεί ως παράγοντας της ισχύος της(M. Levi, 2015). Πηγαίνοντας ένα βήμα πιο πέρα ο Klare υποστήριξε ότι η ενεργειακή ισχύς αναδύεται ως εναλλακτική τόσο της σκληρής, όσο και της ήπιας ισχύος στην εξωτερική πολιτική(Klare, 2015). Αν αναλογιστούμε ότι σύμφωνα με εκτιμήσεις, το 2021 η Κίνα, η Ινδία, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα κατανάλωσαν περίπου το ¼ των υγρών υδρογονανθράκων που διακινήθηκαν, ενώ μέχρι το 2030 υπολογίζεται πως η Κίνα θα εισάγει το 80% του πετρελαίου που χρειάζεται και η Ινδία το 90%, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτοί οι πόροι αναζητούνται σε άλλες περιοχές μέσα από την ανάπτυξη συγκεκριμένων εθνικών πολιτικών στρατηγικών(Pradhan, 2021). Με αυτό τον τρόπο συγκροτείται η αλληλεπίδραση ισχύος για παράδειγμα μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή και αυτού του είδους οι ανάγκες είναι που ουσιαστικά επιφέρουν ανταγωνισμούς όπως αυτοί της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς πολλά κράτη επιζητούν να γίνουν οι προνομιακοί προμηθευτές μεγάλων καταναλωτών(T. Kim & Shin, 2021). Στο ίδιο πλαίσιο εκδηλώνονται και οι ανταγωνισμοί σε επίπεδο προμηθευτών καθώς προσπαθούν να διατηρήσουν τους πελάτες και τα μερίδια αγοράς τους, ενώ οι σχέσεις που δημιουργούν με τους καταναλωτές έχουν σαφείς διαστάσεις εξάρτησης και επιρροής(Bayramon, 2021). Κατά συνέπεια μοιάζει απολύτως λογικό είτε από τη μια πλευρά, είτε από την άλλη, ο έλεγχος ή ο προσεταιρισμός ενεργειακών πλουτοπαραγωγικών περιοχών να καθίσταται αναγκαίος και να εκδηλώνεται με όρους ισχύος και επιρροής όπως συμβαίνει για

παράδειγμα στην περιοχή της Κασπίας και μάλιστα σε διεθνές επίπεδο(Shokri Kalehsar, 2021a).

Σε κάθε περίπτωση είναι πλέον κοινός τόπος ότι η ενέργεια χρησιμοποιείται εκτεταμένα ως μοχλός άσκησης επιρροής επί των εκβάσεων στην εξωτερική πολιτική(Korteweg et al., 2018). Η Shaffer έχει χαρακτηρίσει την ενέργεια ως σαφές μέρος της πολιτικής φαρέτρας (policy arsenal) των κρατών, όμοιας βαρύτητας με τα οικονομικά εργαλεία, τη στρατιωτική δύναμη και τις διπλωματικές τακτικές(Shaffer, 2009, σελ. 1).

Είναι προφανές ότι η ενέργεια αποτελεί παράγοντα που διαμορφώνει ένα πλέγμα σχέσεων μεταξύ των κρατών, συγκροτεί ένα διεθνές σύστημα ενεργειακής αρχιτεκτονικής, εμπίπτει σε θεωρήσεις προβολής ισχύος και άσκησης επιρροής, μπορεί να είναι πηγή διενέξεων και συγκρούσεων. Για το λόγο αυτό είναι καθοριστικά χρήσιμο το Αποθετήριο Ρεαλισμού της προσέγγισης που προτείνουμε καθώς μπορεί να ενθυλακώσει ερευνητικά και επεξηγηματικά όλες αυτές τις διαστάσεις που καταλήγουν να είναι το αντικείμενο του περικλείοντος ρεαλισμού. Πιο ειδικά επί της ισχύος, η ενέργεια μπορεί να αποτελεί αφηρητικό στοιχείο δημιουργίας μιας ευρύτερης βαθμονόμησης ισχύος (power calibration) όπως την περιγράφει ο Klieman και η οποία υπηρετείται στην προσέγγιση που προτείνουμε με το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους». Ο Klieman υποστηρίζει ότι μια βαθμονόμηση δεν είναι υποχρεωτικό να αποτυπώνεται με αριθμούς. Μπορεί να είναι για παράδειγμα μια βαθμονόμηση βασισμένη σε εξαγόμενα αποτελέσματα ή σε κλίμακες δράσεων, αρκεί να αντικατοπτρίζεται μια σαφής διαβάθμιση(Klieman, 2015b, σελ. 19). Μια βαθμονόμηση με βάση τα ενεργειακά ζητήματα δεν υπάρχει στη διεθνή βιβλιογραφία εξ όσων μπορούμε να γνωρίζουμε.

Στο εγχείρημα που επιχειρούμε όμως η άμεση σύνδεση της ενέργειας με την ισχύ μοιάζει μεγαλύτερη πρόκληση από αυτή της βαθμονόμησης των κρατών και αυτό γιατί η έννοιά της δεν είναι αποκρυσταλλωμένη. Ο ορισμός της έννοιας της ισχύος αποτελεί παραδοσιακό πεδίο μελέτης και διενέξεων στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων με πολυδαίδαλες διαστάσεις(Berenskoetter & Williams, 2007, σσ. 1–21). Η ανάδειξη της ενέργειας σε παράγοντα που εμπίπτει στις διαστάσεις της κρατικής ισχύος

επέφερε επιπλέον πολυπλοκότητα στην ασάφεια του όρου αλλά και σε αυτό καθαυτό το εγχείρημα της αποκρυστάλλωσης της έννοιας της ενεργειακής ισχύος. Δεν επιχειρούμε να επιλύσουμε τέτοιου είδους θεωρητικά και εννοιολογικά ζητήματα. Είναι πολύ χρήσιμο όμως να αντλήσουμε από τη διεθνή βιβλιογραφία και έρευνα τρόπους και εκφάνσεις με τους οποίους η ενέργεια επηρεάζει την ισχύ. Να σταχυολογήσουμε προβολές ισχύος και αλληλεπιδράσεις που συμβαίνουν με βάση το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο και εν τέλει να διερευνήσουμε το πως η ενέργεια εμπίπτει σε γνωστά είδη ισχύος, ενδεχομένως μερικά και πέρα από το στενό πυρήνα της ρεαλιστικής Σχολής Σκέψης.

3.2 Ενέργεια και σχέσεις ισχύος

Σύμφωνα με τον Bashir διακρίνονται τρεις βασικοί τρόποι με τους οποίους η ενέργεια μπορεί να επηρεάσει την ισχύ : i) ισχύς επί του εφοδιασμού, ii) ισχύς επί των εσόδων, iii) ισχύς μέσω σχετικού κέρδους(Bashir, 2017, σσ. 1–3).

Ο πρώτος αναφέρεται στην πιθανή δυνατότητα ενός κράτους να παρέμβει επί της ενεργειακής επάρκειας κάποιου άλλου είτε μέσω της διακοπής παροχής, είτε μέσω της αύξησης των τιμών. Μέσα με τα οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί κάτι τέτοιο είναι ενδεικτικά το εμπάργκο, ο αποκλεισμός από την παροχή μέσω υποδομών ή η επιτηδευμένη αύξηση των τιμών και αφορά κυρίως σε συμπεριφορά προμηθευτών προς αγοραστές.

Ο δεύτερος έχει την αντίστροφη λογική και σχετίζεται με την τρωτότητα των προμηθευτών απέναντι στους αγοραστές που ουσιαστικά είναι εκείνοι που δίνουν κερδοφορία στους εξαγωγείς. Ο αγοραστής μπορεί αν είναι κρίσιμος για τον προμηθευτή να έχει θέση ισχυρότερη επί της τελικής τιμής αγοράς. Σε αυτή την κατηγορία ο Bashir εντάσσει και την ισχύ που αποκτούν οι ίδιες οι διοικήσεις των εξαγωγικών χωρών εντός των συνόρων τους σχετικά με την κατανομή των εσόδων από τους ενεργειακούς πόρους(Bashir, 2017, σελ. 3).

Ο τρίτος τρόπος αναφέρεται στους ίδιους τους ενεργειακούς πόρους και τη διαθεσιμότητά τους για ένα κράτος. Μια μεταβολή για παράδειγμα που μπορεί να επέλθει από την εύρεση άγνωστων ενεργειακών κοιτασμάτων, από την αγορά κάποιου πεδίου πλούσιου σε ενεργειακούς πόρους, ή από την εφεύρεση κάποιας βελτιωμένης τεχνολογίας εκμετάλλευσης, ευνοεί τη σχετική θέση του έναντι των άλλων στο ενεργειακό παιχνίδι ή απελευθερώνει άλλους πόρους που μπορούν να βελτιώσουν την ισχύ του.

Οι Ladislav και Tsafos επιχείρησαν να διερευνήσουν την ικανότητα ενός κράτους ή μιας ομάδας κρατών στο να ασκήσουν επιρροή μέσω του ενεργειακού τομέα διακρίνοντας τρεις κλιμακώσεις που μπορούν να λειτουργούν είτε μεμονωμένα, είτε συνολικά. Τα στάδια περιλαμβάνουν πρώτον τον έλεγχο επί αυτής καθαυτής της πηγής του ενεργειακού πόρου, δεύτερον τον έλεγχο επί της αλυσίδας αξίας, δηλαδή επί του κλάδου παραγωγής για την προσφορά ενός προϊόντος και τρίτον επί των ανταγωνιστικών μέσων, συμπεριλαμβανομένης της βιομηχανικής στρατηγικής, ήτοι της τεχνολογίας, των μέσων παραγωγής, των μέσων έρευνας και εξόρυξης πόρων, των επιλογών του βιομηχανικού κλάδου της ενέργειας (Ladislav & Tsafos, 2019, σελ. 7).

Γενικότερα, πέντε είναι οι βασικές συνθήκες υπό τις οποίες ασκείται ισχύς για ενεργειακά ζητήματα μεταξύ κρατών-καταναλωτών και κρατών-παραγωγών (Troulis, 2017, σσ. 15–16):

Πρώτον, η μεγάλη κατανάλωση από μια χώρα εισαγωγέα μπορεί να δημιουργήσει σοβαρή ζημιά στον εξαγωγέα αν διακοπεί η συνεργασία τους.

Δεύτερον, η εξασφάλιση πολλών διαφορετικών προμηθευτών για μια χώρα, ή πολλών εναλλακτικών διαδρομών μεταφοράς ενεργειακών πόρων, μειώνει την εξάρτησή της από τους παραγωγούς.

Τρίτον, η επάρκεια της γηγενούς υποδομής ενός κράτους, η δυνατότητά του να επενδύει σε έρευνα και τεχνολογία μπορεί να το οδηγήσει σε μεταβολή των συνθηκών υπέρ του έναντι των προμηθευτών του.

Τέταρτον, η αποσύνδεση της ανάπτυξης του κράτους από ενεργειακά κοστοβόρες υποδομές. Αν ένα κράτος δεν στηρίζει καθοριστικά την ανάπτυξη του σε παραγωγικές διαδικασίες που απαιτούν μεγάλη ενεργειακή κατανάλωση, τότε είναι λιγότερο εκτεθειμένο στους εξαγωγείς ενέργειας.

Πέμπτο, η ίδια η αξιοπιστία του κράτους καταναλωτή είναι σημαντική. Αν ένα κράτος για παράδειγμα δεν είναι συνεπές στις πληρωμές του ή βασίζεται σε αγορές με πίστωση, είναι πιθανό να μην έχει πρόσβαση σε πολλούς προμηθευτές αλλά μόνο σε αυτούς που δέχονται τις συνθήκες και συνήθως επιζητούν ανταλλάγματα σε άλλα ζητήματα.

Από την άλλη βέβαια πλευρά, αυτού του είδους οι συνθήκες, αναλογιζόμενες από την πλευρά των προμηθευτών, οδήγησαν στη δεκαετία του 1960 στη δημιουργία του ΟΠΕΚ και απετέλεσαν δέλεαρ για να γίνουν μέλη του πολλές πετρελαιοπαραγωγές χώρες έτσι ώστε να συντονίσουν την παραγωγική τους ικανότητα προκειμένου να πετυχαίνουν τιμές επαρκείς για τα δικά τους εθνικά συμφέροντα(Mikdashi, 1975).

Η Kelanic περιγράφει τρεις κατηγορίες προληπτικών στρατηγικών από πλευράς ισχυρών κρατών προκειμένου να μειώσουν την τρωτότητά τους επί ενεργειακών ζητημάτων : i) την αυτάρκεια, ii) έμμεσο έλεγχο και iii) άμεσο έλεγχο(Kelanic, 2016, σελ. 183). Η πρώτη σχετίζεται κυρίως με παρεμβάσεις εντός του κράτους σχετικά με τη μείωση της κατανάλωσης, την ανάπτυξη εγχώριων πηγών ενέργειας, τη δημιουργία αποθεμάτων, επενδύσεις σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Η δεύτερη αφορά στο χτίσιμο καλών σχέσεων με χώρες παραγωγούς, με επενδύσεις στην εκμετάλλευση κοιτασμάτων στο εξωτερικό, με την κατασκευή αγωγών μεταφοράς, την παροχή στρατιωτικού εξοπλισμού σε χώρες εξαγωγείς ή ακόμα και τη στρατιωτική παρέμβαση αν χρειαστεί. Τέτοιου είδους στρατηγικές ακολούθησαν οι ΗΠΑ στον Περσικό Κόλπο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και πιο πρόσφατα η Κίνα απέναντι σε χώρες όπως η Ινδονησία και η Μαλαισία(Kelanic, 2016, σελ. 184,190). Η τρίτη περιλαμβάνει την προσάρτηση ενεργειακών πηγών στο εξωτερικό ή επίγειων και θαλάσσιων ενεργειακών διαδρόμων με εκτεταμένη χρήση στρατιωτικής δύναμης. Πολλοί μελετητές εντάσσουν σε αυτή την κατηγορία την

προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και υπό το ίδιο πρίσμα μπορεί να εξεταστεί και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία(Biersack & O’Lear, 2014, σσ. 257–258).

Χωρίς να εξαντλείται η διεθνής βιβλιογραφία, οι παραπάνω ενδεικτικές έρευνες καταδεικνύουν την πολυπλοκότητα των ενεργειακών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των χωρών, αλλά και τον πλουραλισμό των επιλογών που έχουν τα κράτη. Ο τυπικός διαχωρισμός μεταξύ αγοραστή και προμηθευτή δεν είναι δυνατό να αναδείξει όλες τις διαδράσεις και τις συμπεριφορές των κρατών επί του ενεργειακού τομέα και μάλιστα σε συνδυασμό με τη δραστηριοποίησή τους στην αρένα της διεθνούς πολιτικής. Άλλωστε, μετά από μια μακρά περίοδο που οι οικονομικοί και εμπορικοί όροι κυριάρχησαν, ο ενεργειακός τομέας ανέδειξε ένα ολόκληρο ενεργειακό σύστημα ορυκτών καυσίμων που έχει τη δυνατότητα να αποδίδει σε συγκεκριμένες χώρες και εταιρείες – κυρίως κρατικές – οικονομική δύναμη και πολιτική επιρροή(van de Graaf & Bradshaw, 2018, σελ. 1311).

Παράλληλα αναζωπυρώθηκε ή μεταβλήθηκε σημαντικά το ενδιαφέρον για ζητήματα που δεν βρίσκονταν στις προτεραιότητες πολλών κρατών. Για παράδειγμα η ενέργεια ανέδειξε και πάλι την πολύ μεγάλη σημασία των θαλάσσιων συνόρων γιατί μέσω αυτών οι χώρες διεξάγουν έρευνες για κοιτάσματα και διακινούν πετρέλαιο και φυσικό αέριο(Mares, 2012, σελ. 30).

Για τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού η έννοια της ισχύος με άξονα την ενέργεια σαφώς εμπλουτίστηκε καθώς για κάθε κράτος που διατηρεί έλεγχο σε μεγάλες πηγές ενεργειακών πόρων ή σε διαδρόμους μεταφοράς και εφοδιασμού, η ενέργεια καθίσταται η κεντρική επιλογή του ως το μέσο άσκησης ισχύος(Jirušek et al., 2017a, σελ. 5).

Συνεπώς ο ορισμός του Klare ότι η ενεργειακή ισχύς είναι η εκμετάλλευση της ενεργειακής παραγωγής και τεχνολογίας προκειμένου να προωθηθούν εθνικά συμφέροντα και να αποδυναμωθούν εκείνα των ανταγωνιστών, μοιάζει αρκετά εύστοχος αλλά ταυτόχρονα γενικευμένος και αφηρημένος(Klare, 2015). Η ενέργεια ως ισχύς ανταποκρίνεται πρακτικά σε ευρεία ποικιλία αλληλεπιδράσεων που αντιστοιχούν σε πολύμορφες εκφάνσεις ισχύος.

Η ανάλυση που ακολουθεί αναδεικνύει μια πιο βαθιά προοπτική της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος. Την οριζόντια συμβατότητά της με μια μεγάλη σειρά διεθνώς καταγεγραμμένων ειδών ισχύος.

3.3 Ενέργεια και σκληρή ισχύς

Η σκληρή ισχύς κατά κανόνα είναι συνδεδεμένη με τις στρατιωτικές ικανότητες και τις στρατιωτικές δαπάνες ενός κράτους. Καθώς η οικονομία και η λειτουργία της αναδύθηκαν ως εγγενές κομμάτι της διεθνούς πολιτικής και της διεθνούς αρένας, εντάχθηκε και αυτή στο πλαίσιο της σκληρής ισχύος το οποίο προσδιορίζεται πλέον με όρους εκφοβισμού, απειλής, εξαναγκασμού ή ακόμα και ανταμοιβής με τη μορφή δωροδοκίας(Gray, 2011, σελ. ν). Υπό το πρίσμα του ρεαλισμού με επίκεντρο το κράτος ως βασικό δρώντα, ανακύπτει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ ισχύος και πρόθεσης. Η ισχύς γίνεται σκληρή όταν το κράτος έχει την πρόθεση να τη χρησιμοποιήσει ως τέτοια, όταν τελικά η επιθετικότητα ή ευρύτερα η στρατηγική του επιτάσσουν τη χρήση τέτοιας ισχύος απέναντι στους ανταγωνιστές του με αποτέλεσμα εκείνοι να βρίσκονται ουσιαστικά υπό καθεστώς εκβιασμού.

Όπως γίνεται αντιληπτό, προϋπόθεση άσκησης σκληρής ισχύος είναι η ύπαρξη μιας ικανότητας, ενός πόρου, ενός παράγοντα που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παραχθεί μεταξύ των δρώντων τέτοια ασυμμετρία ισχύος που θα καταλήγει σε εξαναγκασμό(Ilgen, 2006, σελ. 199). Αυτή η σχέση δεν σημαίνει ότι υποχρεωτικά είναι ζημιογόνα για το ένα μέρος. Η ανταμοιβή προκειμένου ένα μέρος να τελεί υπό τη δεσποτεία ενός άλλου μπορεί να είναι ικανοποιητική, ωστόσο και αυτή η συνθήκη δεν διαφεύγει του καθεστώτος του καταναγκασμού, ιδιαίτερα αν αναφερόμαστε σε στρατιωτικούς και οικονομικούς όρους(Huang & Ding, 2006, σελ. 24).

Συνεπώς, οι οικονομικές κυρώσεις, το εμπορικό εμπάργκο, η εξαναγκαστική διπλωματία και ευρύτερα κάθε κίνηση ενός κράτους που προκαλεί καταναγκασμό σε ένα άλλο, μπορούν να θεωρηθούν όψεις της σκληρής ισχύος(Wagner, 2005, σσ. 2,3).

Επανερχόμενοι στη σημασία της στρατιωτικής δύναμης ως αυθεντική έκφραση της σκληρής ισχύος, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι αν μια χώρα θέλει επιτυχημένα να διεκδικήσει το ρόλο μεγάλης δύναμης, αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς τη δυνατότητα να παρέμβει αποτελεσματικά στρατιωτικά αν χρειαστεί. Ενέργειες όπως ο εκσυγχρονισμός του στρατιωτικού εξοπλισμού, η αύξηση των στρατιωτικών δαπανών, η ανάπτυξη αεροπορικής και ναυτικής δύναμης, η συντήρηση και δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στο εξωτερικό, η χρήση βίαιων μεθόδων απόκτησης πληροφοριών, η ανάπτυξη πυρηνικών ή άλλων σύγχρονων οπλικών συστημάτων μεγάλης καταστροφικής ικανότητας είναι σαφώς στοιχεία της σκληρής ισχύος(Zakheim & Cohen, 2017).

Με αυτά τα δεδομένα μπορούμε να διακρίνουμε αρκετές περιπτώσεις που η ενέργεια έχει λειτουργήσει ως παράγοντας άσκησης σκληρής ισχύος υπό το γενικό όρο που έχει προκύψει, δηλαδή ως «ενεργειακό όπλο»(Collins, 2017). Το 1973 οι χώρες του ΟΑΠΕΚ (Οργανισμός Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Εξαγωγικών Κρατών) αποφάσισαν να διακόψουν την παραγωγή πετρελαίου προκειμένου να πιέσουν τις ΗΠΑ λόγω της στάσης τους στον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο. Η κίνηση αυτή έμεινε στην Ιστορία ως «εμπάργκο» και προκάλεσε την πρώτη πετρελαϊκή κρίση(Painter, 2014, σσ. 189–190). Αντίστοιχης φύσεως μέτρο μπορεί να θεωρηθεί και η έκκληση των ΗΠΑ εκείνη την περίοδο για περικοπή της κατανάλωσης ως απάντηση, με τη σκληρή ισχύ να ασκείται αυτή τη φορά από την πλευρά των καταναλωτών(Pisarski & de Terra, 1975).

Επιπλέον, ο τομέας της ενέργειας παρουσιάζει ένα μοναδικό συνδυασμό μεταξύ ενεργειακών πόρων και εδαφών κυρίαρχων κρατών μέσω των υποδομών που απαιτούνται για τη μεταφορά του προϊόντος του, των αγωγών. Από τους ανταγωνισμούς που συμβαίνουν επί αυτών των υποδομών έχει προκύψει ο όρος «πόλεμοι των αγωγών»(Kaveshnikov, 2010, σελ. 585). Αντίστοιχης έντασης φαινόμενα διαδραματίζονται και στη θάλασσα λόγω των θαλάσσιων οδών μεταφοράς μεταξύ άλλων αγαθών, πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η προσπάθεια της Ινδίας να αποκτήσει ισχυρή ναυτική δύναμη και η συνεργασία της με τις ΗΠΑ σε αυτό τον τομέα σχετίζεται άμεσα με την κοινή απειλή της Κίνας επί του ελέγχου των θαλάσσιων διαδρόμων(Mishra, 2019, σσ. 8–9).

Για τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε είναι χαρακτηριστικό ότι στη διεθνή βιβλιογραφία η ενέργεια έχει αναφερθεί ως συστατικό που αξιοποιείται παράλληλα με τα στρατιωτικά μέσα στις πολεμικές επιχειρήσεις της Ρωσίας, μέσω των διακοπών παροχής ή ως μέσο διπλωματικής και οικονομικής στρατηγικής μέσω του καθορισμού των τιμών φυσικού αερίου για να ενισχύσει τη θέση της (Jonsson & Seely, 2015, σελ. 16). Οι διακοπές παροχής αποδίδονται σε πολιτικές σκοπιμότητες και οι τιμές στις οποίες η ίδια πουλάει το φυσικό αέριο φαίνεται να αποτελούν δείκτη για το αν μια χώρα διάκειται φιλικά προς τις επιδιώξεις εθνικού συμφέροντος της Ρωσίας ή όχι. Οι διαμάχες της Ρωσίας με την Ουκρανία το 2006 και το 2009 εκτός του ότι προκάλεσαν μεγάλη ανησυχία σχετικά με την απρόσκοπτη μεταφορά φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, αποτελούν και μέρος της πολιτικής της Ρωσίας για την εξασφάλιση της σφαίρας επιρροής της, αλλά και ευρύτερα του βελτιωμένου ρόλου που επιδιώκει στα διεθνή πράγματα βασισμένη στα τεράστια ενεργειακά της αποθέματα και την προνομιακή θέση της ως προμηθευτής πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρώπη (Krickovic, 2015, σελ. 10).

3.4 Ενέργεια και ήπια ισχύς

Η ήπια ισχύς από τον ορισμό της παρουσιάζει μια διαφορετική φιλοσοφία. Ο όρος αποδίδεται στον Nye και εδράζεται στην ελκυστικότητα που μπορεί να ασκήσει ένας δρών σε έναν άλλο περιλαμβάνοντας ένα μείγμα πειθούς, δολέας, επιχειρηματολογίας και έχει ως βασικές διαστάσεις την κουλτούρα, τις πολιτικές αξίες και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής (Nye, 2008, σελ. 95). Διαχωρίζεται αυστηρά από οποιαδήποτε μορφή εξαναγκασμού ή ευθείας εξαγοράς προκειμένου να κάνει κάποιος κάτι που δεν θέλει ή ακόμα και να ευθυγραμμιστεί με την επιθυμία κάποιου άλλου (Vunving, 2009, σελ. 17). Τέτοιες περιπτώσεις εμπíπτουν στο πεδίο της σκληρής ισχύος ακόμα και αν μιλούμε για οικονομικές σχέσεις, ενεργειακές σχέσεις ή οτιδήποτε άλλο αποτελέσει αντικείμενο διάδρασης μεταξύ δύο κρατών.

Η διπλωματία είναι ο βασικός μεταδότης άσκησης ήπιας ισχύος χωρίς να είναι ο μοναδικός καθώς αυτό το ρόλο μπορούν να παίξουν οι οικονομικές συνεργασίες, οι ανταλλαγές τεχνολογίας, οι αποστολές βοήθειας κ.α. (Roselle et al., 2014, σελ. 73).

Σε κάθε περίπτωση ο δρων που εκπέμπει ελκυστικότητα έχει περισσότερα οφέλη σε σχέση με τα δικά του εθνικά συμφέροντα τα οποία αποκομίζει ασκώντας επιρροή μέσω της ήπιας ισχύος(Fijałkowski, 2011, σελ. 224).

Η συμβατότητα της ήπιας ισχύος με τη Σχολή Σκέψης του ρεαλισμού αποτελεί ένα πεδίο διαφωνίας στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Ωστόσο, αν συνδεθεί με την αξιοπιστία και την εγκυρότητα του κάθε κράτους που επιδιώκει να την ασκήσει, τότε η αποτελεσματικότητά της συνδέεται άμεσα με το στάτους του κράτους στη διεθνή αρένα(Guzzini, 2013b, σελ. 69). Υπό αυτή την οπτική τίθεται στη διάθεση του κράτους με τους όρους και τους τρόπους που επιτάσσει ο ρεαλισμός ως προς τα ελατήρια που καθορίζουν τη συμπεριφορά του. Όπως το έχει περιγράψει και η Mattern, η ήπια ισχύς ασκείται σε ένα άλλο επίπεδο, στο επίπεδο της προσπάθειας δημιουργίας ή επηρεασμού μιας αντικειμενικότητας μέσα από την υποκειμενικότητα του στόχου που υπηρετεί ένα κράτος. Συνεπώς το περιβάλλον παραμένει ανταγωνιστικό και η αποτελεσματικότητά της ισχύος εξαρτάται εν πολλοίς από τη θέση και το ρόλο του κράτους εντός του διεθνούς οικοδομήματος και του συσχετισμού δυνάμεων που το διέπουν(Mattern, 2005, σελ. 610).

Στον τομέα της ενέργειας, με κύριο αντικείμενο τους υδρογονάνθρακες, υπάρχει πληθώρα περιπτώσεων άσκησης ήπιας ισχύος. Η αύξηση των εμπορικών σχέσεων και των επενδύσεων από την Κίνα προς διάφορες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Αφρικής οφείλεται κατά κύριο λόγο στις αυξημένες ανάγκες της Κίνας σε πετρέλαιο και ορυκτά προκειμένου να τροφοδοτήσει την ανάπτυξή της(Lahtinen, 2015, σελ. 207).

Πέρα από το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο συνετέλεσε αποφασιστικά στη δημιουργία του όρου «διπλωματία των αγωγών». Αν και, όπως είδαμε προηγουμένως, τις περασμένες δεκαετίες οι «πόλεμοι των αγωγών» αφορούσαν κυρίως τον ανταγωνισμό ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, πλέον οι παίχτες έχουν πολλαπλασιαστεί. Το Πεκίνο ενισχύει τη δημιουργία μεγάλων αγωγών φυσικού αερίου στο Τουρκμενιστάν, το Καζακιστάν και τη Μιανμάρ (γνωστή και ως Βιρμανία ή Μπούρμα) προκειμένου να ικανοποιήσει τις υψηλές ανάγκες σε προμήθεια LNG(Roy, 2017, σελ. 20).

Από την άλλη μεριά μέσω της διπλωματίας των αγωγών προκύπτουν και ευθυγραμμίσεις μεταξύ κρατών προκειμένου να διακηρυχθούν οι κοινές τους στοχεύσεις. Τέτοια είναι η περίπτωση της Ινδίας με τις ΗΠΑ σε ό,τι αφορά τον αγωγό φυσικού αερίου Ιράν – Πακιστάν – Ινδίας (IPI) για τη διέλευση αερίου από το Ιράν(Joshi, 2010, σελ. 117). Ενώ ο αγωγός για πολλά χρόνια αποτελούσε στόχο της Ινδίας, η στρατηγική της συνεργασία με τις ΗΠΑ προκειμένου να αποκρούσει την αυξανόμενη επιρροή της Κίνας έχει θέσει την ολοκλήρωση της κατασκευής του ή ακόμα και την χρησιμότητά του υπό αμφιβολία(Hussain & Jamali, 2019).

Αναδεικνύεται έτσι η σημασία των αλληλεπιδράσεων του ενεργειακού τομέα μεταξύ των κρατών όχι μόνο σε διεθνές, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Για παράδειγμα, η διπλωματία των αγωγών αποτελεί εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά, καθώς η ίδια προσπαθεί να βελτιώσει τη θέση της μέσω των ενεργειακών αγωγών που περνούν από το έδαφός της και προμηθεύουν την Ευρώπη(Triantaphyllou & Fotiou, 2010, σελ. 60). Τέτοιου είδους αλληλεπιδράσεις θα αναλύσουμε και σε επόμενα κεφάλαια, ωστόσο γίνεται σαφής η άρρηκτη σύνδεση μεταξύ της ενέργειας και της άσκησης ήπιας ισχύος.

3.5 Ενέργεια και έξυπνη ισχύς

Η έξυπνη ισχύς προέκυψε από την προφανή δυνατότητα ορισμένων κρατών να διαθέτουν ικανότητες και πόρους ώστε να ασκήσουν και τις δύο προηγούμενες μορφές, τη σκληρή και την ήπια ισχύ. Πρόκειται όμως για κάτι παραπάνω. Για την παράλληλη άσκηση των δύο μορφών με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύουν η μια την άλλη στην προσπάθεια ενός κράτους να επιτύχει τους στόχους του(Wilson, 2008, σελ. 110). Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο των ιδιοτήτων της έξυπνης ισχύος είναι ότι διακρίνεται σε δύο τάσεις. Αφενός στις επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει σε μακροπρόθεσμο διάστημα επί του διεθνούς συστήματος και αφετέρου σε εκείνες που μπορεί να επιφέρει σε βραχυπρόθεσμο διάστημα επί εικασιών που παράγονται κατά περίπτωση(Wilson, 2008, σελ. 111). Αυτό σημαίνει ότι η άσκησή της μπορεί να μεταβάλει το ίδιο το διεθνές σύστημα σε βάθος χρόνου ή να μεταβάλει συγκεκριμένες συνθήκες εντός ενός περιορισμένου πλαισίου διαδράσεων μεταξύ

κρατών επί συγκεκριμένων ζητημάτων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρατηρούμε μια αμφίδρομη λογική, ανάλογη με αυτή του Νεοκλασικού Ρεαλισμού ο οποίος εξετάζει παράλληλα και ταυτόχρονα ζητήματα που επισυμβαίνουν σε εγχώριο επίπεδο και επηρεάζουν δομικά το διεθνές σύστημα ή αντίστροφα.

Για να αναλύσουμε επαρκώς την έξυπνη ισχύ αναφέρουμε το πως την περιγράφουν, σε δική μας μετάφραση, οι Cooper και Momani για την περίπτωση του Κατάρ : *«είναι ένας ανθεκτικός και καινοτόμος διπλωματικός δρών, ενδεικτικός της αυξημένης ευελιξίας που έχουν τα μικρά κράτη στη διεθνή ταξινόμηση των κρατών»*(Ennis, 2018, σελ. 579). Ο Ennis περιλαμβάνοντας στη μελέτη του και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, συμπεραίνει ότι η χρήση της έξυπνης ισχύος από αυτά τα δύο κράτη και γενικότερα από κράτη που είναι πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, ευνοεί την ανάδειξη νέων φιλόδοξων παιχτών στη διεθνή αρένα που επιζητούν να βελτιώσουν το διεθνές στάτους τους μέσω των δικών τους πλεονεκτημάτων από τους υδρογονάνθρακες(Ennis, 2018, σσ. 594–595).

Σε ανάλογο συμπέρασμα καταλήγει και ο Ravenhill, εξετάζοντας το θέμα της ήπιας ισχύος με οικονομικούς όρους, και για τις μεσαίες δυνάμεις που προσπαθούν να ανελιχθούν, αναφερόμενος σε χώρες όπως η Νότια Κορέα, η Αυστραλία, ο Καναδάς, οι σκανδιναβικές χώρες, η Πολωνία, η Σιγκαπούρη και άλλες(Ravenhill, 2018). Με τη διαφορά ότι εισάγει τον όρο «επιχειρηματικές δυνάμεις» (entrepreneurial states) καθώς προσεγγίζει το ζήτημα υπό το πρίσμα της ΔΠΟ και επιχειρεί να απομακρυνθεί από τις τυπικές κατατάξεις κυρίως της ρεαλιστικής σχολής σκέψης(Ravenhill, 2018, σσ. 507–510). Ωστόσο, δεν απομακρύνεται από την ίδια λογική, ότι δηλαδή η έξυπνη ισχύς – με οικονομικούς όρους για τον ίδιο – πηγάζει από εγχώριους παράγοντες και φιλοδοξεί να επιφέρει αλλαγές στο διεθνές σύστημα κατά τα επιδιωκόμενα των κρατών(Ravenhill, 2018, σελ. 507).

Αυτό δεν σημαίνει ότι η έξυπνη ισχύς ασκείται μόνο από μικρές ή μεσαίες δυνάμεις. Τουναντίον, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ένα κράτος θα πρέπει να διαθέτει πόρους και ικανότητες που να δικαιολογούν την ύπαρξη σκληρής και ήπιας ισχύος προκειμένου να ασκήσει έξυπνη ισχύ ως συνδυασμό των άλλων. Άλλωστε ο Nye έχει υποστηρίξει πως η αποκλειστική χρήση ευρείας στρατιωτικής δύναμης πλέον είναι

πολύ περιορισμένη ως προς την αποτελεσματικότητά της και απορριπτέα σε διεθνές επίπεδο, θέλοντας να δείξει ότι οι ΗΠΑ πρέπει να στραφούν στην έξυπνη ισχύ προκειμένου να ανακτήσουν τη δημοφιλία τους σε διεθνές επίπεδο, αξιοποιώντας τις παραγωγικές τους ικανότητες στον τομέα των αγαθών που έχουν ανάγκη οι άλλες χώρες(Nye, 2009, σσ. 162–163).

Αυτή η προτροπή μας φέρνει και πάλι στον τομέα των αγαθών εξετάζοντας τη σύνδεση ενέργειας και έξυπνης ισχύος. Πράγματι, έχει αναδειχθεί σαφής συσχετισμός στην περίπτωση της πολιτικής της Ρωσίας στην Ανταρκτική. Με δεδομένο ότι στρατηγικά η Ρωσία προσπαθεί να επιτύχει την εδραίωσή της ως μεγάλη δύναμη – πόλο εντός ενός πολυπολικού συστήματος, η διαφύλαξη των συμφερόντων της στην Ανταρκτική είναι υψίστης σημασίας κυρίως λόγω των πλούσιων υλικών της πόρων. Ωστόσο, η Ανταρκτική αποτελεί «κοινό χώρο», όπως τα διεθνή ύδατα, ο βυθός των διεθνών υδάτων, η ατμόσφαιρα και το διάστημα και δεν μπορούν να εγερθούν αξιώσεις εδαφικής κυριαρχίας από ένα κράτος(Buck, 1998, σελ. 12). Επιτρέπεται όμως η εγκατάσταση επιστημονικών υποδομών και σταθμών και γενικότερα η διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας. Η Ρωσία επενδύει μεγάλα ποσά στη δημιουργία τέτοιων υποδομών δημιουργώντας βάσεις σχετικά με μελλοντικές διεκδικήσεις της επί των εδαφών και της εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας. Σε αυτό το πλαίσιο εντάχθηκε το 2015 η εμφάνιση στην περιοχή του ωκεανογραφικού σκάφους του Ρωσικού Ναυτικού, «Admiral Vladimirsky», που θεωρήθηκε μια επίδειξη των δυνατοτήτων της ρωσικής ναυτικής δύναμης(Carter et al., 2016, σελ. 266). Ταυτόχρονα, σε μια κίνηση ήπιας ισχύος, η Ρωσία συνεργάζεται με τις άλλες χώρες και δείχνει διάθεση βελτίωσης των σχέσεων με τις ΗΠΑ για την επίλυση διεθνών ζητημάτων στην Ανταρκτική. Υποστηρίζεται όμως πως η αναβάθμιση του ρωσικού συστήματος πλοήγησης δορυφόρων GLONASS στην περιοχή και η μεγάλη προσφορά της Ρωσίας σε τεχνογνωσία και υποδομές για την επιστημονική έρευνα υλικών πόρων, προτάσσουν τη διεθνή χρησιμότητα, αποτελούν πολιτικές έξυπνης ισχύος σχετικά με τις μελλοντικές της βλέψεις για την εκμετάλλευση της περιοχής και την προάσπιση των εθνικών της συμφερόντων(Carter et al., 2016, σσ. 269–270). Σε αυτή την περίπτωση ο τομέας της ενέργειας αξιοποιείται

ως παράγοντας έξυπνης ισχύος μέσω της σχετικής τεχνογνωσίας και δημιουργίας ενεργειακών υποδομών(Hook & Mander, 2018).

Παράλληλα είναι διακριτή η περίπτωση της ανάπτυξης διμερών ή πολυμερών σχέσεων καθώς και η ένταξη σε ευρύτερους διακρατικούς σχηματισμούς προκειμένου να εξυπηρετηθεί καλύτερα το εθνικό συμφέρον. Αυτή ακριβώς είναι και η λογική του Αποθετηρίου στην προσέγγισή μας. Ο αμυντικός ρεαλισμός και ο δομικός ρεαλισμός περιλαμβάνουν πολιτικές ειρηνικών και συνεργατικών σχέσεων μέσα από τις οποίες προωθούνται τα εθνικά συμφέροντα και συμβάλλουν είτε στην αύξηση της ισχύος του κράτους, είτε στην αντιμετώπιση απειλών(Glaser, 2003, σσ. 412–414).

Άλλο χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Κίνα. Με κινήσεις όπως η συνεργασία της με την Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN) και η ανάπτυξη διμερών σχέσεων με χώρες της Αφρικής, αναζητά όχημα προκειμένου να διεκδικήσει πιο αποτελεσματικά την επιδίωξή της να κατασταθεί διεθνώς μεγάλη δύναμη και να διαφυλάξει τις ενεργειακές ροές από αυτές τις περιοχές, ροές που της είναι απαραίτητες(Kilipari, 2013, σσ. 94–96). Παράλληλα, από το 2011 και εντεύθεν η Κίνα ενισχύει συνεχώς τη στρατιωτική της παρουσία σε περιοχές της Αφρικής(Schwikowski, 2019).

Συνοπτικά, η Ρωσία και η Κίνα χρησιμοποιούν την ενέργεια στο πλαίσιο της έξυπνης ισχύος, η πρώτη με τα ίδιο-χαρακτηριστικά της τεχνολογίας, της τεχνογνωσίας και των υποδομών, η δεύτερη με τη μορφή ενεργειακών επενδύσεων, για να επιτύχουν ένα μακροπρόθεσμο, συστημικό στόχο, την ανέλιξή τους σε υψηλότερο στάτους στη διεθνή ενεργειακή αρένα.

3.6 Ενέργεια και οξεία ισχύς

Η χρήση της οξείας ισχύος αποδίδεται κυρίως στα αυταρχικά ή απολυταρχικά καθεστώτα. Καθώς η οικονομία παγκοσμιοποιήθηκε, σταδιακά υποχώρησαν τα όποια παραπετάσματα μεταξύ των δημοκρατικών κρατών και εκείνων που διοικούνται με απολυταρχικούς όρους. Η αύξηση των διαδράσεων κυρίως λόγω της

παγκοσμιοποίησης έδωσε τη δυνατότητα σε φιλόδοξα απολυταρχικά καθεστώτα, όπως η Ρωσία και η Κίνα, να ασκήσουν επιρροή με τρόπους περισπασμού και χειραγώγησης τόσο στα άλλα κράτη όσο και στο διεθνές σύστημα προκειμένου να βελτιώσουν το διεθνές τους στάτους(C. Walker & Ludwig, 2018).

Εν πολλοίς, η οξεία ισχύς αναφέρεται σε εργαλεία που χρησιμοποιούνται κατά κόρον σε απολυταρχικά καθεστώτα όπως η λογοκρισία, η προπαγάνδα, η κατευθυνόμενη πληροφόρηση, ο αυστηρός κρατικός έλεγχος σχετικά με τη συμβατότητα των αποτελεσμάτων της ακαδημαϊκής έρευνας και των μέσων ενημέρωσης με τους εθνικούς στόχους, η ελεγχόμενη συμπεριφορά της διασποράς, ο έλεγχος των διάφορων ερευνητικών ιδρυμάτων ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ή ακόμα και η νόθευση των εκλογικών διαδικασιών(Singh, 2018). Η άσκηση της οξείας ισχύος προϋποθέτει τη χρήση τέτοιων εργαλείων στο εξωτερικό για ενίσχυση της επιρροής(C. Walker, 2018, σσ. 19–21).

Η σύνδεση της ενέργειας με την οξεία ισχύ είναι χαρακτηριστική στην περίπτωση των αδιαφανών δραστηριοτήτων του ιδιωτικού κινεζικού ενεργειακού κολοσσού CEFC China Energy στην Τσεχία(C. Walker, 2018, σελ. 12). Στο πλαίσιο της σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, το 2015 ο Τσέχος Πρόεδρος Zeman επισκέφθηκε την Κίνα όπου τον υποδέχθηκε ο Κινέζος Πρόεδρος Xi Jinping, συνοδευόμενος από τον επικεφαλής της εταιρείας Ye Jianming(Allen-Ebrahimian & Tamkin, 2018). Ο Jianming, που υποσχόταν επενδύσεις δισεκατομμυρίων στον ενεργειακό τομέα, τον ίδιο χρόνο εγκαταστάθηκε στην Πράγα προσλαμβάνοντας πρώην Τσέχους αξιωματούχους και λαμβάνοντας θέση στενού συμβούλου του Προέδρου Zeman(Barboza et al., 2018). Από το 2017 είχε αρχίσει να αποκαλύπτεται ο ρόλος του καθώς οι μυστικές υπηρεσίες της Τσεχίας είχαν υποψίες ότι η εταιρεία επηρέαζε ανώτατα κυβερνητικά στελέχη υπέρ των συμφερόντων της Κίνας, ενώ οι αμερικανικές υπηρεσίες ανέφεραν ότι και ο ίδιος σχετιζόταν με τις κινεζικές στρατιωτικές μυστικές υπηρεσίες(Kajinek, 2018).

Επίσης το 2017 συνελήφθη στις ΗΠΑ κυβερνητικός αξιωματούχος του Χονγκ Κονγκ, σχετιζόμενος με την εν λόγω εταιρεία, κατηγορούμενος για δωροδοκίες σε ηγέτες αφρικανικών χωρών προκειμένου να διευκολυνθούν οι δραστηριότητες της

εταιρείας στον ενεργειακό τομέα προς όφελος των κινεζικών συμφερόντων, ενώ ελέγχονταν παρόμοιες υποθέσεις σε χώρες όπως η Γεωργία, το Καζακστάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Τσαντ, τη Ρωσία, την Τσεχία(Zheng, 2017). Το 2019 καταδικάστηκε στις ΗΠΑ σε ζετή φυλάκιση δηλώνοντας θύμα της αυξανόμενης εχθρότητας μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας(Pierson, 2019).

Η Κίνα έχει ασκήσει οξεία ισχύ και σε άλλες χώρες όπως οι Νήσοι του Σολομώντα, η Μπουρκίνα Φάσο, το Ελ Σαλβαδόρ, ο Άγιος Δομήνικος, με την υπόσχεση μεγάλων επενδύσεων προκειμένου να αποσύρουν από μέρους τους την αναγνώριση της Ταϊβάν, ένα διαχρονικό εθνικό ζήτημα της Κίνας(Lyons, 2019). Στην ίδια την Ταϊβάν, επίσης, η Κίνα έχει εφαρμόσει οξεία ισχύ εμπλεκόμενη στρεβλωτικά στις εκλογές(Read, 2019).

Χρήση οξείας ισχύος αποδίδεται και στη Ρωσία με τη μορφή παρεμβάσεων και επιρροής είτε στα πολιτικά ζητήματα άλλων χωρών όπως οι εκλογές, είτε στις πολιτικές αποφάσεις. Η Ρωσία χρησιμοποιεί την οξεία ισχύ καθαρά για τους γεωπολιτικούς της στόχους, όπως το να αποτρέψει χώρες της Ευρασίας να αναπτύξουν σχέσεις με τις Ευρωπαϊκές χώρες και θεσμούς, το να στηρίξει κόμματα και υποψηφίους που θα μπορούσαν να ασκήσουν θετική πολιτική προς τα συμφέροντά της, είτε για να δημιουργήσει εγχώριες αναταραχές προκειμένου να απομειώσει πιέσεις εναντίον της(Gvosdev, 2019, σελ. 327).

Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι οι παρεμβάσεις της Ρωσίας δεν έχουν κάποια σχέση με την ανάπτυξη απολυταρχικών καθεστώτων ή την ανατροπή δημοκρατικών θεσμών. Αντιθέτως οι παρεμβάσεις της δείχνουν ότι είναι άμεσα συνδεδεμένες με τα συμφέροντά της κυρίως στον ενεργειακό τομέα καθώς χώρες όπως η Γεωργία, η Ουκρανία, η Πολωνία έχουν μπει στο στόχαστρο της οξείας ισχύος της λόγω της στάσης τους απέναντι στους ενεργειακούς στόχους της(Gvosdev, 2019, σσ. 330–332). Ένα επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της στάσης της απέναντι στην Τουρκία, καθώς το ενδιαφέρον της Ρωσίας για τους Κούρδους μειωνόταν κάθε φορά που η Τουρκία ευθυγραμμιζόταν με τις επιδιώξεις της όπως συνέβη μετά τη συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream(Aydintasbas, 2019). Αντίστοιχα δείγματα εντοπίζονται και σε χώρες των

Βαλκανίων όπως η Σερβία και η Βουλγαρία με εξαγορές εταιρειών τηλεπικοινωνιών και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων καθώς και άλλες μεγάλες επενδύσεις με σκοπό να παρεμποδιστεί η διαφοροποίηση των προμηθειών ενέργειας από τη Ρωσία(CSD, 2019, σελ. 2).

Η άσκηση της οξείας ισχύος είναι πολύπλοκη καθώς περιλαμβάνει στοιχεία όπως θεσμούς, ιδιωτικές εταιρείες, κυβερνητικούς αξιωματούχους, διασπορά ελεγχόμενων πληροφοριών, κατευθυνόμενες επενδύσεις, πολιτικές παρεμβάσεις, ευθυγραμμισμένα με την εξυπηρέτηση ενός κρατικού συμφέροντος. Πρόκειται για στοιχεία που αφορούν σε πολύ στοχευμένους πυλώνες εγχώριων δραστηριοτήτων τόσο από το κράτος που την ασκεί όσο και από το κράτος που είναι ο στόχος επιρροής, σε μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ εγχώριου και διεθνούς περιβάλλοντος. Τα στοιχεία αυτά δεν γίνεται να αναδειχθούν αν δεν ανοιχτεί το «μαύρο κουτί» του κράτους, λειτουργία που υπηρετεί ο νεοκλασικός ρεαλισμός και γι' αυτό έχει περίοπτη θέση μεταξύ των εκφάνσεων του ρεαλισμού του Αποθετηρίου της προσέγγισής μας(Oswell, 2013, σσ. 34–38).

3.8 Ενέργεια και ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη

Οι Goldthau και Sitter, προσπαθώντας να ερευνήσουν εκφάνσεις της ισχύος μεταξύ της ήπιας και της σκληρής ισχύος, πρότειναν τον όρο «ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη» (soft power with a hard edge) ενθουλακώνοντας εντός του έννοιες όπως η παθητική σκληρή ισχύς (passive hard power) και η υπό όρους ήπια ισχύς (conditional soft power)(Goldthau & Sitter, 2015, σσ. 948–949).

Με τις δύο υποδιαιρέσεις προσπαθούν να περιγράψουν έναν δρώντα που διαθέτει σκληρή ισχύ την οποία δεν προβάλλει σκόπιμα εναντίον κάποιου συγκεκριμένου στόχου, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να λειτουργήσει ως ήπια ισχύς για να υπηρετήσει έναν σκοπό.

Όπως γίνεται αντιληπτό κρίσιμης σημασίας σε αυτή την περίπτωση είναι η πηγή αυτής της ισχύος, δηλαδή ποιος παράγοντας μπορεί ταυτοχρόνως να έχει όχι απλώς τη διπλή υπόσταση μεταξύ ήπιας και σκληρής ισχύος, αλλά να μπορεί να υφίσταται

και στο φάσμα του μεσοδιαστήματός τους αν θεωρήσουμε ότι αποτελούν δύο άκρα. Ως τέτοιους παράγοντες οι ίδιοι οι εμπνευστές του όρου αναγνωρίζουν την ενέργεια και συγκεκριμένα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, την αγορά και το πλαίσιο κανονισμών της ΕΕ(Goldthau & Sitter, 2015, σσ. 950–952).

Ωστόσο, αυτή είναι η μια όψη. Η άλλη όψη, η αντίστροφη, δηλαδή πηγαινόντας από την ήπια προς την σκληρή, είναι πως ο δρών που ασκεί αυτή τη μορφή ισχύος αλλά και εκείνος που τη δέχεται, αντιλαμβάνονται αμφότεροι ότι δυνητικά μπορεί να διαμορφώσει ένα καθεστώς εξαναγκασμού, μια συνθήκη που οδηγεί σε μια και μόνο επιλογή. Είναι μια μορφή ισχύος που δεν υποχρεώνει κάποιον να κάνει κάτι από την αρχή αλλά αν χρειαστεί δύναται να το πράξει. Με άλλα λόγια η ήπια ισχύς καθιστά κάτι ελκυστικό, η σκληρή ισχύς το επιβάλλει ως τέτοιο εκ των προτέρων, η ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη ξεκινά να το προβάλλει ως ελκυστικό αλλά με τρόπο που σταδιακά το να θεωρηθεί ελκυστικό είναι μονόδρομος.

Μια τέτοια λογική δεν έχει μόνο θετική προβολή, μπορεί να προκαλεί και φόβο ή απειλή στοιχεία που τελικά είναι η αιχμηρή της άκρη.

Το 2017, στους Financial Times και σε σχέση με την Κίνα αυτό το είδος της ισχύος συσχετίστηκε μεταφορικά πολύ επιτυχημένα με το συμπαθές είδος αρκούδας – σήμα κατατεθέν της Κίνας – το πάντα. Το πάντα είναι ένα ζώο που παγκοσμίως προκαλεί θαυμασμό και συναισθήματα λατρείας, δεν είναι επιθετικό, αλλά αν χρειαστεί γίνεται εξαιρετικά επικίνδυνο και φονικό. Στο ίδιο άρθρο στην Κίνα αποδίδεται η πρακτική της «διπλωματίας του πάντα»(FT Editorial, 2017).

Χαρακτηριστικά τέτοια δείγματα έχουν παρουσιαστεί μεταξύ άλλων στις σχέσεις ήπιας ισχύος που προσπαθεί να αναπτύξει η Κίνα με χώρες όπως η Αυστραλία και η Νότια Κορέα. Αυτές οι σχέσεις έχουν ξεκινήσει με στόχο να αναπτυχθεί αμοιβαίο συμφέρον και εμπιστοσύνη, αλλά έχουν καταλήξει σε σχέσεις εκφοβισμού λόγω των πρακτικών που συνήθως ακολουθεί η Κίνα(FT Editorial, 2017). Το ίδιο συμβαίνει και με τις σχέσεις που προσπαθεί να αναπτύξει και στη Νότια Σινική Θάλασσα, μέσω της πρωτοβουλίας «Μια Ζώνη, Ένας Δρόμος» (Belt and Road Initiative -BRI), με χώρες όπως η Ινδονησία και οι Φιλιππίνες, προβάλλοντας όμως παράλληλα και μια συνεχώς

αυξανόμενη σκληρή ισχύ με την παρουσία του Στόλου της. Οι χώρες της περιοχής αναμένουν να ξεκαθαριστεί κατά πόσο οι προσπάθειες της Κίνας είναι αγαθές και βασίζονται σε πρακτικές σύνεσης(Bouvin, 2019).

Στη λογική της ήπιας ισχύος με αιχμηρή άκρη φαίνεται να κινείται και η Αυστραλία στην περιοχή Ασίας – Ειρηνικού, προσπαθώντας να διεκδικήσει το στάτους και το ρόλο ενός διεθνούς βεληνεκούς παίχτη. Σε αυτή την περίπτωση η Αυστραλία προσπαθεί να αυξήσει τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους ώστε μέσω της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης του δικτύου ABC να ενισχύσει καθοριστικά την επιρροή της εξυπηρετώντας τα εθνικά της συμφέροντα(Dobell, 2018).

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα όμως είναι η ΕΕ. Από τη μια πλευρά έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις ως προς το αν πράγματι η ΕΕ μπορεί να ασκήσει αυτού του είδους την ισχύ, παρότι επισήμως την επικαλείται, καθώς της λείπουν στοιχεία παραδοσιακής σκληρής ισχύος(Nielsen, 2013, σελ. 724,737). Από την άλλη, στον τομέα της ενέργειας και συγκεκριμένα στο φυσικό αέριο, η ΕΕ χρησιμοποιεί αυτή την ισχύ με άξονα τις προμήθειες αερίου προκειμένου να αντιμετωπίσει την Gazprom την οποία θεωρεί εργαλείο των συμφερόντων της Ρωσίας(Austvik, 2016, σελ. 17). Ως επιτυχία της ισχύος αυτής, από πλευράς διαφοροποίησης πηγών για την ΕΕ, θεωρείται η αποδέσμευση των αγωγών από την αποκλειστική τους χρήση από τη Gazprom και η άδεια για πρόσβαση τρίτων, καθώς και η σταδιακή συμμόρφωση της εταιρείας με τους κανονισμούς της ΕΕ(Overland, 2017, σσ. 125–126).

Ταυτόχρονα όμως αναδεικνύεται και η προσαρμοστικότητα των κρατών καθώς και η δυνατότητα που έχουν, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν τους πόρους και τη βούληση να το πράξουν, ώστε να αξιοποιούν αυτή την ισχύ προς όφελός τους και να την εφαρμόζουν κατ' επιλογήν. Όπως πολύ εύστοχα διακρίνει ο Στεργίου, η Ρωσία μεταβάλλοντας την τακτική της, τείνει να αξιοποιεί τους κανονισμούς της ΕΕ προς όφελός της, αφενός για να μεγαλώσει το μερίδιο αγοράς που κατέχει εντός της ΕΕ, και αφετέρου να απομειώσει την αποτελεσματικότητα του ίδιου της του εργαλείου χρησιμοποιώντας το εκείνη(Stergiou, 2018b, σελ. 224).

Η ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη καταδεικνύει τη δυναμική των πολιτικών των κρατών επί της ισχύος υπό την έννοια ότι δημιουργείται ένα επιλογικό πλαίσιο άσκησης της με δυνατότητες που μπορούν να αξιοποιούνται κατά περίπτωση, κατά τη διάρκεια των όποιων αλληλεπιδράσεων και διαδράσεων καθώς και σύμφωνα με αναπροσαρμογές που μπορούν να οφείλονται είτε στο εσωτερικό, είτε στο εξωτερικό περιβάλλον των κρατών. Αυτές οι δυναμικές επιλογές, είναι σημαντικό ότι μπορούν να εφαρμόζονται επί του ίδιου παράγοντα της ισχύος και να ακολουθούν συνεπώς τις αλλαγές και προσαρμογές στις αποφάσεις των κρατών.

3.7 Ενέργεια και κανονιστική ισχύς

Ο όρος «κανονιστική ισχύς» (normative power) αποδίδεται στον Manners ο οποίος το 2002 τη συνέδεσε με την Ευρωπαϊκή Ένωση θέλοντας να περιγράψει την ικανότητα ενός δρώντος ώστε να διαμορφώσει την αντίληψη των άλλων για την κατάλληλη συμπεριφορά σύμφωνα με τις δικές του αντιλήψεις και τους δικούς του κανόνες (Diez, 2005, σελ. 615).

Αν και η ΕΕ δεν αποτελεί αυτόνομο κρατικό δρώντα, η σχολή σκέψης του ρεαλισμού την αντιμετωπίζει ως μια κοινότητα κοινών αρχών, αξιών και κανόνων μέσω της οποίας τα κράτη-μέλη προωθούν τα εθνικά τους συμφέροντα ή ενισχύουν τη θέση τους σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο (Ginsberg, 1999, σελ. 433). Στην παρούσα διατριβή την αντιμετωπίζουμε ως έναν μεγάλο εισαγωγέα πετρελαίου και φυσικού αερίου, έναν ελκυστικό αγοραστή για τους εξαγωγείς, που προσπαθεί να μην είναι εξαρτημένος από έναν προμηθευτή δημιουργώντας θεσμικά αναχώματα για να προστατεύσει τα μέλη του όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ένωση και η ενοποιημένη εσωτερική αγορά ενέργειας, χωρίς όμως να αγνοούμε τις πολιτικές των κρατών-μελών της (Szulecki et al., 2016a, σελ. 549).

Άλλωστε ο Diez έχει αποδώσει ικανότητες άσκησης κανονιστικής ισχύος και στις ΗΠΑ ιδιαίτερα μετά το τέλος του Πρώτου και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου οπότε και προσπάθησε να αναμεταδώσει το δικό της πλαίσιο αρχών και αξιών στο λεγόμενο Δυτικό Κόσμο (Diez, 2005, σσ. 620–622).

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι η μελέτη επί του όρου της κανονιστικής ισχύος συνδουλίστηκε από τις επιδιώξεις της Ρωσίας και της Κίνας να αποτελέσουν ισότιμους παίχτες ως μεγάλες δυνάμεις (Deng, 2007, σσ. 865–866), τις εμπορικές διαμάχες μεταξύ ΗΠΑ, Κίνας και ΕΕ (Zimmermann, 2007, σσ. 818–824), και κυρίως από τις προσπάθειες της ΕΕ να μειώσει την τεράστια εξάρτησή της από τις εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου από τη Ρωσία (Baran, 2007, σσ. 132–135), θέμα που αποτελεί και τη βασική συσχέτιση της ενέργειας με την κανονιστική ισχύ.

Μια από τις εφαρμογές κανονιστικής ισχύος από πλευράς ΕΕ, με άμεση συσχέτιση με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, είναι η προσέγγισή της στην περιοχή του Νοτίου Καυκάσου και συγκεκριμένα στην Αρμενία, τη Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν, χώρες που είναι ζωτικής στρατηγικής σημασίας για τη μεταφορά υδρογονανθράκων (Romaniuk, 2015, σελ. 126). Με κύριους άξονες τις διαπραγματεύσεις για το κανονιστικό πλαίσιο για την έκδοση βίζας, την ανάπτυξη ελεύθερου εμπορίου και την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στις διοικητικές δομές, η ΕΕ προσπαθεί να αποκτήσει ισχυρή επιρροή στην περιοχή έχοντας σημειώσει σημαντική πρόοδο (Aliieva et al., 2017, σσ. 5–8). Καθώς η περιοχή συνορεύει με την Τουρκία, το Ιράν και τη Ρωσία και παράλληλα αποτελεί μια λωρίδα που ενώνει την Κασπία με τη Μαύρη Θάλασσα δημιουργώντας μια οδό για τη διακίνηση ενεργειακών πόρων προς τη Μεσόγειο, αποτελεί πεδίο έντονου ενδιαφέροντος και για τις ΗΠΑ και για την Κίνα. Παρά τις πολύ έντονες προσπάθειες της Ρωσίας να κρατήσει τις τρεις χώρες υπό την αυστηρά αποκλειστική επιρροή της ως πρώην χώρες της ΕΣΣΔ, όπως σημειώνει ο De Wall από το 2019 η περιοχή έπαψε να αποτελεί γειτονιά μόνο δική της (De Waal, 2018). Μεγάλο μερίδιο για αυτή την εξέλιξη ανήκει στην κανονιστική ισχύ της ΕΕ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι αλληλεπιδράσεις δεν συνεχίζονται με όλους τους δρώντες να προτάσσουν τις δικές του προτεραιότητες στην περιοχή. Το ίδιο ισχύει και για κάθε ένα από τα τρία κράτη που διεκδικεί τα δικά του συμφέροντα.

Πιο χαρακτηριστική όμως είναι η προσπάθεια της ΕΕ να δημιουργήσει την Ενεργειακή Ένωση ως μετεξέλιξη και συνέχεια των οδηγιών για το φυσικό αέριο 2009/73/EC (με τις προσθήκες του 2019 για ρύθμιση και των αγωγών από και προς τρίτες χώρες) και του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου (Hancher & Marhold, 2019, σσ. 2–6). Σε αυτή την

περίπτωση η ενέργεια – από την πλευρά της ζήτησης του αγοραστή – είναι ευθέως ο μίαντας άσκησης κανονιστικής ισχύος και όχι άλλοι παράπλευροι μοχλοί προβολής ελκυστικότητας της ΕΕ όπως προηγουμένως. Με αυτές τις κινήσεις η ΕΕ δημιουργεί και προβάλλει προς τις χώρες-εξαγωγείς ένα πλαίσιο διαμορφωμένο με τους δικούς της όρους προκειμένου η ίδια να σταθεροποιήσει και να διαφοροποιήσει τις προμήθειές της, θέτοντας εκείνη τις προϋποθέσεις για όσους προμηθευτές επιθυμούν να συναλλάσσονται μαζί της (Escribano & Valdés, 2017, σελ. 694). Βασικός στόχος αυτών των ενεργειών είναι η απαγκίστρωσή της από τη σχεδόν μονοπωλιακή παρουσία της Ρωσίας ως προμηθευτή πετρελαίου και φυσικού αερίου μέσω του εκτεταμένου δικτύου αγωγών της, προκειμένου να μειώσει την εξάρτησή της (Siddi, 2018b, σσ. 3–10).

Δεν εξετάζουμε σε αυτό το σημείο την αποτελεσματικότητα της κανονιστικής ισχύος κατά περίπτωση, αλλά δείχνουμε το πως ασκείται με άξονα την ενέργεια. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι εδώ έχουμε αλληλεπιδράσεις που εμφανίζουν ταυτόχρονα συντονισμένα και συγκρουόμενα συμφέροντα. Το Αποθετήριο ρεαλισμού της προσέγγισης που προτείνουμε λειτουργεί σε δύο επίπεδα αποδεικνύοντας την πληρότητά του.

Όχι μόνο ιχνηλατεί τη διελκυστίδα μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ για την άσκηση ισχύος (ακόμα και σε διαφορετικές μορφές) σε ένα ευρύτερο πλαίσιο διεθνών ανταγωνισμών, έχοντας τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει την ΕΕ ως ενιαίο δρώντα (Shiryayevskaya & Khrennikova, 2019). Αλλά δίνει και εξηγήσεις για ποιο λόγο η άσκηση κανονιστικής ισχύος από την ΕΕ παρουσιάζει αστοχίες. Ο λόγος δεν είναι άλλος από τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα των κρατών-μελών της και η αυστηρή προτεραιότητα που τίθεται για την εξασφάλισή τους από το κάθε κράτος χωριστά, οπτική που αποτελεί προνομιακό χώρο για τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού (Fischer, 2016).

Η δε συνολική δυναμική της προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού που προτείνουμε, δύναται να αναλύσει και να εξηγήσει ταυτόχρονα και το γιατί τα κράτη-μέλη της ΕΕ συνενεργούν προς μια Ενεργειακή Ένωση για την ασφάλειά τους, και γιατί ταυτόχρονα επιδιώκουν μεμονωμένα τη διατήρηση ή την αύξηση της ισχύος

τους σύμφωνα με τους δικούς τους εθνικούς σχεδιασμούς και τις εθνικές προτεραιότητές τους όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Διευκρινίζεται ότι στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται στην αγγλική γλώσσα αλλά με την ίδια μετάφραση στα ελληνικά ο όρος «regulatory power». Έχει χρησιμοποιηθεί από μελετητές για να περιγράψει ανάλογης λογικής αλληλεπιδράσεις στον ευρύτερο τομέα των αγορών υπό το πρίσμα της ΔΠΟ (Newman & Posner, 2011). Κυρίαρχα όμως ο όρος «regulatory» είναι φορτισμένος νομοτεχνικά σε επίπεδο θεσμικών κανονιστικών αρχών με νομικές διαστάσεις που εκφεύγουν του πεδίου της διεθνούς πολιτικής (Alexander, 1988). Με οικονομοτεχνικά εργαλεία και σε μια ευρύτερη θεώρηση για τη λειτουργία των αγορών υπάρχει και η ισχύς της αγοράς (market power) που επίσης έχει αποδοθεί στην ΕΕ λόγω της θεσμικής της ικανότητας να διατυπώνει και να επιβάλλει κανονισμούς. Αναφέρεται όμως σε εμποροοικονομικές αλληλεπιδράσεις που είναι περισσότερο εστιασμένες στη συμπεριφορά της αγοράς παρά του κράτους ως βασικό στοιχείο μελέτης (Damro, 2012a).

3.9 Ενέργεια και δομική ισχύς

Οι Barnett και Duvall προτείνοντας μια συνολική ταξινόμια της ισχύος κατέληξαν σε τέσσερις εκδοχές : i) εξαναγκαστική ισχύς (compulsory power), ii) θεσμική ισχύς (institutional power), iii) δυναμική ισχύς (productive power) και iv) δομική ισχύς (structural power) (Barnett & Duvall, 2005, σελ. 48). Οι δύο πρώτες εκδοχές αποτελούν σε γενικές γραμμές πιο θεωρητικές ή πιο ακαθόριστες οπτικές των υποπεριπτώσεων που έχουμε ήδη αναλύσει, με τη δεύτερη να επικεντρώνεται στην ισχύ που ασκείται μέσω θεσμών ή συλλογικών οργάνων. Καθώς η ανάλυση Barnett και Duvall επιχειρεί ταυτόχρονα να ερμηνεύσει και να εξηγήσει και τη λογική των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των δρώντων και την έννοια της ισχύος εκφεύγει της δικής μας οπτικής (Barnett & Duvall, 2005, σσ. 45–47). Οι αλληλεπιδράσεις για την παρούσα διατριβή αναλύονται μέσα από το Αποθετήριο του ρεαλισμού.

Η εκδοχή της δυναμικής ισχύος κατά Barnett και Duvall θεωρούμε ότι καλύπτεται ως έννοια από τα δύο είδη που ακολουθούν. Ωστόσο, η έννοια της δομικής ισχύος

συμπεριλαμβάνεται αυτόνομα στην ευρύτερη προσέγγισή μας καθώς αποτελεί προσαγωγό αντικείμενο του νεορεαλισμού : «η δομική ισχύς αφορά στις δομές, ακριβέστερα στις συνιστώσες των σχέσεων των δομικών θέσεων που καθορίζουν τι είδος κοινωνικά όντα είναι οι δρώντες» (μτφ. του συγγραφέα)(Barnett & Duvall, 2005, σελ. 52). Πράγματι αυτή η οπτική ομοιάζει με τη βασική θέση του νεορεαλισμού που υποστηρίζει ότι ο βασικός διαμορφωτής της συμπεριφοράς του κράτους είναι η δομή του διεθνούς συστήματος(Tarzi, 2004, σελ. 128).

Η δομή ορίζεται ως ένα δίκτυο αλληλεπιδράσεων και σχέσεων μεταξύ των δρώντων, το οποίο αποτελείται από τα αγαθά και τα ίδιο-χαρακτηριστικά τους καθώς και από τις ανάγκες των δρώντων(Pustovitonskij & Kremer, 2012, σελ. 70). Η Strange περιγράφει τέσσερις συνιστώσες που δημιουργούν τις αντίστοιχες δομές η κάθε μια. Την ασφάλεια, την παραγωγή, τα οικονομικά και τη γνώση(Haggart, 2017, σελ. 166). Από αυτή την αφετηρία ο μεν Νεορεαλισμός δίνει περισσότερη έμφαση στην ασφάλεια, τα δε χρηματοοικονομικά άνοιξαν ένα ολόκληρο νέο πεδίο μελέτης, κινούμενο πέρα από την παραδοσιακή μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, αυτό τη Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.

Σύμφωνα με αυτή την περιγραφή, δομική ισχύς για ένα κράτος είναι αφενός το να διαθέτει σημαντικές δυνατότητες σε σχέσεις με αυτές τις κύριες συνιστώσες και αφετέρου το να μπορεί να ασκήσει εξουσία και έλεγχο επί των δομών που δημιουργούν(Pustovitonskij & Kremer, 2012, σελ. 68).

Οι Pustovitonskij και Kremer επιχείρησαν να επεκτείνουν τη δομική ισχύ πέρα από τις τέσσερις συνιστώσες της Strange, θεωρώντας πως οποιοσδήποτε πόρος ή αγαθό μπορεί να δημιουργεί μια δομή από τη στιγμή που υπάρχει ζήτηση για αυτό. Εισηγάγαν δύο νέες παραμέτρους προκειμένου να ορίσουν την ισχύ, τη σπανιότητα του πόρου ή αγαθού και τη σπουδαιότητά του για να ικανοποιήσει μια ανάγκη(Pustovitonskij & Kremer, 2012, σσ. 71–73). Με αυτό τον τρόπο δημιούργησαν μια λογική ισχύος που αποδίδεται και στα δύο μέρη, και σε αυτόν που προσφέρει και σε αυτόν που ζητά, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια δομή, με άξονα όμως αυτό καθαυτό τον πόρο ή το αγαθό. Προσθέτοντας την ποιοτική αξιολόγηση επί του πόρου ή του αγαθού έβαλαν μια ακόμα παράμετρο ισχύος που όμως ουσιαστικά αποτελεί

και τον τρόπο με τον οποίο ένας δρων μπορεί να επηρεάσει την ίδια τη δομή(Pustovitovskij & Kremer, 2012, σελ. 73). Συνεπώς, δεν είναι μόνο η μη αφθονία ενός πόρου ή αγαθού που το καθιστά ικανό να δημιουργήσει δομή, αλλά και η ποιότητά του που προφανώς μπορεί να επηρεάζεται από παράγοντες που δεν είναι εγγενή συστατικά του πόρου ή του αγαθού, όπως για παράδειγμα η τεχνολογία, η ευρεσιτεχνία, μια καλύτερη παραγωγική μέθοδος. Κάπου εδώ όμως αρχίζουν τα προβλήματα για το δομικό ρεαλισμό ή νεορεαλισμό, καθώς το ενδιαφέρον μετακινείται από το σύστημα στις ικανότητες του δρώντα και τους τρόπους που μπορεί να το επηρεάσει αναδεικνύοντας τα όρια της μεμονωμένης μελέτης των αλληλεπιδράσεων και της συμπεριφοράς των κρατών από αυτόν και μόνο τον ερευνητικό φακό.

Ωστόσο δεν είναι τυχαίο ότι ο τομέας της ενέργειας και συγκεκριμένα το πετρέλαιο ήταν το μέσο για να στηρίξουν την περιγραφή της δομικής ισχύος οι Pustovitovskij και Kremer, επεκτείνοντας και συμπεριλαμβάνοντας τη σπουδή της Strange. Το πετρέλαιο είναι ένας πόρος που δεν βρίσκεται σε αφθονία και παρουσιάζει ποικιλίες (light, heavy, sour, sweet) οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό της τιμής, της ποιότητας, της ευκολίας επεξεργασίας, της απόδοσης(Fattouh, 2010, σσ. 335–336).

Κατά την προσέγγισή τους για το πως η δομή καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών αναφέρουν την τακτική της Βόρειας Κορέας να μειώνει τις ανάγκες της ώστε να μην είναι ευάλωτη σε αγαθά που προέρχονται από άλλες χώρες και τη δημιουργία του ΟΠΕΚ ώστε οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες να βελτιώσουν τη θέση τους στη διεθνή αγορά πετρελαίου(Pustovitovskij & Kremer, 2012, σσ. 73–74).

Την ενέργεια ως παράγοντα δομικής ισχύος χρησιμοποιεί και ο Πρόεδρος για να δείξει τη χρήση της τόσο από την πλευρά της Ρωσίας όσο και της ΕΕ. Για τη μεν πρώτη οι μεγάλες πηγές της φυσικού αερίου και οι αγωγοί της λειτούργησαν ώστε να δημιουργηθεί μια δομή εξάρτησης και επιρροής προς τα γειτονικά της κράτη, ενώ οι διμερείς διαπραγματεύσεις της για δημιουργία νέων υποδομών μεταφοράς με κράτη της Ευρώπης στόχευαν στο να επεκτείνει την ισχύ της(Proedrou, 2018a, σσ. 79–80). Για τη δεύτερη, η δομική ισχύς της από την πλευρά του αγοραστή εδραιώνεται από

τη δυνατότητά της μέσω των κανονισμών και των πολιτικών της να εξασθενήσει τη θέση της ρωσικής Gazprom στην αγορά της, αξιοποιώντας τη δομή του συστήματος που διαμορφώνει το φυσικό αέριο(Proedrou, 2018a, σελ. 84).

Με το ίδιο πρίσμα της δομικής ισχύος και της διεθνούς δομής που δημιουργεί ο τομέας της ενέργειας, εν προκειμένω το πετρέλαιο, έχει αναλυθεί και η προσπάθεια των ΗΠΑ να διαφοροποιήσουν τις παγκόσμιες προμήθειες πετρελαίου από τους χώρους της Μέσης Ανατολής και της λεκάνης της Κασπίας, βάζοντας στο παιχνίδι τις χώρες της Δυτικής Αφρικής όπως η Νιγηρία, η Αγκόλα, το Τσαντ, το Καμερούν και άλλες(Raphael & Stokes, 2011, σσ. 914–915). Αν και αυτές οι ενέργειες των ΗΠΑ αποδίδονται στην πρόθεσή της να διαφυλάξει τη διεθνή ενεργειακή ασφάλεια, όπως παραδέχονται και οι συγγραφείς σαφής προϋπόθεση και εγγύηση είναι η διατήρηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ στην εξέλιξη της πορείας της ευρύτερης παγκοσμιοποίησης(Raphael & Stokes, 2011, σελ. 921). Όμως, ακριβώς αυτό το ρόλο διεκδικούν να μοιραστούν ή τουλάχιστον εποφθαλμιούν λιγότερο ή περισσότερο και άλλες χώρες όπως η Ρωσία, η Κίνα ή ακόμα και η ΕΕ αν τη θεωρήσουμε ενιαίο δρώντα εντός της διεθνούς αρένας.

3.10 Ενέργεια και νοησιακή ισχύς

Ο όρος νοησιακή ισχύς (*nominal power*) προέρχεται από το μεταθετικιστικό Παράδειγμα έρευνας που βρίσκεται εκτός από την εμβέλεια της παρούσας εργασίας, ωστόσο αναδεικνύει μια ενδιαφέρουσα διάσταση για την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική. Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, ένας παράγοντας ισχύος υφίσταται όταν οι δρώντες τον αντιλαμβάνονται ως τέτοιο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είχε την αντίστοιχη υπόσταση προηγουμένως(Forst, 2015, σελ. 126). Η ισχύς εν ολίγοις δεν αντιμετωπίζεται ως φαινόμενο που αναλύεται υπό τις αλληλεπιδράσεις που δημιουργούνται μεταξύ των δρώντων, αλλά ως κάτι αδιάλειπτα υφιστάμενο που αποκτά υπόσταση και βαρύτητα σύμφωνα με την αντίληψη αυτών που το εξασκούν και εκείνων που το αποδέχονται ως ισχύ.

Σε αυτή τη λογική ο Morriss καθορίζει ένα τριμερές πλαίσιο ως προϋπόθεση για να γίνεται κάτι αποδεκτό ως ισχύς. Αυτό το πλαίσιο συγκροτείται i) από την ικανότητα του υπό εξέταση παράγοντα να επιφέρει εκβάσεις στις σχέσεις δύο ή περισσότερων μερών, ii) από το ηθικό σκέλος που συμπίπτει με την πρόθεση να χρησιμοποιηθεί κάτι ως ισχύς και iii) από την αιτιολόγηση και την συλλογιστική που χρησιμοποιείται και γίνεται ευρέως αποδεκτή (Guzzini, 2005, σελ. 509).

Αν και η σπουδή αυτή αντιπαρατίθεται στη ρεαλιστική σχολή σκέψης υπό τη σκέπη του λεγόμενου κριτικού ρεαλισμού (Kurki, 2007), κάθε μια από τις παραπάνω προϋποθέσεις απαντάται ουσιαστικά στη συνολική προσέγγιση που προτείνουμε μέσω της ώσμωσης που συμβαίνει στο Αποθετήριο Ρεαλισμού. Αυτό είναι ακόμα ένα στοιχείο που αναδεικνύει τη χρησιμότητά του και την έγκυρη λειτουργία του σχετικά με το αφηγηριακό ερώτημα του Guzzini για την παρούσα διατριβή περί των μακροχρόνιων διλημάτων του ρεαλισμού. Οι αλληλεπιδράσεις που προκαλεί η προβολή ισχύος, η άσκηση επιρροής και οι συστημικές πιέσεις εξετάζονται λιγότερο ή περισσότερο σε όλες τις εκφάνσεις του ρεαλισμού. Το σκέλος των προθέσεων και της ηθικής ξεκαθαρίζεται, ενδεχομένως απαισιόδοξα, στον κλασικό ρεαλισμό. Η συνιστώσα της αντίληψης ως εργαλείο αιτιολογικής και συλλογιστικής προσέγγισης είναι μέρος του νεοκλασικού ρεαλισμού.

Η σημαντική διάσταση που θέτει ο Lukes στη νοησιακή ισχύ είναι η σύνδεση με το στάτους του φορέα της. Ένας παράγοντας ενισχύει το φορέα του δηλαδή ανάλογα και με το στάτους που έχει εντός ενός πεδίου αλληλεπιδράσεων (Lukes, 2018, σελ. 6). Οι δρώντες αποδέχονται την ισχύ ενός άλλου, εδρασμένη στην ενέργεια εν προκειμένω, εφόσον οι υποδομές, οι δυνατότητες, οι ικανότητες, οι επιδιώξεις του δικαιολογούν το να τον αντιλαμβάνονται ως φορέα αυτής της ισχύος. Προφανώς για να λάβει χώρα ένας ποδοσφαιρικός αγώνας απαιτείται η ύπαρξη μιας μπάλας ποδοσφαίρου. Στον αγώνα μπορεί να λάβουν μέρος μια κορυφαία παγκοσμίως ομάδα εναντίον μιας μικρομεσαίας δυναμικότητας ομάδας. Το γεγονός ότι παίζουν με την ίδια μπάλα δεν σημαίνει ότι η δεύτερη έγινε όμοια με την πρώτη, ούτε ότι μπορεί να προβάλλει επιτυχώς ένα τέτοιο ισχυρισμό σε τρίτους.

Αυτό το στοιχείο δικαιολογεί στην προσέγγιση που προτείνουμε τη συνύπαρξη και τη συμπληρωματικότητα μεταξύ του διεθνούς στάτους μιας χώρας, όπως το αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο με τη διαβάθμιση μικρές, μεσαίες, μεγάλες δυνάμεις κοκ, με το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» που παρουσιάζουμε σε επόμενο κεφάλαιο. Παρεμπιπτόντως, αυτή η διάσταση είναι και μια εξήγηση στο γιατί όλες οι χώρες που είναι πλούσιες σε ενεργειακούς πόρους, σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, δεν παρουσιάζουν παρόμοιες συμπεριφορές διεκδικώντας μεγαλύτερο ρόλο ή διεθνές στάτους από αυτό που ήδη κατέχουν.

Η ενέργεια ως νοησιακή ισχύς έχει αναλυθεί σε πλήθος ερευνών. Ενδεικτικά ο Szeman επικεντρώνεται στους κινδύνους που προκύπτουν για τα κράτη από την εξάρτησή τους από το πετρέλαιο, αναγνωρίζοντας ωστόσο τον κρίσιμο τρέχοντα ρόλο που παίζει για τη συγκρότηση της κρατικής ισχύος(Szeman, 2019, σσ. 139–140). Σε ανάλογο μήκος κύματος η Ehrman υποστηρίζει ότι η διεθνής μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα σε άλλα είδη «καθαρής» ενέργειας προϋποθέτει την εκ βάθρων συνολική αλλαγή της τρέχουσας αντίληψης που υφίσταται για την αναγκαιότητά τους και τη σύνδεσή τους με την ανάπτυξη και την ευημερία των κρατών, χαρακτηριστικά που συνδέονται με το διεθνές στάτους μιας χώρας(Ehrman, 2019b).

3.11 Ενέργεια και πρωτεϊκή ισχύς

Πρόκειται για έναν πολύ πρόσφατο όρο σχετικά με την ισχύ στις μελέτη των Διεθνών Σχέσεων. Εδράζεται στη θεώρηση ότι η διεθνής πολιτική εμφορείται πλέον από πολλές αβεβαιότητες και ότι οι εκβάσεις κάθε πράξης δεν δύναται να προβλεφθούν ρητά παρά μόνο μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις για ενδεχόμενα και πιθανότητες(Ikenberry, 2019, σελ. 195). Συνεπώς, δημιουργείται ένα περιβάλλον ενδεχομενικότητας εντός του οποίου οι αποφάσεις που λαμβάνονται μπορούν να έχουν αβέβαιο αποτέλεσμα και να είναι δυναμικές ως προς πιθανές μεταβολές των συνθηκών εντός των οποίων έχουν ληφθεί.

Σύμφωνα με τον Katzenstein και τη Seybert οι δρώντες αντιδρούν στις μεταβολές που επιφέρει η αβεβαιότητα και η πρωτεϊκή ισχύς (protean power) αναφέρεται κυρίως

στην επιδεξιότητά τους να τη διαχειριστούν(Katzenstein & Seybert, 2018, σελ. 80). Δυνατότητες που επιτρέπουν στους δρώντες να κινηθούν με τέτοιο τρόπο, να αυτοσχεδιάσουν και να καινοτομήσουν δημιουργώντας έτσι νέες επιλογές προκειμένου να απαντήσουν σε προκλήσεις ή να μετριάσουν τις επιπτώσεις τους, αποτελούν δυναμικά συστατικά στοιχεία της πρωτεύουσας ισχύος(Katzenstein & Seybert, 2018, σελ. 90).

Γίνεται αντιληπτό ότι η πρωτεύουσα ισχύς συνδέεται άμεσα με τις έννοιες των ιδεών και των αντιλήψεων έτσι όπως αυτές ξεδιπλώνονται σε κάθε δεδομένη κοσμοθεωρία. Αυτή ακριβώς η διαπίστωση συμπίπτει με τις αναλύσεις του Morgenthau και δικαιολογεί καθοριστικά τη συμπερίληψη του κλασσικού ρεαλισμού στην προσέγγισή μας μέσω του Αποθετηρίου, η οποία και νομιμοποιεί το να τις αντιμετωπίζουμε ως παραμέτρους που περιλαμβάνονται στις αποφάσεις των κρατών(Williams, 2004, σσ. 644–645).

Η ενέργεια και κυρίως οι υδρογονάνθρακες ως δυνατότητες πρωτεύουσας ισχύος έχουν εκτενώς αναλυθεί από τον Abdelal με επίκεντρο τις επιπτώσεις της ανάπτυξης της σχιστολιθικής εξόρυξης από τις ΗΠΑ στις τιμές του πετρελαίου και της μετάβαση της ΕΕ στην προμήθεια LNG συμπεριλαμβανομένων των αντιδράσεων του βασικού παρόχου φυσικού αερίου μέσω αγωγών, της Ρωσίας(Abdelal, 2018).

3.12 Συμφωνική ορχήστρα ή το κάθε όργανο μόνο του;

Από όσα αναλύθηκαν μέχρι στιγμής καθίσταται αναμφίβολο ότι η ενέργεια, εν προκειμένω το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, συνιστά μια αρχιτεκτονική αλληλεπιδράσεων, σχέσεων και διαδράσεων μεταξύ των κρατών, λειτουργώντας παράλληλα και ως παράγοντας ισχύος.

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε αυτή η ισχύς είναι συμβατή με σχεδόν όλες τις μορφές ισχύος που εντοπίσαμε στη διεθνή βιβλιογραφία και παρουσιάζει ορισμένες ενδιαφέρουσες διαστάσεις.

Πρώτον, μπορεί ταυτοχρόνως να εμφανίζεται με διάφορες γνωστές εκφάνσεις ισχύος ακόμα και σε μια σειρά αλληλεπιδράσεων με τα ίδια ζεύγη δρώντων. Δεύτερον, εμφανίζεται ότι μέσω της ενέργειας, η ισχύς που θα ασκηθεί μπορεί να επιλεγεί κατά είδος και κατά περίπτωση. Τρίτον, είναι δυνατό ακόμα και κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης αλληλεπίδρασης η ισχύς αυτή να εναλλάσσεται μεταξύ των ειδών είτε σε κάθε χρονική υποδιαίρεση που θέλουμε να εστιάσουμε, είτε σε κάθε μεταβολή των τακτικών αποφάσεων των δρώντων. Τέταρτον, παρατηρείται μια ποικιλία ιδιοχαρακτηριστικών όπως είναι η τεχνολογία εξόρυξης και εκμετάλλευσης, η τεχνολογία έρευνας νέων κοιτασμάτων, οι επίγειοι και οι υποθαλάσσιοι αγωγοί μεταφοράς, η κρατική κυριαρχία επί των πόρων, η ποιότητα των κοιτασμάτων και οι δυνατότητες εκμετάλλευσής τους, το είδος των παραγωγών και των αγοραστών, η γεωγραφική θέση των κοιτασμάτων, οι ανάγκες των κρατών, η σπουδαιότητα και η βαρύτητα των ορυκτών καυσίμων για κάθε κρατική οντότητα, οι σχετικές διεθνείς αγορές, οι συντεχνίες και άλλα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία, αποτελώντας καθοριστικές παραμέτρους για την κινητοποίηση άλλων πόρων και την ανάπτυξη των κρατών, δυνητικά συνδέονται με στρατηγικές αποφάσεις και πολιτικές των χωρών καθώς και με την ευρύτερη θέση και τις επιδιώξεις τους εντός της διεθνούς αρένας. Αυτές οι δράσεις των κρατών δεν βασίζονται σε κάποια αυτοματοποιημένη διαδικασία, αλλά μεγάλο ρόλο παίζουν οι αντιλήψεις τους, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται το ρόλο τους εντός του διεθνούς συστήματος, καθώς και εγχώριες διεργασίες που οδηγούν στη διεκδίκηση συγκεκριμένων και στοχευμένων εκβάσεων.

Πέραν αυτών, παρατηρείται μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ των εγχώριων προτεραιοτήτων και πολιτικών με τις δράσεις που επιλέγουν τα κράτη να ασκήσουν και να προβάλουν στο εξωτερικό τους προκειμένου να επηρεάσουν όχι μόνο τα άλλα κράτη αλλά και το ίδιο το διεθνές σύστημα διεκδικώντας να μεταβάλλουν ακόμα και το status quo. Παράλληλα, το ίδιο το διεθνές σύστημα ασκεί δομικές πιέσεις στη συμπεριφορά των κρατών είτε περιορίζοντας, είτε ενισχύοντας τη βούλησή τους για αναδιατάξεις, είτε ακόμα και ενδεχομένως συνιστώντας τη σταθεροποίησή τους ή τη συνεργασία τους με άλλες χώρες.

Τόσο η συμβατότητα με τα είδη ισχύος, όσο και η συσχέτιση της ενέργειας με τη δομή του διεθνούς συστήματος αλλά και με τη δυναμική που εμφανίζει ως παράγοντας ισχύος νομιμοποιούν τελικά και τον όρο διεθνής ενεργειακή αρένα. Αυτή η αρένα εκλαμβάνεται ως ένας διακριτός χώρος εντός του διεθνούς συστήματος στον οποίο παρατηρούνται ενεργειακές αλληλεπιδράσεις και σχέσεις μεταξύ των κρατών και εν τέλει δημιουργείται ένα αυτούσιο και ευρύ πεδίο έρευνας και μελέτης που προσφέρεται για ανάλυση, ερμηνεία και επεξηγήσεις.

Δείξαμε μέσω της διερεύνησης επί της ισχύος αυτή την ευρύτητα, την πολυμορφία και την ποικιλία. Όπως όμως τονίζει ο Guzzini, *«η έννοια της ισχύος δεν μπορεί να επεκτείνεται επ' άοριστο χωρίς να καθίσταται αντιφατική ή ασύμφωνη με το υπόβαθρο του πλαισίου ανάλυσης»*(Guzzini, 2013c, σελ. 19). Πράγματι τέτοιου είδους όρια και αντιφάσεις συναντήσαμε ήδη. Για παράδειγμα παρατηρήσαμε σε περιπτώσεις πώς εξαντλούνται τα επεξηγηματικά όρια μεμονωμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού όπως ο νεορεαλισμός. Παρατηρήσαμε επίσης ότι στις ίδιες αλληλεπιδράσεις μπορεί να υφίστανται παράλληλα αμυντικές και επιθετικές λογικές που δεν γίνονται συνολικά αντιληπτές αν εφαρμοστεί μόνο ένα αναλυτικό πλαίσιο. Συναντήσαμε επίσης περιπτώσεις που μπορούν να οδηγήσουν σε ημιτελή συμπεράσματα αν εφαρμόσουμε σε όλες ένα και μοναδικό πλαίσιο, όπως για παράδειγμα η ευλυγισία της Ρωσίας ώστε να χρησιμοποιήσει προς όφελός της κανονισμούς της ΕΕ που δημιουργήθηκαν για να την περιορίσουν. Τέλος, είδαμε ίδιες περιπτώσεις που ερμηνεύονται με διαφορετικό αλλά όμορο τρόπο ανάλογα με τη θεωρία που συνιστά το πλαίσιο ανάλυσης.

Επιπλέον, όπως ήδη δείξαμε υπάρχουν περιπτώσεις που μπορεί να συνιστούν ή να οδηγούν σε καταστάσεις εξαναγκασμού ή απειλής από μια πλευρά και ταυτόχρονα να αποτελούν κινήσεις εξασφάλισης εθνικών συμφερόντων ή ακόμα και εθνικής ασφαλείας από την άλλη. Ταυτόχρονα, όπως εντοπίσαμε, δεν είναι δυνατό να προσεγγιστούν τα ζητήματα της ενέργειας αγνοώντας ευρύτερους ανταγωνισμούς, κρατικές επιδιώξεις ή ακόμα και διαχρονικές διαμάχες και συγκρούσεις τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο (Stergiou et al., 2017, σσ. 7–12).

Όλα αυτά επικυρώνουν με τη σειρά τους τη χρησιμότητα και τη σκοπιμότητα της ύπαρξης του Αποθετηρίου Ρεαλισμού καθώς αναδεικνύουν πολύπλευρες οπτικές γωνίες που δεν μπορεί να καλύψει από μόνη της μια έκφανση του ρεαλισμού. Ακόμα και αν αυτό μπορεί να μοιάζει πλεονασματικό σε κάποιες περιπτώσεις, τότε έρχεται σε αντιπαράθεση η σημείωση του Grieco, ότι η πρόκληση για μια συμπληρωματική προσέγγιση επί των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων σε επίπεδο θεωρίας μπορεί να βελτιώσει τη συνολική ορθότητα και να ενισχύσει την αξιοπιστία (Grieco, 2018a, σελ. 437). Η βελτίωση και η ενίσχυση είναι όροι που δεν ακυρώνουν τις μεμονωμένες επεξηγήσεις αλλά τονίζουν την αξία του εγχειρήματος των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας. Αν γίνει ικανοποιητική προετοιμασία και με επιτυχημένο συντονισμό, μια συμφωνική ορχήστρα οπωσδήποτε μπορεί να αποδώσει πληρέστερα και με περισσότερο πλουραλισμό μια μελωδία από ότι θα απέδιδε μόνο του ένα και μόνο μουσικό όργανο χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το κάθε όργανο χωριστά αδυνατεί να αποδώσει τη μελωδία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 | Ενέργεια, ασφάλεια και απειλές

Ο τομέας της ενέργειας και οι στρατηγικές αποφάσεις των κρατών δημιουργούν έναν πίνακα συνδυασμένων επιλογών που ξεπερνά τα επεξηγηματικά όρια κάθε έκφανσης της ρεαλιστικής σχολής σκέψης μεμονωμένα. Αναμφίβολα ένας άξονας είναι το είδος ή τα είδη ισχύος που ένα κράτος έχει την ικανότητα να αξιοποιήσει σε σχέση με την ενέργεια. Ο άλλος άξονας είναι οι εκφάνσεις του ρεαλισμού με τις υποθέσεις τους που με αυτό τον τρόπο καθίστανται βοηθητικές υποθέσεις και έγκειται στις επιλογές του κάθε κράτους το ποιος τελικά θα ακολουθήσει. Αυτή τη λειτουργία όπως έχουμε πει υπηρετεί το Αποθετήριο Ρεαλισμού στην προτεινόμενη προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού.

Με δεδομένο ότι ήδη έχουμε κρατήσει σε αναμονή τη λειτουργία της ταξινόμησης των χωρών στο διεθνές σύστημα κατά το διεθνές στάτους σε μικρές, μεσαίες, μεγάλες, και την προσθήκη στην προσέγγισή μας του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους», είναι κρίσιμο πριν προχωρήσουμε να ιχνηλατήσουμε και την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας.

Όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει, η βαθμονόμηση με όρους καταμερισμού ισχύος εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος, και από την άλλη πλευρά ο μοναχικός αγώνας του κράτους για επιβίωση μέσω της επίτευξης εθνικής ασφάλειας, δημιουργούν μια περίπλοκη και συχνά δυσνόητη σχέση μεταξύ εθνικής ισχύος και εθνικής ασφάλειας.

Για δύο λόγους. Πρώτον, αυτοί οι δύο όροι δυνητικά μπορούν να σημαίνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα ανάλογα από την οπτική γωνία που εξετάζει κανείς τα πράγματα. Δεύτερον, γιατί αν θεωρήσουμε ότι θέλουμε να είμαστε συνεπείς με τη μελέτη της ισχύος, αφού έχουμε κάνει την επιλογή να κινηθούμε στο πεδίο του ρεαλισμού, έχουμε μια πρώτη εικόνα σχετικά με το πως μπορούμε να αντιληφθούμε τη μεγιστοποίηση και από πλευράς διεθνούς στάτους και από πλευράς ενεργειακών πόρων και ικανοτήτων.

Αν υποθέσουμε ότι σε αυτή την ταξινόμηση διεθνούς στάτους ο όρος «μικρές» δίνει μια διάσταση ή τουλάχιστον μια ένδειξη περί του ελαχίστου, θα πρέπει να αναζητήσουμε και ένα αντίστοιχο ελάχιστο μιας πιθανής ολοκληρωμένης ενεργειακής αρχιτεκτονικής βαθμονόμησης σύμφωνα με την προσέγγισή μας. Ο εκμηδενισμός των αναγκών μιας χώρας σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο δεν μπορεί να αποτελεί μια λογική επιλογή ελαχίστου ούτε μέσω άλλων εναλλακτικών πηγών ενέργειας για την ώρα, ούτε εκ των αναπτυξιακών προϋποθέσεων που τίθενται σε διεθνές επίπεδο από τον εκμοντερνισμό, την εκβιομηχάνιση και την εξέλιξη των παραγωγικών δυνατοτήτων και μέσων (Reynolds, 2000, σσ. 224–225; Darda et al., 2019, σελ. 587; Yang & Zou, 2019, σελ. 182). Η επιδίωξη για την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας πιθανώς να είναι ένα τέτοιο ελάχιστο που να υπηρετεί το βαθμονόμιο που επιζητούμε να δημιουργήσουμε.

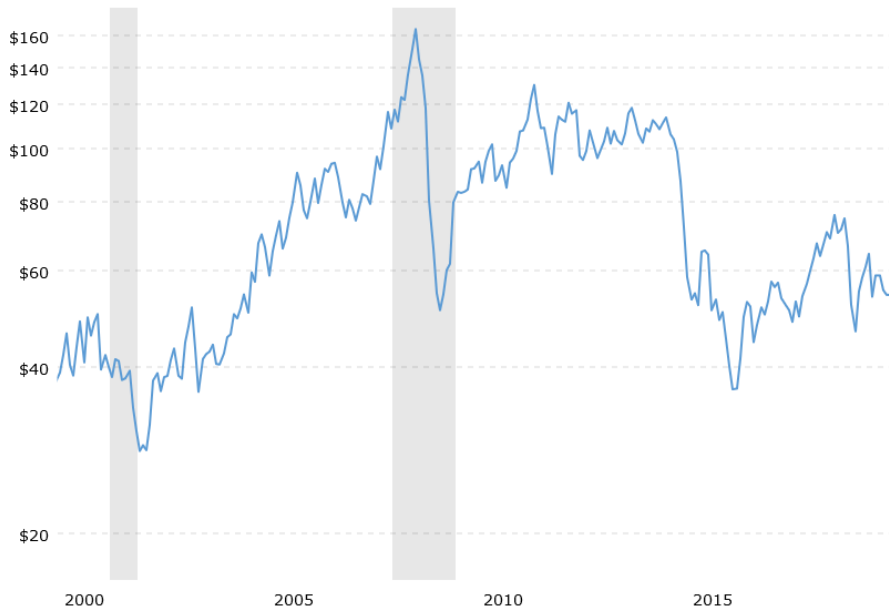
4.1 Η αναζήτηση πόρων και ο αγώνας δρόμου για όσα απομένουν

Περίπου στο μεσοδιάστημα της συνολικής χρονικής περιόδου στην οποία επικεντρωνόμαστε κυκλοφόρησαν δύο σημαντικά βιβλία, ενδεικτικά για τον τομέα της ενέργειας και κυρίως για τον τρόπο με τον οποίο μετασχηματίζονται ο κόσμος, οι αλληλεπιδράσεις και οι σχέσεις των κρατών, με άξονα την ενέργεια και συγκεκριμένα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Το 2011 κυκλοφόρησε το βιβλίο του βραβευμένου με το βραβείο Pulitzer, Daniel Yergin, με τίτλο «*The Quest – Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*». Το 2012 ο Michael Klare, Καθηγητής και συγγραφέας πολλών σημαντικών βιβλίων σχετικά με τους ενεργειακούς πόρους και τις διεθνείς συρράξεις και συγκρούσεις, κυκλοφορεί το βιβλίο με τίτλο «*The Race for What's Left: The Global Scramble for the World's Last Resources*».

Έχουν μόλις προηγηθεί το τραγικό ατύχημα της έκρηξης στην πλατφόρμα άντλησης πετρελαίου Deepwater Horizon στον Κόλπο του Μεξικού στις 20 Απριλίου 2010 και η μεγάλη καταστροφή από τον σεισμό των 9,1 βαθμών ρίχτερ και το τσουνάμι που οδήγησαν στο πυρηνικό ατύχημα στη Φουκουσίμα της Ιαπωνίας στις 11 Μαρτίου 2011. Ο Yergin ξεκινά το βιβλίο του με το ατύχημα της Φουκουσίμα και ο Klare ξεκινά

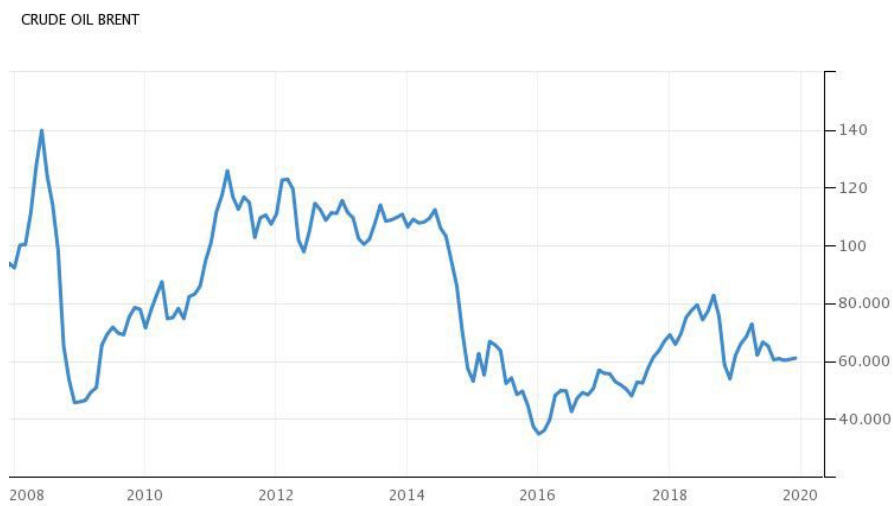
το δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου του με το περιστατικό στα βαθιά ύδατα του Κόλπου του Μεξικού.

Εικ. 9 - Τιμές WTI 2000 - 2015

Πηγή: MACROTRENDS.COM

Εικ. 10 - Τιμές BRENT 2008 - 2020

Πηγή: TRADINGECONOMICS.COM

Ένα μήνα αργότερα, τον Απρίλιο του 2011 η τιμή του αργού πετρελαίου εκτοξεύτηκε στα 130,34\$ το WTI (Εικ. 9) (Macrotrends, 2019) και στα 124,55\$ το Brent (Εικ.10) (Tradingeconomics, 2019). Επρόκειτο για τις αμέσως μεγαλύτερες τιμές στο πετρέλαιο μετά από τις κορυφώσεις του Ιουνίου του 2008, στην καρδιά της διεθνούς οικονομικής ύφεσης. Αυτές οι δύο κορυφές είναι με μεγάλη διαφορά και οι υψηλότερες που παρατηρούνται σε όλη την περίοδο που μελετάμε και τις κρατάμε ως ημερομηνίες ορόσημα για εξελίξεις που θα συναντήσουμε αργότερα.

Το ατύχημα στον Κόλπο του Μεξικού είχε ως αποτελέσματα έναν ευρύτερο διεθνή προβληματισμό σχετικά με τις υπεράκτιες εξορύξεις υδρογονανθράκων, ένα πρόστιμο στην BP που τελικά οριστικοποιήθηκε το 2015 στα περίπου 20 δισ. δολάρια και την εφαρμογή ενός αυστηρού μεταρρυθμιστικού πλαισίου κανονισμών και ρυθμίσεων από τη Διοίκηση του Αμερικανού Προέδρου Obama, τον Ιούλιο του 2010, σχετικά με τις προϋποθέσεις και τις προδιαγραφές τέτοιου είδους εργασιών, αλλά και την ευρύτερη προστασία του Ωκεανού, των ακτών και των λιμνών σε σχέση με την εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων(Mason, 2019).

Το ατύχημα στη Φουκουσίμα επανάφερε μετά από αρκετά χρόνια στο επίκεντρο τους κινδύνους της ανάπτυξης πυρηνικών εργοστασίων, τουλάχιστον υπό τις κραταιές και διαδεδομένες τεχνολογίες, σε μια περίοδο μάλιστα που η πυρηνική ενέργεια εμφανιζόταν με θετικό πρόσημο ως μια αξιόπιστη διέξοδος από τη μεγάλη χρήση υδρογονανθράκων(Karlsson, 2018, σελ. 83).

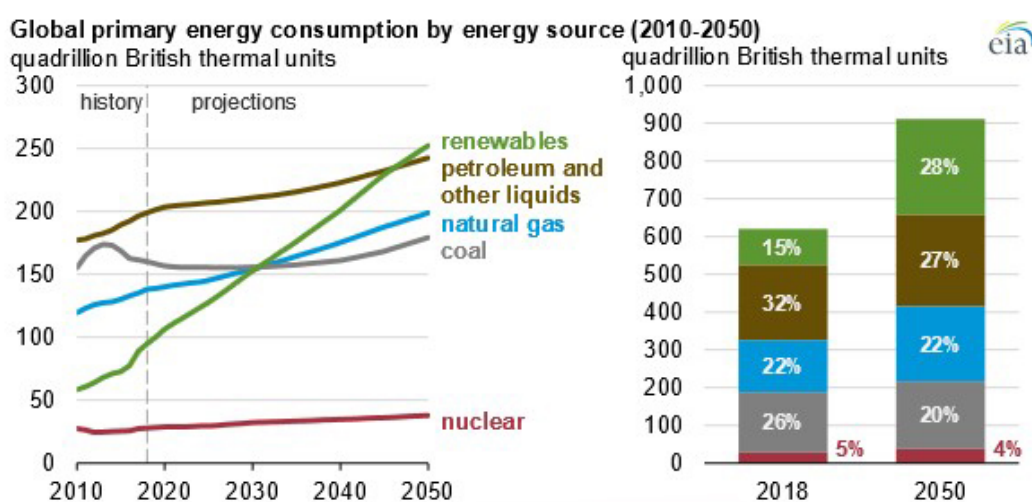
Τα βιβλία των Yergin και Klare έβαλαν ξανά τα πράγματα μάλλον στην πραγματική τους διάσταση ξεκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες αλλά με ένα πολύ σημαντικό κοινό στοιχείο.

Ο πρώτος, παρότι με τον όρο «αναζήτηση» εστιάζει στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και της έρευνας για την ανάδειξη και αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας όπως η ηλιακή, η αιολική, τα βιοκαύσιμα ή υβριδικά σχήματα, καταλήγει στην εκτίμηση ότι ο δρόμος αυτός είναι ακόμα πολύ μακρύς και σημειώνει ότι στη δεκαετία του 2030 η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας θα έχει αυξηθεί κατά 30%

έως 40%, ενώ η χρήση των υδρογονανθράκων στο διεθνές ενεργειακό μίγμα θα παραμένει στο 75% έως 80% των συνολικών προμηθειών (Yergin, 2011, σσ. 722–724).

Πρόσφατες προβλέψεις της EIA (U.S. Energy Information Administration) αναθεώρησαν δε σημαντικά το κατώφλι έναρξης πτώσης της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου και φυσικού αερίου από τη δεκαετία του 2030, στην αυγή του 2050 και μάλιστα χωρίς ιδιαίτερα εντυπωσιακές μεταβολές (Εικ. 11) (EIA, 2019b). Αθροιστικά η παγκόσμια κατανάλωση το 2018 τοποθετείται στο 54% επί του ενεργειακού μίγματος και το 2050 υπολογίζεται στο 49%. Αν μη τι άλλο, αυτή η μεταβολή δεν προδιαθέτει ότι μέχρι το 2050 τουλάχιστον θα έχει αλλάξει δραματικά ή αποφασιστικά η τρέχουσα διεθνής ενεργειακή αρχιτεκτονική των υδρογονανθράκων σε επίπεδο ζήτησης και κατανάλωσης. Η διαφορά στο ποσοστό πρόβλεψης μεταξύ του Yergin και της EIA έγκειται στο ότι ο πρώτος αναφέρεται στο ποσοστό προμηθειών – ήτοι στην αγορά – ενώ η δεύτερη συμπεριλαμβάνει και τους εγχώριους πόρους προς κατανάλωση και δεν αναφέρεται στις ποσότητες που διακινούνται αποκλειστικά εμπορικά.

Εικ. 11 - Εκτιμήσεις της EIA σχετικά με την ενεργειακή κατανάλωση έως το 2050

Πηγή: U.S. Energy Information Administration

Ο δεύτερος, ο Klare, προσεγγίζει το θέμα από την οπτική γωνία της εξάντλησης των φυσικών πηγών πετρελαίου και αερίου και αναφέρεται στον «αγώνα» των κρατών προκειμένου να εξασφαλίσουν τους αναγκαίους ανάλογους πόρους για το μέλλον

ώστε να διασφαλίσουν την αναπτυξιακή τους ικανότητα, τη βιωσιμότητα των οικονομιών τους και εν τέλει το εθνικό τους συμφέρον. Όπως το θέτει ο ίδιος με απόλυτα ρεαλιστικούς όρους, «η συνεχής διαθεσιμότητα ενεργειακών και ορυκτών προμηθειών είναι απολύτως απαραίτητη για την πολιτική και στρατιωτική επιβίωση» (μτφ. του συγγραφέα)(Klare, 2013, σελ. 13).

Πολύ νωρίς μάλιστα προέβλεψε ότι το ατύχημα του Deepwater Horizon δεν θα έφερνε τελικά σημαντικές μεταβολές στην εξερεύνηση και την εκμετάλλευση των υπεράκτιων βαθέων υδάτων(Klare, 2013, σελ. 68). Πράγματι, από το Μάιο του 2019 η Διοίκηση του Προέδρου Trump ξεκίνησε την αναθεώρηση του κανονιστικού πλαισίου του Προέδρου Obama χαλαρώνοντας τους όρους των υπεράκτιων γεωτρήσεων(Associated Press, 2019).

Επίσης επιτυχημένα προέβλεψε την έλευση της εποχής των αντισυμβατικών πηγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, όπως είναι η εκμετάλλευση των σχιστολιθικών κοιτασμάτων και των αποθεμάτων πισσώδους άμμου, που όπως θα δούμε αργότερα απετέλεσαν και την αιχμή του δόρατος για τη δημιουργία του οράματος του Αμερικανού Προέδρου Trump περί «ενεργειακής υπερίσχυσης»(Klare, 2013, σσ. 100–127).

Ο Yergin και ο Klare, η αναζήτηση και ο αγώνας δρόμου, συγκλίνουν σε ένα καθοριστικό σημείο, στην ενεργειακή ασφάλεια, έχοντας αποφύγει και οι δύο στα βιβλία τους να μιλήσουν για ισχύ.

Γράφει ο Yergin (μτφ. του συγγραφέα) :

«Η ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι απλώς το να αντιμετωπίζει κανείς μια ευρεία πληθώρα απειλών· αφορά στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, πώς αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, και πώς η ενέργεια επηρεάζει συνολικά την εθνική τους ασφάλεια.»(Yergin, 2011, σελ. 266)

Και ο Klare (μτφ. του συγγραφέα) :

«Αν και οι χώρες, σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις, δεν είναι πιθανό να δεχθούν ευθεία επίθεση και να απορροφηθούν από τους διεκδικητές, είναι η μοίρα

τους να παλεύουν για τη σχετική τους θέση στην παγκόσμια πολιτική και οικονομική ιεραρχία, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ευημερία των πολιτών τους. Τα κράτη που πετυχαίνουν να εξασφαλίσουν προμήθειες ζωτικών υλικών θα κερδίσουν μια ανώτερη θέση στην παγκόσμια τάξη, ενώ εκείνα που θα αποτύχουν θα ολισθήσουν χαμηλότερα.»(Klare, 2013, σελ. 218)

Είχαμε αναφέρει στο δεύτερο κεφάλαιο ότι η ενεργειακή ασφάλεια παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες ως προς την ανάλυσή της. Οι δύο παραπάνω παράγραφοι είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα. Οι όροι ισχύς και ασφάλεια θα μπορούσαν με ακριβώς τον ίδιο τρόπο να χρησιμοποιηθούν στην πρώτη αλλάζοντας μόνο τους όρους μεταξύ τους. Η δεύτερη θα μπορούσε αυτούσια να αναφέρεται στην ισχύ ενός κράτους και το διεθνές στάτους του.

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι στον τομέα της ενέργειας, οι όροι ισχύς και ασφάλεια έχουν πολύ δυσδιάκριτα όρια μεταξύ τους σε ό,τι αφορά στο διεθνές στάτους μιας χώρας, ενώ την ίδια στιγμή μπορούν να υπηρετήσουν τους ίδιους στόχους, ενδεχομένως και με τον ίδιο ακριβώς τρόπο.

Υπό αυτό το πρίσμα η χάραξη ενεργειακής στρατηγικής και η διαμόρφωση ενεργειακών πολιτικών από τα κράτη δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη διαφοροποίηση μεταξύ της μεγιστοποίησης της ισχύος και της μεγιστοποίησης της ασφάλειας προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους και να διασφαλίσουν την επιβίωση και τις εγγενείς τους δυνατότητες ώστε να προασπίζονται τα εθνικά τους συμφέροντα.

Η ώσμωση που προσπαθούμε να επιτύχουμε και προτείνουμε ως προς τις εκφάνσεις της σχολής σκέψης του ρεαλισμού δεν ενισχύεται συνεπώς μόνο από τη δική μας πρόθεση και σπουδή, την παραίνεση του Grieco και τα διλήμματα που θέτει ο Guzzini στους ρεαλιστές ερευνητές. Απ' ότι φαίνεται είναι ο ίδιος ο παράγοντας, αυτός καθαυτός, που μελετάμε, η ενέργεια, ο οποίος ακροβατεί μεταξύ των δύο όρων με τόση ακρίβεια που ενδεχομένως τους καθιστά ισοβαρείς, ισότιμους, αμοιβαία και συμπληρωματικά υφιστάμενους και ομοούσια αντιληπτούς, σε τέτοιο βαθμό που θα μπορούσε κανείς να τους θεωρήσει ακόμα και ταυτόσημους, με συνέπεια να είναι απαραίτητη η ώσμωση των θεωρητικών εκφάνσεων εκ των ων ουκ άνευ (λατ. sine

μα non). Ίσως αυτός να είναι και ο λόγος που ο ορισμός της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας παρουσιάζει έναν αξιοπρόσεκτο πλουραλισμό αλλά και μια δυστοκία αποσαφήνισης στη διεθνή βιβλιογραφία.

4.2 Ορίζοντας την ενεργειακή ασφάλεια

Η ενεργειακή ασφάλεια παραμένει μια αμφισβητούμενη έννοια. Δεν προκαλεί ιδιαίτερη έκπληξη ότι ο Sovacool καταγράφει περισσότερους από 45 διαφορετικούς ορισμούς (Sovacool, 2011, σσ. 3–6). Αυτός ο αριθμός με την πάροδο του χρόνου είναι πολύ πιθανό να μεγαλώσει ακόμα περισσότερο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο η «ενεργειακή υπερίσχυση» που διακονούσε ο Αμερικανός Πρόεδρος Trump προσθέτει στη βεντάλια των ορισμών της ενεργειακής ασφάλειας την εικόνα ενός παγκόσμιου προμηθευτή, ο οποίος μέσω των εξαγωγών, επιδιώκει να διασφαλίσει τους συμμάχους του ενάντια σε κάθε ενεργειακή απειλή. Αυτό προκύπτει από την ξεκάθαρη δήλωσή του : *«θα γίνουμε ένας εξαγωγέας – εξαγωγέας. Θα είμαστε κυρίαρχοι. Θα εξάγουμε αμερικανική ενέργεια σε ολόκληρο τον κόσμο, σε ολόκληρο τον πλανήτη. Αυτές οι εξαγωγές θα δημιουργήσουν αναρίθμητες θέσεις εργασίας για το λαό μας και θα παρέχουν αληθινή ενεργειακή ασφάλεια στους φίλους, συνεργάτες και συμμάχους μας σε όλο τον πλανήτη.»* (President Speech, 2017).

Αντίστοιχη πολυσύνθετη λογική ακολουθεί και η συμπερίληψη της έννοιας της απειλής στην κουβέντα περί ενέργειας. Όπως ακροθιγώς αναφέρθηκε και νωρίτερα, πλέον το NATO όλο και πιο συχνά κάνει λόγο για τις «υβριδικές απειλές» και τις «υβριδικές πολεμικές επιχειρήσεις» (Abbott, 2016, σσ. 4–19). Από την περίοδο της ουκρανικής κρίσης του 2014, θεωρεί την ενέργεια μέρος των υβριδικών απειλών (Rühle, 2015). Αυτή η θεώρηση σαφώς έχει στο επίκεντρό της τη Ρωσία και πηγάζει από τις θερμές εξελίξεις στην περιοχή. Και η Ρωσία όμως από την πλευρά της θέτει ζητήματα ασφάλειας και εθνικών συμφερόντων καθώς η Ουκρανία αποτελεί για εκείνη μείζονα οδό για τις εξαγωγές φυσικού αερίου στην Ευρώπη, ενώ

ταυτόχρονα θεωρεί την καθοριστική επιρροή της στη χώρα ως επιβεβαίωση της ηγετικής της θέσεως στην περιοχή(Szeptycki, 2021, σσ. 1119–1120).

Αν και η ενεργειακή ασφάλεια είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον του NATO από τις αρχές του 2000, μέχρι το 2010 δεν είχε κερδίσει επίσημα μια θέση στην ατζέντα του περί ασφάλειας και στρατηγικής(Rühle, 2012). Και σε αυτή την περίπτωση η στάση της Ρωσίας και η μεγάλη εξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο ήταν οι κύριοι λόγοι πίσω από αυτή την εξέλιξη. Όπως υπογραμμίστηκε, αργότερα σε ένα από τα έντυπα του NATO, η ενέργεια είναι *«ένα εργαλείο το οποίο η Ρωσία χρησιμοποιεί δραστήρια στην Ευρώπη για να κερδίσει επιρροή, για να διαιρέσει και να ελέγξει, είναι ο οικονομικός της μοχλός πίεσης συμπεριλαμβανομένης της εκμετάλλευσης της ενεργειακής εξάρτησης.»*(J. A. Larsen et al., 2015, σελ. 223).

Συνεπώς, η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ από τις ρωσικές προμήθειες είναι ένας σημαντικός παράγοντας ανασφάλειας. Υπό το πρίσμα των αγορών, βέβαια, η ενεργειακή εξάρτηση είναι στην πραγματικότητα αμφίδρομη υπό την έννοια ότι ο προμηθευτής διατρέχει επίσης κίνδυνο αν είναι υπερβολικά δεσμευμένος με τον αγοραστή. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο πολλοί υποστηρίζουν ότι η αλληλεξάρτηση είναι μια βέλτιστη απάντηση στις ανησυχίες ενεργειακής ασφάλειας(Krickovic, 2015, σσ. 19–21). Κάτι τέτοιο όμως μοιάζει μάλλον ουτοπικό καθώς όπως έχει εύστοχα τονιστεί, *«η αγορά μπορεί να προσφέρει ενεργειακές προμήθειες, δεν μπορεί να παράξει ενεργειακή ασφάλεια.»*(Stergiou, 2017b, σελ. 261).

Εμβαθύνοντας περισσότερο στις λεπτομέρειες, μπορούμε να πούμε ότι η ενεργειακή ασφάλεια εξαρτάται καθοριστικά από τη διαθεσιμότητα, την προσβασιμότητα, την οικονομική προσιτότητα, το βαθμό αποδοχής σε ενεργειακούς πόρους, λαμβάνοντας υπόψη γεωλογικά, γεωπολιτικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά στοιχεία(Kruyt et al., 2009, p. 2167). Ως ολοκληρωμένη έννοια μπορεί να αποτυπωθεί σαν *«την απουσία, την προστασία έναντι, την προσαρμοστικότητα επί, απειλών που προκαλούνται από την, ή έχουν αντίκτυπο στην, ενεργειακή εφοδιαστική αλυσίδα.»*(Winzer, 2012, σσ. 36–39).

Υπό αυτό το πλαίσιο ο Deese πρεσβεύει πως η ενεργειακή ασφάλεια αποτελείται από «*δύο βασικά οικονομικά και πολιτικά μέρη. [...] Πρώτον, είναι το σύνολο όλων των δράσεων που επηρεάζουν την ποσότητα και την αξιοπιστία των εγχώριων ενεργειακών εφοδίων. Το δεύτερο περιλαμβάνει δράσεις που επηρεάζουν τον εξωτερικό ενεργειακό εφοδιασμό.*»(Deese, 1979, σελ. 140).

Σε αυτό πρέπει να προστεθεί και η πιο πολυεπίπεδη άποψη πως η ενεργειακή ασφάλεια είναι «*η διαθεσιμότητα επαρκών εφοδίων σε προσιτές τιμές*», με επιπρόσθετη τη διασφάλιση της «*φυσικής ασφάλειας*» των υποδομών και των δρόμων μεταφοράς, εξαλείφοντας εμπόδια και περιορισμούς στην «*πρόσβαση σε ενέργεια*», σταθεροποιώντας το «*ενεργειακό σύστημα*» με όρους εθνικών πολιτικών και διεθνών πρακτικών, και τέλος δίνοντας ώθηση στην ανάπτυξη και την καινοτομία μέσω επενδύσεων στον ενεργειακό τομέα(Kalicki & Goldwyn, 2013, σσ. 74–75).

Με την εισαγωγή και του όρου της απειλής στην όλη συζήτηση το ζήτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο. Και περιπλέκεται γιατί όπως γνωρίζουμε και από τη θεωρία, η απειλή για ένα κράτος μπορεί να είναι η προσπάθεια επίτευξης ασφάλειας από ένα άλλο. Με τη σειρά της, η επιδίωξη επίτευξης ασφάλειας για ένα κράτος μπορεί να θεωρείται προβολή ισχύος προς ένα άλλο.

Το τρίπτυχο ισχύς, απειλή, ασφάλεια φαίνεται ότι δημιουργεί ένα γρίφο για τις στρατηγικές και τις πολιτικές ενός κράτους στα ζητήματα ενέργειας, ένα γρίφο που τελικά όλα συντείνουν ότι διέπεται συνολικά από αλληλεπιδράσεις που εμπίπτουν στο φάσμα των συνδυασμένων εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού όπως αυτό υπηρετείται στην προσέγγισή μας από το Αποθετήριο Ρεαλισμού.

Η αναζήτηση του Yergin και ο αγώνας δρόμου του Klare δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για να θεωρήσουμε τα ενεργειακά ζητήματα ως ένα υποδεέστερο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, δευτερεύουσας σημασίας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στις εξελίξεις τουλάχιστον μέχρι και τη δεκαετία του 2050 για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Αναμφισβήτητα τα όσα έχουμε σταχυολογήσει έως τώρα ως βασικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ΗΠΑ, της Ρωσίας, της Κίνας και της Ινδίας στο χρονικό διάστημα που εστιάζουμε και όσα παρατηρούμε μέσα από τις έννοιες της ισχύος, των

απειλών και της ασφάλειας, επιβεβαιώνουν την ανάγκη αναγνώρισης μιας αυτούσιας ενεργειακής αρχιτεκτονικής εντός του διεθνούς συστήματος που θα πρέπει με ενιαίο τρόπο να μπορούμε να την ιχνηλατήσουμε ως προς τη συμπεριφορά των κρατών. Ας δούμε με πιο τρόπο η ενεργειακή ασφάλεια ξεδιπλώνει από τη δική της πλευρά αλληλεπιδράσεις και συμπεριφορές των κρατών μέσα στη διεθνή αρένα.

4.3 Απειλή, κίνδυνος, σύγκρουση

Έχουμε αναφέρει ήδη τον τρόπο με τον οποίο οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες προσπάθησαν να εξασφαλίσουν τα συμφέροντά τους στην παγκοσμιοποιημένη αγορά του πετρελαίου. Ο ΟΠΕΚ εξελίχθηκε γρήγορα από τη δεκαετία του 1970 σε έναν ηγετικό παίχτη στην αγορά με αποφασιστική ικανότητα να επηρεάζει τις τιμές παρά τις κατά καιρούς διαφωνίες των μελών του.

Η Σαουδική Αραβία παραμένει έως σήμερα η ηγέτιδα χώρα του ΟΠΕΚ και θεωρείται ένα μετριοπαθές κράτος εντός του οργανισμού, καθώς στο παρελθόν έχει επιδείξει συγκρατημένη συμπεριφορά σε σχέση με τις αυξήσεις των τιμών, όπως συνέβη το 1976, δείχνοντας συνέπεια σε σχέση με το ρόλο που επιζητά να παίξει ως παράγοντας σταθερότητας της αγοράς και αυτό αφορά και το διεθνές στάτους της (Elyassi, 2018, σσ. 143–144). Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν ενδιαφέρεται για την ευρωστία της οικονομίας της και την εξασφάλιση των κερδών της, ενώ ο ρόλος που επιδιώκει να διατηρεί ως παγκόσμιος παραγωγός έσχατης λύσης αποτελεί εγγενές μέρος του εθνικού της συμφέροντος (Escribano & Valdés, 2017, σελ. 697).

Το 1974, στον αντίποδα, δημιουργήθηκε κυρίως από τις χώρες εισαγωγείς και τους μεγάλους καταναλωτές η IEA (International Energy Agency) με κύριο στόχο τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας των δυτικών χωρών (Elyassi, 2018, σελ. 143). Η IEA διαχωρίζει την ενεργειακή ασφάλεια σε βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνεται η ικανότητα του ενεργειακού συστήματος να ανταποκρίνεται άμεσα σε ξαφνικές αλλαγές της ισορροπίας προσφοράς και ζήτησης, ενώ η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται κυρίως σε επενδύσεις στον εφοδιασμό ενέργειας που πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες (IEA, 2019c).

Όπως φαίνεται και από αυτούς τους ορισμούς, η κατεύθυνση της IEA ήταν εξαρχής στραμμένη σε φιλελεύθερη λογική με την προσδοκία δημιουργίας ενός καθεστώτος

διεθνούς διακυβέρνησης και εν πολλοίς μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 θεωρείτο ότι το φιλελεύθερο μοντέλο είχε απαντήσει στο πρόβλημα της ενεργειακής ασφάλειας(Dannreuther, 2015, σσ. 474–480).

Πιο συγκεκριμένα, η IEA για το πετρέλαιο αναφέρεται σε ευπάθειες που αποδίδει σε παράγοντες κινδύνου (risk factors) όπως οι φυσικές καταστροφές, τα τεχνικά ατυχήματα και οι γεωπολιτικές εντάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο υποχρεώνει τα κράτη – μέλη της να διατηρούν ένα εμπροσθοβαρές απόθεμα 90 ημερών το οποίο μπορεί να βρίσκεται και εκτός συνόρων(IEA, 2019b). Ωστόσο, αυτή η μέθοδος δεν αποτελεί επαρκή απάντηση στα ζητήματα ασφαλείας(Cheon & Urpelainen, 2015, σελ. 955).

Στο φυσικό αέριο η εικόνα είναι πιο περίπλοκη. Το φυσικό αέριο πλέον διακινείται με δύο τρόπους : μέσω αγωγών υπό συμπίεση και μέσω φορτίων υγροποιημένου αερίου είτε δια θαλάσσης, είτε χερσαία(Gerasimchuk, n/a). Στην περίοδο που μελετάμε υπήρξαν σημαντικές μεταβολές τις οποίες και θα αναλύσουμε. Θεμελιώδες χαρακτηριστικό είναι ότι το φυσικό αέριο δεν υπόκειται σε μια διεθνή αγορά για τον καθορισμό της τιμής του και οι τιμές του ποικίλλουν όχι μόνο μεταξύ κρατών αλλά και σημείων συναλλαγών(EIA, 2019c).

Μεταξύ προμηθευτών και αγοραστών παλαιότερα υπογράφονταν μακράς διάρκειας συμβόλαια τα οποία βοήθησαν και στην κατασκευή αγωγών αφού οι προμηθευτές είχαν εγγυημένα έσοδα(Osička & Ocelík, 2017, σσ. 358–359). Η αγορά του φυσικού αερίου αναφέρεται κυρίως σε περιοχές ανάλογα με τις πηγές εφοδιασμού που είναι διαθέσιμες. Η Ρωσία είχε μεγάλο πλεονέκτημα στον καθορισμό των τιμών στην Ευρώπη λόγω των αγωγών της, προβάλλοντας και αντλώντας ισχύ παράλληλα(Osička & Ocelík, 2017, σελ. 359).

Όμως από το 2000 έως το 2014 ο αριθμός των χωρών που έγιναν εξαγωγείς υγροποιημένου αερίου LNG αυξήθηκε από 6 στις 20 και άρχισαν να αναπτύσσονται τα μεσοπρόθεσμα συμβόλαια με τις τιμές να διαμορφώνονται περισσότερο με όρους προσφοράς και ζήτησης, πάντα σύμφωνα με την προσφορά στο σημείο που γίνεται η συναλλαγή(Y. Kim, 2018, σελ. 2).

Ο ανταγωνισμός έγινε μεγαλύτερος όχι απλώς στο επίπεδο των εξαγωγέων αλλά και των ενδιάμεσων, καθώς το φυσικό αέριο δημιουργεί ένα ολόκληρο δίκτυο είτε αγωγών, είτε χωρών διαμετακόμισης (transit), είτε χωρών κόμβων (hub)(Osička & Ocelík, 2017, σελ. 358). Το ίδιο συμβαίνει και με το πετρέλαιο ως προς το δίκτυο, αλλά η αγορά του θεωρείται πιο ομαλοποιημένη και οι ανταγωνισμοί είναι περισσότερο γεωπολιτικής φύσεως(Stevens, 2006, σσ. 12–13). Χώρες που μπορεί να μην έχουν καν φυσικό αέριο μπορούν να εμφανίζονται ως

ανταγωνιστές διεκδικώντας το δικό τους ρόλο μέσα σε ένα πιθανό δίκτυο φυσικού αερίου. Τέτοια για παράδειγμα είναι η περίπτωση της Κίνας με την Ιαπωνία που έχουν βρεθεί σε σφοδρή αντιπαράθεση για τον καθορισμό της τιμής του φυσικού αερίου στην ευρύτερη περιοχή τους (Y. Kim, 2017, σελ. 139).

Επιστρέφοντας στην IEA, σε ό,τι αφορά ζητήματα ασφαλείας με το φυσικό αέριο, η κατεύθυνση φαίνεται να είναι μια παγκοσμιοποιημένη αγορά, στραμμένη κυρίως στο LNG (IEA, 2019a). Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι το LNG θεωρείται ανταγωνιστικό ως προς τους αγωγούς για αποστάσεις μεγαλύτερες των 5.000 χλμ.. Επίσης, το κόστος για να δημιουργηθεί μια μονάδα επεξεργασίας LNG είναι πολύ πιο μεγάλο από εκείνο της κατασκευής αγωγών (Demiryol, 2018, σελ. 8).

Πέραν αυτών, είναι ήδη καταγεγραμμένη η μεγάλη δυσκολία ομαλής λειτουργίας διεθνών οργανισμών ενέργειας καθώς τελικά υπερισχύουν τα εθνικά συμφέροντα παλαιών ή νέων παικτών στο χώρο (Müller, 2017, σελ. 306). Και ο τομέας της ενέργειας όπως έχουμε ήδη υπογραμμίσει αναδεικνύει και νέους παίχτες και νέους ρόλους. Η λογική ίδρυσης άλλωστε της IEA δεν θα μπορούσε να συλλάβει και να απαντήσει στις εξελίξεις μετά το 2000. Η IEA δημιουργήθηκε υπό τη λογική ύπαρξης δύο κυρίαρχων μπλοκ, των καταναλωτών και των προμηθευτών, και δεν υπάρχουν πια λόγοι ικανοί ώστε να ενταχθούν σε αυτή νέα κράτη, ιδιαίτερα αν αυτά διεκδικούν και ένα βελτιωμένο διεθνές στάτους (Duffield, 2012, σελ. 16).

Τα παραπάνω αναφέρθηκαν, πρώτον, για να καταδειχθεί η πολυπλοκότητα ακόμα και των λειτουργιών αμιγώς της αγοράς στην ενέργεια. Κάθε πτυχή της εφοδιαστικής αλυσίδας μπορεί να γίνει πηγή ευπαθειών για ένα κράτος, είτε εισαγωγέα, είτε εξαγωγέα. Για το λόγο αυτό πολιτικές όπως οι επενδύσεις, οι όροι του εμπορίου και οι αποφάσεις για την ενέργεια βρίσκονται κατά κανόνα στα χέρια των κρατών (Keil, 2015, σελ. 107).

Και υπό αυτό το πρίσμα επιβεβαιώνεται ότι τον κυρίαρχο ρόλο στα ζητήματα της ενέργειας παίζει το κράτος με τις ιδιαιτερότητες και τα ίδιο-χαρακτηριστικά που φέρει ως προς τον ενεργειακό άξονα. Εν πολλοίς οι προτεραιότητες καθορίζονται τόσο από τη θέση του κράτους εντός της ευρύτερης διεθνούς ενεργειακής αρχιτεκτονικής, όσο και από τη θέση που ενδεχομένως διεκδικεί σε μεσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Ωστόσο παρατηρούμε ότι η ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι μια στατική κατάσταση που μπορεί να επιδιώκει ένα κράτος. Αν και ως όρος θα αναμενόταν να παραπέμπει σε ισορροπία ή στασιμότητα, οι κίνδυνοι και οι απειλές έτσι όπως προκύπτουν ως διαστάσεις μέσα από τους διάφορους ορισμούς καταδεικνύουν μια συνεχή δυναμική που αναπτύσσεται και με τη

σειρά της δημιουργεί αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών που διαπερνούν την ενεργειακή αγορά και το διεθνές σύστημα με τρόπο αμφίδρομο.

Πολλές μελέτες και έρευνες έχουν αναδείξει και τη διάσταση των συγκρούσεων μέσα από αυτές τις αλληλεπιδράσεις. Για παράδειγμα έχει εκτιμηθεί ότι ο ανταγωνισμός για την ενεργειακή ασφάλεια μεταξύ μεγάλων κρατών δύναται να έχει ως παράπλευρο αποτέλεσμα το ξέσπασμα ένοπλων συγκρούσεων ή ακόμα και εμφυλίων πολέμων σε μικρότερα κράτη(Krickovic, 2015, σελ. 4).

Επιπλέον, δείγμα του πως συνδέονται τα ενεργειακά ιδιο-χαρακτηριστικά με την υπόσταση ενός κράτους είναι ο όρος «petrostate», ο οποίος αποδίδεται σε κράτη που η οικονομία τους είναι προσανατολισμένη κατά κύριο λόγο στο πετρέλαιο και οι εξαγωγές πετρελαίου αποτελούν περισσότερο από το 10% του ΑΕΠ τους(Jang & Smith, 2021, σελ. 170). Αυτά τα κράτη όντας καθαροί εξαγωγείς πετρελαίου (net exporter), παρουσιάζουν όμοιες συμπεριφορές μεταξύ τους και τείνουν να γίνονται πιο επιθετικά σε περιόδους που επικρατούν υψηλές τιμές, δαπανώντας σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς, χρηματοδοτώντας εξεγέρσεις ή τρομοκρατικές οργανώσεις και γενικότερα χρησιμοποιώντας τα ενισχυμένα τους έσοδα για να επιτύχουν στόχους εξωτερικής πολιτικής(Snegova, 2019, σελ. 2).

Ο Hendrix μάλιστα προσθέτει ότι αυτού του είδους οι συνεπαγωγές δεν είναι γραμμικές ως προς το αν ένα κράτος είναι ή όχι εξαγωγέας, αλλά συνδυάζονται με μια σειρά παραγόντων της διεθνούς αρένας όπως η διαμόρφωση των παγκόσμιων τιμών, η δημιουργία στρατηγικών καρτέλ, οι τεχνολογίες εξόρυξης και εκμετάλλευσης, επιβεβαιώνοντας ότι και η συμπεριφορά αυτών των κρατών εμπεριέχει μια ευρύτερη θεώρηση για το πως αντιλαμβάνονται το συμφέρον τους εντός του διεθνούς περιβάλλοντος(Hendrix, 2017, σελ. 593).

Ο Glaser, πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, υποστηρίζει ότι αυτή καθαυτή η επιδίωξη της ασφάλειας από ένα κράτος δύναται να προκαλέσει σύγκρουση, εντοπίζοντας έξι πεδία ευπάθειας επί της κατανάλωσης πετρελαίου : i) την απειλή στρατιωτικής καθήλωσης λόγω έλλειψης πετρελαίου, ii) την απειλή για την οικονομική ευημερία, iii) την ενδεχόμενη απειλή που νιώθουν άλλα κράτη από την προσπάθεια εξασφάλισης πρόσβασης σε πηγές ενέργειας, iv) την αύξηση της αξίας των εδαφών που έχουν κοιτάσματα και που ενδεχομένως διεκδικούνται από διάφορα κράτη, v) τη ροπή που έχουν τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη στην επιθετικότητα και τους πολέμους, vi) την έλλειψη θέλησης για συνεργασία σε ένα κοινό

πλαίσιο διεθνούς ασφάλειας που δημιουργεί η πετρελαϊκή εξάρτηση των χωρών (Glaser, 2013b, σσ. 116–117).

Τέλος, ο Κουκουδάκης ανιχνεύει επτά κύριες διαστάσεις της ενεργειακής ασφάλειας : i) τις διακυμάνσεις των τιμών στις ανταγωνιστικές διεθνείς αγορές, ii) τη διεθνή και εγχώρια τρομοκρατία που στοχεύει σε ενεργειακές υποδομές, iii) την εσωτερική πολιτική αστάθεια σε χώρες παραγωγούς και χώρες διαμετακομιστές (transit), iv) τον γεωπολιτικό ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο ενεργειακά πλούσιων περιοχών, v) τη συνεχή αύξηση της ενεργειακής ζήτησης από τις αναπτυσσόμενες χώρες και τον ανταγωνισμό που προκύπτει μεταξύ τους λόγω αυτής της αύξησης, vi) τις μεγάλες φυσικές καταστροφές λόγω τυφώνων και σεισμών, vii) την ικανότητα των παραγωγών χωρών να επενδύουν σε τεχνολογίες και υποδομές στον ενεργειακό τομέα (Κουκουδάκης, 2017, σελ. 108).

Και από αυτά τα στοιχεία προκύπτει ότι είναι αδύνατο να εξετάσουμε τον ενεργειακό τομέα αν ταυτοχρόνως δεν θέσουμε υπό μια ενιαία ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση, ταυτόχρονα, πολλαπλές διαστάσεις του εγχώριου και του διεθνούς περιβάλλοντος. Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας έρχεται να συμβαδίζει με τον στενό πυρήνα ζητημάτων εθνικής ασφάλειας και εθνικού συμφέροντος σε διάφορες διαστάσεις της κρατικής δραστηριότητας από την οικονομία και τη στρατιωτική ικανότητα, μέχρι την άσκηση εξωτερικής πολιτικής (Cheon & Urpelainen, 2015, σελ. 954). Την ίδια ώρα όλο το πλέγμα των αλληλεπιδράσεων του διεθνούς συστήματος και κυρίως η θέση, το στάτους του κράτους εντός αυτού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα συνδιαμόρφωσης της εθνικής συμπεριφοράς. Όλα αυτά περιπλέκονται σε μια αμφίδρομη λειτουργική, δυναμική σχέση που επηρεάζει τόσο το εσωτερικό όσο και το εξωτερικό περιβάλλον σε τέτοιο βαθμό που ενδέχεται ακόμα και να το μετασχηματίζει.

Για όλους αυτούς τους λόγους η ανάλυση περί ενεργειακής ασφάλειας μας οδηγεί σε δύο σημαντικές παραδοχές που εφεξής θα αποτελούν πυλώνες της προσέγγισής μας.

Πρώτον, όπως δείξαμε από την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, στο πεδίο της ενεργειακής ασφάλειας οι όροι απειλή, κίνδυνος και σύγκρουση δεν είναι σαφώς διακριτοί, πολλές φορές επικαλύπτουν ο ένας τον άλλο ή ακόμα και αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο εννοιολογικά. Παρατηρείται ένα σύμμεγμα μεταξύ τους σε τέτοιο βαθμό που συχνά απαντούν στις ίδιες ανησυχίες ή επιδιώξεις και η χρήση των όρων έγκειται καθαρά στην πρόσληψη των καταστάσεων από κάθε κράτος ή ακόμα και από κάθε μελετητή. Επειδή η αποσαφήνιση αυτών των όρων ξεπερνά τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, επιλέγουμε

να τους εντάξουμε σε μια κοινή εννοιολογική κατηγορία που εφεξής θα αναφέρεται ως «ευπάθειες» (vulnerabilities). Εξαιρούμε μόνο το βαθμό εξάρτησης, είτε από την πλευρά του καταναλωτή, είτε από την πλευρά του προμηθευτή καθότι αποτελεί βασικό στοιχείο για τη δημιουργία του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους».

Δεύτερον, καθώς την πολυπλοκότητα των αλληλεπιδράσεων που εμφανίζει το πεδίο της ενεργειακής ασφάλειας επιχειρούμε να την αντιμετωπίσουμε μέσω του «Γρίφου Ενεργειακής Ασφάλειας» σε ό,τι αφορά στις δράσεις στις οποίες προβαίνει ένα κράτος για να διαμορφώσει την πολιτική ενεργειακής ασφάλειάς του, τοποθετούμε ως ελάχιστη επιδίωξη για κάθε κράτος την ενεργειακή του εξασφάλιση. Αυτό το ελάχιστο θέτουμε και ως βάση του βαθμονομίου σε σχέση με το στάτους και το ρόλο που επιδιώκει κάθε χώρα. Αυτό το ελάχιστο επίπεδο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί το θεμέλιο κατασκευής του βαθμονομίου που προτείνουμε και αφορά κυρίως σε κράτη εισαγωγείς, σε κράτη καθαρούς εισαγωγείς (net importers) και σε μικρούς εξαγωγείς που δεν εξαρτούν μεγάλο μέρος του ΑΕΠ τους από τις ενεργειακές εξαγωγές. Ταυτόχρονα, χώρες που ανήκουν σε αυτό το επίπεδο, δεν εμφανίζουν τάσεις να ανέλθουν σε άλλη κατηγορία του βαθμονομίου θεωρώντας πως ικανοποιούν πιθανές ευπάθειές τους εξασφαλίζοντας τους απαραίτητους ενεργειακούς πόρους για τις ανάγκες τους ακόμα και αν έχουν τη βούληση να βελτιώσουν το διεθνές τους στάτους μέσω άλλων παραγόντων, εκτός της ενέργειας, όπως οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί, η οικονομία, η τεχνολογία.

4.4 Η ενεργειακή ασφάλεια στην πράξη

Πριν προχωρήσουμε είναι χρήσιμο να σταχυολογήσουμε ορισμένα στιγμιότυπα από τις διεθνείς εξελίξεις στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής με επίκεντρο την ενεργειακή ασφάλεια και με σημαντικές αλληλεπιδράσεις εντός της διεθνούς ενεργειακής αρένας κατά τη χρονική περίοδο που μελετάμε. Θα χρησιμοποιήσουμε σε αυτή τη φάση το πλαίσιο που θέτει ο Francés για την ιχνηλάτηση της ενεργειακής ασφάλειας.

Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, η ενεργειακή ασφάλεια αποτυπώνεται i) στις πολιτικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ καταναλωτών και εξαγωγέων, ii) στις πολιτικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ καταναλωτών και χωρών διαμετακόμισης (transit), iii) στην κατάσταση που επικρατεί στο διεθνές ενεργειακό σύστημα σε κάθε

περίοδο υπό μελέτη, iv) στις πολιτικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις που προκύπτουν ανάμεσα στις χώρες διαμετακόμισης μεταξύ τους(Escribano Francés, 2011, σελ. 41).

Είναι σημαντικό ότι και ο Francés στη δική του προσέγγιση υπογραμμίζει πως υπάρχει η ανάγκη σχηματισμού μιας ευρύτερης θεώρησης επί της διεθνούς αρένας που θα μπορεί να συνδυάσει τους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς με το ενεργειακό σύστημα που αντικατοπτρίζεται συνήθως με τις δυναμικές της αγοράς(Escribano Francés, 2011, σελ. 44). Όπως θα δούμε αργότερα, ακριβώς αυτή την ανάγκη υπηρετεί το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους». Τα στιγμιότυπα που ακολουθούν έχουν επιλεγεί συμπεριλαμβανομένης και αυτής της διάστασης.

Το 2019 επήλθε συμφωνία των Επιτροπών Ενόπλων Υπηρεσιών της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ ώστε να εκδώσουν ψήφισμα με το οποίο ο Πρόεδρος Trump υποχρεώθηκε να ασκήσει κυρώσεις σε όσες αμερικανικές επιχειρήσεις συνεργάζονταν με τη ρωσική Gazprom για την ολοκλήρωση του αγωγού φυσικού αερίου Nord Stream 2. Σύμφωνα με δηλώσεις μελών των επιτροπών, η ολοκλήρωση της κατασκευής ενισχύει την αρνητική επιρροή που ασκεί το Κρεμλίνο στην περιοχή, ενώ από τα έσοδα από τον αγωγό που συνδέει απευθείας τη Ρωσία με τη Γερμανία, τροφοδοτείται η ρωσική επιθετικότητα(Sevastorulo et al., 2019).

Η περίπτωση του αγωγού Nord Stream 2 συγκεντρώνει πολλά από τα χαρακτηριστικά που έχουμε ήδη περιγράψει σε ό,τι αφορά στις πολυεπίπεδες αλληλεπιδράσεις που επισυμβαίνουν με βασικό άξονα την ενεργειακή ασφάλεια αλλά και άλλες πτυχές ζητημάτων που έχουν θιχθεί.

Η κατασκευή του αγωγού έχει αναγνωριστεί ως απειλή για την Πολωνία, η οποία μαζί με την Ουκρανία και τη Λευκορωσία θεωρούνται χώρες διαμετακομιστές (transit) για την Ευρώπη. Ταυτόχρονα, μέσω του αγωγού η Γερμανία μπορεί να αναβαθμιστεί εκείνη σε χώρα transit για το ρωσικό αέριο, ενισχύοντας καταλυτικά τις διμερείς της σχέσεις με τη Ρωσία και υποβαθμίζοντας ουσιαστικά την κοινή προσπάθεια της ΕΕ για μείωση της εξάρτησής της από τις ρωσικές προμήθειες(Wojcieszak, 2017, σσ. 85–87). Η Γερμανία από την πλευρά της υποστηρίζει ότι ο αγωγός ενισχύει τη δική της ενεργειακή ασφάλεια.

Με το ίδιο σκεπτικό, την προώθηση της ενεργειακής της ασφάλειας, η Πολωνία την ίδια περίοδο αναζητά τρόπους ώστε η ίδια να αναβαθμιστεί από transit χώρα σε χώρα κόμβο (hub), αξιοποιώντας το φυσικό αέριο από τη Νορβηγία μέσω αγωγού (Baltic pipe) που θα περνά και από τη Δανία, ή μέσω προμηθειών και μεταπωλήσεων φορτίων LNG (Floros, 2019). Σε αυτή της την επιδίωξη ως ένθερμος υποστηρικτής εμφανίζονται οι ΗΠΑ, καθώς ήδη αμερικανικά φορτία LNG έχουν πωληθεί στην Πολωνία, φορτία που όπως εκτιμάται θα παίξουν το ρόλο του αντίπαλου δέους στον αγωγό Nord Stream 2 (Precise Consultants, 2017).

Ο Collins έχει καταγράψει την έντονη ανησυχία του για την ολοκλήρωση της κατασκευής του Nord Stream 2, αναπτύσσοντας μια πιο σύνθετη λογική. Ανατρέχοντας σε παλαιότερες περιόδους που κατά την εκτίμησή του η Ρωσία χρησιμοποίησε την ενέργεια ως όπλο, με σημαντικές επιπτώσεις κυρίως το 2007, το 2009 και το 2014, υπογραμμίζει ότι το μέγεθος, ο ρόλος και η επιρροή της Γερμανίας ως προς την ΕΕ καθιστούν την εξέλιξη της κατασκευής ακόμα πιο βαρύνουσα για την εξασθένιση της ενεργειακής ασφάλειας των γειτονικών της χωρών και της ΕΕ συνολικά (Collins, 2017, σσ. 6–7).

Το στοιχείο πάντως που μπορούμε να εξάγουμε με βεβαιότητα είναι ότι ο αγωγός Nord Stream 2 έχει προκαλέσει ρήγματα στην προσπάθεια της ΕΕ να επιδείξει κοινή δράση, καθώς χώρες όπως η Αυστρία και η Γαλλία έχουν τοποθετηθεί θετικά προς την ολοκλήρωση της κατασκευής αγνοώντας τις ανησυχίες άλλων κρατών και θεωρώντας ότι ο αγωγός θα αυξήσει τη ροή φυσικού αερίου προς την Ευρώπη (Archick, 2018, σελ. 18). Υπό αυτό το πρίσμα ο Tomaszewski συμπεραίνει ότι και εντός της ΕΕ τα εθνικά συμφέροντα υπερισχύουν, ενώ υπογραμμίζει ότι παρατηρούνται ακόμα και διαφορετικές στάσεις ως προς αυτή καθαυτή την αναγνώριση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία ως ευπάθεια για την ΕΕ (Tomaszewski, 2018, σελ. 13).

Όπως παρατηρούμε στον Nord Stream 2 παρουσιάζονται όλες οι διαστάσεις που περιλαμβάνει στο σχήμα του ο Francés. Ο αγωγός έχει τεθεί στο πλαίσιο ενός μεγάλου διεθνούς ανταγωνισμού μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ, διεμβολίζει τις επιδιώξεις και τις επιθυμίες κρατών είτε για τον τρέχοντα ρόλο που έχουν, είτε για τον

μελλοντικό, αποτυπώνει το επίπεδο των σχέσεων μεταξύ γειτονικών κρατών και κυρίως καταδεικνύεται ο πολύ διαφορετικός τρόπος με τον οποίο το κάθε κράτος αντιλαμβάνεται την ενεργειακή ασφάλεια τόσο για το ίδιο, όσο και για τα άλλα κράτη.

Παράλληλα είναι εμφανείς οι διαστάσεις ισχύος καθώς οι ευθυγραμμίσεις που παρατηρούνται περιλαμβάνουν την ύπαρξη παράλληλων διεγκυστίδων σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Η Πολωνία βασίζει και επικυρώνει τη στρατηγική της στην υποστήριξη και τη γενικότερη στάση των ΗΠΑ απέναντι στην καθοριστική παρουσία της Ρωσίας στην Ευρώπη, ενώ η Γερμανία φιλοδοξεί σε περισσότερη ενίσχυση του ρόλου της μέσω της ρωσικής ενεργειακής αφθονίας. Από τη μεριά της η Ρωσία, όπως σημειώνει και η Grigas, ως μια χώρα που βασίζει το μισό της εθνικό προϋπολογισμό στα έσοδα από τις ενεργειακές εξαγωγές, θα παλέψει σκληρά ώστε να κρατήσει τις υπάρχουσες σχέσεις της στις προμήθειες φυσικού αερίου και να δημιουργήσει νέους πελάτες στην Ευρώπη και την Ευρασία, σχέσεις που της επιτρέπουν να συνεχίζει να δρα ως αναθεωρητική χώρα στο διεθνές σύστημα(Grigas, 2017, σελ. 279).

Φεύγοντας από την Ευρώπη, μια ενδιαφέρουσα περίπτωση μέσα από την οποία αναδεικνύονται οι παράλληλες αλληλεπιδράσεις σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσονται και εγχώριες δυναμικές με αμφίδρομη κατεύθυνση μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, είναι η Βραζιλία.

Η Βραζιλία αντιστοιχεί στο πρώτο γράμμα του ακρωνυμίου BRICS όταν αναφερόμαστε στην ομάδα των ταχύτατα αναπτυσσόμενων οικονομιών που περιλαμβάνει εκτός της ίδιας τη Ρωσία, την Ινδία, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και τη Νότια Αφρική, ή του ακρωνυμίου BRICs, το οποίο εδραιώθηκε στο διεθνή χρηματοοικονομικό τύπο ως συντομογραφία για να περιγράψει τους τέσσερις νέους πόλους (τις ίδιες παραπάνω χώρες πλην Νοτίου Αφρικής) που φιλοδοξούν να μετατρέψουν σε πολύ-πολικό το διεθνές σύστημα(Armiijo, 2007).

Οι τέσσερις χώρες θεωρούνται ανερχόμενες δυνάμεις στο διεθνές σύστημα, διεκδικώντας με το δικό τους τρόπο και τη δική τους θεώρηση τη βελτίωση του διεθνούς ρόλου και στάτους τους. Βασικοί λόγοι αυτής της εν εξελίξει αναδιάταξης

στάθηκαν η διεθνής οικονομική κρίση που κορυφώθηκε το Σεπτέμβριο του 2008 και ακολουθήθηκε από μια αργή ανάκαμψη των ΗΠΑ και μια συνεχιζόμενη βαθιά κρίση στην ΕΕ. Η ολοκληρωμένη εικόνα αυτής της διεθνούς αναδιάταξης διατρέχει όλο το διεθνές σύστημα, ξεκινώντας από περιφερειακούς ανασχηματισμούς, εκεί όπου αναδεικνύονται και άλλοι αναδυόμενοι παίχτες, με πιο περιορισμένου βεληνεκούς φιλοδοξίες, όπως το Μεξικό, η Νότιος Κορέα, η Τουρκία, η Ινδονησία και η Μαλαισία(Öniş & Kutlay, 2013, σσ. 1409–1410).

Η Βραζιλία θεωρείται περιφερειακός ηγέτης στην περιοχή της Νοτίου Αμερικής, με τρεις κύριους ανταγωνιστές, την Αργεντινή, τη Χιλή και τη Βενεζουέλα(F. de S. Guimarães & Maitino, 2017, σελ. 1). Μια από τις κυρίαρχες σκέψεις στο εσωτερικό της χώρας είναι ότι η Βραζιλία μπορεί να εξελιχθεί σε διεθνής εκφραστής της Νοτίου Αμερικής, όντας αναμφισβήτητος και καθολικά αποδεκτός ηγέτης στην περιοχή(F. de S. Guimarães & Maitino, 2017, σελ. 9). Αυτή η φιλοδοξία δεν θα μπορούσε να μη δημιουργήσει επιπλοκές στις σχέσεις της με τις άλλες χώρες της περιοχής.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των σχέσεών της με τη Βολιβία. Σταθερά η Βραζιλία για να εξυπηρετήσει τις μεγάλες ενεργειακές της ανάγκες εισάγει υγραέριο (petroleum gas) από τη Βολιβία με τη βραζιλιάνικη Petrobras να είναι η μεγαλύτερη εταιρεία στην αγορά της Βολιβίας. Το 2006 η Βολιβία κατηγόρησε τη Βραζιλία ότι συμπεριφέρεται με αποικιοκρατικό τρόπο και ο στρατός της κατέλαβε τα διυλιστήρια(Stuenkel, 2016). Ισχυρότερος εκ των ανταγωνιστών της Βραζιλίας είναι η Βενεζουέλα, της οποίας οι εξαγωγές πετρελαίου αντικατοπτρίζουν το 90% των συνολικών εξαγωγών της. Η Βενεζουέλα προσπάθησε να επωφεληθεί από την κρίση στις σχέσεις Βραζιλίας – Βολιβίας υποσχόμενη τεχνική βοήθεια στην κρατική εταιρεία υδρογονανθράκων της Βολιβίας, με την εξέλιξη αυτή να αναγκάζει την Βραζιλία να υποχωρήσει και να πληρώσει πολύ περισσότερα στη Βολιβία προκειμένου μεταξύ άλλων να διατηρήσει την εικόνα της χώρας που ενδιαφέρεται περισσότερο για τις άλλες εντός της περιφέρειάς της(F. de S. Guimarães & Maitino, 2017, σσ. 11–15). Η Βολιβία συνεχίζει να είναι ο βασικός προμηθευτής φυσικού αερίου, μέσω αγωγού, για τη Βραζιλία με ποσοστό 83% το 2017, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό είναι εισαγωγές LNG από τη Νιγηρία, τις ΗΠΑ και την Αγκόλα(EIA, 2019a).

Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 2010 και μετά οι εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα της Βραζιλίας ήταν εντυπωσιακές, με τη χώρα να εξελίσσεται σε έναν από τους πιο σημαντικούς φορείς της αναδιάταξης του διεθνούς ενεργειακού πεδίου. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις ενεργειακών κοιτασμάτων αναμένεται να ανοίξουν το δρόμο ώστε η χώρα να βιώσει τη δική της άνθηση στην παραγωγή πετρελαίου αυξάνοντας μέσω εξαγωγών τα έσοδα του προϋπολογισμού της (Paraskona, 2018). Αυτή η άνθηση αναμένεται να τη μετατρέψει στον έκτο παγκόσμιο εξαγωγέα πετρελαίου μέχρι το 2035 (Downie, 2015, σελ. 801). Το 2018 η Βραζιλία κατέταξε τρίτη στα αποθέματα φυσικού αερίου στην περιοχή της και ήταν από τις πρωτοπόρους στην κατανάλωση φυσικού αερίου στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής (Sookhan, 2018).

Η δεκαετία μετά το 2010 βρήκε τη Βραζιλία να αναδεικνύεται δυναμικά στις ενεργειακές αγορές με την προοπτική να καταστεί διεθνής παίχτης (Gardini & Almeida, 2016, σελ. 1). Παράλληλα διεκδικεί ένα βελτιωμένο διεθνές στάτους προσπαθώντας να ηγηθεί των αναπτυσσόμενων χωρών στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και σε συνεργασία με την Ινδία να παίξει έναν πρωτοπόρο ρόλο στο γκρουπ των G20, των μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη (Hopewell, 2015).

Από τις αρχές του 2000 η Βραζιλία έχει χρησιμοποιήσει τον ενεργειακό τομέα ως εργαλείο για να βελτιώσει την οικονομική της απόδοση και την επιρροή της εξωτερικής πολιτικής της υιοθετώντας μια ήπια και συνήθως συνεργατική στάση. Αυτό άλλωστε έδειξε και η στάση της στην κρίση με τη Βολιβία το 2006 όπως είδαμε νωρίτερα. Η λεγόμενη «διπλωματία της αιθανόλης» που εφάρμοσε σε χώρες της νοτίου και της δυτικής Αφρικής είναι μια ακόμα περίπτωση που αποδεικνύει αυτή την κατεύθυνση (Fulquet & Pelfini, 2015, σελ. 124).

Δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι την ίδια ώρα, στοχεύοντας στην ενεργειακή της ανεξαρτησία συνεχίζει να αυξάνει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο βασικό εθνικό ενεργειακό της μίγμα, ενισχύοντας παράλληλα τη φήμη της ως μια «πράσινη ενεργειακή δύναμη» (C. Guimarães & Piefer, 2017, σσ. 1–5).

Εν πολλοίς η αναρρίχηση της Βραζιλίας σε ένα υψηλότερο σκαλοπάτι διεθνούς στάτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητά της να εκμεταλλευθεί τον ενεργειακό της πλούτο για να επενδύσει στην εκπαίδευση, στην τεχνολογία και τις υποδομές, ώστε να επιτύχει ακόμα μεγαλύτερη οικονομική άνοδο και αειφόρο ανάπτυξη (Brainard & Martinez-Diaz, 2009, σελ. 3). Οι συνεχείς νέες ενεργειακές ανακαλύψεις της προσδίδουν επιπρόσθετα εφόδια ώστε να προαχθεί σε μια υπεύθυνη, αξιόπιστη και υπολογίσιμη δύναμη τόσο στην περιοχή της, όσο και σε διεθνές επίπεδο (Gardini, 2016, σσ. 15–16).

Η περαιτέρω αύξηση των ενεργειακών εσόδων μπορεί να υποστηρίξει και να χρηματοδοτήσει τις εθνικές της φιλοδοξίες οι οποίες μέχρι στιγμής δείχνουν ότι σαφώς δεν θέλει να γίνει μια αναθεωρητική δύναμη αλλά επίσης σαφώς επιδιώκει να βρίσκεται, αν όχι ισότιμα, μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων που χαράσσουν την διεθνή στρατηγική, όντας στο στενό πυρήνα της δομής του διεθνούς συστήματος (Gardini, 2016, σελ. 15). Η ενεργειακή αγορά της Βραζιλίας μπορεί να διαδραματίσει έναν ηγετικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια ολόκληρης της περιοχής και κατ' επέκταση να επιταχύνει τη διαδικασία της ενεργειακής ολοκλήρωσης της Λατινικής Αμερικής συμβάλλοντας στη σταθερότητα και την ευημερία (De Oliveira, 2010).

Παρατηρούμε συνεπώς ότι η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί έναν κοινό τόπο για τα κράτη, άσχετα με ποιον τρόπο τελικά σχεδιάζουν στρατηγική και πολιτικές για να την επιτύχουν. Ταυτόχρονα, ο όρος αποκτά πολυδιάστατο χαρακτήρα ειδικά αν συμπεριλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο τον αντιλαμβάνεται το κάθε κράτος χωριστά για τον εαυτό του ή έναντι των άλλων. Το κυριότερο στοιχείο που προκύπτει είναι η συσχέτιση μεταξύ των απειλών και των ευπαθειών η οποία μεταφράζεται ουσιαστικά σε έναν διαρκή αγώνα για επιβίωση με όρους εθνικού συμφέροντος. Οι αλληλεπιδράσεις που δημιουργούνται είναι πολυσχιδείς και πολυεπίπεδες και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας πολυπρισματικής προσέγγισης έτσι ώστε να ερευνηθούν και να ερμηνευθούν όλες οι πτυχές που προκύπτουν εξετάζοντας οποιοδήποτε γεγονός σε οποιαδήποτε δεδομένη χρονική στιγμή. Οι επίσης πολυδιάστατες σχέσεις μεταξύ προμηθευτών και αγοραστών, μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, αλλά και τα πλεονεκτήματα που αποκτά μια

χώρα από τους δικούς της πόρους ή από πόρους στο εξωτερικό την εκμετάλλευση των οποίων έχει εξασφαλίσει, δείχνουν επίσης ότι μπορεί να δημιουργηθεί μια κλίμακα βασισμένη αποκλειστικά στην ενέργεια ως προς τη βαθμονόμησή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 | Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους»

Έχοντας αναλύσει τις έννοιες της ενεργειακής ισχύος και ασφάλειας, το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στο βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» που είναι το δεύτερο συστατικό μέρος της προτεινόμενης προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού. Όπως έχουμε ήδη εξηγήσει, τα κράτη ως αυτόνομοι δρώντες διεκδικούν βελτίωση του διεθνούς τους στάτους, προσπαθούν να ικανοποιήσουν επιδιώξεις μέσω του ρόλου που επιζητούν να έχουν σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, θέτουν στόχους οι οποίοι εδράζονται σε ίδιο-χαρακτηριστικά τους. Σε αυτή την αλληλουχία οι έννοιες της ισχύος, της ασφάλειας και της απειλής μπορούν επεξηγηματικά να εναλλάσσονται ανάλογα από ποια οπτική γωνία θα μελετήσει κανείς τις στάσεις και τις συμπεριφορές του κάθε κράτους.

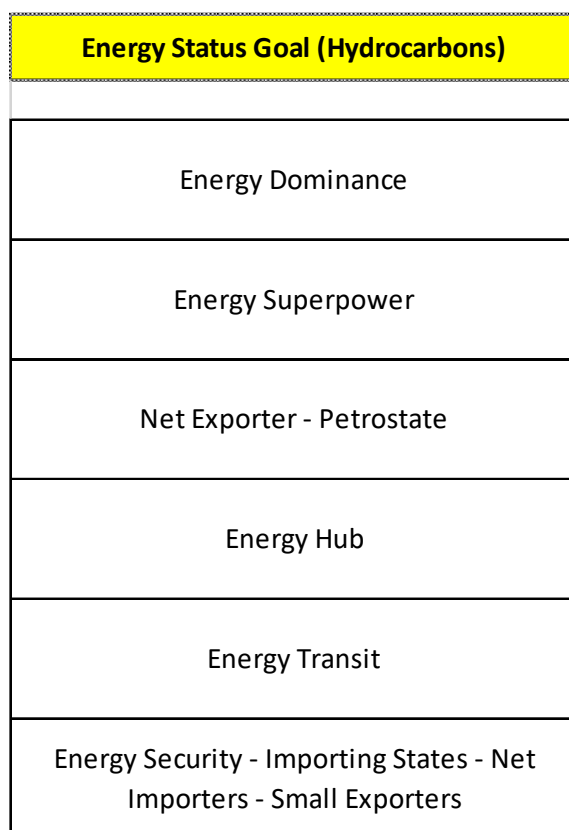
Αφού η ενέργεια μπορεί να αποτελεί παράγοντα ικανό να κινήσει το κράτος εντός είτε της διεθνούς, είτε της περιφερειακής σκηνής, είναι σημαντικό να δημιουργήσουμε έναν τρόπο με τον οποίο θα καταστήσουμε αυτή την παραγοντική ικανότητα μετρήσιμη. Δεν μιλούμε για μέτρηση των ενεργειακών πόρων, αποθεμάτων ή ικανοτήτων αξιοποίησης φυσικού πλούτου. Χρειαζόμαστε ένα βαθμονόμιο που να μπορεί να συνδυάσει όσα έχουμε ήδη αναλύσει, αλλά με κινητήριο μοχλό και γνώμονα τον ενεργειακό τομέα. Αυτόν το ρόλο ικανοποιεί στην παρούσα πρόταση, το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους». Και ακριβώς επειδή σε οποιαδήποτε κλίμακα μέτρησης είναι αναγκαίο να υπάρχει ένα ελάχιστο και ένα μέγιστο, μια απαρχή και μια κορυφή, τοποθετούμε ως ελάχιστη επιδίωξη για κάθε κράτος την ενεργειακή του εξασφάλιση. Αυτό το ελάχιστο θέτουμε και ως βάση του βαθμονομίου σε σχέση με το στάτους και το ρόλο που επιδιώκει κάθε χώρα.

5.1 Περιγραφή

Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» είναι ουσιαστικά ένα σχήμα κατάταξης που απεικονίζει διάφορα επίπεδα ενεργειακής ισχύος – όχι είδους

ενεργειακής ισχύος – που ένα κράτος μπορεί να επιτύχει στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον σύμφωνα με τις επαγωγές που έχουμε ήδη περιγράψει. Ταυτόχρονα το βαθμονόμιο συναθροίζει σε ένα ενιαίο σχήμα όλες τις δυνατές εκφάνσεις και κλιμακώσεις που μπορεί να παρουσιάσει η ευρύτερη ενεργειακή στρατηγική ενός κράτους. Με αφετηρία την επιδίωξη της επίτευξης ενεργειακής ασφάλειας είτε αυτή εκφράζεται ως το απαραίτητο επίπεδο ενεργειακών εισαγωγών για κάποιο κράτος, είτε εκφράζεται ως η διασφάλιση απρόσκοπτου εφοδιασμού για κράτη που είναι αποκλειστικά εισαγωγείς ενέργειας, είτε εκφράζεται ως το βιώσιμο μερίδιο αγοράς για κράτη – εξαγωγείς ενεργειακών πόρων (αναφερόμαστε κυρίως σε υδρογονάνθρακες), το σχήμα απεικονίζει μια ακολουθία επιπέδων που αντιστοιχεί στη διαβάθμιση, με αύξουσα ταξινόμηση, του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους», στην κορυφή της οποίας βρίσκεται η Ενεργειακή Υπερίσχυση.

Εικ. 12 - Το βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Το πρώτο επίπεδο, η Ενεργειακή Ασφάλεια, αναφέρεται κυρίως σε κράτη που επιδιώκουν να απελευθερωθούν από απειλές ενάντια στην ενεργειακή εφοδιαστική τους αλυσίδα. Τέτοια κράτη είναι συνήθως μεγάλοι εισαγωγείς ή αποκλειστικοί εισαγωγείς (net importers), υπό την έννοια ότι οι ενεργειακές εισαγωγές τους είναι μικρότερες από τις εξαγωγές ή παρουσιάζουν μόνο εισαγωγές. Εδώ εντάσσονται επίσης μικρά εξαγωγικά κράτη των οποίων οι επιδιώξεις περιορίζονται στην απρόσκοπτη πρόσβαση επαρκών εμπορικών και εφοδιαστικών δρόμων και στην διασφάλιση ενός ικανού μεριδίου αγοράς που να εγγυάται την επιβίωσή τους με όρους οικονομικών εισροών μέσω των πωλήσεων.

Η Ιαπωνία, η Νότιος Κορέα, η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μερικές περιπτώσεις δρώντων που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία. Η Ιαπωνία δεν διαθέτει πετρελαϊκούς πόρους και είναι ο τρίτος παγκόσμιος καταναλωτής πετρελαίου (Index Mundi, 2018) και ο μεγαλύτερος εισαγωγέας LNG (Ajemian, 2007, σσ. 336–337). Όντας εξαιρετικά εξαρτημένη από τις ενεργειακές εισαγωγές, η Ιαπωνία διεκδικεί την διασφάλιση προμήθειας ενεργειακών πόρων σε τιμές που να μη μπορούν να τραυματίσουν την οικονομική της ανάπτυξη (Gasparatos & Gadda, 2009). Αντιστοίχως, η Νότιος Κορέα που είναι εξαρτημένη κυρίως από τις περιοχές του Περσικού Κόλπου για τις ενεργειακές προμήθειές της, προσπαθεί διαρκώς να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές της (Qi & Yang, 2018).

Ευρισκόμενη στην ίδια βαθμίδα, η Κίνα, εξαιτίας της συνεχούς ανάπτυξής της, είναι αναγκασμένη να επεκτείνει την ναυτική δύναμή της προκειμένου να προστατεύσει τις θαλάσσιες οδούς, να σταθεροποιήσει την ομαλή ροή προμηθειών σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, καθώς και να ενδυναμώσει την παρουσία της σε διάφορες ενεργειακά πλούσιες περιοχές ανά τον κόσμο (Sartori, 2014, σελ. 73). Οι διεθνείς επιπλοκές αυτής της θέσεώς της είναι πολύπλοκες καθώς για παράδειγμα είναι γνωστό ότι με την υπάρχουσα κατάσταση μια Αμερικανική παρέμβαση θα μπορούσε να διακόψει το 90% των κινεζικών εισαγωγών πετρελαίου (Kelanic, 2016, σελ. 183). Η ενεργειακή ασφάλεια παραμένει ένας ζωτικής σημασίας στόχος για την Κίνα.

Για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς κανένα από τα κράτη μέλη της δεν έχει την ικανότητα να ανταποκριθεί στις ενεργειακές της ανάγκες, οι προσπάθειες για τη δημιουργία της Ενιαίας Ενεργειακής Αγοράς και για τη διαφοροποίηση προμηθευτών απέκτησαν ζωτικής σημασίας χαρακτήρα, ιδιαίτερα μετά την Ουκρανική Κρίση (Szulecki & Westphal, 2018). Οι προσπάθειες κρατών μελών της όπως αυτές της Γερμανίας και της Γαλλίας να αναπτύξουν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μπορούν να θεωρηθούν μέρος αυτής της ευρύτερης επιδίωξης για ενεργειακή ασφάλεια (Zong et al., 2018).

Το επόμενο επίπεδο του βαθμονομίου περιλαμβάνει την κλίμακα του στόχου του Ενεργειακού Διαμετακομιστικού Κέντρου (Energy Transit). Μια χώρα που θεωρείται ότι επιδιώκει να επιτύχει το να αποκτήσει αυτό το ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της αλλά και συνολικά στην ΕΕ είναι η Βουλγαρία (Maltby, 2015, σελ. 813). Η Πολωνία είναι επίσης ένα παράδειγμα χώρας που βρίσκεται σε αυτή την κλίμακα καθώς επιδιώκει να διατηρήσει αυτή της τη θέση, όπως ομοίως συμβαίνει με την Ουκρανία και τη Λευκορωσία (Wojcieszak, 2017, σελ. 86). Σε αυτές τις περιπτώσεις η ανέλιξη ή η διατήρηση σε αυτή τη βαθμίδα αποτελούν ακρογωνιαία χαρακτηριστικά όχι μόνο της ενεργειακής αλλά και της ευρύτερης εθνικής στρατηγικής καθώς πλήθος κυρίως εξωτερικών παραγόντων είτε απειλεί, είτε ενισχύει τη θέση τους.

Επιπροσθέτως, χώρες όπως η Σιγκαπούρη, η Μαλαισία και η Ινδονησία προσπαθούν να εκμεταλλευτούν εγγενή χαρακτηριστικά τους όπως είναι η γεωπολιτική τους θέση προκειμένου να διεκδικήσουν έναν αναβαθμισμένο ρόλο στην περιοχή τους ως Ενεργειακά Διαμετακομιστικά Κέντρα (Casey & Sussex, 2012, σσ. 25–28).

Η αμέσως επόμενη κλίμακα είναι αυτή του στόχου του Ενεργειακού Κόμβου (Energy Hub). Η Τουρκία είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Πρόκειται για μια χώρα που σταθερά και διακηρυγμένα φιλοδοξεί να μεταβεί από τη θέση του Διαμετακομιστικού Κέντρου την οποία αδιαμφισβήτητα κατέχει, στο επόμενο σκαλοπάτι του βαθμονομίου. Επιδιώκοντας και η ίδια να εξασφαλίσει τις δικές της συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες, προσπαθεί να καταστεί ένας εναλλακτικός δρόμος για την προμήθεια υδρογονανθράκων από την ΕΕ και χρησιμοποιεί το δίκτυο αγωγών

που ήδη έχει δημιουργηθεί στο έδαφός της, θέλοντας ταυτόχρονα να ανυψώσει και τη σχετική πολιτική της θέση στην περιοχή(Güney, 2016).

Μια άλλη χώρα που επιδιώκει αυτό το στόχο ενεργειακού στάτους είναι η Αίγυπτος. Χρησιμοποιώντας τη στρατηγική της θέση, το δικό της δίκτυο αγωγών και τις ικανότητες που διαθέτει μέσω εγκαταστάσεων πετρελαϊκών διυλιστηρίων αλλά και μονάδων υγροποίησης αερίου, η Αίγυπτος επίσης διεκδικεί την άνοδό της σε αυτή την κλίμακα(Werr, 2017).

Η Ελλάδα επίσης, έχει προσπαθήσει να αναδειχθεί σε υποψήφια χώρα ως Διαμετακομιστικό Κέντρο, κυρίως στην περίοδο 2006-2009, υπογράφοντας την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης και του αγωγού φυσικού αερίου South Stream, αν και αμφότερα τα έργα αυτά δεν τελεσφόρησαν(Μπαλάφας, 2014). Η χώρα δεν έχει εγκαταλείψει πλήρως αυτή την προοπτική και συνεχίζει να την εντάσσει στην εθνική στρατηγική της.

Η επόμενη βαθμίδα περιλαμβάνει κυρίως τα κράτη – μέλη του ΟΠΕΚ και τους αμιγείς εξαγωγείς (net exporters) που δεν περιλαμβάνονται στον Οργανισμό. Πρόκειται για τους Αμιγείς Εξαγωγείς, τα κράτη-πετρελαιοπαραγωγούς (petrostate) όπως ονομάζονται στην περίπτωση που το βασικό τους εξαγωγικό προϊόν είναι το πετρέλαιο, τα κράτη για τα οποία η θεμελιώδης προϋπόθεση και πηγή του εθνικού τους πλούτου και της ικανοποίησης του εθνικού τους προϋπολογισμού είναι οι εξαγωγές υδρογονανθράκων.

Σε αυτές τις χώρες αυτές οι εξαγωγές αποτελούν πάνω από το 10% του ΑΕΠ τους και συνεπώς η ασφάλεια και η επιβίωσή τους είναι σε αποφασιστικό βαθμό εξαρτημένες από τις τιμές των υδρογονανθράκων(Hendrix, 2017, σελ. 575,592). Γίνεται αντιληπτό ότι εδώ περιλαμβάνονται χώρες που διαθέτουν μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων, ικανά να επηρεάσουν την παγκόσμια αγορά φυσικού αερίου και πετρελαίου(Elyassi, 2018, σσ. 143–144).

Το επόμενο επίπεδο, ένα πριν την κορυφή, ταιριάζει απόλυτα στη Ρωσία από την οποία είναι και εμπνευσμένο. Στην πραγματικότητα εδράζεται στο όραμα του Προέδρου Putin να κάνει τη Ρωσία μια «Ενεργειακή Υπερδύναμη». Η Ρωσία είναι το

κλασικό και χαρακτηριστικό πια παράδειγμα όπου το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο μετετράπησαν από φυσικοί πόροι σε αγαθά στρατηγικής σημασίας τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για να μεγιστοποιήσουν την ισχύ του κράτους (Troulis, 2017, σελ. 14).

Η Ρωσία του Putin συχνά θεωρείται ως μια χώρα που απολύτως εσκεμμένα χρησιμοποιεί τα τεράστια αποθέματά της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο ως ένα «ενεργειακό όπλο» (Jirušek et al., 2017b, σελ. 2) προκειμένου να ανακτήσει το στάτους της μεγάλης δύναμης (Keil, 2014, σελ. 169). Σε αυτό το επίπεδο πλέον, οι επιχειρηματικές προτεραιότητες και κινήσεις των κρατικών ενεργειακών επιχειρήσεων είναι σχεδόν πάντα ευθυγραμμισμένες με τη εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων, όπως έχει περίτρανα δείξει η περίπτωση της Gazprom (Loe, 2018, σελ. 18).

Φτάνουμε στο ανώτερο κλιμάκιο, στην «Ενεργειακή Υπερίσχυση», η οποία άπτεται της εμβληματικής πολιτικής του Προέδρου Trump με τίτλο «Η Αμερική Πρώτα». Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η «Ενεργειακή Υπερίσχυση» στοχεύει τις φιλοδοξίες του Προέδρου Putin για την «Ενεργειακή Υπερδύναμη». Δεν πρόκειται απλά για ένα αντίμετρο, ένα αντίβαρο, μια μονοσήμαντη απάντηση. Αντανακλά μια συνολική εθνική προσέγγιση που στόχο της έχει να προβάλει την επιθυμία και την αποφασιστικότητα των Ηνωμένων Πολιτειών απέναντι σε κάθε σύγχρονο ή μελλοντικό διεκδικητή του ρόλου τους, διαβεβαιώνοντας και ενισχύοντας ταυτόχρονα το δικό της ρόλο ως διεθνής υπερδύναμη.

Για να αποκτήσει βέβαια μια χώρα έναν τέτοιο ρόλο είναι απαραίτητη η συνδυαστική υπεροχή σε διάφορους βαθμονομημένους τομείς της διεθνούς αρένας, όπως είναι η οικονομία και η στρατιωτική ισχύς. Το όραμα της ενεργειακής υπερίσχυσης έρχεται να καλύψει έναν τομέα στον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες έδειχναν να υστερούν και ο οποίος, όπως είδαμε και στη χρονολωρίδα στο Κεφάλαιο 1, απετέλεσε πεδίο σοβαρών τριγμών στην οικονομία των ΗΠΑ, ευκαιρία ανέλιξης της Ρωσίας, πηγή αμφισβήτησης του στάτους της μοναδικής και άτρωτης διεθνούς υπερδύναμης, και ένδειξη αδυναμίας ελέγχου ή επηρεασμού βασικών οργανικών συστοιχιών της

διεθνούς λειτουργίας και ανάπτυξης όπως είναι οι διεθνείς τιμές πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» αποτελεί ένα υποπλαίσιο της συνολικής ερευνητικής και επεξηγηματικής μας προσέγγισης, το οποίο δύναται να οπτικοποιήσει και να αναλύσει αυτόνομα τις μεταβάσεις της ενεργειακής στρατηγικής από το πρώτο έως το τελευταίο επίπεδο, από την «Ενεργειακή Ασφάλεια» στην «Ενεργειακή Υπερίσχυση». Πρόκειται για μια διαβάθμιση που περιέχει κλίμακες επιδιώξεων σε περιπτώσεις που η ενεργειακή στρατηγική ενός κράτους ευθυγραμμίζεται με τα εθνικά συμφέροντα και τη σχετική κατάταξή του στη διεθνή κυρίως αρένα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι άλλες πολιτικές επιδιώξεις με επίκεντρο τα ενεργειακά όπως για παράδειγμα η λεγόμενη «πράσινη ατζέντα» του Προέδρου Obama που στόχευε στο να ηγηθούν οι ΗΠΑ της μάχης εναντίον της κλιματικής αλλαγής, υπολείπονται των εθνικών συμφερόντων (Eizenstat, 2009). Θα μπορούσε κανείς ακόμα και μια τέτοια προσπάθεια να την εντάξει σε ένα ανάλογο σχήμα βρίσκοντας ανάλογες διαβαθμίσεις.

Το ίδιο ισχύει και με περιπτώσεις κρατών που μέσα από συνέργειες προσπαθούν να βελτιώσουν το διεθνές τους στάτους προωθώντας την παραγωγή «καθαρής» ενέργειας από εναλλακτικές πηγές, πρωταγωνιστώντας στο διεθνές στερέωμα στο πεδίο της Κλιματικής Αλλαγής. Και υπό αυτό το πρίσμα θα μπορούσαμε να βρούμε ανερχόμενες δυνάμεις όπως η Βραζιλία που προσπαθεί να ενταχθεί στον κύκλο των μεγάλων δυνάμεων και συχνά συνεργάζεται με την Κίνα στο διεθνές ενεργειακό πεδίο (Haibin, 2010). Όπως έχει άλλωστε ήδη γραφεί οι χώρες ακόμα και μέσα από τέτοιες πρωτοβουλίες υπηρετούν πρωτίστως το εθνικό τους συμφέρον. Δεν είναι τυχαίο ότι η αποτυχία των συνομιλιών στο πλαίσιο της Διάσκεψης της Κοπεγχάγης το 2009 για την Αλλαγή του Κλίματος έχει ερμηνευτεί υπό το πρίσμα της σύγκρουσης των συμφερόντων των μεγάλων παιχτών, παρότι φαινομενικά δημιουργήθηκαν παροδικές διμερείς συμφωνίες (Skliias, 2012).

Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» εντάσσεται στην αναγνώριση της ενέργειας ως έναν από εκείνους του παράγοντες που ένα κράτος μπορεί να χρησιμοποιήσει για την προβολή ισχύος σε κάποια δεδομένη στιγμή. Όπως είδαμε στο τρισδιάστατο πολυεδρικό σχήμα του Κεφαλαίου 2, αυτοί οι παράγοντες μπορούν να λειτουργούν είτε μεμονωμένα, είτε συνδυαστικά και να επιλέγονται δυναμικά για να προαγάγουν τη θέση ενός κράτους εντός της διεθνούς αρένας. Την ίδια ώρα η επιλογή μπορεί να αποτελεί την απάντηση ενός κράτους στις προτεραιότητες που θέτει το ίδιο το διεθνές σύστημα κάθε φορά, αναγκάζοντας ένα κράτος να μετατρέψει σε παράγοντα ισχύος κάτι που ίσως δεν ήταν τόσο διακριτό και ξεκάθαρο στο παρελθόν ως προς τη δυνατότητα μιας τέτοιας έκφανσης της χρησιμότητάς του (Ripsman et al., 2016, σελ. 19). Η επιλογή μπορεί να προκύπτει και μέσα από μια ευρύτερη δομική δυναμική συσχετισμών και όχι μόνο από τη συνειδητή προεπιλογή ενός κράτους να αξιοποιήσει την ενέργεια επειδή τα πλούσια κοιτάσματα, οι τεράστιοι φυσικοί πόροι, οι δυνατότητες εξόρυξης και εκμετάλλευσης αποτελούν εγγενή πλεονεκτήματά του έναντι άλλων κρατών.

Το βαθμονόμιο του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» αναδεικνύει και τις επαγωγές που προκύπτουν μεταξύ των εθνικών συμφερόντων, των ανταγωνισμών ισχύος, των διενέξεων των δρώντων εντός της διεθνούς αρένας (Goldthau & Sitter, 2015, σελ. 943). Η ενέργεια ως συντελεστικός παράγοντας της εθνικής ισχύος θα πρέπει να μπορεί να διαβαθμίζεται και να αξιοποιείται είτε με συμβατικούς, είτε με υβριδικούς τρόπους ώστε να υπηρετήσει τους εθνικούς στόχους ασφάλειας, αντιμετώπισης απειλών, προβολής ισχύος. Το βαθμονόμιο ενθυλακώνει το πλαίσιο αυτών των πολυποίκιλων και πολυσύνθετων διαστάσεων που μπορεί η ενέργεια να αποκτήσει σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.

Η «Σχιστολιθική Επανάσταση» στις ΗΠΑ δεν συνέβη επειδή η χώρα διάλεξε να τη χρησιμοποιήσει ως αιχμή του δόρατος για την «Ενεργειακή Υπερίσχυση». Η χώρα διέθετε αυτούς τους ενεργειακούς πόρους, βρήκε τρόπο να τους αξιοποιήσει τονώνοντας την εσωτερική της αγορά καυσίμων και εργασίας, ανέπτυξε τεχνολογία και υποδομές και αφότου η ενέργεια αναδείχθηκε σε μείζον προσόν ενός διεκδικητή σε διεθνές επίπεδο, τότε μετατράπηκε σε παράγοντα ισχύος που μπήκε στο πεδίο για να υπηρετήσει τα εθνικά συμφέροντα και να αναχαιτίσει ή υποσκελίσει την

αντίστοιχη ισχύ που προερχόταν από την συνειδητή εκμετάλλευση του ίδιου παράγοντα από ένα άλλο κράτος προκειμένου να ανέλθει στη διεθνή αρένα. Αν η ενέργεια δεν είχε το δομικό ρόλο σε διεθνές επίπεδο να αποτελεί προαπαιτούμενο και αναγκαίο συστατικό ανάπτυξης και ευημερίας ή κρατική πηγή εσόδων, δεν θα είχε νόημα να αναλύουμε έναν παράγοντα που τον θέτουμε ισάξια δίπλα σε άλλους όπως η στρατιωτική ή η οικονομική δύναμη.

Μέσω του βαθμονομίου εμπεδώνεται η θεώρηση των ενεργειακών πόρων (κυρίως πετρελαίου και φυσικού αερίου) ως μια διάσταση της εθνικής ισχύος ως διακριτός υλικός πόρος, αλλά και βεβαιώνεται ως ένα ευρύτερο, ξεχωριστό είδος ισχύος που δύναται να οικοδομήσει τη δική του διακριτή και μεμονωμένη βαθμονόμηση. Πρόκειται για ακόμη ένα στοιχείο ενίσχυσης της υπόστασης της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στο διεθνές σύστημα.

5.2 Επεξηγηματικές δυνατότητες και προεκτάσεις

Επιπροσθέτως, η προβολή του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» στη διεθνή βιβλιογραφία και σε διάφορες περιπτώσεις συμπεριφορών κρατών ή αλληλεπιδράσεων κρατών μεταξύ τους, το εμπλουτίζει με επεξηγηματικές δυνατότητες που συμβάλλουν στην ευρύτερη ερευνητική και επεξηγηματική ικανότητα της συνολικής προτεινόμενης προσέγγισης (Εικ. 13).

Εικ. 13 - Βιβλιογραφικές προεκτάσεις του βαθμονομίου

Energy Status Goal (Hydrocarbons)		Key Features / Segregation
Energy Dominance	provide/maintain	Energy security to allies
	→	Technological advantage
	→	Immense & modern infrastructure
Energy Superpower	should be	
	→	Global player in markets
Net Exporter - Petrostate	could be	Swing Producer
	→	Dominant Exporter
	→	Energy Guarantor
Energy Hub		
Energy Transit	may be	rising energy transit
	→	fledgling energy transit
	→	enmeshed energy transit
Energy Security - Importing States - Net Importers - Small Exporters		

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα

Για παράδειγμα, στην κλίμακα του Ενεργειακού Διαμετακομιστικού Κέντρου οι Casey και Sussex, μελετώντας το ζήτημα της ασφάλειας των θαλάσσιων δρόμων μεταφοράς ενέργειας, διακρίνουν μια τυπολογία τριών διαφορετικών τύπων κρατών ως υποδιαίρεσεις της κλίμακας : i) το εμπλεκόμενο κράτος, ii) το αρχάριο ή πρωτόπειρο κράτος και iii) το ανερχόμενο κράτος (Casey & Sussex, 2012).

Η πρώτη περίπτωση αναφέρεται σε κάποιο κράτος που ήδη κατέχει ρόλο στην ενεργειακή αλυσίδα μεταφοράς σε περιφερειακό επίπεδο, διαθέτει υποδομές και ηγείται της προσπάθειας για ενεργειακή ασφάλεια στην περιοχή. Το συμφέρον του περιγράφεται ως μια διαρκής πάλη ώστε αφενός να διατηρήσει το ρόλο του, αν όχι να τον ανυψώσει περισσότερο, και αφετέρου να αποκρούσει ή να αναχαιτίσει τις προσπάθειες όμορων κρατών να διεκδικήσουν το δικό του ρόλο. Σε σύγκριση με όσα αναφέραμε παραπάνω, οι συγγραφείς στη θέση αυτή τοποθετούν τη Σιγκαπούρη, ενώ το προφίλ ταιριάζει αρκετά με αυτό της Τουρκίας αν θέλαμε να κάνουμε μια αντιστοίχιση από το χώρο της Μεσογείου.

Η δεύτερη περίπτωση, αναφέρεται σε κράτος που συνήθως βρίσκεται σε εσωτερικό σημείο μιας διαδρομής μεταφοράς ενέργειας, κατά κανόνα διασυνοριακής, με πιθανούς αγωγούς ή δρόμους που περνούν από την επικράτειά του, αλλά δεν προσπορίζεται μεγάλα οφέλη και διεκδικεί έναν πιο αναβαθμισμένο ρόλο καθώς διακρίνει πολύπλευρες θετικές επιπτώσεις για τη θέση του εντός της περιοχής σε σχέση με τους γείτονές του. Η δεδομένη θέση του μπορεί να προκύπτει είτε από μια υπάρχουσα υποδομή, είτε από έναν μελλοντικό σχεδιασμό στον οποίο περιλαμβάνεται και διαπραγματεύεται μια καλύτερη θέση για τα συμφέροντά του. Εφαρμόζοντας και πάλι το υπόδειγμα στη Μεσόγειο, ένα τέτοιο προφίλ θα ταίριαζε με την Ελλάδα όπως αναλυτικά θα δούμε και αργότερα.

Η τρίτη περίπτωση αναφέρεται σε κράτος που ναι μεν βρίσκεται εντός της διαδρομής μεταφοράς ενέργειας χωρίς στη δεδομένη στιγμή να εξαρτάται η επιβίωσή του από αυτή ή να είναι εξαιρετικά αλληλένδετα τα εθνικά του συμφέροντα με αυτή. Διατηρεί σταθερά μια στρατηγική σύνδεση με τη διαδρομή. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι σε περίπτωση που κάτι μεταβληθεί δραματικά, το κράτος αυτό δυνητικά εκ της θέσεώς του μπορεί και να διεκδικήσει έναν αναβαθμισμένο ρόλο και να συνδέσει άμεσα τα συμφέροντά του με τη διαδρομή της διακίνησης των ενεργειακών πόρων. Εδώ θα μπορούσαμε να εντάξουμε την Κύπρο. Η χώρα, μετά την πρόσφατη ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων στη θαλάσσια περιοχή της, διεκδικεί και αναβαθμισμένο ρόλο που στοχεύει μέχρι και το επόμενο κλιμάκιο του Ενεργειακού Κόμβου. Επιπροσθέτως, συνδέει όλο και περισσότερο τα εθνικά συμφέροντά της με τη διακίνηση ενέργειας την οποία και αξιοποιεί όπως θα δούμε αργότερα και για την αντιμετώπιση απειλών στην περιοχή της.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η κάθε διαβάθμιση δεν αντικατοπτρίζει μόνο μια αφηρητική θέση για ένα κράτος που εντάσσεται σε ένα τέτοιο πλέγμα πιθανών ανταγωνισμών και διεκδικήσεων ή μια στατική ιεραρχική απεικόνιση σε κάποιο δεδομένο χρονικό σημείο. Πρόκειται για μια διαβάθμιση που στην κάθε της κλίμακα δημιουργεί μια συστοιχία ιδιοχαρακτηριστικών για ένα κράτος, αποτυπώνει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα σε σχέση με τις επιδιώξεις του, δυνητικά υποδεικνύει και την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει ένα κράτος έχοντας μια συγκεκριμένη εθνική ενεργειακή στρατηγική αποτυπώνοντας και τη θέση των άλλων

παιχτών στο πεδίο. Και σε αυτές τις περιπτώσεις προκύπτει μια βεντάλια διαθέσιμων επιλογών για το κάθε κράτος οι οποίες μπορούν να μελετηθούν υπό το συνολική προτεινόμενη προσέγγιση.

Αντίστοιχης φιλοσοφίας κατανομές έχουν διατυπωθεί και για την κατηγορία των κρατών που είναι αμιγείς εξαγωγείς (net-exporters) ή κράτη-πετρελαιοπαραγωγό (petrostate), με την αφετηριακή σκέψη ότι δεν είναι όλα αυτά τα κράτη ίδια και δεν επιτελούν όλα ανεξαρτήτως τους ίδιους ρόλους. Οι κατανομές αυτές δεν είναι υποχρεωτικά ιεραρχικές, όμως καταδεικνύουν θέσεις και επιδιώξεις για τα κράτη που εμπίπτουν σε αυτή τη γενική κατηγορία του βαθμονομίου.

Για παράδειγμα, με γνώμονα το βαθμό επιρροής στη διαμόρφωση της τιμής του πετρελαίου στη διεθνή αγορά και τη γεωστρατηγική θέση, η οποία συνήθως διαμορφώνεται και από τη σημασία που δίνουν σε κάθε περιοχή οι μεγάλες δυνάμεις, έχει διατυπωθεί η έννοια του πετρελαιοπαραγωγού κράτους ταλάντευσης (swing producer), το οποίο έχει και την ικανότητα του σταθεροποιητή των τιμών (I. Kim, 2019, σσ. 842–843). Τα κράτη αυτά δεν έχουν μόνο μεγάλη πετρελαιοπαραγωγική ικανότητα, αλλά διαθέτουν και σημαντικά αποθέματα κοιτασμάτων τα οποία είναι ικανά αν απελευθερωθούν να επηρεάσουν καθοριστικά τη διεθνή τιμή του πετρελαίου. Αυτή τους η ικανότητα πολλές φορές προσδιορίζει και τη σχέση τους με τους μεγάλους διεθνείς παίχτες ώστε να αντλήσουν ακόμα περισσότερα οφέλη σε διεθνές επίπεδο, κυρίως οικονομικά και πολιτικά. Τέτοια περίπτωση είναι η Σαουδική Αραβία, χώρα που έπαιξε καθοριστικό ρόλο κατά τη διάρκεια των πετρελαϊκών κρίσεων της δεκαετίας του 1970. Η αντίθεσή της σε σχέση με την πολιτική των άλλων μελών του ΟΠΕΚ ώστε να επιβάλουν εξαιρετικά αυξημένες τιμές μειώνοντας την παραγωγή, οδήγησε τη χώρα σε αύξηση της δικής της παραγωγής, αύξηση που ήταν ικανή να ισορροπήσει τις απώλειες από τη στάση των άλλων χωρών. Η Σαουδική Αραβία εκείνη την περίοδο φιλοδοξούσε να αποκτήσει έναν τέτοιο ρόλο και να ηγηθεί ουσιαστικά του ΟΠΕΚ διαχωρίζοντας τον εαυτό της από μια ευρύτερη αντι-δυτική πολιτική (I. Kim, 2019, σελ. 856). Οι ΗΠΑ εκτός του στρατιωτικού εξοπλισμού που προσέφεραν ως ένδειξη εκτίμησης, αναγνώρισαν και αναγνωρίζουν μέχρι σήμερα αυτό το ρόλο στη Σαουδική Αραβία η οποία επέτυχε μια μακροπρόθεσμη εθνική επιδίωξη την οποία συνειδητά επέλεξε έναντι μιας

βραχυπρόθεσμης αύξησης των κερδών της(Long, 2012). Η ανάγνωση των αλληλεπιδράσεων λειτουργεί και με την αντίστροφη κατεύθυνση, ήτοι με την ανάγνωση πολιτικών προσέγγισης προς τον δρώντα που κατέχει αυτή την ικανότητα. Πιο πρόσφατο παράδειγμα, εντός της χρονικής περιόδου στην οποία έχουμε επικεντρωθεί, είναι η προσπάθεια προσέγγισης από τη Ρωσία προς τη Σαουδική Αραβία και τον ΟΠΕΚ συνολικά, προκειμένου να συγκρατηθούν οι τιμές του πετρελαίου μετά την κατακόρυφη πτώση που είχαν λόγω της εισόδου στην αγορά του αμερικανικού σχιστολιθικού πετρελαίου(Berk & Çam, 2020a). Η άτυπη δημιουργία του ΟΠΕΚ+ με τη συμμετοχή της Ρωσίας είναι μια σαφής ένδειξη της ελκτικής δύναμης που προσδίδει σε μια χώρα παραγωγό ταλάντευσης σε σχέση με άλλους μεγάλους παίκτες στη διεθνή σκακιέρα. Ανατρέχοντας στο Αποθετήριο της προσέγγισής μας, η δημιουργία μιας τέτοιας συμμαχίας θα μπορούσε να ενταχθεί στα πλαίσια της λογικής του αμυντικού ρεαλισμού με σκοπό τη διαμόρφωση ενός εξισορροπητικού σχήματος έναντι της διακηρυγμένης αμερικανικής στρατηγικής για την ακύρωση της δυνατότητας του ΟΠΕΚ να διαμορφώνει ή να χειραγωγεί τις διεθνείς τιμές αλλά και την απομείωση της ρωσικής ισχύος από τα αυξημένα κέρδη λόγω των υψηλών τιμών.

Παραμένοντας στην κατηγορία των χωρών που είναι αμιγείς εξαγωγείς, στη διεθνή βιβλιογραφία συναντούμε επίσης τη διαβάθμιση του ενεργειακού εγγυητή (energy guarantor). Σε αυτή την περίπτωση το κράτος παραγωγός διεκδικεί έναν πιο αναβαθμισμένο ρόλο από αυτόν του μεγάλου ή ακόμα και προνομιακού προμηθευτή. Η εξάρτηση του κράτους καταναλωτή καθιστά το κράτος προμηθευτή εγγυητή για την ενεργειακή του τροφοδοσία και συνεπώς την ενεργειακή του ασφάλεια. Μια τέτοια σχέση χτίστηκε για πολλές δεκαετίες μεταξύ της Ρωσίας και της Βουλγαρίας στο επίπεδο του φυσικού αερίου(Maltby, 2015, σσ. 816–817). Τα ενεργειακά συμφέροντα μεταξύ κρατών που διαμορφώνουν τέτοιου είδους σχέση συμπίπτουν σε τέτοιο βαθμό που αξιωματούχοι του ενός κράτους συμμετέχουν απευθείας στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής του άλλου, ορισμένες φορές ακόμα και διαμένοντας μόνιμα στην επικράτεια του κράτους πελάτη(Pieńkowski, 2019). Από την άλλη μεριά, η διαβάθμιση αυτή συναντάται και ως επιδίωξη από χώρες εξαγωγείς. Για παράδειγμα, η Νιγηρία αναδείχθηκε τα τελευταία χρόνια εντός

της πρώτης δεκάδας παγκοσμίως μεταξύ των χωρών με τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου(OilNow, 2020). Με την παραγωγή του πετρελαίου να αποτελεί πλέον σχεδόν το 11% του ΑΕΠ της μέχρι το 2018, η χώρα τις τελευταίες δύο δεκαετίες δέχεται πολύ μεγάλες επενδυτικές ενισχύσεις τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από τις ασιατικές κρατικές πετρελαϊκές εταιρείες(Omotosho, 2020, σελ. 3). Η ίδια η Νιγηρία επιζητά να αποκτήσει το ρόλο του ενεργειακού εγγυητή μέσω των προμηθειών της στις χώρες καταναλωτές, επιδιώκοντας ταυτόχρονα μέσα από αυτό τον ρόλο να μετατραπεί σε περιφερειακή ηγετική δύναμη στην Αφρική(Beri & Sinha, 2009, σσ. 135–136). Σε αυτή τη διαβάθμιση η ενέργεια λειτουργεί αμφίπλευρα ως παράγοντας ισχύος και κατ' επέκταση ως παράγοντας ασφάλειας. Το κράτος παραγωγός ενισχύει τη θέση του σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, συγκεντρώνει το ενδιαφέρον μεγάλων παιχτών και αναλόγως κατευθύνει το εθνικό του συμφέρον. Το κράτος καταναλωτής από την πλευρά του, ευθυγραμμίζει τα δικά του συμφέροντα με εκείνα του εγγυητή, επιτυγχάνοντας την απρόσκοπτη εξασφάλιση της ικανοποίησης των ενεργειακών του αναγκών.

Μια ακόμα διακριτή βιβλιογραφικά υποκλίμακα είναι αυτή του κράτους δεσπόζουσας εξαγωγικής ικανότητας (dominant exporter). Αυτό το χαρακτηριστικό έχει αποδοθεί, μεταξύ άλλων, στη Σαουδική Αραβία και την Ινδονησία(Fattouh & Sen, 2015; Gunningham, 2013). Η δεσπόζουσα θέση μπορεί να έχει χαρακτηριστικά αγοράς, μπορεί να αποτελεί πολιτική επιδίωξη ή ενδέχεται ταυτόχρονα να υπηρετεί και τις δύο κατευθύνσεις.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ΗΠΑ, ήδη από το 2015, και πολύ πριν ο Πρόεδρος Trump μιλήσει για τη στόχευση της Ενεργειακής Υπερίσχυσης με σαφές πολιτικό υπόβαθρο, έθεταν την προσπάθεια του να γίνουν ο μεγαλύτερος παγκοσμίως παραγωγός αργού (crude) πετρελαίου, καθαρά εντός των πλαισίων της λειτουργίας της αγοράς, τονίζοντας ότι όταν συμβεί κάτι τέτοιο θα μειωθεί η αντίστοιχη ικανότητα τόσο του ΟΠΕΚ, όσο και της Ρωσίας στην ενεργειακή παραγωγή και στη διαμόρφωση των διεθνών τιμών(Snow, 2015, σελ. 23).

Από την άλλη πλευρά, το 2016 και δια χειλέων του Πρόεδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου του Ατλαντικού Συμβουλίου, μιας σημαντικής πολιτικής δεξαμενής

σκέψης με έδρα την Ουάσινγκτον, Richard Morningstar, τονιζόταν η άποψη ότι τα εμπορικά και τα πολιτικά ζητήματα είναι αλληλένδετα σε κάθε έκφανση των ενεργειακών συζητήσεων. Ο Morningstar είχε ήδη διατελέσει Πρέσβης των ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Αζερμπαϊτζάν, επί σειρά ετών υπήρξε σύμβουλος των Προέδρων των ΗΠΑ για θέματα ενεργειακής διπλωματίας, ενώ την περίοδο 2009-2012 ήταν Υφυπουργός για την Ευρασιατική Ενέργεια. Σε δημόσια συζήτηση μάλιστα που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 2016 με κεντρικό ζήτημα την κατασκευή του Nord Stream 2, του αγωγού που θα μετέφερε φυσικό αέριο από τη Ρωσία στη Γερμανία, ο Morningstar εξέφρασε την εκτίμηση ότι ο αγωγός δεν είχε κάποιο ουσιαστικό εμπορικό ενδιαφέρον και η κατασκευή του εξυπηρετούσε μόνο στο να γίνει οριστικά η Ρωσία απολύτως κυρίαρχος προμηθευτής αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφήνοντας να εννοηθεί ότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε απειλή για την ενεργειακή της ασφάλεια(Snow, 2016a, σελ. 23). Την ίδια χρονιά, ο Amos Hochstein, υπηρετώντας τη Διοίκηση του Προέδρου Obama για θέματα διεθνούς ενεργειακής ασφάλειας, τόνιζε ότι η έννοια του κυρίαρχου παραγωγού δεν είναι απλώς να παράγει το περισσότερο πετρέλαιο, το περισσότερο φυσικό αέριο ή την περισσότερη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές, είναι το να ηγείται σε κάθε παραγωγικό μονοπάτι υπηρετώντας την εθνική εξωτερική πολιτική και την εθνική ασφάλεια σε διεθνές επίπεδο(Snow, 2016b, σελ. 21).

Ακριβώς από αυτή την ανάλυση διαφαίνεται ότι η βαθμίδα που περιλαμβάνει τους αμιγείς εξαγωγείς και τα κράτη-πετρελαιοπαραγωγούς δεν είναι επαρκής για να συμπεριλάβει περιπτώσεις που η πολιτική αποκτά σημαίνουσα ή καθοριστική βαρύτητα έναντι των εμπορικών και οικονομικών ζητημάτων. Είναι εμφανής η διαφορά ενός κράτους που αγωνίζεται για να επιτύχει τιμές ικανές υπηρετήσουν τον εθνικό προϋπολογισμό του, ή ενός κράτους που επιδιώκει να αποκτήσει μεγαλύτερα μερίδια αγοράς, από ένα κράτος που εντάσσει ξεκάθαρα τα ενεργειακά ζητήματα στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής του για την εθνική ασφάλεια, την εξωτερική του πολιτική, τις διεθνείς του σχέσεις και μάλιστα με όρους ηγετικούς ή σε συνάρτηση με τη θέση του στη διεθνή αρένα. Όσο αυξάνεται ο ρόλος της πολιτικής, τόσο ένα κράτος θεωρούμε ότι ανέρχεται στο επόμενο επίπεδο, αυτό της Ενεργειακής Υπερδύναμης όπως το περιγράψαμε με χαρακτηριστική περίπτωση αυτή της Ρωσίας.

Και στη βαθμίδα της Ενεργειακής Υπερδύναμης, η διεθνής βιβλιογραφία προσφέρει ένα πλέγμα προϋποθέσεων ή μια θεμελιώδη παράμετρο, λειτουργώντας αντίστροφα από τη λογική που περιγράψαμε λίγο νωρίτερα. Η βασική προϋπόθεση έρχεται να επαναφέρει στο προσκήνιο τους όρους της αγοράς και των εμπορικών επιδιώξεων. Το όραμα του Προέδρου Putin για επαναφορά της Ρωσίας σε θέση διενούς υπερδύναμης μέσω της ενέργειας δεν χτίστηκε μονοδιάστατα με πολιτικές δηλώσεις που εξέφραζαν τις εθνικές επιδιώξεις. Η Ρωσία έπρεπε μέσω των κρατικών εταιρειών παραγωγής πετρελαίου και αερίου να εδραιώσει πρωτίστως μια ηγεμονική θέση οικονομικής και εμπορικής φύσεως στην περιφέρειά της, με τη δημιουργία μονοπωλιακών ή προνομιακών σχέσεων ως προμηθευτής, και να γίνει παίχτης διεθνούς επιρροής στην διενή ενεργειακή αγορά(Prodromidou, 2011).

Για να είναι εφικτή μια τέτοια επιδίωξη, μια σειρά από παράγοντες πρέπει να ευθυγραμμιστούν συμβάλλοντας στη διασφάλιση της θέσης και τη μακρά παραμονή σε αυτή. Μερικοί από αυτούς είναι η αξιόπιστη ικανότητα του παραγωγού να εκπληρώνει τις δεσμεύσεις του σε βάθος χρόνου, ειδικά όταν συζητάμε για πολυετή συμβόλαια προμηθειών, η ύπαρξη και η δημιουργία νέων υποδομών μεταφοράς, κυρίως αγωγών, η ανάπτυξη τεχνολογιών εξόρυξης και εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, η συντήρηση των υπαρχόντων και η προσέλκυση νέων πελατών, η διατήρηση κυρίαρχου ρόλου στην διεθνή ενεργειακή αγορά και η αντιμετώπιση πιθανών ανταγωνιστών μέσω της διατήρησης ικανών μεριδίων αγοράς(Denisov & Grivach, 2008).

Αυτού του είδους οι παράγοντες αποτελούν ταυτόχρονα και τους αρμούς της ενεργειακής ασφάλειας ή ακόμα και της εθνικής ασφάλειας για την πλευρά του προμηθευτή. Το δίπολο ασφάλεια – απειλή είναι χαρακτηριστικό και μείζον σε αυτό το επίπεδο. Οι πυλώνες που αποτελούν προϋποθέσεις για την ασφάλεια της Ρωσίας, εξετάζονται την ίδια ώρα ως απειλές για άλλα κράτη όπως η Πολωνία, η Ουκρανία, η Γεωργία, η Λευκορωσία, η Μολδαβία ή δρώντες όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση(Lussac, 2010). Όπως ακριβώς για τη Ρωσία αποτελούν απειλή νέοι προμηθευτές που μπαίνουν στο παιχνίδι κυρίως για την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της πολιτικής της διαφοροποίησης πηγών ενέργειας, όπως η Αλγερία, το Αζερμπαϊτζάν, η Τυνησία, η Αίγυπτος, το Τουρκμενιστάν, το Ιράν(Tichý, 2020, σελ. 613).

Και σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι το νόμισμα έχει δύο πλευρές, παρατήρηση που είναι πολύ κρίσιμη για το επόμενο συνθετικό στοιχείο της προτεινόμενης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης.

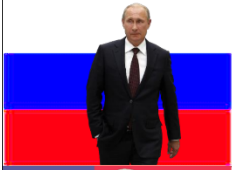

Η εξέχουσα θέση της Ρωσίας, κυρίως στην προμήθεια φυσικού αερίου, δεν μεταφράζεται ισοβαρώς από όλα τα κράτη ως απειλή. Για πολλά κράτη μάλιστα αποτελεί τη δική τους ευκαιρία να ανέλθουν στο βαθμονόμιο, όπως έχει συμβεί με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία στην περίπτωση του αγωγού South Stream, χώρες που για τους δικούς τους στόχους επέλεξαν να προσεγγίσουν τη Ρωσία συνάπτοντας συμφωνίες οι οποίες ήταν ανεπιθύμητες ακόμα και από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή πανίσχυρους συμμάχους τους όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες (Schmidt-Felzmann, 2011). Η Ρωσία σε αυτό το πλαίσιο της πολιτικής της επιδίωξης χρησιμοποίησε έντονα την κραταιά της θέση στην αγορά προσφέροντας καλύτερες τιμές και προνόμια στα κράτη που ευθυγραμμίζονταν μαζί της και κρατώντας σκληρή τιμολογιακή στάση απέναντι στα κράτη που την αντιμετώπιζαν με επιφύλαξη ως προς τους πολιτικούς στόχους της κυρίως (Vihma & Turksen, 2015, σσ. 38–40). Πιο πρόσφατη περίπτωση αποτελεί ο σχεδιασμός για τον αγωγό φυσικού αερίου Nord Stream 2, με τη θετική στάση της Γερμανίας να βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με εκείνη της Κομισιόν και πολλών κρατών – μελών της ΕΕ, βάζοντας σε κίνδυνο ακόμα και το εγχείρημα της δημιουργίας της Κοινής Ενεργειακής Αγοράς (Fischer, 2017a). Υπογραμμίζεται δε στο σημείο αυτό ότι στο πεδίο του φυσικού αερίου και στην περίοδο που εξετάζουμε η Ρωσία δεν αντιμετωπίζει έντονο ανταγωνισμό καθώς δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα οι αθρόες εισαγωγές αμερικανικού LNG ή εισαγωγές από άλλες πηγές, κυρίως το Αζερμπαϊτζάν. Αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση βέβαια ότι η Ρωσία αντιλαμβανόμενη τις κινήσεις των υπολοίπων στο πεδίο δεν προσπαθεί να διαφυλάξει τα δικά της μερίδια αγοράς και να δεσμεύσει τους πελάτες της με μακροχρόνια συμβόλαια.

Από την άλλη πλευρά, στον τομέα του πετρελαίου, η στάση της Ρωσίας είναι αρκετά διαφορετική. Όντας σταθερά στην πρώτη πεντάδα των πετρελαιοπαραγωγών χωρών παγκοσμίως, επωφελήθηκε καθοριστικά από την έκρηξη των τιμών την περίοδο 2007 – 2014 και ιδιαίτερα όταν η οικονομική κρίση χτυπούσε τις περισσότερες δυτικές οικονομίες (Kubonira, 2014, σελ. 336). Στην αγορά του πετρελαίου όμως δεν έχει την

ίδια ευχέρεια διαμόρφωσης των τιμών όπως συμβαίνει με εκείνη του φυσικού αερίου. Η αμερικανική απειλή του σχιστολιθικού πετρελαίου και η είσοδος νέων παιχτών εκτός ΟΠΕΚ στην παραγωγή και προμήθεια αργού πετρελαίου, ανάγκασε τη Ρωσία το 2016 να ενταχθεί μαζί με άλλες χώρες όπως το Μεξικό και η Βραζιλία σε ένα διευρυμένο σχήμα, τον ΟΠΕΚ+, προκειμένου από κοινού να αποφασίσουν περικοπές στην παραγωγή για να συγκρατήσουν την κατακόρυφη πτώση των τιμών κυρίως λόγω των μεγάλων ποσοτήτων αμερικανικού σχιστολιθικού πετρελαίου που έπεσαν στην αγορά (Berk & Sam, 2020b, σελ. 2). Οι πολιτικές προεκτάσεις της κίνησης αυτής είναι επίσης καταφανείς. Η Ρωσία δεν μπήκε στον ΟΠΕΚ+ μόνο για οικονομικούς λόγους ή αποκλειστικά για να χειραγωγήσει τις τιμές του πετρελαίου, εντάχθηκε και για να αυξήσει την επιρροή της προς χώρες που παραδοσιακά είχαν προνομιακές σχέσεις με άλλες δυνάμεις όπως η Σαουδική Αραβία (Watkins, 2020).

Για να έχουμε στο πεδίο της ανάλυσής μας και το Αποθετήριο του ρεαλισμού όπως το έχουμε περιγράψει στο δεύτερο κεφάλαιο, η επιλογή και η στάση αυτή της Ρωσίας ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις εκτιμήσεις του αμυντικού ρεαλισμού. Αν θεωρήσουμε την πολιτική της «Ενεργειακής Υπερίσχυσης» από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών, πολιτική που άρχισε να ξεδιπλώνεται αμέσως μετά την τεχνολογική εξέλιξη της σχιστολιθικής εξόρυξης, ως μια ευθεία ηγεμονική απειλή προς τις άλλες πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, η δημιουργία συμμαχιών προκειμένου να προστατευθούν κοινά ή όμορα εθνικά συμφέροντα και να αντιμετωπιστούν τέτοιου είδους απειλές, είναι ξεκάθαρα η επιλογή που επιτάσσει ο αμυντικός ρεαλισμός. Ο ΟΠΕΚ+ είναι μια τέτοιου είδους συμμαχία με πρώτη σπουδή τη συγκράτηση των τιμών σε επίπεδα βιώσιμα για τις οικονομίες των πετρελαιοπαραγωγών χωρών (Wirl, 2009, σελ. 406). Για τη Ρωσία, με δεδομένη τη δική της επιδίωξη να διατηρήσει το στάτους της «Ενεργειακής Υπερδύναμης», η ένταξη στη συμμαχία σηματοδοτεί και τη δική της προσπάθεια να παραμείνει παγκόσμιος ρυθμιστής της αγοράς επεκτείνοντας το φάσμα της επιρροής της σε έναν Οργανισμό που εκ της συγκρότησής του έχει μικρή σχέση με τα παιχνίδια ισχύος της διεθνούς αρένας και είναι περισσότερο επικεντρωμένος σε οικονομικής φύσεως συσχετισμούς.

Εικ. 14 - Από την Ενεργειακή Υπερδύναμη του Putin στην Ενεργειακή Υπερίσχυση του Trump

State State leader	State Branding	Level	Targeting	Resources (spearhead)	Means	Official Statement
	Energy Superpower	International	Market Shares, Importers, Exporters, Partners, Global status rise, Domestic Economy	Oil, Natural Gas, Nuclear power, Pipelines	Investments, Financial Aid, Technology expertise, Military	Russian Federation's Energy Strategy (2003): Russia's natural resources should be a fundamental element in Moscow's diplomacy and Russia's position in global energy markets should be strengthened.
	Energy Dominance	International	Allies, Friends, Rival powers, Market prices manipulation, OPEC, Russia, Domestic oil, gas and coal industry, Global primacy (greatness)	Shale Oil, Shale Gas, LNG Transports	Investments, Financial Aid, Diplomacy, NATO support, Security shell, Military	D.Trump (2017): "An energy dominant America means self-reliant. It means a secure nation, free from the geopolitical turmoil of other nations who seek to use energy as an economic weapon. [...] An energy dominant America will export to markets around the world, increasing our global leadership and our influence."

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Στην κορυφή του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» βρίσκεται η βαθμίδα της «Ενεργειακής Υπερίσχυσης». Προερχόμενη και αυτή, όπως και η προηγούμενη, από τη διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε σε επίσημα κρατικά έγγραφα ή από έναν ηγέτη μιας κρατικής οντότητας, εν προκειμένω τον Πρόεδρο Trump των ΗΠΑ, εμπεριέχει βασικά χαρακτηριστικά και προϋποθέσεις που προκύπτουν από τον τρόπο που ο ίδιος την περιέγραψε και την οριοθέτησε (Εικ. 12). Ο Πρόεδρος Trump όρισε ένα τρίπτυχο ικανοτήτων που διακρίνουν την ενεργειακή υπερίσχυση έναντι των άλλων βαθμίδων.

Πρώτον, η χώρα που επιδιώκει να βρεθεί σε αυτή τη θέση, οφείλει να είναι σε θέση να παρέχει ενεργειακή ασφάλεια όχι μόνο στον εαυτό της αλλά και στους συμμάχους της. Οι θέσεις που διατυπώθηκαν από τον Πρόεδρο Trump περιγράφοντας το στόχο της ενεργειακής υπερίσχυσης, εδράζονται στο δίπολο ασφάλειας και απειλής, απολήγοντας στην υπό διαμόρφωση και διαφαινόμενη ενεργειακή υπεροχή των ΗΠΑ, η οποία ουσιαστικά εκφράζεται ως ενεργειακή ισχύς που σε συνδυασμό με τους άλλους τομείς υπεροχής ισχύος των ΗΠΑ, καθίσταται ικανή να απαντήσει στις ενεργειακές ανησυχίες συμμάχων και φίλων. Απευθυνόμενος στην ΕΕ και διακρίνοντας την ανάγκη της για διαφοροποίηση των προμηθευτών της, σημειώνει ότι η αμερικανική ενεργειακή παραγωγή σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο είναι πλέον ικανή να αποτελέσει πρόσφορη εναλλακτική. Για όσες χώρες οι διάφορες ανισορροπίες ή οι ξαφνικές μεταπτώσεις των τιμών που προέρχονταν από χειραγωγήσεις της αγοράς και αποτελούσαν απειλή για την ενεργειακή τους

ασφάλεια, η επικείμενη ενεργειακή υπερίσχυση των ΗΠΑ μπορεί να αποτελέσει τη δικλείδα ασφαλείας για την αποτροπή αυτών των φαινομένων. Αστάθμητοι παράγοντες όπως οι γεωπολιτικές αναταραχές, οι τρομοκρατικές ενέργειες, οι επιθετικές ή εκβιαστικές πολιτικές τρίτων χωρών, μπορούν πλέον να αντιμετωπιστούν και να υποτιμηθούν λόγω της ικανότητας των ΗΠΑ να εξάγουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε επαρκείς ποσότητες σε ολόκληρο τον κόσμο. Η αμερικανική ενεργειακή υπερίσχυση αποτελεί εγγύηση ενεργειακής ασφάλειας για συμμάχους και φίλους, και ταυτόχρονα παράγοντα ανασχεσης για οποιονδήποτε άλλο θελήσει να χρησιμοποιήσει την ενέργεια ως παράγοντα καταναγκασμού ή επιρροής (Shokri Kalehsar, 2021b). Η ενεργειακή ισχύς μετατρέπεται σε εργαλείο έλξης για τους συμμάχους ή χώρες που απειλούνται ως προς την ενεργειακή τους ασφάλεια από άλλες δυνάμεις, και ταυτόχρονα σε αποφασιστική δύναμη αποτροπής για τα κράτη που προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως όπλο ή μοχλό πίεσης έναντι των εισαγωγέων.

Ανάλογες στοχεύσεις προσπάθησαν οι ΗΠΑ να υπηρετήσουν και σε προγενέστερες δεκαετίες με άλλους τρόπους, κυρίως με τη στρατιωτική τους ισχύ (T. C. Jones, 2012). Τα αποτελέσματα δεν ήταν πάντα τα επιθυμητά ή κατά καιρούς αμφισβητούνταν από φίλους και εχθρούς όπως συνέβη στις περιπτώσεις παρεμβάσεων στη Μέση Ανατολή (Layne, 2009, σσ. 24–25). Η περίοδος που εξετάζουμε έφερε νέες προκλήσεις πολύ πιο σύνθετες. Η αυγή της νέας χιλιετίας βρήκε τις ΗΠΑ να συγκλονίζονται από την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και οι οικονομικές κρίσεις που ακολούθησαν, με αποκορύφωμα εκείνη του 2008, συνέτειναν στην υπερβολική διόγκωση του εθνικού οικονομικού χρέους, στην απομείωση της εθνικής ισχύος και της άσκησης επιρροής σε απομακρυσμένες περιοχές, καθώς και στην εμφάνιση δυναμικών διεκδικητών στη διεθνή αρένα (Etzioni, 2010). Η επιδίωξη της ενεργειακής υπερίσχυσης λειτούργησε ως μια νέα εθνική στόχευση που δεν μπορούσε να βασίζεται σε ρητορικά σχήματα. Οι ΗΠΑ έπρεπε με τρόπο χειροπιαστό να μπορούν να στηρίξουν μια τέτοια επιδίωξη, τρόπο που ταυτόχρονα να μπορεί να δημιουργήσει μια ανατροπή ως κάτι το καινοφανές. Αυτό προφανώς ισχύει γενικά σε αυτή τη βαθμίδα του βαθμονομίου. Δεν αρκεί να αναζητούμε μια απλή διαφοροποίηση συσχετισμών, αλλά έναν παράγοντα με ικανότητα να αλλάξει άρδην το παιχνίδι

(game changer)(de Ridder & de Jong, 2013). Αυτός ο παράγοντας ήταν η τεχνολογία και συγκεκριμένα η σχιστολιθική παραγωγή φυσικού αερίου και πετρελαίου. Ήταν ουσιαστικά ο παράγοντας που επέτρεψε στον Πρόεδρο Trump να διαμορφώσει μια ανώτερη βαθμίδα στο βαθμονόμιο από αυτή που είχε δημιουργήσει αντίστοιχα για τη Ρωσία ο Πρόεδρος Putin περίπου μια δεκαετία νωρίτερα. Το τεχνολογικό επίτευγμα επέτρεψε στις ΗΠΑ να αποκτήσουν παραγωγικούς δείκτες τέτοιους που τη μετέτρεψαν σε μια χώρα καθαρό εξαγωγέα ενέργειας(Soeder, 2018, σελ. 399).

Ο τρίτος πυλώνας είναι η δυνατότητα δημιουργίας και κατασκευής σύγχρονων μεγάλων υποδομών που να μπορούν να εκμεταλλευτούν τις αλλαγές που επέφερε η νέα τεχνολογία. Η χρηματοδοτική δυνατότητα μιας χώρας, το κατάλληλο περιβάλλον για την προσέλκυση επενδύσεων, το εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο και οι υπάρχουσες εγχώριες βιομηχανικές υποδομές αποτελούν βασικούς παράγοντες για την αξιοποίηση ενεργειακών πόρων και ευρύτερα για την ένταξη μιας χώρας στο διεθνές ενεργειακό γίγνεσθαι. Στις ΗΠΑ η τεχνολογία της σχιστολιθικής εξόρυξης χαρακτηρίστηκε ως ενεργειακή αναγέννηση, ανοίγοντας τη συζήτηση για μια καθολική επανεξέταση του εκσυγχρονισμού και της επέκτασης των υποστηρικτικών υποδομών μεταφοράς και εκμετάλλευσης όπως οι σιδηροδρομικές γραμμές, οι εγχώριοι και διακρατικοί αγωγοί, τα διυλιστήρια, τα λιμάνια, τα θαλάσσια μέσα μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου(Klass & Meinhardt, 2014, σσ. 962–974). Ο Πρόεδρος Trump συνέδεσε άρρηκτα τις πολιτικές που εφάρμοσε με την υπηρέτηση του οράματός του για την ενεργειακή υπερίσχυση. Με σειρά δεκάδων κανονιστικών πράξεων ανέτρεψε την προηγούμενη πολιτική του Προέδρου Obama που έθετε περιορισμούς στην εξόρυξη και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, κατήργησε διάφορους κανονισμούς που είχαν περιβαλλοντική κατεύθυνση, διευκόλυνε οικονομικά την εσωτερική βιομηχανία παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου και ήρε τις απαγορεύσεις για την κατασκευή μεγάλων αγωγών μεταφοράς με προμετωπίδα τους αγωγούς Dakota Access, Keystone XL και New Burgos(Guliyev, 2020, σσ. 3–4). Η πίεση που ασκήθηκε από την αμερικανική πετρελαιοβιομηχανία είχε ήδη οδηγήσει το 2015 στην άρση της απαγόρευσης αμερικανικών εξαγωγών αργού πετρελαίου και η οποία διαρκούσε σχεδόν 40 χρόνια, ενώ ευρύτερα τα ζητήματα της ανάπτυξης της ενεργειακής βιομηχανίας ανέβαιναν συνεχώς στην

ατζέντα του εσωτερικού πολιτικού διαλόγου(Colgan & Van de Graaf, 2017, σελ. 34). Ο Πρόεδρος Trump γρήγορα αντιλήφθηκε τα αιτήματα της εγχώριας βιομηχανίας πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα, καθώς και τον κοινωνικό αντίκτυπο που θα μπορούσε να δημιουργηθεί από την απειλή παύσης λειτουργίας πολλών ορυχείων εις το όνομα μιας πιο φιλικής ενεργειακής πολιτικής προς το περιβάλλον. Τόσο πριν τις εκλογές, όσο και μετά από αυτές ο Trump εμφανίστηκε ως υπέρμαχος των ορυκτών καυσίμων, συνδέοντας την παραγωγή τους με την ευημερία των ΗΠΑ και του λαού, δημιουργώντας το όραμα της ενεργειακής υπερίσχυσης ως εθνική επιδίωξη και φτάνοντας μέχρι την απόσυρση από τη Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή το 2017(Hermwille & Sanderink, 2019, p. 46). Όλα αυτά είναι αρκετά για να καταδείξουν την ανάγκη πλήρους ευθυγράμμισης της εθνικής πολιτικής με τον στόχο του βαθμονομίου και την πλήρωση των βασικών πυλώνων επίτευξης. Το κυριότερο στοιχείο είναι η ύπαρξη αληθοφανών και μη αμφισβητήσιμων ενεργειακών πόρων και υποδομών που να καθιστούν αξιόπιστη και αυτή καθαυτή τη ρητορική περί της επιδίωξης του ενεργειακού στόχου.

Η όποια επιδίωξη επί των στόχων του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους» δεν φτάνει να ανακοινώνεται ή να τίθεται ως εθνική στόχευση. Θα πρέπει να συνοδεύεται από εκείνους τους παράγοντες που μπορούν να την καταστήσουν αξιόπιστη προς το εσωτερικό της χώρας, να επικρατούν ή να δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες και κυρίως όλα αυτά να υφίστανται ή να εκτιμώνται με τρόπο αξιόπιστο και πειστικό στην αντίληψη και στην προσλαμβάνουσα εικόνα των άλλων παιχτών στη διεθνή αρένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 | Ο Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας

Η οποιαδήποτε εθνική πολιτική στη διεθνή ενεργειακή σκακιέρα ενδύεται το χιτώνα της ενεργειακής ασφάλειας και ασκείται στο όνομα αυτής. Κανένα κράτος δεν τοποθετείται a priori επιθετικά ή επεκτατικά καθώς κάτι τέτοιο θα καταμαρτυρούσε πρόωρα τις όποιες προθέσεις του και το πιο πιθανό θα ήταν να συνασπίσει τους άλλους παίχτες εναντίον του ή τουλάχιστον να προκαλέσει την έντονη επιφυλακτικότητα και καχυποψία τους. Έχουμε ήδη αναφερθεί στο δίπολο ασφάλειας – απειλής το οποίο έχουμε αναλύσει από την πλευρά τόσο των κρατών εξαγωγέων, όσο και των κρατών εισαγωγέων. Παράλληλα, έχει υπογραμμιστεί η συνεκτίμηση από πλευράς του κάθε δρώντα της ευρύτερης κατάστασης της θέσης των παιχτών σε διεθνές ή περιφερειακό βεληνεκές, συνεκτίμηση που εντάσσει στη γενική θεώρηση των πραγμάτων πολυεπίπεδους ρόλους και αλληλοσυγκρουόμενες επιδιώξεις των εμπλεκόμενων παιχτών στη διεθνή αρένα.

Αναπόφευκτα, μελετώντας στάσεις και συμπεριφορές των κρατών, εφαρμόζοντας την οποιαδήποτε ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση, αναφερόμαστε και σε ένα σύνολο αντιλήψεων και προσλαμβανουσών εικόνων των παιχτών της διεθνούς αρένας σε έναν ευρύτερο ορίζοντα.

Αυτό το σύνολο εμπεριέχει ουσιαστικά τις βασικές παραμέτρους που οδηγούν τα κράτη να έχουν μια δεδομένη συμπεριφορά σε κάθε δεδομένη περίπτωση και συγκυρία. Ακριβώς αυτές οι παράμετροι αποτελούν τον τρόπο με τον οποίο κάθε κράτος αντιλαμβάνεται τόσο τον εαυτό του εντός του ευρύτερου πλαισίου, όσο και τις κινήσεις των άλλων δρώντων μέσα σε αυτό.

Η συμπεριφορά των κρατών έναντι του συνόλου δεν είναι γραμμική και σαφώς δεν είναι ομοιόμορφη. Αναφερόμαστε προφανώς σε ένα πλαίσιο αντίληψης που χτίζεται για κάθε δρώντα διαφορετικά σύμφωνα με τη δική του ερμηνεία επί των γενικότερων συγκείμενων και συνδεδεμένων συναφών στοιχείων τόσο επί του πεδίου στο οποίο στρέφει το ενδιαφέρον του, όσο και επί του ίδιου του παράγοντα με βάση τον οποίο σκοπεύει να ασκήσει ή να προβάλει ισχύ αν αυτό κριθεί αναγκαίο. Στην πιο ήπια

περίπτωση το κράτος καλείται να χαράξει στρατηγική και πολιτικές, να τοποθετηθεί στο πεδίο και να διεκδικήσει κατ' ελάχιστο τους καλύτερους όρους ως προς τα εθνικά του συμφέροντα.

Η αναγνώριση αυτών των παραμετρικών ιδιοχαρακτηριστικών για κάθε κράτος αποτελεί κλειδί για την επεξηγηματική ικανότητα της σχολής σκέψης του ρεαλισμού και σε σχετικές μελέτες έχει αναφερθεί ότι για παράδειγμα μπορούν να αναγνωρίζονται είτε στατικά, είτε δυναμικά ως προς τη ροή των γεγονότων (Greenhalgh & Manzano, 2021). Σε άλλες μελέτες έχουν οριστεί ως εγχώρια φίλτρα μέσα από τα οποία ένα κράτος διερμηνεύει την ευρύτερη εικόνα (Gvalia et al., 2019). Σε μια βαθύτερη αναζήτηση και αντιστοιχία, ο Walt έχει διατυπώσει την έννοια της αντίληψης ενός κράτους επί της απειλής ως θεμελιώδη για την ερμηνεία της συμπεριφοράς του (Walt, 1988). Στο ίδιο μήκος κύματος, ο ρόλος αυτής της αντίληψης έχει αναφερθεί ως κομβικός για τη διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής (Borozna, 2022).

Στη δική μας ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση αυτά τα ίδιο-χαρακτηριστικά ενσωματώνονται στο Γρίφο Ενεργειακής Ασφάλειας με σκοπό να βοηθήσουν τον ερευνητή να αξιοποιήσει εμπειρικά δεδομένα και να αποκρυπτογραφήσει όσο το δυνατόν αρτιότερα τον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος χτίζει την αντίληψή του αλλά και με ποιον τρόπο αυτή συμβάλλει στη στάση, τη συμπεριφορά του και τη λήψη των αποφάσεών του επί των πολιτικών ενεργειακής ασφάλειας.

6.1 Το παζλ και το πακέτο ασφάλειας

Ο Buzan ασχολήθηκε επιστάμενα με την έννοια της ασφάλειας και υπερέβη τις παραδοσιακές αναλύσεις εισάγοντας καινοτόμα την αντίληψη του κάθε κράτους επί της ασφάλειας ως μια διακριτή παράμετρο που επηρεάζει τις πολιτικές που ακολουθεί, τις αποφάσεις του και τη συμπεριφορά του. Προκαλώντας κυρίως τις θεωρήσεις του νεορεαλισμού, ο Buzan όχι απλώς άνοιξε το «μαύρο κουτί» του κράτους, αλλά έθεσε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ένα κράτος τόσο τον εαυτό του, όσο και το διεθνές σύστημα, τον τρόπο με τον οποίο εκτιμά ένα κράτος τη

δική του ασφάλεια έναντι της ασφάλειας των άλλων κρατών, ως βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες για το πως τελικά το κράτος ορίζει τη δική του ασφάλεια και χαράσσει τις σχετικές πολιτικές του (Baldwin, 1997, σσ. 7–8). Υπό αυτό το πρίσμα, οι δυνατότητες ενός κράτους, τα συστατικά στοιχεία και τα χαρακτηριστικά του μπορούν ταυτόχρονα να αποτελούν σημεία ευπάθειας αλλά και σημεία ενίσχυσης της ασφάλειάς του (McSweeney et al., 1999, σσ. 61–62). Τέτοιου είδους στοιχεία μπορούν να είναι η οικονομία, η στρατιωτική δύναμη, η τεχνολογία, οι κοινωνικοί συσχετισμοί και η κοινωνική συγκρότηση, το πολιτικό σύστημα, η ηγεσία, οι φυσικοί πόροι, η ταυτότητα που δίνει ένα κράτος στον εαυτό του, οι περιφερειακοί συσχετισμοί, οι ισορροπίες σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο (Buzan et al., 1998, σσ. 123–124). Διατηρώντας στο επίκεντρο το κράτος και συμπεριλαμβάνοντας τη δομή του διεθνούς συστήματος ως απαραίτητο στοιχείο της θεώρησής του, ο Buzan επικεντρώνεται στις πολιτικές που επιλέγει να ακολουθήσει ένα κράτος, διαπερνώντας ταυτόχρονα τα ίδιο-χαρακτηριστικά του και θεωρώντας ότι και μέσα από αυτά το κράτος ερμηνεύει, αναλύει και αντιλαμβάνεται τόσο τους άλλους δρώντες, είτε μεγάλους, είτε μικρούς, όσο και το διεθνές σύστημα και τις προκλήσεις του, προκειμένου να λάβει αποφάσεις και να επιλέξει πολιτικές (Buzan, 1986).

Η θεώρηση του Buzan αναδεικνύει στη διεθνή βιβλιογραφία δύο κομβικά στοιχεία. Πρώτον, αυτό που ονομάζεται «παζλ ασφάλειας» (security puzzle) και δεύτερον αυτό που περιγράφεται ως «πακέτο ασφάλειας» (security package) (Stone, 2009).

Το παζλ ασφάλειας αναφέρεται πρακτικά στη θεώρηση του Buzan περί ασφάλειας, μετατρέποντας την έννοια σε ένα πολυπαραγοντικό και πολυεπίπεδο σύμπλεγμα, το οποίο οδηγεί σε μια συνολική παραγοντική αξιολόγηση προκειμένου να προκύψουν συγκεκριμένες πολιτικές ασφάλειας (Tang, 2004, σελ. 2). Θα μπορούσε κάτι τέτοιο να θεωρηθεί εσκεμμένη αποφυγή του καθορισμού ενός πολύ συγκεκριμένου ορισμού, από την άλλη όμως αποτελεί ουσιαστικά τη συμβολή του Buzan και ο όρος «παζλ» έρχεται να υπογραμμίσει την πολυδιάστατη αφηγηματική έννοια της αντίληψης ενός κράτους για όσα επισυμβαίνουν εντός της επικράτειάς του και εκτός αυτής.

Το πακέτο ασφάλειας αναφέρεται σε όλους εκείνους τους παράγοντες που πρέπει να μελετηθούν χωριστά και σε συνδυασμό και οι οποίοι δυνητικά είτε επηρεάζουν, είτε καθορίζουν την άποψη, το πλαίσιο αντίληψης του κράτους επί ζητημάτων ασφάλειας και εν τέλει μπορούν να καταστήσουν κάποιο πεδίο δραστηριότητας επαπειλούμενο σε σχέση με κάτι άλλο (Buzan & Wæver, 2009, σελ. 257). Η απειλή και η ανάγκη διασφάλισης σε κάποιο πεδίο κρατικής εξουσιοδότησης μπορεί είτε να προκύπτει από αυτό καθαυτό το πεδίο, είτε από τη σχέση του με κάποιο άλλο το οποίο βρίσκεται σε κίνδυνο ή αμφισβήτηση. Με την ίδια λογική, ένας παράγοντας μπορεί να λειτουργεί ως μέσο διασφάλισης ή ως μέσω προφύλαξης κάποιας άλλης εθνικής επιδίωξης ή κάποιου άλλου εθνικού συμφέροντος.

Τα δύο αυτά στοιχεία λειτουργούν συμπληρωματικά για κάθε κράτος και καταφανώς αμφίδρομα για όλα τα κράτη έναντι των άλλων. Επανερχόμαστε δηλαδή στη λογική του ότι την ανάγκη ασφαλείας ενός κράτους, μπορεί ένα άλλο κράτος να την αντιλαμβάνεται ως απειλή για το ίδιο (Crandall & Tarus, 2012, σσ. 87–89). Με αυτόν τον τρόπο, κάποιος μεμονωμένος παράγοντας που έρχεται να δώσει εξασφαλίσεις σε κάποια δεδομένη δραστηριότητα ενός κράτους, μπορεί να αποτελεί την ίδια ώρα παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά και τελικά αποτελεί απειλή για κάποια άλλη δραστηριότητα ενός άλλου κράτους.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η θεώρηση Buzan για το παζλ και το πακέτο ασφάλειας, αν και προσεγγίζει τον Κονστρουκτιβισμό, δεν ευθυγραμμίζεται σε καμία περίπτωση μαζί του. Ο Buzan ουσιαστικά βασίζεται τόσο στους ρεαλιστικούς πυλώνες σχετικά με τον κεντρικό ρόλο που παίζει το κράτος στο διεθνές σύστημα, όσο και στις νεορεαλιστικές αρχές σχετικά με τις δυναμικές που θέτει το διεθνές σύστημα προς τα κράτη (Buzan, 1984). Ταυτόχρονα, αναγνωρίζει ότι τα κράτη συνεχίζουν να είναι παίχτες που επιδιώκουν την αύξηση της ισχύος τους και τη βελτίωση του διεθνούς στάτους τους (Buzan & Segal, 1996).

Ο Buzan επικεντρώνει τη μελέτη του στην ασφάλεια. Τα κράτη ιεραρχούν την ασφάλεια ως μέγιστη προτεραιότητα για το εθνικό συμφέρον και τη χάραξη εθνικών πολιτικών. Καθώς η έννοια της ασφάλειας κατακερματίζεται σε διάφορους παράγοντες, τότε ο κάθε παράγοντας αρχίζει να αποκτά χαρακτηριστικά ισχύος. Αν

ένας παράγοντας είναι ικανός να εξασφαλίσει το στάτους ενός κράτους, να διασφαλίσει τα συμφέροντά του ή ακόμα και να αποτελέσει απειλή για ένα άλλο κράτος, τότε συμπίπτει ή θα μπορούσε να ταυτίζεται με την εθνική ισχύ ανά πεδίο, ανά δραστηριότητα, ανά τομέα.

Τα δύο κομβικά στοιχεία που αναλύθηκαν από τη θεώρηση Buzan, εμπεριέχονται στην προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση ως βασικές ιδέες για τη δημιουργία του τρίτου βασικού συστατικού το οποίο ονομάζουμε «Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας». Σε αυτό το συστατικό επίπεδο εντάσσουμε και την έννοια του «πακέτου», αναλύοντας τη συμπεριφορά και τα προτάγματα των κρατών, τη συστοιχία προβολής που επιλέγουν να μεταδώσουν στο εξωτερικό τους περιβάλλον και τη διεθνή σκηνή γενικότερα.

6.2 Το ενεργειακό «πακέτο», το εθνικό συμφέρον και η προβολή τους

Τα ζητήματα της ενέργειας έχουν δημιουργήσει μια διακριτή σκακιέρα στο διεθνές στερέωμα στην οποία τα κράτη, άσχετα αν είναι εισαγωγείς ή εξαγωγείς, προσπαθούν να εξασφαλίσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους. Όπως είδαμε, σημαντικός παράγοντας της όποιας επιδίωξης είναι η αξιοπιστία με την οποία διατυπώνεται και υποστηρίζεται. Αυτή καθαυτή η όποια επιδίωξη αποτελεί επίσης μια στόχευση που προκύπτει από τον τρόπο με τον οποίο το κάθε κράτος αντιλαμβάνεται το διεθνές και το περιφερειακό πεδίο καθώς και τα δικά του ίδιο-χαρακτηριστικά.

Η ίδια η επιδίωξη του κράτους με τη σειρά της, υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια μιας ανακοίνωσης ή μιας διακηρυγμένης φιλοδοξίας και τίθεται υπό την εξέταση των άλλων παιχτών της αρένας ως προς την εγκυρότητα και τη βασιμότητά της. Καθίσταται συνεπώς σημαντική η αναγνώριση αυτής της επιδίωξης από τους τρίτους και κυρίως από τους μεγάλους ενεργειακούς παίχτες ή τις μεγάλες δυνάμεις. Η έννοια της προβολής ισχύος σε αυτή την περίπτωση ευθυγραμμίζεται με την προβολή των συστατικών στοιχείων της επιδίωξης ή της τρέχουσας θέσης ενός κράτους σε μια ενεργειακή κλίμακα κατάταξης. Η προβολή αυτή σε μεγάλο βαθμό συσχετίζεται με

το ευρύτερο στάτους ενός κράτους στη διεθνή πολιτική, το οποίο και αυτό με τη σειρά του αποτελεί πολυπαραγοντική συνισταμένη.

Αν λοιπόν φανταστούμε τα επίπεδα του βαθμονομίου του «Στόχου Ενεργειακού Στάτους», την κλίμακα κατάταξης δηλαδή που δημιουργούμε, ως ταμπέλες ή εμπορικά σήματα υπό τα οποία τα κράτη επικοινωνούν την επιδίωξή τους, τον ενεργειακό τους στόχο, εύκολα καταλαβαίνουμε ότι αυτές οι ταμπέλες πρέπει να αποκτήσουν σαφές και εχέγγυο περιεχόμενο και υπόβαθρο.

Για παράδειγμα, ο Πρόεδρος Trump, από την προεκλογική περίοδο της Προεδρίας του όρισε εντός των βασικών του προτεραιοτήτων το να μετατρέψει τις ΗΠΑ σε έναν πρωταγωνιστικό παίχτη σε διεθνές επίπεδο, στην παραγωγή και την εξαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου (Balafas & Fakiolas, 2020, σσ. 95–96). Αυτή η φιλοδοξία χτίστηκε και επενδύθηκε με πολλά από τα χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά στο χώρο της προώθησης, επικοινωνίας και της προβολής προϊόντων, το λεγόμενο μίγμα προβολής του επιχειρηματικού μάρκετινγκ (Kucuk, 2017). Τα σλόγκαν που χρησιμοποιήθηκαν προεκλογικά, «Η Αμερική Πρώτα» και «Κάντε την Αμερική Σπουδαία Ξανά», καθώς και η πολιτική της «Αμερικανικής Ενεργειακής Υπερίσχυσης» υπηρετήθηκαν πιστά σε όλη τη διάρκεια της Προεδρίας του (Trump, 2019).

Καθώς η επιδίωξη τιτλοφορείται, αποκτά δηλαδή μια ταμπέλα, ένα διακριτό συμβολισμό, μοιραία συνυφαίνεται με τις τακτικές του μάρκετινγκ. Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύεται μια ολόκληρη διαδικασία δημιουργίας και προβολής προσχεδιασμένων και δημόσια διακηρυγμένων θέσεων και εικόνων που τίθενται στο πλαίσιο αντίληψης συμμάχων, ανταγωνιστών και αντιπάλων (Albarran et al., 2006, σσ. 234–235). Το μάρκετινγκ, η Αμερικανική Ένωση Μάρκετινγκ, το ορίζει ως «τη δραστηριότητα, το σύνολο των μηχανισμών και των διαδικασιών για τη δημιουργία, την επικοινωνία, την παροχή και την ανταλλαγή προσφορών που έχουν αξία για τους καταναλωτές, τους πελάτες, τους συνεργάτες – συνεταιίρους, και την κοινωνία γενικότερα» (μτφ του συγγραφέα) (AMA, 2017). Υπό αυτή την οπτική, η σύνδεση μεταξύ του καθορισμού της ταμπέλας και του μάρκετινγκ, μοιάζει πολύ με τη σύνδεση μεταξύ πολιτικής και στρατηγικής στις διεθνείς σχέσεις.

Για παράδειγμα, η ιστορική άρση του αμερικανικού 40ετούς εξαγωγικού εμπάργκο το 2015 μετά από τη «Σχιστολιθική Επανάσταση» για την αμερικανική βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου, δεν ήταν απλώς το απότοκο μιας εξέλιξης που είχε τις βάσεις της μονοσήμαντα στην παραγωγή και την αγορά(BBC, 2015). Κατά το διάστημα της Προεδρίας Trump μετετράπη σε ένα καθαρά πολιτικό ζήτημα, υπηρετώντας μια επίσημα διακηρυγμένη εθνική πολιτική(The White House, 2017).

Το δόγμα της Ενεργειακής Υπερίσχυσης υπαγόρευε ξεκάθαρα γιατί οι ΗΠΑ θα έπρεπε «να είναι πιο ανθεκτικές απέναντι σε εκείνους που χρησιμοποιούν την ενέργεια για να εξαναγκάζουν». Το μήνυμα στάλθηκε σε πρώτη φάση στους συμμάχους και τους εταίρους των ΗΠΑ, οι οποίες μέσω της πολιτικής αυτής θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν ώστε «να διαφοροποιήσουν τις ενεργειακές πηγές τους», και σε δεύτερη φάση σε διεκδικητές της διεθνούς θέσης των ΗΠΑ, όπως η Ρωσία και η Κίνα οι οποίες χαρακτηρίζονταν ως κράτη που «κατευθύνουν τις επενδύσεις τους με τέτοιο τρόπο ώστε να επεκτείνουν τη διεθνή επιρροή τους και να αποκτήσουν πλεονέκτημα έναντι των ΗΠΑ».

Πολλές φορές οι δηλώσεις του Προέδρου Trump στόχευαν ευθέως και ενεργειακούς ανταγωνιστές, τους οποίους κατηγορούσε για χειραγώγηση των τιμών του πετρελαίου, υπενθυμίζοντας σε κάθε κατεύθυνση ότι η αμερικανική παραγωγή μπορούσε πλέον να λειτουργήσει ως αντίβαρο σε τέτοιου είδους τακτικές(Koenig, 2018). Και πράγματι, οι ΗΠΑ κατά την περίοδο του Trump έγιναν καθαροί εξαγωγείς πετρελαίου και φυσικού αερίου, τροφοδοτώντας με LNG περισσότερες από 38 χώρες και μειώνοντας μεσοσταθμικά την παγκόσμια τιμή του πετρελαίου κατά 10% κατά την περίοδο 2007-2019(US Council of Economic Advisers, 2020). Όλα αυτά τα επιτεύγματα και οι δημόσιες πολιτικές διακηρύξεις δεν ήταν το αποτέλεσμα ενός απλού σχεδιασμού ή μιας τακτικής στο πεδίο των αγορών και της βιομηχανίας. Αποτελούσαν σκέλος και αντανακλούσαν τα προτάγματα ενός ευρύτερου κελύφους εθνικής ασφάλειας το οποίο μεταδιδόταν πολυκατευθυντικά στο εγχώριο και στο διεθνές ακροατήριο(Schneider & Peeples, 2018).

Ο Trump, όπως έχουμε ήδη σημειώσει, δεν ήταν ο πρώτος που ενέπλεξε πολιτικά και οικονομικά ζητήματα προκειμένου να δημιουργήσει μια διακριτή ταμπέλα στις

ενεργειακές του επιδιώξεις εντός της διεθνούς πολιτικής. Ο Πρόεδρος της Ρωσίας, Vladimir Putin, είχε ήδη αφήσει το δικό του ανεξίτηλο σημάδι στη διεθνή σφαίρα. Λίγο μετά την ανάληψη της εξουσίας ο Putin είχε δημιουργήσει το δικό του αφήγημα που προέβλεπε τη μετατροπή της Ρωσίας σε μια ενεργειακή υπερδύναμη με απώτερο φυσικά στόχο να αποκαταστήσει το διεθνές της στάτους και τη διεθνή επιρροή της (Balzer, 2005).

Καθώς ο κόσμος έμπαινε σε μια καινούρια φάση, αμέσως μετά από μια μακρά περίοδο μονοπολικής επικράτησης των ΗΠΑ, η Ρωσία του Putin άρχισε να αναδύεται ως ένας εξέχων διεκδικητής (The Economist, 2004). Από τότε, οι τρεις ρωσικοί ενεργειακοί πυλώνες, πετρέλαιο, φυσικό αέριο και πυρηνική ενέργεια, συνδυασμένοι με ένα αχανές δίκτυο αγωγών μεταφοράς, βοήθησαν τον Putin να προσδώσει στη Ρωσία την ταμπέλα, αλλά και να την επικοινωνήσει, ως μια χώρα που φιλοδοξούσε να γίνει μια ενεργειακή υπερδύναμη (Baev, 2007). Αυτή η φιλοδοξία δεν ήταν απλώς μια στόχευση επί της διεθνούς ενεργειακής αγοράς, ούτε ήταν ένα στείρο οικοδόμημα τόνωσης της αντίληψης της χώρας για τον εαυτό της. Επρόκειτο ουσιαστικά για τη δημιουργία ενός νέου μέτρου, μιας νέας συνιστώσας εθνικής ισχύος, μιας νέας κλίμακας ενεργειακού στάτους.

Και στις δύο περιπτώσεις βλέπουμε ξεκάθαρα στοιχεία που εμπίπτουν στο εθνικό συμφέρον, είτε αυτά διατυπώνονται ως ζητήματα εθνικής ασφάλειας, είτε αυτά ουσιαστικά εκφράζονται ως αναθεωρητικοί παράγοντες της εθνικής θέσεως μέσα στην διεθνή τάξη. Οι ενεργειακές ρητορικές που αναφέραμε περιέχουν πολύ περισσότερες διαστάσεις από εκείνες της προμήθειας και της παραγωγής. Ο Putin διάλεξε να μιλήσει για υπερδύναμη και όχι για ρόλο υπερ-προμηθευτή. Ο Trump επέλεξε τον όρο «υπερίσχυση» έναντι άλλων όπως «εξέχων» ή «κορυφαίος». Αυτή η επιλογή των όρων έγινε σαφώς εσκεμμένα και δεν ήταν τυχαία. Και οι δύο όροι εμπεριέχουν τις έννοιες της εθνικής ισχύος και της διεθνούς επιρροής και διατυπώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνονται ξεκάθαρα αντιληπτοί από τους άλλους παίκτες στη διεθνή αρένα, παίκτες οι οποίοι ενδεχομένως φέρουν ή επιδιώκουν με τη σειρά τους τις δικές τους ταμπέλες.

Ο τρόπος με τον οποίο ο Putin χρησιμοποίησε ως όπλο τα θέματα της προμήθειας ενέργειας στην Ευρώπη, στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου, στην Κεντρική Ασία και σε άλλες περιοχές, έχει αποτυπωθεί επαρκώς στη διεθνή βιβλιογραφία (Collins, 2017). Μετά από την προσάρτηση της Κριμαίας και το ξέσπασμα των κρίσεων μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας, η Ρωσία εξαπέλυσε την ευθεία απειλή «*ελπίζουμε πως δεν θα παγώσετε*», εδραζόμενη στα ζητήματα παροχής ενέργειας και εκφράζοντας την αδιατάρακτη σχέση μεταξύ των πλούσιων ρωσικών ενεργειακών αποθεμάτων και των εθνικών της συμφερόντων (Sugrowiecki, 2014). Με όρους μίγματος προβολής μάρκετινγκ το μήνυμα δεν ήταν ούτε εκλεπτυσμένο, ούτε κεκαλυμμένο. Ήταν οξύ, αιχμηρό και ξεκάθαρο σε κάθε κατεύθυνση : συμμάχους, ανταγωνιστές, αντίμαχους.

Ο Trump το πήγε ακόμα πιο μακριά. Μίλησε για υπερίσχυση, και μάλιστα φρόντισε να διατρανώσει το δόγμα της ενεργειακής υπερίσχυσης σε διεθνές επίπεδο. Η επιλογή της ανακοίνωσης της αποχώρησης των ΗΠΑ από τη Συμφωνία του Παρισιού για την Κλιματική Αλλαγή, εντάσσεται στο πλαίσιο του δόγματος καθώς ήξερε ότι κάτι τέτοιο θα είχε διεθνή αντίκτυπο, ανέβαινε σε μια διεθνή σκηνή με ικανότητα απήχησης σε τεράστιο ακροατήριο στο εσωτερικό και το εξωτερικό των ΗΠΑ (A. Parker & Davenport, 2016). Και εκεί ακριβώς ήταν που ο Trump συνένωσε το εθνικό συμφέρον με τα ενεργειακά ζητήματα, συνδυάζοντας παράλληλα θέματα εγχώριας πολιτικής όπως η ανάπτυξη και η βιωσιμότητα της βιομηχανίας πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα, όπως η ανεργία, η κοινωνική ευημερία, ο εθνικός πλούτος και η εθνική πρόοδος. Το ακόλουθο εδάφιο της ομιλίας του αμέσως μετά την ανακήρυξή του στη θέση του Προέδρου των ΗΠΑ είναι χαρακτηριστικό του μίγματος προβολής μάρκετινγκ για το οποίο συζητάμε : «*Η αμερικανική ενέργεια θα κινήσει τα καράβια, τα αεροπλάνα και τις πόλεις μας. Αμερικανικά χέρια θα λυγίσουν τον χάλυβα και θα ρίξουν το σκυρόδεμα για να μεταφερθεί αυτή η ενέργεια στα σπίτια μας και να για να εξαχθεί αυτή η εκπληκτική νεο-ανακαλυφθείσα ενέργεια (η σχιστολιθική) σε ολόκληρο τον κόσμο*» (President Speech, 2017).

Η χρησιμοποίηση των ζητημάτων ενέργειας ως αιχμή του δόρατος για την εξωτερική πολιτική δεν ήταν κάτι άγνωστο για τις ΗΠΑ και σαφώς δεν εισήχθη ως πρακτική επί εποχής Προεδρίας Trump. Ένας από τους πρώτους Προέδρους των ΗΠΑ που μίλησαν για την ανάγκη της «ενεργειακής ανεξαρτησίας» ήταν ο Πρόεδρος Richard Nixon κατά

τη διάρκεια των πετρελαϊκών κρίσεων της δεκαετίας του 1970, ανακηρύσσοντας ουσιαστικά μια ολόκληρη εποχή κατά την οποία η ενέργεια – και ειδικά το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο – θα θεωρείτο ένα πολιτικοποιημένο εμπόρευμα(Bordoff, 2017). Αυτή η οπτική επανήλθε και απετέλεσε κοινό τόπο αντίληψης στη διεθνή πολιτική από τότε που ο Πρόεδρος Putin μετέτρεψε την ενέργεια σε ένα εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και μοχλό πίεσης απέναντι σε φιλικά και μη κράτη(Newham, 2011).

Ο Trump ήταν ένας φημισμένος και έμπειρος επιχειρηματίας αλλά και τηλεοπτική προσωπικότητα πριν την περίοδο της Προεδρίας του. Γνώριζε πολύ καλά την αξία και τη σκοπιμότητα της προβολής μιας εκλεπτυσμένης εικόνας που θα μπορούσε να υπηρετήσει τον πυρήνα μιας στόχευσης, μιας επιδίωξης. Δεν ήταν έκπληξη λοιπόν, ότι όταν η ανταγωνίστριά του για την Προεδρία, Hillary Clinton, μιλούσε για τις πολιτικές πράσινης ενέργειας, εκείνος κράδαινε ταμπέλες με έντονα γράμματα δηλώνοντας ότι θα υποστηρίξει ως Πρόεδρος τη βιομηχανία του άνθρακα και τους ανθρακωρύχους(Ashton, 2016). Αυτό το μήνυμα, συνδυασμένο με την ευρύτερη στήριξή του για τη βιομηχανία του σχιστολιθικού πετρελαίου και φυσικού αερίου, έγιναν οι προμετωπίδες του δόγματός και της πολιτικής του με τον σαφή τίτλο «Η Αμερική Πρώτα»(Ettinger, 2018).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Ρωσία μπορούσαν αναμφισβήτητα να στηρίξουν αυτά τα αφηγήματα των ηγεσιών τους. Η Ρωσία μπορούσε και έπρεπε να διατηρήσει τα μερίδια της αγοράς που ήταν απαραίτητα για τη βιωσιμότητα της εθνικής της οικονομίας και θεμελιώδη για την ανακατασκευή του προφίλ της ως μεγάλη δύναμη. Οι ΗΠΑ, μετά τη σχιστολιθική επανάσταση και την άρση της απαγόρευσης εξαγωγών, είχαν – το λιγότερο – ένα χειροπιαστό αντιστάθμισμα απέναντι στις πιέσεις του ΟΠΕΚ και της Ρωσίας επί των διεθνών τιμών. Αλλά αυτή τη φορά, σε αντίθεση με το παρελθόν, το αντιστάθμισμα δεν είχε σχέση με άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά ισχύος όπως η στρατιωτική ικανότητα, η εύρωστη οικονομία, η επιτυχημένη διπλωματία. Το αντιστάθμισμα είχε σχέση με την άμεση χρήση χαρακτηριστικών που για μακρά περίοδο θεωρούνταν προνόμια ισχύος άλλων χωρών και όχι των ΗΠΑ, όπως η παραγωγική δυνατότητα πετρελαίου και φυσικού αερίου και η απευθείας επιρροή των διεθνών τιμών μέσω των νέων

εξαγωγικών ικανοτήτων. Με την εκκίνηση της στρατηγικής της ενεργειακής υπερίσχυσης, οι ΗΠΑ άρχισαν να κινούν τα δικά τους πιόνια πιο δυναμικά, με επιδίωξη να αναδιατάξουν τη διεθνή ενεργειακή σκακιέρα, ως σαφές και διακριτό σκέλος του εθνικού τους συμφέροντος και της δικής τους στρατηγικής ενεργειακής ασφάλειας.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η επιλογή της βαθμίδας του Στόχου Ενεργειακού Στάτους από ένα κράτος είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ευρύτερο εθνικό στάτους στη διεθνή πολιτική και προβάλλεται ως μια πολυεπίπεδη αλλά ενιαία εικόνα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οποιοδήποτε κράτος διαθέτει άφθονους ενεργειακούς πόρους, είναι ταυτόχρονα ικανό να διεκδικήσει για παράδειγμα το στάτους της ενεργειακής υπερδύναμης. Αυτό συμβαίνει γιατί η πολυεπίπεδη εικόνα, ο τίτλος της κλίμακας του βαθμονομίου, ενσωματώνει, εκ των προτέρων ή εξ ορισμού, και εκφράζει ένα πακέτο χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων (Albarran et al., 2006, σελ. 230). Ο στόχος συνοδεύεται από την πρόκληση ώστε το κράτος που θέτει μια επιδίωξη, να καταφέρει επιτυχώς να δημιουργήσει και να εντυπώσει ένα σύνολο αντιλήψεων, εικόνων και νοητικών αλληλουχιών στο οπτικό και αντιληπτικό φάσμα των άλλων κρατών.

Αυτή είναι μια κρίσιμη προϋπόθεση, καθώς αυτό το σύνολο δεν πρέπει να εκτιμηθεί μόνο υπό τον φακό των επιθυμητών ή ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων από την πλευρά του κράτους που το προβάλλει, αλλά πρέπει να γίνει αποδεκτό και αξιόπιστο και από την πλευρά εκείνων που το λαμβάνουν ως δέκτες (Keller, 1998). Το πακέτο περιέχει μια πληθώρα επιμέρους στοιχείων και διαστάσεων που για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να είναι βασισμένη σε ένα ισχυρό υπόβαθρο αξιοπιστίας, πραγματικότητας, εφικτότητας, με μια λέξη όπως συνηθίζεται να αναφέρεται στο μάρκετινγκ, αυθεντικότητα (Marsh & Fawcett, 2011, σελ. 526). Το να ισχυρίζεται κάποιος κάτι για τον εαυτό του δεν είναι αρκετό. Αυτός ο ισχυρισμός πρέπει να είναι έγκυρος, εχέγγυος και ουσιώδης (Morhart et al., 2015).

Στα οικονομικά για παράδειγμα, έχει γραφτεί ότι *«ο τίτλος που επιλέγει ένα κράτος ως ταμπέλα δεν επιβεβαιώνεται αν οι χειροπιαστές πηγές από τις οποίες συσσωρεύεται η αξία του δεν υφίστανται. Δεν είναι αρκετό για μια χώρα να προωθεί*

την εικόνα της ενθουσιωδώς στα άλλα κράτη αν η οικονομική βάση της αξίας του τίτλου δεν υπάρχει»(μτφ του συγγραφέα)(Fan, 2006, σελ. 12).

Επιστρέφοντας στο όραμα το Προέδρου Putin για την ενεργειακή υπερδύναμη, πράγματι πολλοί παράγοντες υποστηρίζουν και πιστοποιούν την εγκυρότητα αυτού του επιδιωκόμενου τίτλου. Οι αχανείς ενεργειακές πηγές της Ρωσίας συνδέθηκαν άρρηκτα με την οικονομική της ανάπτυξη και την εθνική υπερηφάνεια. Οι πολιτικές ελίτ στο εσωτερικό αγάλιασαν αυτό το όραμα, καθώς οι τιμές του πετρελαίου εκτοξεύθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 2000 και η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στόχευε σε ειδικό καθεστώς σχέσεων με τα άλλα κράτη, υπερασπίζοντας και ενισχύοντας τον προνομιακό της ρόλο στο ενεργειακό πεδίο(Kuteleva, 2020, σελ. 88). Σε πλήρη ευθυγράμμιση με αυτό το αφήγημα, η σημερινή Ρωσία δεν διστάζει να προβάλλει και στρατιωτική ισχύ, όπως παρατηρείται στην περιοχή της Αρκτικής, όπου οι ναυτικές και στρατιωτικές της βάσεις ενώνουν τις δυνάμεις τους με τις επιστημονικές και τεχνολογικές προσπάθειες για τον έλεγχο της περιοχής, προκειμένου να την εντάξουν στο ευρύτερο παραγωγικό της σύμπλεγμα(Daniilova, 2019). Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο μπορεί να ενταχθεί και η πρόσφατη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία(Harding et al., 2022).

Αυτές οι κινήσεις δεν υλοποιούν απλώς τη ρωσική ενεργειακή πολιτική, αλλά υπηρετούν μια ευρύτερη εθνική επιδίωξη. Στην πραγματικότητα, το ιστορικό υπόβαθρο της Ρωσίας και το ευρέως αναγνωρισμένο εθνικό της συμφέρον να αναδυθεί εκ νέου ως μια μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα, επικυρώνουν τον τίτλο της κλίμακας του βαθμονομίου που επιδιώκει, συνενώνοντας έγκυρα την τρέχουσα πραγματικότητα με την επίμονη φιλοδοξία(Rich, 2009). Ακριβώς γι' αυτό το όραμα του Προέδρου Putin δεν θεωρήθηκε ποτέ ως μια ουτοπική ή ανεδαφική επιδίωξη. Αντιθέτως, ο τίτλος της ενεργειακής υπερδύναμης εδράζεται σε στέρεο έδαφος, κυρίως γιατί αυτό το ουσιαδές εθνικό συμφέρον της Ρωσίας πράγματι μπορεί να συσχετιστεί με τις αποδεδειγμένες ενεργειακές της ικανότητες, τις δυνατότητες εκμετάλλευσης και τις υποδομές μεταφοράς που διαθέτει.

Από την άλλη μεριά, η διατύπωση μιας αντίστοιχης επιδίωξης από κάποιο άλλο κράτος θα μπορούσε να μην έχει τον ίδιο αντίκτυπο στη διεθνή σκηνή. Περίπου την

ίδια περίοδο που ο Πρόεδρος Putin ξεκινούσε την προώθηση του οράματός του, ένας άλλος Πρωθυπουργός, ο Stephen Harper, ανακήρυττε τη χώρα του, τον Καναδά, ως μια ανερχόμενη ενεργειακή υπερδύναμη (Taber, 2006). Πολλοί ακαδημαϊκοί, αναλυτές και σχολιαστές μέσω μαζικής ενημέρωσης, απέρριψαν άμεσα την εγκυρότητα μιας τέτοιας διακήρυξης, επιχειρηματολογώντας ακριβώς για τη σημασία του πακέτου όπως το περιγράψαμε (J. M. Smith, 2013).

Για παράδειγμα, ο Way χαρακτήρισε αυτή την αξίωση «περισσότερο αντιπροσωπευτική μιας καμπάνιας προώθησης, παρά ως μια πραγματικότητα» (μτφ του συγγραφέα) (Way, 2009, σελ. 1). Αυτή η άποψη είναι πλήρως συμβατή με την ανάλυσή μας για το πως ένα κράτος μπορεί να διεκδικεί και να προβάλλει έναν τίτλο στα ενεργειακά θέματα. Οι ηγεσίες των κρατών πολλές φορές χρησιμοποιούν παραδοσιακά εργαλεία μάρκετινγκ για να προωθήσουν ένα εθνικό όραμα, συμφέρον ή αφήγημα, ή ακόμα και μια προσωπική πολιτική φιλοδοξία. Για τον Καναδά όμως, το να διακηρύττει τον εαυτό του ως υπερδύναμη στη διεθνή ενεργειακή σκακιέρα, θεωρήθηκε κάτι πλήρως ασύμβατο με τον ίδιο τον Καναδά, τα ιστορικά και εθνικά χαρακτηριστικά του, ώστε να μπορέσει η χώρα να υποστηρίξει μια τέτοια αξίωση (Welsh & Hester, 2009).

Στο ίδιο μήκος κύματος η Hester πολύ παραστατικά εξηγεί ότι ο Καναδάς δεν θα μπορούσε ποτέ να υποστηρίξει ένα τέτοιο πακέτο, κάνοντας μάλιστα ευθείς παραλληλισμούς με την περίπτωση της Ρωσίας : *«Σε αυτή τη βάση, εάν η Ρωσία καταφέρει να επεκτείνει τις αγορές της, να εξασφαλίσει παγκόσμια έκταση, και αν επιτύχει να αναδομήσει το στρατιωτικό της οπλοστάσιο, πράγματι θα μπορέσει να γίνει αμφότερα και η πρώτη πραγματική ενεργειακή υπερδύναμη και μια στρατιωτική υπερδύναμη. Αυτός ο συνδυασμός είναι όσο πιο μακριά μπορεί κανείς να φανταστεί από τον Καναδά. Ο Καναδάς είναι μια χώρα που αποκτά περηφάνεια δουλεύοντας υπέρ της συναίνεσης. Είναι ένα νομοταγές έθνος που δεν χρησιμοποιεί εξαναγκασμό ή εκφοβισμό για να επιβάλλει τη θέλησή του στους άλλους. Ακριβώς για αυτούς τους λόγους, το να παρουσιάζει κάποιος τον Καναδά ως ενεργειακή υπερδύναμη είναι ξεκάθαρα αντιπαραγωγικό»* (μτφ του συγγραφέα) (Hester, 2007, σελ. 12).

Επιπλέον, με ξεκάθαρα επικριτική στάση, ο Keith γράφει : «ο μύθος της υπερδύναμης που μάς προτρέπει να φανταστούμε ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε όλα, πρόκειται περί μιας ανοησίας που θα έχει αποτέλεσμα να επιτύχουμε τελικά λίγα ή τίποτα. Είναι καιρός να ξεφορτωθούμε αυτόν το μύθο»(Keith, 2014, σελ. 20). Η μεγαλύτερή του ένσταση έγκειται στο ρόλο και στο στάτους που ο Καναδάς θα έπρεπε να επιδιώξει στη διεθνή πολιτική. Τόσο τα εθνικά συμφέροντα του Καναδά, όσο και οι δυνατότητές του, δεν μπορούν να υποστηρίξουν μια ταμπέλα σαν αυτή την ενεργειακής υπερδύναμης. Και αυτό δεν είναι μόνο θέμα φυσικών πόρων ή στρατιωτικής δύναμης. Το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο του Καναδά, καθώς και τα ίδιο-χαρακτηριστικά του, δεν είναι συμβατά με μια εθνική επιδίωξη επί του τίτλου της ενεργειακής υπερδύναμης(Forrester et al., 2015).

Η περίπτωση του Καναδά αναδεικνύει περίτρανα τη σημαντικότητα του περιεχομένου του πακέτου που θα πρέπει να συνοδεύει μια έγκυρη και αξιόπιστη επιδίωξη επί ενός ενεργειακού στάτους, επί ενός ενεργειακού τίτλου όπως τους περιγράψαμε νωρίτερα στο βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους. Αναδεικνύει επίσης ότι μια τέτοια επιδίωξη βασίζεται σε μια ποικιλία συσχετιζόμενων παραγόντων που εδράζονται ακόμα και πολύ μακρύτερα από το ίδιο το πεδίο της ενέργειας. Όπως τονίστηκε, ο Καναδάς δεν είναι μια χώρα που της λείπουν οι φυσικοί ενεργειακοί πόροι. Αντιθέτως, πρόκειται για μια χώρα προικισμένη με ενδεχόμενα αχανή ενεργειακά αποθέματα φυσικών πόρων. Πρόκειται για μια χώρα που βίωσε τη δική της σχιστολιθική επανάσταση, ακριβώς όπως οι ΗΠΑ, αν και ακόμα παραμένουν υπό ήπια εκμετάλλευση άλλες σημαντικές ενεργειακές πηγές όπως οι μεγάλες πετρελαιοφόρες εκτάσεις ασφαλτούχου άμμου που διαθέτει(Salygin et al., 2019, σσ. 5–7). Παρά λοιπόν όλα αυτά τα μεγάλα ενεργειακά πλεονεκτήματα, η κλίμακα, η ταμπέλα της ενεργειακής υπερδύναμης είναι παράλογη και μη ρεαλιστική για την περίπτωση του Καναδά.

Με πολύ συγκεκριμένα παραδείγματα είδαμε το πως περιπλέκεται το τρίπτυχο του εθνικού συμφέροντος με τα ενεργειακά ζητήματα, για να φτάσουμε στη θεώρηση ενός ολοκληρωμένου πακέτου ιδιοχαρακτηριστικών και ιδιοτήτων το οποίο τελικά δομεί τη συνολική εικόνα που αποκτά μια επιδίωξη εντός του βαθμονομίου στου

Στόχου Ενεργειακού Στάτους που έχουμε περιγράψει. Αυτή η εικόνα ουσιαστικά αφορά σε μια επιδιωκόμενη κλίμακα που τιτλοφορείται και αποκτά υπόσταση ως τίτλος και ταμπέλα που ένα κράτος φέρει επί της συγκεκριμένης στόχευσής του. Το πακέτο δεν συγκροτείται με τρόπο γραμμικό και ομοιόμορφο για όλα τα κράτη. Το κάθε κράτος θέτει τα δικά του προτάγματα, τα οποία κατά κανόνα πηγάζουν από τα εθνικά του συμφέροντα, στρατεύει επί του στόχου του τα δικά του ιδιαίτερα πλεονεκτήματα και τελικά προβάλλει αυτό το πακέτο προς κάθε κατεύθυνση του διεθνούς στερεώματος. Προς φίλους, συμμάχους, εταίρους, ανταγωνιστές, αντιπάλους ή ακόμα και εχθρούς.

Με προμετωπίδα την ασφάλεια, είτε αυτή αναφέρεται σε ενεργειακές απειλές, είτε αναφέρεται σε απειλές που πηγάζουν από άλλα πεδία στάσεων και συμπεριφορών, περιφερειακά και διεθνώς, το πακέτο τελικώς περιλαμβάνει και τη φιλοδοξία ενός κράτους να ανέλθει στη διεθνή αρένα, ικανοποιώντας τα εθνικά του συμφέροντα. Αυτή η φιλοδοξία δεν είναι υποχρεωτικό να είναι επεκτατικής φύσεως. Μπορεί να αφορά ακόμα και στη διατήρηση κεκτημένων ή την εξασφάλιση των απαραίτητων για την επιβίωση των εθνικών στόχων, ή απλώς του εθνικού προϋπολογισμού. Αυτό έχει να κάνει ξεκάθαρα με το πλαίσιο αντίληψης του ίδιου του κράτους που θέτει ένα στόχο και αγωνίζεται να τον επιτύχει. Επαφίεται σε όλους εκείνους τους παράγοντες που πρέπει να μελετηθούν χωριστά και σε συνδυασμό και οι οποίοι δυνητικά είτε επηρεάζουν, είτε καθορίζουν την άποψη, την οπτική του κράτους για όσα συμβαίνουν εντός του, περιφερειακά και διεθνώς. Αυτό το πακέτο ομοιάζει με το «πακέτο ασφάλειας» του Βuzan αλλά είναι πιο προσανατολισμένο στα ενεργειακά θέματα και περιέχει ενεργητικές πολιτικές προώθησης και προβολής με δυναμικούς και αποφασιστικούς τρόπους.

Η προβολή της επιδιωκόμενης ταμπέλας, με τη σειρά της, αξιολογείται και αναλύεται από τους αποδέκτες, από τα άλλα κράτη εντός της διεθνούς αρένας. Και με τον ίδιο τρόπο εμπίπτει στο δικό τους πλαίσιο αντίληψης, αποτελώντας τροφοδότηση για έναν άλλο γύρο ελέγχου εγκυρότητας και αξιοπιστίας από την πλευρά των παραληπτών. Οι παραλήπτες, με τη δική τους πλέον οπτική και αντίληψη, εξακριβώνουν και εκτιμούν την αυθεντικότητα και τη βασιμότητα της διεκδίκησης που διατυπώνεται. Θέτοντας τα δικά τους ίδιο-χαρακτηριστικά και τις δικές τους

ιδιότητες στο δικό τους αντιληπτικό φίλτρο, καλούνται να πάρουν με τη σειρά τους τις δικές τους αποφάσεις επί των πολιτικών που θα ακολουθήσουν.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο συναντούμε το «παζλ ασφαλείας» του Buzan, το οποίο απετέλεσε και την αφηγηματική ιδέα για αυτό που στο δική μας προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση ονομάζουμε «Γρίφο Ενεργειακής Ασφάλειας».

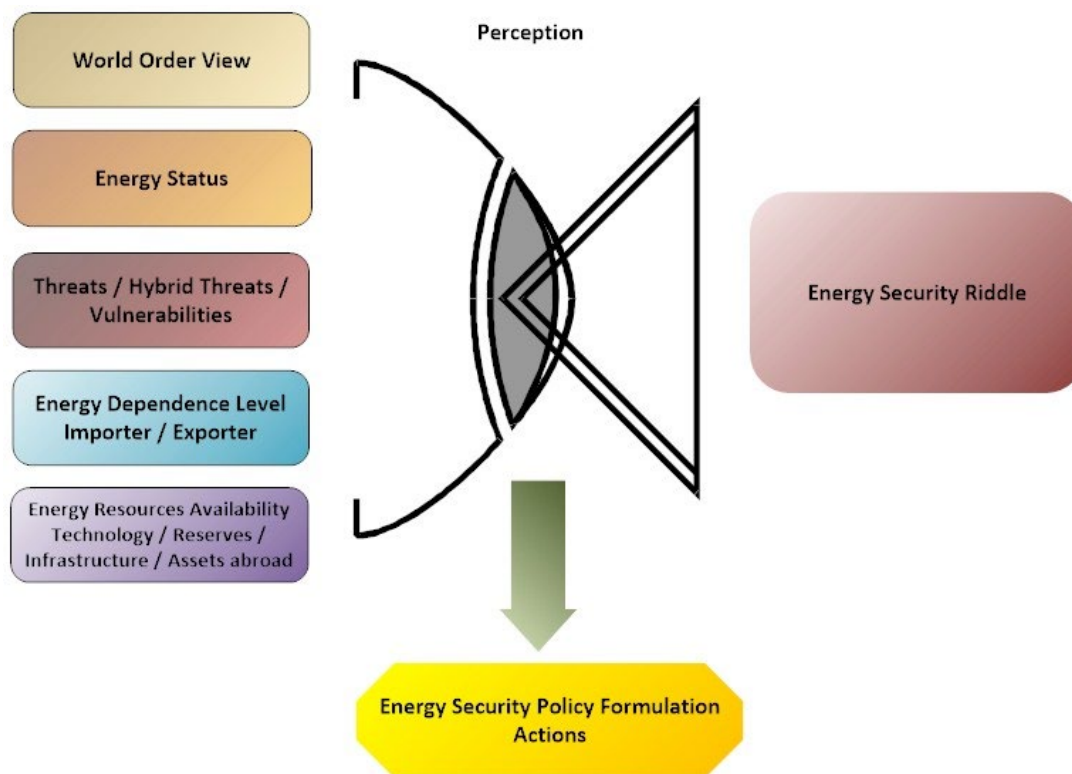
6.3 Ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας

Έχουμε ήδη αναλύσει το πως εναλλάσσεται και μεταλλάσσεται το τρίπτυχο ασφάλεια, απειλή, ισχύς ανάλογα από ποια θέση εξετάζουμε ένα γεγονός ή μια αλληλουχία γεγονότων σε κάποια δεδομένη στιγμή ή περίοδο. Και τελικά, αυτό στο οποίο εστιάζουμε είναι η στρατηγική και οι πολιτικές που αποφασίζουν να ακολουθήσουν τα κράτη μέσα στη διεθνή αρένα επί των ενεργειακών ζητημάτων. Καταφανώς, αυτό που υποθέτουμε και ταυτόχρονα συμπεραίνουμε ως αφηγηματική και προκύπτουσα αντιστοίχως θέση είναι το ότι οι αποφάσεις που παίρνουν τα κράτη σχετικά με τα ενεργειακά ζητήματα, είναι ουσιαστικά αποφάσεις που σχετίζονται άρρηκτα, σε βαθμό τελικής διαμόρφωσης, με το ενδιαφέρον, τις ανησυχίες, τους προβληματισμούς που έχουν τα κράτη για την ενεργειακή ασφάλεια.

Τελικά, ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος προσπαθεί να αντιληφθεί, να συνθέσει και να εξορθολογήσει τις διαθέσιμες επιλογές του σε επίπεδο άσκησης πολιτικών έτσι ώστε να καταστρώσει και να αναπτύξει μια συνολική πολιτική ενεργειακής ασφάλειας, αποτελεί αν μη τι άλλο, έναν προκλητικό και απαιτητικό γρίφο ενεργειακής ασφάλειας. Αντίστοιχη πρόκληση είναι και η αποκάλυψή του από τον ερευνητή καθώς και η επεξήγησή του. Καθώς η ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι μια κοινότυπη, γραμμική ή αυστηρά προκαθορισμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η έννοια του γρίφου δεν συνίσταται μόνο ως προς τη διαμόρφωση των πολιτικών δράσεων ή επιλογών, αλλά και ως προς το πλαίσιο αντίληψης μέσα από το οποίο τα ενεργειακά ζητήματα μεταφράζονται και αναλύονται. Γι' αυτό και το πλαίσιο

αντίληψης το οποίο αναλύσαμε νωρίτερα, αποκτά κεντρικό και διακριτό ρόλο επί του όλου γρίφου όπως φαίνεται και στην Εικόνα 15.

Εικ. 15 - Ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας και οι βασικοί πυλώνες αντίληψης του κράτους

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Οι πολιτικές επιλογές και τα βήματα που ένα κράτος κάνει προκειμένου να ενισχύσει την ενεργειακή του ασφάλεια, προκύπτουν μέσα από μια αντιληπτική παλέτα σε ό,τι αφορά τη μορφή και το περιεχόμενο που θα πάρει μια πολιτική ενεργειακής ασφάλειας. Σε αυτόν ακριβώς το γρίφο πρέπει να απαντήσει ένα κράτος προτού ορίσει μια πολιτική ενεργειακής ασφάλειας.

Το σημαντικό και μείζον στοιχείο είναι ότι η απάντηση του κάθε κράτους προκύπτει από διαφορετικές μείξεις της παλέτας. Και αυτό μπορεί να συμβαίνει όχι μόνο ανά κράτος αλλά και ανά συγκυρία, ή ακόμα και ανά προτεραιότητα που κάθε φορά τίθεται από το ευρύτερο εθνικό συμφέρον, τις φιλοδοξίες ή τις προκλήσεις που τίθενται σε κάθε δεδομένη στιγμή. Γι' αυτό και δεν μιλάμε για παζλ, αλλά για γρίφο.

Το παζλ έχει μια προκαθορισμένη λύση, στην ολοκλήρωσή του θα μας δείξει μια εικόνα που ενδεχομένως να είχε τεθεί εκ των προτέρων σαν επιδιωκόμενη, σαν μια υπόθεση που περιμένει να επαληθευθεί μέσα από τον ένα ή τον άλλο συσχετισμό παραγόντων, με στόχο να αναδειχθεί μια εξίσωση, μια ταυτότητα. Στην πραγματικότητα όμως αυτό δεν υφίσταται.

Ειδικά στα ενεργειακά ζητήματα το πλαίσιο αντίληψης μπορεί να είναι πολύ διαφορετικό ανάλογα με την κατεύθυνση στην οποία το κράτος στρέφεται. Άλλες προτεραιότητες σε σχέση με τη μια γειτονική χώρα, άλλες σε σχέση με μια άλλη επίσης γειτονική χώρα. Άλλες οι συνθήκες των σχέσεων με μια μεγάλη δύναμη σε ένα μεγάλο χρονικό φάσμα μελέτης, άλλες οι ιδιαίτερες συνθήκες μιας συγκεκριμένης περιόδου που περιλαμβάνει μια συγκεκριμένη συγκυρία. Άλλα τα προτάγματα και οι απαιτήσεις των κοινωνιών, της βιομηχανίας, του ίδιου του κρατικού οικοδομήματος σε μια πενταετία και άλλες σε μια άλλη πενταετία. Άλλες τεχνολογίες, άλλες ανακαλύψεις, ακόμα και άλλες δυνατότητες αξιοποίησης ή ακόμα και ύπαρξης φυσικών ενεργειακών πόρων τη μια περίοδο και άλλες σε μια άλλη. Υπάρχουν χώρες στις οποίες μέσα σε μερικά χρόνια μεταβλήθηκαν δραματικά οι ενεργειακές τους ικανότητες ή ακόμα και απαιτήσεις κατά τη μετάβαση από μια δεκαετία σε μια άλλη. Ανατρέχοντας στο Αποθετήριο Ρεαλισμού που αναλύσαμε στο Κεφάλαιο 2, αυτή η περιγραφή θυμίζει πολύ τον τρόπο με τον οποίο ο Wohlforth ορίζει το ερμηνευτικό πλαίσιο του νεοκλασικού ρεαλισμού ανά παράγοντα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, σε μια συγκεκριμένη συγκυρία.

Η παλέτα η οποία τελικά με τις μείξεις της καθορίζει το πλαίσιο αντίληψης μπορεί να περιέχει μια πληθώρα θεματικών ενοτήτων που σχετίζονται με το πεδίο της ενέργειας σύμφωνα με όσα έχουμε αναλύσει. Σκοπός μας δεν είναι να ορίσουμε αυτή την παλέτα αλλά να αναδείξουμε βασικά συστατικά της στοιχεία που προκύπτουν μέσα από την ερευνητική διαδικασία. Θα μπορούσε κανείς να προσθέσει θεματικές ενότητες, όπως άλλωστε συμβαίνει διαρκώς στη διεθνή βιβλιογραφία. Αυτό σημαίνει ότι και ο γρίφος αυτός καθαυτός μετασχηματίζεται δυναμικά, ευθυγραμμισμένος με αντίστοιχες διεθνείς βιβλιογραφικές διαπιστώσεις στο πεδίο του ρεαλισμού, όπως και η προσέγγιση που αναλύουμε, χωρίς να επιδιώκουμε περιορισμούς και περιχαρακώσεις(Tziarras, 2022).

Μια τέτοια ενότητα μπορεί να είναι για παράδειγμα τα ενδογενή χαρακτηριστικά και οι ικανότητες ενός κράτους επί των φυσικών ενεργειακών πόρων. Η ύπαρξη ενεργειακών πόρων, με εστίαση στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, η διαθεσιμότητα υποδομών, αποθεμάτων, οι σχετικές τεχνολογίες και οι υποδομές, ή ακόμα και οι επενδυτικές κτήσεις ενός κράτους στο εξωτερικό, αποτελούν αναμφισβήτητα στοιχεία καθορισμού της τρέχουσας θέσης. Μια ενεργειακή αυτογνωσία ενός κράτους για τις ενεργειακές ανάγκες και τις επιλογές ικανοποίησής τους.

Αυτά τα στοιχεία είναι τελικά και εκείνα που ορίζουν την ενδεχόμενη ενεργειακή εξάρτηση και το βαθμό της για ένα κράτος. Οτιδήποτε απομειώνει την έννοια της αυτάρκειας και της αυτοεξυπηρέτησης ενός κράτους, στην ευρύτερη σχολή σκέψης του ρεαλισμού αποτελεί γενεσιουργό αιτία διλημάτων ασφαλείας (Tang, 2010b, σελ. 33). Στον τομέα της ενέργειας η εξάρτηση καθορίζεται συνήθως από τη σχέση μεταξύ εισαγωγών και εξαγωγών. Αν το κράτος είναι καθαρός εισαγωγέας, τότε προφανώς σχηματίζει σχέσεις εξάρτησης με τους προμηθευτές του. Όσο λιγότεροι οι προμηθευτές, τόσο μικρότερη η δυνατότητα διαφοροποίησης ενεργειακών προμηθειών. Ανάλογη είναι και η εξάρτηση που προκύπτει για τους εξαγωγείς. Σε αυτή την περίπτωση τα μερίδια αγοράς αποκτούν θεμελιώδη ρόλο για την επιβίωση του εθνικού προϋπολογισμού, του εθνικού πλούτου.

Η ενεργειακή ανασφάλεια προκύπτει μέσα από την ανάγνωση των απειλών, μια ακόμα κρίσιμη ενότητα. Η έννοια της απειλής δεν είναι μονοσήμαντη. Απειλή μπορεί να είναι ακόμα και μια ευπάθεια, όπως για παράδειγμα ο κίνδυνος καταστροφής ή λεηλασίας που μπορεί να αντιμετωπίζει ένας αγωγός μεταφοράς σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο της συνολικής διαδρομής του. Δεν έχουν όλα τα κράτη τις ίδιες ευπάθειες, ούτε αντιμετωπίζουν τις ίδιες απειλές (Tsakiris, 2015, σελ. 215). Άλλωστε, τα ζητήματα των ενεργειακών πόρων έχουν ήδη αναγνωριστεί ως ένα από τα πεδία των λεγόμενων υβριδικών απειλών, των απειλών δηλαδή που έχουν μη οπλικό και μη συμβατικό χαρακτήρα (Mitroniός, 2017). Τέτοιου είδους απειλές έχουν διπλή κατεύθυνση. Είτε μπορεί ένα κράτος να τις υπόκειται, είτε να τις ασκεί.

Κάθε μια από τις παραπάνω ενότητες αναδεικνύει ταυτόχρονα θέματα ασφαλείας και βοηθά στην αποκρυστάλλωση απειλών σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ο

Στόχος του Ενεργειακού Στάτους προστίθεται στην παλέτα ως το στοιχείο που καθορίζει το πρόσημο με το οποίο ένα κράτος προσεγγίζει τον γρίφο ενεργειακής ασφάλειας προκειμένου να φτάσει στη λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων και την ανάληψη δράσης. Ο Στόχος καθορίζει το πως θα εκφραστεί η δράση επί της απειλής για να αντιμετωπιστεί η ανασφάλεια. Προφανώς αυτό θα γίνει με την εφαρμογή και την προβολή ισχύος στη διεθνή ενεργειακή αρένα. Τα είδη της τα έχουμε αναλύσει ήδη διεξοδικά. Όλα τα προηγούμενα μέρη της παλέτας αποτελούν ταυτόχρονα και στοιχεία άντλησης και διαμόρφωσης ισχύος. Κάθε παράγοντας αναδεικνύει προτερήματα και μειονεκτήματα, δυνατά και αδύνατα σημεία. Τα κράτη δεν επιλέγουν να προβάλουν τα μειονεκτήματά τους. Προβάλουν τα πλεονεκτήματά τους ως δική τους ισχύ επί του κάθε δεδομένου ζητήματος. Και η ενέργεια, όπως θα δούμε και αργότερα είναι από τα πεδία που ακόμα και ένα μειονέκτημα, ή ακόμα και η έλλειψη ενεργειακών πόρων μπορεί να μεταβληθεί σε παράγοντα ισχύος. Για παράδειγμα η ισχύς του καταναλωτή όπως πολλές φορές διαπιστώνεται στις σχέσεις μεταξύ Κίνας και Ρωσίας. Την ώρα που η Ρωσία προσπαθεί να προβάλει ισχύ μέσω των ενεργειακών της πόρων σε μια χώρα που έχει απελπιστική ανάγκη για προμήθειες ενέργειας, στη διεθνή βιβλιογραφία αναδεικνύεται ο σαφής κίνδυνος και η ξεκάθαρη απειλή να μεταβληθεί σε ένα «ενεργειακό παράρτημα» της Κίνας, παίζοντας το ρόλο της απόφυσης και όχι του ρυθμιστή που κρατά στα χέρια του το μοχλό πίεσεως (Wishnick, 2017, σελ. 127).

Όλα τα παραπάνω αναδιατάσσονται, συνδυάζονται, μοχλεύονται και σφυρηλατούνται σε κράμα υπό τη θεώρηση, την αντίληψη του κάθε κράτους για τη διεθνή τάξη. Η εφαρμογή του φακού του περικλείοντος ρεαλισμού, σε συνδυασμό με το Αποθετήριο Ρεαλισμού και τον παράγοντα ισχύος που εξετάζεται σε κάθε δεδομένη περίοδο, συγκυρία ή ακόμα και σε κάποιο συγκεκριμένο περιστατικό, λειτουργώντας συνδυαστικά και διαλεκτικά, προσφέρει στον ερευνητή ένα διάδρομο για να αποδώσει και να επεξηγήσει την ευρύτερη εικόνα που έχει το κάθε κράτος επί του διεθνούς συστήματος, των δομικών πιέσεων, της διεθνούς τάξης και της κατάστασης που επικρατεί στη διεθνή αρένα. Υπό αυτόν το φακό διαμορφώνονται οι γενικότερες θεωρητικές επιλογές όχι μόνο του κράτους, αλλά και του πρίσματος υπό το οποίο θα εξετάσει κάποιος ερευνητής τις όποιες εξελίξεις, εκβάσεις, στάσεις και

συμπεριφορές των παιχτών εντός του πεδίου. Η προσέγγιση που παρουσιάζουμε δεν έχει στόχο την πρόβλεψη ή την κατόπιν εορτής επιβεβαίωση μιας εκτίμησης. Είναι ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση. Αξιοποιείται για να προσφέρει αναλύσεις και εξηγήσεις χωρίς θεωρητικές παρωπίδες ή αφετηριακά θέσφατα. Χωρίς να αγωνιά να επαληθευτεί, προσδοκά να αποκρυσταλλώσει όσο το δυνατόν αρτιότερα τα ελατήρια και τις ίδιες τις επιλογές των κρατών. Ακριβώς γι' αυτό η θεωρητική προμετωπίδα του περικλείοντος ρεαλισμού είναι ο νεοκλασικός ρεαλισμός, χωρίς όμως να αγνοούνται οι άλλες εκφάνσεις για τα στοιχεία στα οποία η κάθε μία επικεντρώνεται και δίνει μεγαλύτερη έμφαση ή βαρύτητα. Ο Περικλείων Ρεαλισμός δεν αγνοεί, συνυπολογίζει. Δεν θεωρητικοποιεί, διερευνά. Δεν αφαιρεί συστατικά, προσθέτει. Και αυτή είναι μια ακόμα ιδιότητα που προέρχεται από τη χρήση του νεοκλασικού ρεαλισμού ο οποίος συμπεριλαμβάνει στοιχεία όπως το πλαίσιο αντίληψης, οι εγχώριες εσωτερικές δυναμικές, οι επιλογές της προβαλλόμενης ταυτότητας και ταμπέλας, οι στρατηγικές διαδράσεις που επισυμβαίνουν ακριβώς επειδή υπάρχουν διαθέσιμες επιλογές και όχι ένα προδιαγεγραμμένο και νομοτελειακό μονοπάτι λήψης αποφάσεων (Meibauer et al., 2021, σελ. 275).

Το κράτος τελικά είναι εκείνο που απαντά στο Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας με τον τρόπο που τον αντιλαμβάνεται, όπως τον αντιλαμβάνεται και χαράσσοντας την πολιτική εκείνη η οποία με τη σειρά της το οδηγεί στη δράση. Δουλειά του ερευνητή είναι να εντοπίσει και να επεξηγήσει αυτά τα στοιχεία. Ο περικλείων ρεαλισμός αποτελεί καινοτόμα μια ολιστική προσέγγιση – εργαλείο για τον ερευνητή.

6.4 Συνοπτικά παραδείγματα για το Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας

Η διαμόρφωση της κρατικής πολιτικής ενεργειακής ασφάλειας και οι δράσεις που αναπτύσσει ως στρατηγικές, ακολουθούν ένα δυναμικό και πολυσύνθετο μονοπάτι. Σχεδιάζεται και τελικά αποτελείται από πυλώνες και στάδια ως μια διαρκής και όχι στατική διαδικασία. Περιγράψαμε λεπτομερώς το πως αναγνωρίζονται και αναπτύσσονται αυτοί οι πυλώνες στην προτεινόμενη προσέγγιση. Το κάθε στάδιο προσθέτει τα δικά του ίδιο-χαρακτηριστικά και τις δικές του παραμέτρους, και όλα μαζί συνδυάζονται ώστε να προκύψει ένα διακριτό πλαίσιο αντίληψης μέσα από το

οποίο κάθε κράτος αντιλαμβάνεται και εν τέλει χαράσσει τη δική του πολιτική ενεργειακής ασφάλειας. Αυτό σημαίνει ότι όλη αυτή η διαδικασία παράγει ποικιλία εκβάσεων και αποτελεσμάτων, ποικιλία όχι μόνο ανά κάθε δρώντα αλλά ακόμα και ανά κάθε συγκεκριμένη συγκυρία ή περίοδο.

Επί της ουσίας, πριν ένα κράτος καθορίσει την πολιτική ενεργειακής ασφάλειας, θα πρέπει εκ των προτέρων να έχει αντιληφθεί με το δικό του τρόπο τις εγχώριες, περιφερειακές και διεθνείς συνθήκες και σύμφωνα με αυτές αποφασίζει ποια βήματα θα ακολουθήσει προκειμένου να επιτύχει το στόχο ενεργειακής ασφάλειας που θέτει. Ακριβώς αυτές οι αποφάσεις και οι επακόλουθες δράσεις αποτελούν την απάντηση που δίνει κάθε κράτος στο Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας που αντιμετωπίζει.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η δεκαετία του 2010 αποτελεί ορόσημο καθώς η σχιστολιθική επανάσταση στις ΗΠΑ επέφερε μια καθοριστική αναδιάταξη στην παραγωγή ορυκτών καυσίμων (Dunn & McClelland, 2013). Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η αλλαγή του ρυθμιστικού πλαισίου στις ΗΠΑ, τις κατέστησαν κορυφαίες παγκοσμίως στην παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, τετραπλασιάζοντας τις εξαγωγές φυσικού αερίου (Doman & Kahan, 2018). Μια σειρά από συνταρακτικά γεγονότα ακολούθησε, όπως η απόσυρση των ΗΠΑ από τη Συμφωνία του Παρισιού για την Κλιματική Αλλαγή, η κατακόρυφη πτώση των τιμών του πετρελαίου την περίοδο 2014-2016, η θεαματική μείωση των αμερικανικών εισαγωγών πετρελαίου από τη Δυτική Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τη Λατινική Αμερική, γεγονότα που όλα αποτελούν απότοκα μιας πρωτοποριακής τεχνολογίας (Crooks, 2015). Αυτά τα γεγονότα συνδεόμενα με την έλευση της «εποχής Trump» είχαν ως αποτέλεσμα το να θέσουν την αναγέννηση της ενεργειακής παραγωγής στον πυρήνα μιας νέας εθνικής φιλοδοξίας (Moore, 2017).

Η πρόοδος της σχιστολιθικής παραγωγής ήταν πολύ περισσότερα από μια παράμετρος που επηρέασε αποφασιστικά τη διεθνή ενεργειακή αγορά. Έγινε η κορωνίδα μιας συνολικής εγχώριας και εξωτερικής πολιτικής που είχε ως στόχο να μετακενώσει και να προκαλέσει μια διεθνή επίγνωση ότι οι ΗΠΑ μεγαλώνουν ακόμα περισσότερο ως μια επικρατούσα και κυριαρχούσα μεγάλη δύναμη εντός του

διεθνούς συστήματος, και μάλιστα πλέον και σε έναν τομέα στον οποίο είχαν δεχθεί την άμεση διεθνή πρόκληση από τη Ρωσία, αλλά και οι ίδιες οι ΗΠΑ επισήμως αναγνώριζαν ότι ήταν ένας τομέας στον οποίο εμφάνιζαν ξεκάθαρες ευπάθειες (President Speech, 2017). Θέτοντας ως στόχο ενεργειακού στάτους την ενεργειακή υπερίσχυση, χάρις στη σχιστολιθική τεχνολογία οριζόντιας εξόρυξης, οι ΗΠΑ μείωσαν τις εισαγωγές υδρογονανθράκων, αύξησαν τη γηγενή παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου και τις εξαγωγές, βελτιώνοντας σημαντικά την εγχώρια ενεργειακή ασφάλεια. Στην ουσία, ο στόχος αυτός καταδεικνύει την ικανότητα των ΗΠΑ να χρηματοδοτήσουν και να επενδύσουν στις δικές τους ενεργειακές πηγές, να τιθασεύσουν τη διεθνή αγορά ενέργειας και να διαφυλάξουν φίλους και συμμάχους ενάντια σε απειλές που σχετίζονταν με την ενέργεια, αναζωογονώντας και ταυτόχρονα επαναβεβαιώνοντας τόσο το στάτους τους ως μεγάλη δύναμη, όσο και τη θέση τους ως κυρίαρχη δύναμη εντός της διεθνούς αρένας. Κατά συνέπεια και κατ' επέκταση η ενέργεια υπό αυτό το πρίσμα αναδεικνύεται σε έναν σημαντικό συντελεστή, σε έναν παράγοντα εθνικής ισχύος ο οποίος μπορεί να αυξομειώνεται και να λειτουργεί με πολλούς συμβατικούς ή υβριδικούς τρόπους ως προστασία, υπηρετώντας τους σκοπούς ασφάλειας ενός κράτους.

Οι επιλογές της Ρωσίας μπορούν να αναλυθούν και να εξηγηθούν υπό την ίδια αναλυτική και διερευνητική διαδρομή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Ρωσία, διαθέτοντας τεράστιες ενεργειακές πηγές και ένα εξαιρετικό παγιωμένο δίκτυο αγωγών μεταφοράς, ξεκίνησε την προσπάθειά της να διεκδικήσει ένα καλύτερο διεθνές στάτους (Charokoros & Dagoumas, 2018). Οι παραγωγικές δυνατότητες και ικανότητές της στο πεδίο της ενέργειας (κυρίως πετρέλαιο και φυσικό αέριο) εξελίχθηκαν σε βασική κινητήρια δύναμη, οι οποίες σε συνδυασμό με το εθνικό αφήγημα που δημιουργήθηκε από την ηγεσία της, συνέδραμαν αποφασιστικά στη διατύπωση της φιλοδοξίας να γίνει η Ρωσία ενεργειακή υπερδύναμη (Proedrou, 2018b). Ο Πρόεδρος Vladimir Putin δημιούργησε αυτό το όραμα για να επανακτήσει η Ρωσία μεγαλοπρέπεια και υπερηφάνεια, αξιοποιώντας τη βελτιστοποίηση της εξαγωγικής αποδοτικότητας στον τομέα της ενέργειας (Rutland, 2015).

Αυτός ακριβώς είναι ο γρίφος της ενεργειακής ασφάλειας από την οπτική μιας εξαγωγικής χώρας που βασίζει την οικονομία της στα έσοδα από τις εξαγωγές. Για παράδειγμα, η σχιστολιθική επανάσταση και η κατακόρυφη πτώση των τιμών του πετρελαίου την περίοδο 2014-2016 ήταν ένα ισχυρό σοκ για τη Ρωσία αλλά και τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες του ΟΠΕΚ συνολικά. Η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο καθώς πολλές χώρες εκτός ΟΠΕΚ, όπως η Βραζιλία και ο Καναδάς, σημείωσαν αξιοσημείωτη αύξηση παραγωγής πετρελαίου, δημιουργώντας ένα διττό διακύβευμα για τους παραδοσιακούς μεγάλους εξαγωγείς (Behar & Ritz, 2016, σσ. 16–19).

Από τη μια πλευρά, θα έπρεπε να αγωνιστούν για να διατηρήσουν τα μερίδια αγοράς τους. Από την άλλη, θα έπρεπε να αναζητήσουν έναν τρόπο ώστε να διατηρήσουν τις τιμές σε βιώσιμα επίπεδα για τις οικονομίες τους (The Economist, 2014). Ως εκ τούτου, στις αρχές Δεκεμβρίου του 2016 τα μέλη του ΟΠΕΚ και 11 χώρες εκτός ΟΠΕΚ, μεταξύ αυτών η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν, το Ομάν, το Μεξικό, η Μαλαισία, το Σουδάν, το Νότιο Σουδάν και το Μπαχρέιν, υπέγραψαν κοινή συμφωνία για μείωση της παραγωγής πετρελαίου προκειμένου να συγκρατήσουν την πτώση των τιμών (BBC news, 2016). Αυτό το νέο σχήμα του ΟΠΕΚ επεκτάθηκε στα 24 μέλη και σήμερα είναι γνωστό ως «ΟΠΕΚ+», στο οποίο ηγούνται η Σαουδική Αραβία και η Ρωσία (Cohen, 2018).

Η παράγραφος που ακολουθεί προέρχεται από την επίσημη δήλωση της 175^{ης} Συνάντησης των μελών του ΟΠΕΚ, στη Βιέννη, στις 6 Δεκεμβρίου του 2018 και είναι ενδεικτική του πως γίνεται αντιληπτή η ενεργειακή ασφάλεια από την πλευρά ενός παραγωγού : *«εστιάζουμε στα βασικά για μια σταθερή και ισορροπημένη αγορά πετρελαίου, στα συμφέροντα των παραγωγών, των καταναλωτών, στην υγεία και τη βιωσιμότητα της βιομηχανίας πετρελαίου»*(μτφ του συγγραφέα)(OPEC, 2018). Στην πραγματικότητα, αυτή η θέση αντηχεί τα λόγια της Αυτού Μεγαλειότητας, Abdalla Salem El-Badri, Γενικού Γραμματέα του ΟΠΕΚ : *«η ενεργειακή ασφάλεια πρέπει να είναι αμοιβαία. Είναι ένας δρόμος διπλής κατεύθυνσης. Η ασφάλεια της ζήτησης είναι το ίδιο σημαντική για τους παραγωγούς, όσο η ασφάλεια του εφοδιασμού για τους καταναλωτές»*(μτφ του συγγραφέα)(OPEC, 2008). Αν είναι εντυπωσιακό το ότι οι ορισμοί της ασφάλειας στη διεθνή βιβλιογραφία είναι πολλοί και η έννοια

κατακερματισμένη, μοιάζει ακόμα πιο εντυπωσιακό το ότι αν προσπαθήσουμε να αντλήσουμε συγκεκριμένα στοιχεία που συνθέτουν το πως αντιλαμβάνεται την έννοια της ασφάλειας ο κάθε παίχτης στη διεθνή αρένα, καταλήγουμε σε εξαιρετικά αποσαφηνισμένες προτεραιότητες. Οι παράγοντες που αποτελούν το πλέγμα ασφαλείας σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση είναι καθοριστικά διατεταγμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να προκύπτει σαφώς η απάντηση, σε επίπεδο εφαρμοσμένων πολιτικών, στο Γρίφο Ενεργειακής Ασφάλειας.

Οι πολιτικές ενεργειακής ασφάλειας που επιλέγουν τα κράτη δεν είναι μονοσήμαντα προσανατολισμένες στο ενεργειακό πεδίο ή τις ενεργειακές ανάγκες. Οι ενότητες που εξετάζουμε συμβάλλουν η κάθε μια με τη δική της βαρύτητα και τις δικές της προτεραιότητες στο σχηματισμό του αντιληπτικού πλαισίου με το οποίο ο κάθε παίχτης αντιμετωπίζει την επίλυση του γρίφου.

Επιχειρώντας να ψηλαφίσουμε τον πυλώνα της διεθνούς τάξης θα δούμε ότι η αναδιάρθρωση του διεθνούς ενεργειακού τοπίου συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση νέων παιχτών που επιζητούν να επιτύχουν ευρύτερες αλλαγές χωρίς να περιορίζονται μόνο στο ενεργειακό παιχνίδι. Η Κίνα, η Βραζιλία και η Ινδία είναι χαρακτηριστικές αναδυόμενες δυνάμεις που κυρίως μετά το 2010 αποδεδειγμένα πασχίζουν να βελτιώσουν τη θέση τους εντός του διεθνούς συστήματος, επιζητώντας μια νέα διεθνή τάξη όπως την οραματίζονται από τη δική τους οπτική γωνία (Christensen & King, 2016). Έχοντας σημειώσει σημαντική οικονομική και στρατιωτική πρόοδο, φαίνεται να διαθέτουν τους πόρους για να διεκδικήσουν συνολικά μια καλύτερη θέση διεθνούς ισχύος (Ghimire, 2018, σελ. 1). Οι κινήσεις τους στο ενεργειακό πεδίο αναδεικνύουν ανάγλυφα την άρρηκτη σχέση μεταξύ των ενεργειακών πηγών και της δυνατότητας ενός κράτους να διεκδικήσει έναν αναβαθμισμένο διεθνή ρόλο.

Η άνοδος της Κίνας θεωρείται ως ο πιο σημαντικός κινητήριος μοχλός που μπορεί να επιφέρει εξελίξεις και μετασχηματισμούς στο διεθνές σύστημα τις επόμενες δεκαετίες και τα ενεργειακά συμφέροντά της είναι ενδεικτικά των ευρύτερων κινήτρων και στρατηγικών της (O'Sullivan, 2017, σελ. 248). Στην πραγματικότητα η ανάγκη της Κίνας «να διασφαλίσει τις ενεργειακές της προμήθειες αποτελεί έναν από τους πιο καθοριστικούς διαμορφωτές της εξωτερικής της πολιτικής τις τελευταίες δύο

δεκαετίες»(μτφ του συγγραφέα)(O’Sullivan, 2017, σελ. 214). Η Κίνα απέτυχε στο να βιώσει τη δική της σχιστολιθική επανάσταση την περίοδο 2013 – 2014 προκειμένου να καταφέρει να αξιοποιήσει τις δικές της γηγενείς πηγές(Skalamera, 2018, σελ. 102). Το 2018, κατέστη παγκοσμίως ο μεγαλύτερος εισαγωγέας στο πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τον άνθρακα και έτσι οι προτεραιότητες ενεργειακής ασφάλειας που θέτει, σε συνδυασμό με τις φιλοδοξίες και τις ιδιαιτερότητές της, είναι πολύ ενδιαφέρουσες καθώς στη βάση τους έχουν την οπτική ενός κράτους που είναι καθαρός εισαγωγέας ενέργειας(Jaganathan, 2018). Η Κίνα εμφανίζει μια δυναμική εξαγωγική οικονομία που δραστηριοποιείται σε εξαιρετικά ανταγωνιστικές αγορές, αναζητώντας επειγόντως ενέργεια σε χαμηλό κόστος και αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους της σχετικά πρόσφατης προσπάθειάς της να αποσυνδεθεί από τον άνθρακα(Locatelli et al., 2017, σελ. 163). Επιπροσθέτως, η προσέγγισή της στα ενεργειακά ζητήματα είναι κυρίως εμποροκρατική. Η διατήρηση του κρατικού ελέγχου επί των προμηθειών, επί της διαφοροποίησης των προμηθευτών, επί της ασφάλειας των οδών μεταφοράς και η εθνική ιδιοκτησία πηγών στο εξωτερικό, αποτελούν κυρίαρχα εθνικά συμφέροντα, την ίδια ώρα που ως βασικές απειλές αναγνωρίζονται ο κίνδυνος αποκοπής και απομόνωσης από τους ενεργειακούς δρόμους, με προεξέχουσα τον αμερικανικό έλεγχο επί των θαλάσσιων διαδρόμων μεταφοράς(Lind & Press, 2018, σσ. 201–204).

Ακριβώς αυτές οι ανησυχίες επί της ενεργειακής ασφάλειας έκαναν την Κίνα να σχεδιάσει και να θέσει σε εφαρμογή ένα πολυσχιδές πλάνο δράσεων το οποίο μπορεί να συνοψιστεί σε πέντε βασικούς άξονες.

Πρώτον, η Κίνα προτιμά τις διμερείς και περιφερειακές συμφωνίες έναντι των διεθνών ή των πολυμερών πρωτοβουλιών, έχοντας την πεποίθηση ότι οι ΗΠΑ ελέγχουν και χειραγωγούν τη διεθνή πολιτική(Downie, 2015, σσ. 806–809).

Δεύτερον, αυτή η προτίμηση, συνδυαζόμενη με μια ευρύτερη εθνικιστική οπτική, διαπνέει τη στρατηγική της που ονομάζει «Νέος Δρόμος του Μεταξιού» (Belt and Road Initiative (BRI) και στα ενεργειακά ζητήματα(Reeves, 2018).

Τρίτον, λόγω της προτίμησής της για φθηνές τιμές φυσικού αερίου που θα κινείται κυρίως μέσω αγωγών, φοβούμενη τον αμερικανικό έλεγχο των θαλάσσιων οδών, αν και καθυστέρησε σχεδόν 15 χρόνια, πρόσφατα υπέγραψε μια τεράστια συμφωνία 30 ετών με τη Ρωσία για την προμήθεια φυσικού αερίου (Skalamera, 2018, σελ. 96).

Τέταρτον, η Κίνα συνεχώς αναπτύσσει και εκσυγχρονίζει τις ναυτικές της δυνάμεις, ενισχύοντας την παρουσία της στη Νότια Κινεζική Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό, σκοπεύοντας να προστατεύσει τα εθνικά της συμφέροντα σε κρίσιμες ζώνες στεριάς αλλά και θαλάσσιων διαδρομών (Zhao, 2008, σσ. 219–221).

Πέμπτο, η Κίνα δαπανά τεράστια ποσά επενδύοντας σε καινοτόμες τεχνολογίες πυρηνικών αντιδραστήρων όπως είναι η νέα γενιά πυρηνικών αντιδραστήρων, γνωστοί και με την ονομασία «Travelling wave reactors», οι οποίοι δεν χρησιμοποιούν εμπλουτισμένο ουράνιο όπως οι συμβατικοί αντιδραστήρες, αλλά απεμπλουτισμένο ουράνιο, χρειάζονται λιγότερο ανεφοδιασμό και ηλεκτρισμό και είναι ασφαλέστεροι (Karlsson, 2018, σελ. 6). Σε αυτόν τον τομέα μάλιστα υπάρχει στενή συνεργασία με τη Ρωσία. Σύμφωνα με πληροφορίες, «τα δύο τρίτα των νέων αντιδραστήρων υπό κατασκευή παγκοσμίως, εκτιμάται ότι γίνονται με σχέδια από την Κίνα και από τη Ρωσία» (μτφ του συγγραφέα) (Ichor, 2018).

Τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό είναι ότι σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, και οι δύο χώρες, Κίνα και Ρωσία, διαφωνούν με την τρέχουσα δομή του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και αμφότερες επιθυμούν να περιορίσουν την ηγεμονία του δολαρίου στη διεθνή οικονομία (Yilmaz & Daksueva, 2019, σσ. 66–71). Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι Κίνα και Ρωσία είναι πλήρως ευθυγραμμισμένες, καθώς η Κίνα θέλει να μειώσει σημαντικά την επιρροή τόσο της Ρωσίας, όσο και των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία, επιθυμώντας στον ορίζοντα τη δημιουργία ενός πολύ-πολικού κόσμου (Smith Stegen, 2015, σελ. 199). Είναι προφανές ότι για την Κίνα ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας συμβαδίζει με τη δυσπιστία της για το διεθνές status quo και εμφορείται από την επιθυμία η χώρα να παίξει τον διεθνή~ ρόλο που πιστεύει ότι της αξίζει (A. B. Kennedy, 2015, σσ. 47–50).

Η Βραζιλία ανήκει και αυτή στις αναδυόμενες χώρες που επιζητούν έναν αναβαθμισμένο ρόλο στο διεθνές σύστημα. Μετά την αμερικανική σχιστολιθική επανάσταση, η Βραζιλία εξελίχθηκε σε έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες της εν εξελίξει αναδιάταξης του διεθνούς ενεργειακού τοπίου. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις ενεργειακών πηγών στην επικράτειά της αναμένεται να αποτελέσουν το έδαφος για τη δική της έκρηξη στην παραγωγή πετρελαίου, αυξάνοντας σημαντικά τα έσοδα του εθνικού προϋπολογισμού (Paraskova, 2018) και μετατρέποντάς την στον έκτο μεγαλύτερο εξαγωγέα πετρελαίου στον κόσμο μέχρι το 2035 (Downie, 2015, σελ. 801). Σήμερα η Βραζιλία διαθέτει τα τρία μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην περιοχή την ίδια ώρα που είναι μια από τις μεγαλύτερες καταναλώτριες χώρες φυσικού αερίου στη Λατινική Αμερική (Sookhan, 2018).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 2010 η Βραζιλία όλο και περισσότερο μπαίνει δυναμικά στην διεθνή ενεργειακή αγορά, βαδίζοντας σταθερά στο να γίνει ένας ενεργειακός διεθνής παίχτης (Gardini & Almeida, 2016, σελ. 1). Σε αντίθεση με τη μοναχική διεθνή πορεία που έχει επιλέξει η Κίνα διεκδικώντας τους στόχους της, η Βραζιλία διατρανώνει την επιθυμία της για τη βελτίωση του διεθνούς της στάτους, διεκδικώντας να εξελιχθεί σε ηγέτιδα των αναπτυσσόμενων κρατών στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO) και, σε συνεργασία με την Ινδία, προσπαθεί να αποκτήσει ρόλο πρωτοπόρου στο γκρουπ των G20, των μεγαλύτερων παγκόσμιων οικονομιών (Hopewell, 2015). Άλλωστε, ήδη από τη δεκαετία του 2000 η Βραζιλία χρησιμοποίησε τον ενεργειακό της τομέα για να βελτιώσει τους οικονομικούς της δείκτες και για να ασκήσει επιρροή μέσω της εξωτερικής της πολιτικής υιοθετώντας όμως μια πιο ήπια και μετριοπαθή συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της συμπεριφοράς είναι η Βολιβιανή Κρίση του Φυσικού Αερίου που συνέβη το 2006, κρίση κατά την οποία η Βραζιλία πήρε την πρωτοβουλία να υποστηρίξει την περιφερειακή σταθερότητα της περιοχής και μέσω της εμπλοκής της προέταξε την ικανοποίηση των συμφερόντων των μικρότερων κρατών (F. de S. Guimarães & Maitino, 2017, σσ. 12–16). Επίσης η επονομαζόμενη πολιτική της ως «Διπλωματία της Αιθανόλης» που εφαρμόζει στις χώρες της Νότιας και Δυτικής Αφρικής είναι ακόμα μια περίπτωση που ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο των ενεργειακών της πρωτοβουλιών εντός της εξωτερικής της πολιτικής (Fulquet & Pelfini, 2015, σελ. 124).

Την ίδια ώρα, η Βραζιλία επιζητώντας να επιτύχει την ενεργειακή της ανεξαρτησία συνεχίζει να αυξάνει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο βασικό της ενεργειακό μείγμα, θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να ενισχύσει και να καλλιεργήσει τη φήμη της ως μια «πράσινη ενεργειακή δύναμη»(C. Guimarães & Piefer, 2017, σσ. 1–5).

Σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, η άνοδος της Βραζιλίας σε ένα υψηλότερο στάτους ισχύος φαίνεται να εξαρτάται από την ικανότητά της να εκμεταλλευθεί τον πλούτο που συγκεντρώνει από την ενέργεια, επενδύοντας στην εκπαίδευση, την τεχνολογία και τις υποδομές, έτσι ώστε να επιτύχει οικονομική ανάπτυξη, συνεχή και βιώσιμη πρόοδο(Brainard & Martinez-Diaz, 2009, σελ. 3). Επιπλέον, οι νέες ενεργειακές ανακαλύψεις της προσφέρουν επιπρόσθετα προσόντα και διαπιστευτήρια ώστε να προωθήσει τον εαυτό της ως μια υπεύθυνη, αξιόπιστη και αξιосέβαστη δύναμη σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο(Gardini, 2016, σσ. 15–16). Η αναμενόμενη αύξηση των εσόδων από τις ενεργειακές της πηγές μπορεί άριστα να υπηρετήσει και να υποστηρίξει τις εθνικές της φιλοδοξίες, οι οποίες για την ώρα εμπεριέχονται στη φράση «παγκοσμίως, η Βραζιλία δεν είναι αναθεωρητική δύναμη, αλλά εφαρμόζει μια στρατηγική ένταξης στην ομάδα των ισχυρών»(μτφ του συγγραφέα)(Gardini, 2016, σελ. 15). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ενεργειακή αγορά της Βραζιλίας μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία μιας περιφερειακής στρατηγικής ενεργειακής ασφάλειας και, κατ' επέκταση, να επιταχύνει τη διαδικασία της ενεργειακής ολοκλήρωσης με όρους αυτάρκειας και απεξάρτησης σε όλη τη Λατινική Αμερική, με την ίδια τη Βραζιλία να ηγείται και να επιδιώκει να εμφανιστεί ως εξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος των συμφερόντων όλης της περιοχής με προεξέχων προφανώς το δικό της(De Oliveira, 2010).

Η Ινδία είναι επίσης μια χώρα τις κινήσεις της οποίας μπορούμε επίσης να ερευνήσουμε μέσα από αυτό το συνοπτικό σκαρίφημα συγκρότησης του αντιληπτικού πλαισίου και της πρόκλησης επίλυσης του Γρίφου της Ενεργειακής Ασφάλειας, ολοκληρώνοντας αυτή την τριάδα των αναδυόμενων κρατών εντός του διεθνούς συστήματος. Η ραγδαία οικονομική της ανάπτυξη την έχει ήδη αναδείξει ως τον τρίτο μεγαλύτερο καταναλωτή ενέργειας παγκοσμίως. Σύμφωνα μάλιστα με τις εκτιμήσεις της ΕΙΑ, η παγκόσμια ενεργειακή κατανάλωση θα αυξηθεί κατά 28% μέχρι

το 2040, με την Κίνα, την Ινδία και άλλες ασιατικές χώρες εκτός ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) να αποτελούν περίπου τα 2/3 αυτής της αύξησης(Doman, 2017). Καθώς η ζήτηση πετρελαίου και φυσικού αερίου αναμένεται να φτάσει τους 607 εκατομμύρια μετρικούς τόνους το 2040, γίνεται αντιληπτό ότι η ενεργειακή ασφάλεια είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου η Ινδία να διατηρήσει τους αναπτυξιακούς της ρυθμούς. Η χώρα έχει ήδη παρουσιάσει σημαντικές μεταρρυθμίσεις έτσι ώστε να εκμεταλλευτεί τα μη συμβατικά αποθέματα υδρογονανθράκων που διαθέτει σε διάφορα γεωλογικά πεδία της επικράτειάς της, και για το λόγο αυτό καλεί συνεχώς πολυεθνικές εταιρείες να επενδύσουν στην εγχώρια διερεύνηση και παραγωγή φυσικών πόρων(Capital Market, 2018).

Για την επίτευξη αυτού του στόχου η Ινδία έχει υιοθετήσει μια πολυδιάστατη πολιτική συνεργασιών προκειμένου να εκμεταλλευτεί τον ανταγωνισμό των εξαγωγέων και να επιτύχει καλύτερες συμφωνίες και τιμές. Για παράδειγμα, το 2018, η εταιρεία Indian Gail Ltd., ο μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου της χώρας, διαπραγματεύτηκε την εισαγωγή 2,5 εκατομμυρίων τόνων LNG από τη ρωσική Gazprom και 5,8 τόνους από τις ΗΠΑ(Reuters, 2018a)· και η ONGC, η μεγαλύτερη ενεργειακή εταιρεία της Ινδίας, υπέγραψε μια συμφωνία συνεργασίας με τη νορβηγική Statoil για την εξερεύνηση των βαθέων υδάτων της για υδρογονάνθρακες(Bhaskar, 2018).

Την ίδια ώρα η Ινδία ενδυναμώνει τις σχέσεις της με τα κράτη του Περσικού Κόλπου. Καθώς η ONGC απέκτησε ένα μερίδιο της τάξης του 10% στο υπεράκτιο κοίτασμα Lower Zakum του Κόλπου, ένα τεράστιο κοίτασμα πετρελαίου και φυσικού αερίου, υπογράφοντας συμφωνία 40 ετών, συνεχίζονται παράλληλα οι συζητήσεις με τη Σαουδική Aramco και την κρατική εταιρεία πετρελαίου του Άμπου Ντάμπι στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, προκειμένου να κατασκευαστεί ένα γιγαντιαίο διωλιστήριο πετρελαίου στην Ινδία(Ghana, 2018). Πέραν αυτών, η Ινδία γενικά προσπαθεί να διατηρήσει ισορροπημένες σχέσεις με το Ιράν. Με την Ινδία να είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αγοραστής πετρελαίου από το Ιράν, το Σεπτέμβριο του 2018, ακολουθώντας τις αμερικανικές κυρώσεις εναντίον της Τεχεράνης, η χώρα ξεκίνησε να αντικαθιστά το ιρανικό πετρέλαιο με αργό πετρέλαιο από τις ΗΠΑ. Αργότερα

όμως, έχοντας περιορίσει τις εισαγωγές από το Ιράν σχεδόν στο 1/3, ζήτησε και εξασφάλισε απαλλαγή από τις κυρώσεις προκειμένου να συνεχίσει τις εισαγωγές πετρελαίου από το Ιράν(Bloomberg, 2018).

Υπό αυτές τις παρατηρήσεις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πολιτική ενεργειακής ασφάλειας της Ινδίας βασίζεται σε τέσσερις βασικούς άξονες : i) επενδύσεις σε ενεργειακά κοιτάσματα στο εξωτερικό, ii) κατασκευή τοπικών υποδομών για πετρέλαιο και φυσικό αέριο (αγωγοί – διυλιστήρια), iii) ενίσχυση διμερών ενεργειακών σχέσεων και iv) δραστική προαγωγή της ενεργειακής της διπλωματίας με στόχο την υποστήριξη των τριών προηγούμενων αξόνων(Dasgupta, 2018, σσ. 5–6).

Στο πλαίσιο αντίληψης της Ινδίας, δεν μπορεί να αγνοηθεί η Κίνα. Καθώς οι δύο χώρες παρουσιάζουν εντυπωσιακά ανοδική πορεία, αναζητώντας η κάθε μια αναβαθμισμένο ρόλο και στάτους, ο ανταγωνισμός είναι αναπόφευκτος. Οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονται πλέον ως τεταμένες, δεν λείπουν περιοδικές περιορισμένες συγκρούσεις στα σύνορά τους, ενώ και στη θάλασσα πολλές φορές σημειώνονται σοβαρές εντάσεις. Η αύξηση της επιρροής της Κίνας μέσω της στρατηγικής του Δρόμου του Μεταξιού (Belt and Road Initiative) σε χώρες όπως το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν δείχνει ότι η Κίνα προπορεύεται στην Κεντρική Ασία, με το γεγονός αυτό να καθιστά τους θαλάσσιους ενεργειακούς διαδρόμους ζωτικής σημασίας για την Ινδία(Smith Stegen, 2015, σσ. 200–201). Ακριβώς εντός αυτού του πλαισίου, ο έλεγχος των θαλάσσιων δρόμων στον Ινδικό Ωκεανό έγινε αντικείμενο διεκδίκησης και ύψιστης σημασίας εθνικό συμφέρον.

Από την πλευρά της η Κίνα επιδεικνύει δυναμική και αποφασιστική συμπεριφορά, ενώ η Ινδία δείχνει απροετοίμαστη ώστε να αποκτήσει ένα ρόλο ναυτικής δύναμης και μέσω αυτού να ασκήσει επιρροή. Ωστόσο, η Ινδία φαίνεται να έχει ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα που μπορεί καθοριστικά να αλλάξει τις ισορροπίες. Οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν πολύ πιο θετικά το να αποκτήσει η Ινδία έναν ρόλο περιφερειακού ηγέτη στην περιοχή και η Ινδία από την πλευρά της εφαρμόζει μια ευρύτερη στρατηγική ναυτικής διπλωματίας συμμετέχοντας στην επίλυση προβλημάτων όπως η πειρατεία και ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, επιδιώκοντας να κερδίσει χρόνο και

να εξισορροπήσει για την ώρα έναντι της Κίνας (Dasgupta, 2018, σσ. 14–15). Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, η Ινδική ναυτική δύναμη αποτελείται από 140 πολεμικά πλοία και 220 αεροσκάφη, με 32 πλοία και υποβρύχια να βρίσκονται υπό κατασκευή στα Ινδικά ναυπηγεία. Σύμφωνα με το 10ετές πρόγραμμα της Ινδίας στον ναυπηγοκατασκευαστικό τομέα, 56 επιπλέον πολεμικά πλοία και 6 υποβρύχια θα προστεθούν στον πολεμικό της στόλο. Γενικότερα, η Ινδία σχεδιάζει να αποκτήσει ένα ναυτικό στόλο παγκόσμιας κλάσης που θα περιλαμβάνει περισσότερα από 200 πλοία και 500 αεροσκάφη με ορίζοντα το 2050 (Woody, 2018).

Όπως γίνεται κατανοητό, οι πολιτικές ενεργειακής ασφάλειας της Ινδίας καθοδηγούνται ξεκάθαρα από τις όλο και αυξανόμενες ενεργειακές της ανάγκες κατά το ένα σκέλος. Από την άλλη πλευρά, η σταθερή συνεργασία της Ινδίας και των ΗΠΑ σε επίπεδο ναυτικών στόλων και η συνεχής αναβάθμιση του ινδικού στόλου δεν μπορούν να διερευνηθούν μεμονωμένα ή μονοσήμαντα (Mishra, 2019). Αποτελούν κινήσεις που σαφώς εντάσσονται στο πλαίσιο των φιλοδοξιών της Ινδίας να γίνει μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη στη Νότια Ασία, έχοντας πάντα υπόψη της τον ευθύ ανταγωνισμό με την Κίνα «σε βουνά και θάλασσα» (μτφ του συγγραφέα) (Noone, 2018). Για την ώρα η Ινδία όπως είδαμε και στη χρονολωρίδα του Economist αναγνωρίζεται ως μια ανερχόμενη δύναμη που δύναται να μεταβληθεί σε διεθνή υπερδύναμη, και εντός αυτού του πεδίου οφείλει να θέσει και έναν στόχο ενεργειακού στάτους ο οποίος να είναι συμβατός με τις εισαγωγικές της ανάγκες και την εξασφάλιση απρόσκοπτων προμηθειών και ποικιλίας προμηθευτών, αλλά και με την ανεμπόδιστη πρόσβαση κυρίως στους θαλάσσιους δρόμους μεταφοράς (Drobot, 2018; FE Online, 2018).

Υπό αυτή την ανάλυση, η Ινδία τοποθετείται στο πρώτο κλιμάκιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους, που περιλαμβάνει ως ελάχιστο την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας για χώρες που κατά κύριο λόγο είναι καθαροί ή μεγάλοι εισαγωγείς ενέργειας. Σε παρόμοια κατάσταση είναι και η Κίνα, η οποία βέβαια όπως είδαμε προσπαθεί πιο δυναμικά και αποφασιστικά να εξοβελίσει το μεγάλο μειονέκτημα της έλλειψης εγχώριων φυσικών πόρων, χωρίς όμως να φαίνεται στο ορατό μέλλον ότι θα απεμπλακεί από τις τεράστιες εισαγωγές τόσο πετρελαίου, όσο και φυσικού αερίου.

Αντίθετα η Βραζιλία, προσπαθεί να αναδειχθεί σε περιφερειακό και παγκόσμιο εξαγωγέα ενέργειας, στοχεύοντας στην αντίστοιχη βαθμίδα του Στόχου Ενεργειακού Στάτους και ακολουθώντας μια ευρύτερη στρατηγική συνεργασιών και συμμετοχής σε υπερεθνικούς σχηματισμούς προκειμένου να αντλήσει εχέγγυα ενός συνολικά αναβαθμισμένου διεθνούς ρόλου και στάτους μέσω της ανάδειξής της σε πρωτοπόρα χώρα της Λατινικής Αμερικής που υποστηρίζει και ταυτόχρονα υποστηρίζεται από τις μικρότερες χώρες και δυνάμεις της περιοχής της. Και πάλι σε αντίθεση με την Ινδία και την Κίνα που παρουσιάζουν λιγότερο ή περισσότερο αναθεωρητικές τάσεις ως προς την κεφαλή ενός μονοπολικού συστήματος, η Βραζιλία φαίνεται να διεκδικεί θέση ισότιμης συμμετοχής σε ένα ενδεχόμενο πολύ-πολικό διεθνές σύστημα, προωθώντας σταθερά τα δικά της εθνικά συμφέροντα.

Σε κάθε περίπτωση εκείνο που σαφώς αναδεικνύεται είναι ότι η ενέργεια, συνεκτικά προβαλλόμενη είτε ως φυσικός πόρος (φυσικό αέριο, πετρέλαιο), είτε ως τεχνολογικό επίτευγμα μέσω της παραγωγής της (σχιστολιθική τεχνολογία, πυρηνική ενέργεια), είτε ως εμπορικό αγαθό (εισαγωγές, εξαγωγές), είτε ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης (ενεργειακοί κόμβοι, διαμετακομιστικά σημεία), αναπόφευκτα συνδέεται με θεμελιώδεις διαστάσεις εθνικών συμφερόντων και επιδιώξεων. Υπό διαφορετικές οπτικές γωνίες ανάλυσης για κάθε περίπτωση που μελετάται, τέτοιου είδους στοιχεία συγκροτούν το πακέτο που τελικά διαθέτει ή σχηματοποιεί κάθε δρών ξεχωριστά και προφανώς υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και καταστάσεις σε κάθε δεδομένη χρονική περίοδο.

Ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας δεν είναι τελικά ένα πρόβλημα προς επίλυση, αλλά κυρίως, σε συνδυασμό με το Στόχο Ενεργειακού Στάτους και τη δομή του Διεθνούς Συστήματος, υπό το πλαίσιο αντίληψης των παιχτών της διεθνούς αρένας, αποτελεί ένα μονοπάτι διαμόρφωσης ενεργειακών στρατηγικών και πολιτικών. Σε αυτό το πλέγμα, το πακέτο της κάθε χώρας αξιοποιείται ανάλογα, υπό διάφορες μορφές ισχύος, είτε για να προωθηθούν και να θεραπευτούν ζητήματα ασφαλείας, είτε για να επιδιωχθούν και να ικανοποιηθούν εθνικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

Σε μια ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που διερευνά ένα ιδιαιτέρως πολυπαραγοντικό περιβάλλον, είναι εξαιρετικά χρήσιμο να υπάρχει η δυνατότητα να

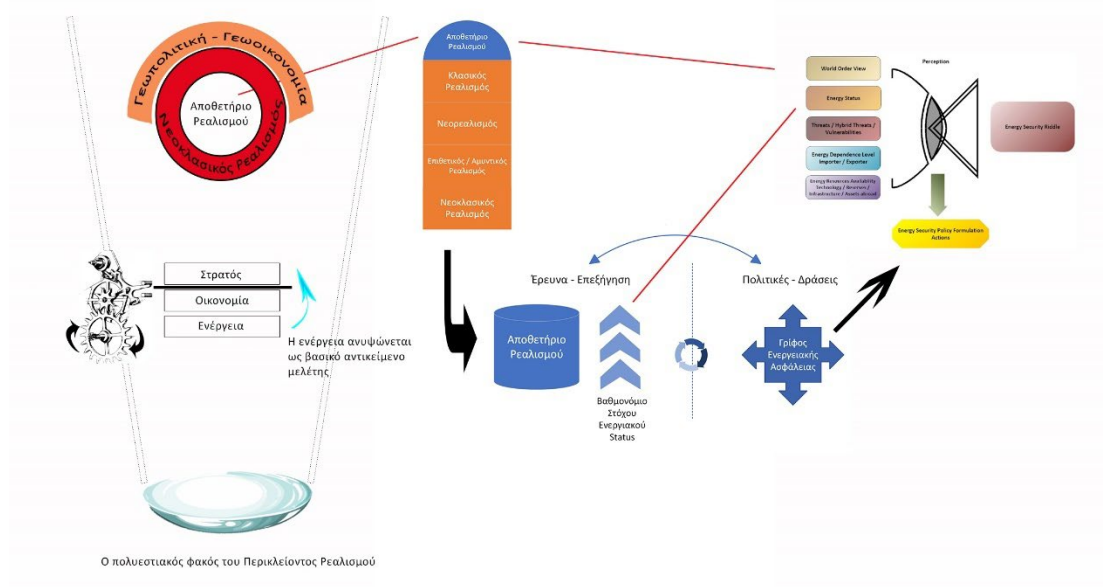
ομαδοποιηθούν διάφορα ίδιο-χαρακτηριστικά και μεμονωμένες ικανότητες ή ανάγκες ενός κράτους. Γι' αυτό και η προτεινόμενη προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού υπερβαίνει τη λογική της γραμμικής εξίσωσης $Ax + B\psi = \Gamma$. Τα όποια A και B δεν είναι μονοσήμαντα στοιχεία που ανήκουν σε ένα σύνολο, αλλά συνιστούν τα ίδια σύνολα, πακέτα ιδιοχαρακτηριστικών τα οποία υπόκεινται στο πλαίσιο αντίληψης των παιχτών. Αυτό το πλαίσιο, με τη σειρά του, είναι που ουσιαστικά τίθεται υπό διερεύνηση με το χαρακτηρισμό του αγνώστου ή των αγνώστων που καθορίζουν τις στάσεις και τις συμπεριφορές ενός κράτους μέσα στη διεθνή αρένα. Και στη δική μας περίπτωση δεν αναζητούμε τρόπο να ικανοποιήσουμε ή να ανατρέψουμε μια υπόθεση. Επιδιώκουμε μια διευρυμένη κατά τον Stephen Van Evera, «γενικευμένη συγκεκριμένη ερμηνεία» με τις θεωρίες του ρεαλισμού να αποτελούν στοιχεία του Αποθετηρίου, μονάδες επιλογής και διαλογικού συνυπολογισμού, ώστε να επεξηγηθεί τόσο η αντίληψη των παιχτών σε κάθε δεδομένη στιγμή ή περιστατικό, όσο και η δράση τους (Van Evera et al., 2005, σσ. 33–34). Η δράση και η αντίληψη μπορούν να είναι διαφορετικές επί ενός άλλου παίχτη εντός της αρένας όχι μόνο εντός του ίδιου χρονικού πλαισίου αναφοράς αλλά και επί του ίδιου του παράγοντα ισχύος που μελετάται και του πως αυτός αξιοποιείται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 | Ο Περικλείων Ρεαλισμός : Modus operandi

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε μια συνοπτική παρουσίαση υποπεριπτώσεων μελέτης μέσα από την προτεινόμενης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης, του περικλείοντος ρεαλισμού και εντός των ορίων της χρονικής περιόδου ενδιαφέροντος που έχουμε ορίσει. Προηγουμένως όμως είναι χρήσιμο να απεικονίσουμε πλέον ολοκληρωμένη την προσέγγιση με όλα τα συστατικά της στοιχεία και τα κομβικά σημεία που τα ενώνουν μεταξύ τους κατά σειρά. Υπενθυμίζουμε ότι η προσέγγιση που προτείνουμε φιλοδοξούμε να συστηματοποιήσει τα βήματα του ερευνητή από την παρατήρηση και την έρευνα, μέχρι την επεξήγηση.

7.1 Το ολοκληρωμένο σχήμα του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Εικ. 16 - Το ολοκληρωμένο σχήμα της προσέγγισης του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Πηγή : Σχεδιασμένο από το συγγραφέα (2022)

Το ολοκληρωμένο σχήμα του περικλείοντος ρεαλισμού ξεκινά με τον πολυεστιακό φακό ο οποίος είναι προσαρμοσμένος στο θεμελιώδες στοιχείο υπό έρευνα και επεξήγηση. Η οπτική γωνία, το πρίσμα υπό το οποίο εξετάζουμε μια περίπτωση δεν είναι αυθαίρετο. Προκύπτει από μια σειρά επιλογών και αποφάσεων. Σε αυτό το επίπεδο αποφασίζουμε το βασικό αντικείμενο που εξετάζουμε. Την ενέργεια (κυρίως το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο) ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική. Εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται από τους παίχτες εντός της διεθνούς αρένας και προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε τις στρατηγικές, τις πολιτικές, τις αποφάσεις και τις δράσεις τους. Το πρίσμα υπό το οποίο εξετάζουμε στάσεις και συμπεριφορές προκύπτει από τη συλλογικότητα των βοηθητικών υποθέσεων του ρεαλισμού τις οποίες τοποθετούμε στο πρώτο βασικό συστατικό στοιχείο της προσέγγισής μας, το Αποθετήριο ρεαλισμού, μέσω του οποίου πραγματώνεται η διαλογική διαδικασία του Grieco, αυτό που ονομάζει συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας (collaborative challenges). Οι υποθέσεις και οι μεταβλητές που περιλαμβάνει κάθε έκφανση συμμετέχουν ως επεξηγηματικά ενδεχόμενα τα οποία ουσιαστικά αποτελούν στοιχεία μιας παλέτας επιλογών που τίθενται στη διάθεση κάθε δρώντα, με τη ματιά του ερευνητή που χρησιμοποιεί την προσέγγιση προς έρευνα και επεξήγηση, σε κάθε δεδομένο περιστατικό, επί κάθε δεδομένου παράγοντα που χρησιμοποιεί προς βελτίωση της θέσης του εντός του διεθνούς συστήματος και ως ιμάντα προώθησης των εθνικών του συμφερόντων και επιδιώξεων. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός τίθεται ως προμετωπίδα εντός μιας ευρύτερης γεωπολιτικής θεώρησης των πραγμάτων, ακριβώς επειδή ο πυρήνας του εξ ορισμού στέκεται στη δυνατότητα αποτίμησης ενός παράγοντα σε μια συγκεκριμένη, δεδομένη στιγμή. Δεν έχει δηλαδή ως στόχο τη γενικευμένη ή στοχευμένη επαλήθευση ή απόρριψη μιας υπόθεσης, ή μιας σειράς υποθέσεων, αλλά την εξειδικευμένη προσέγγιση με γνώμονα έναν συγκεκριμένο παράγοντα, αναλύοντας ταυτόχρονα και σε αλληλεπίδραση, το επίπεδο του κράτους και των συστημικών ερεθισμάτων, εξετάζοντας αμφίδρομες επιρροές.

Δεύτερο συστατικό στοιχείο, το βαθμονόμιο. Ο Στόχος του Ενεργειακού Στάτους υπηρετεί την αφετηριακή ανάγκη δυνατότητας μέτρησης ενός παράγοντα. Στην περίπτωση μας όμως δεν αναζητούμε έναν τρόπο ποσοτικής μέτρησης. Δεν

αναζητούμε βαρέλια, λίτρα, τόνους παραγωγής ή ζήτησης. Δεν αναζητούμε τόνους κατανάλωσης, αξία εμπορικών συναλλαγών ή οικονομικά μεγέθη για να καταλήξουμε σε μια κατάταξη. Προτείνουμε έναν τρόπο βαθμονόμησης της σύνδεσης του υπό εξέταση παράγοντα με τα εθνικά συμφέροντα και τις εθνικές επιδιώξεις εντός της διεθνούς ενεργειακής αρένας. Αυτή τη λειτουργία έχει ο Στόχος του Ενεργειακού Στάτους, υπό την εικασία ότι σταθερή επιδίωξη των κρατών αποτελεί η μεγαλύτερη δυνατή αναβάθμιση της θέσης τους σε αυτό το βαθμονόμιο με ταυτόχρονη και συνεχή προσήλωση στο εθνικό συμφέρον που κατ' ελάχιστο ορίζεται ως η επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας.

Τρίτο συστατικό στοιχείο, ο Γρίφος της Ενεργειακής Ασφάλειας. Πρόκειται για τη σχηματική απεικόνιση του μονοπατιού λήψης αποφάσεων των παιχτών και δράσης τους εντός της αρένας. Συμπεριλαμβάνει το πλαίσιο αντίληψης, το οποίο σαφώς αντλεί προσδιοριστικά στοιχεία και από το Αποθετήριο Ρεαλισμού. Υπερβαίνει όμως τη γραμμική σχέση μεταξύ αιτίου και αιτιατού, πηγαίνοντας πέρα από την επαλήθευση ή τη διάψευση μεμονωμένων υποθέσεων που προκύπτουν από τις επιμέρους εκφάνσεις του ρεαλισμού. Αυτές οι υποθέσεις μετατρέπονται σε επιλογικές δυνατότητες των παιχτών, ως βοηθητικές υποθέσεις, και επεξηγούνται μέσα από τη διαδικασία της διαλογικής ώσμωσης εντός του Αποθετηρίου. Η αιτιότητα δεν εξηγείται και δεν διερευνάται υπό το πρίσμα άτεγκτων και μονοπροσεγγιστικών θεωρητικών υποθέσεων. Το κράτος – παίχτης μπορεί, χρησιμοποιώντας τον ίδιο παράγοντα, την ίδια στιγμή, να επιλέγει διαφορετική κατά περίπτωση πολιτική, επιδιώκοντας επίσης διαφορετικό αποτέλεσμα ή διαφορετικό τύπο αλληλεπίδρασης με έναν άλλον παίχτη ή σύνολο παιχτών εντός της διεθνούς αρένας. Κάτι τέτοιο, αφενός εξηγεί τα συχνά φαινόμενα διαφορετικής στάσης κρατών απέναντι σε χώρες με πανομοιότυπα χαρακτηριστικά. Αφετέρου, *in principio* θέτει την έννοια της αντίληψης ως *sui generis* στοιχείο προς εξέταση του περικλείοντος ρεαλισμού, γεγονός που αποτελεί γενικότερη επιδίωξη των σύγχρονων εκφάνσεων του ρεαλισμού στη διεθνή βιβλιογραφία του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων.

Οι τρεις αυτοί βασικοί πυλώνες λειτουργούν συνδυαστικά και ανατροφοδοτούνται μεταξύ τους στη διαδικασία της έρευνας και της επεξήγησης. Δεν αποτελεί δηλαδή η

συλλογιστική έξοδος του ενός, αδιατάρακτη και συμπαγή ροή εισόδου για τον επόμενο. Η διαλογική αξιοποίηση των εκφάνσεων του ρεαλισμού επιτρέπει την αναπροσαρμογή και την αναθεώρηση εξαγόμενων συμπερασμάτων της προτεινόμενης προσέγγισης καθώς και την ανατροφοδότηση των μερών της μεταξύ τους ακόμα και κατά τη διάρκεια μιας διερεύνησης που βρίσκεται υπό εξέλιξη.

Η προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού οδηγεί σε μια δυναμική επεξηγηματική ικανότητα που μπορεί να παρουσιάζει ελαστικότητα και προσαρμοστικότητα ακόμα και σε απότομες ή μη προδιαγραφόμενες μεταβολές στις συμπεριφορές των δρώντων, απαντώντας ακόμα και σε ενδεχόμενες ολοκληρωτικές ή βίαιες αναδιατάξεις του διεθνούς συστήματος. Αυτό είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του περικλείοντος ρεαλισμού που χάρη στην εγγενή λειτουργία του Αποθετηρίου λαμβάνει υπόψη του τη δομή του διεθνούς συστήματος ως μια ακόμα μεταβλητή που δεν επηρεάζει μονοκατευθυντικά, αλλά μπορεί και να επηρεάζεται. Δε νοείται δηλαδή το διεθνές σύστημα ως μια δεδομένη και μη δυναμική κατάσταση. Δύναται να μετασχηματίζεται από τους ίδιους τους δρώντες που εμπεριέχει.

Το διεθνές σύστημα στην περίπτωση μας δεν επιδρά μονοκατευθυντικά αλλά αλληλεπιδρά όπως όλα τα υπόλοιπα στοιχεία που τίθενται υπό μελέτη. Για παράδειγμα ο δομικός ρεαλισμός δεν θέτει απαρέγκλιτες προϋποθέσεις και απαραβίαστα θέσφατα, αλλά συνεισφέρει και εντάσσεται δυναμικά εντός του επεξηγηματικού πλαισίου του διεθνούς συστήματος. Οι ενέργειες ενός κράτους αλληλοεπιδρούν ακόμα και με το ίδιο το διεθνές σύστημα, καθιστώντας αποδεκτή και ερμηνεύσιμη ακόμα και την πιθανή επιδίωξή του να το μεταβάλλει εκ βάθρων αναπτύσσοντας μια αναθεωρητική στρατηγική. Μεταξύ των παραγόντων που δύνανται να διαμορφώνουν μια τέτοια κρατική συμπεριφορά είναι και η οπτική, η διακηρυγμένη αντίληψη που έχουν τα κράτη μέσω των ηγεσιών τους, επί αυτού καθαυτού του διεθνούς συστήματος.

Αυτή η αλληλεπίδραση μεταξύ κράτους και διεθνούς συστήματος δεν είναι καινοφανής, ούτε προκύπτει από την παρούσα διατριβή. Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι και βασικό συστατικό του λεγόμενου Type III μετεξελιγμένου μοντέλου του νεοκλασικού ρεαλισμού για την εξέταση της εξωτερικής πολιτικής, το οποίο

περιλαμβάνεται ως μείζον δομικό συστατικό και της προτεινόμενης προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού μέσω του Αποθετηρίου (Ripsman et al., 2016, σσ. 29–32).

Ο ερευνητής χρησιμοποιεί το παραπάνω τρίπτυχο συνδυαστικά, ακριβώς όπως θα το χρησιμοποιούσε ενδεχομένως ένα κράτος, εντός μιας διαλογικής διαδικασίας που επιδιώκει τη συνεργασία των εκφάνσεων του ρεαλισμού και όχι τον αποκλεισμό μιας ή περισσότερων θεωριών εντός ή ακόμα και εκτός του φάσματός του (αυτό άλλωστε αποδεικνύουν οι αναφορές και οι εγκοιλώσεις που κάναμε αξιοποιώντας θέσεις της Strange και του Buzan). Οι στάσεις και οι συμπεριφορές των κρατών εξετάζονται και επεξηγούνται αναζητώντας το πιο κατάλληλο πλαίσιο κάθε θεωρίας, συνεπικουρούμενο από στοιχεία που μπορεί να προκύπτουν από κάποια άλλη, διαθέτοντας όμως ισχυρή και βάσιμη επεξηγηματική δύναμη και όντας πάντα προσηλωμένοι στη φαρέτρα του ρεαλισμού.

Με αυτόν τον τρόπο ικανοποιείται από τη μια πλευρά η επίκληση και πρόταση του Grieco για μια διαλογική και συνεργατική χρήση των θεωριών που οδηγεί στην ώσμωση χωρίς να καταλήγει σε φαινόμενα αναλυτικού εκλεκτικισμού. Ο Περικλείων Ρεαλισμός, κατά την πρόταση του Grieco, δεν προτάσσει απλώς την αξιοποίηση διαδράσεων μεταξύ αιτιολογικών παραγόντων στην παρατήρηση ενός φαινομένου ή μιας περίπτωσης, αλλά προάγει τις διαλογικές προκλήσεις και τη διαλογική αναζήτηση της πιο κατάλληλης επεξηγηματικής δέσμης που προκύπτει μέσα από τη συνεργασία των όσων υποστηρίζει μεμονωμένα το κάθε θεωρητικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με κάποιο άλλο ή κάποια άλλα.

7.2 Συνοπτικές ύπο-περιπτώσεις εφαρμογής του Περικλείοντος Ρεαλισμού

Εξετάσαμε ενδελεχώς το ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος και εντοπίσαμε την πολυμορφία με την οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί, αλλά και τη συμβατότητα που παρουσιάζει με πολλές εκδοχές εκδήλωσης ισχύος στη διεθνή πολιτική. Ακριβώς αυτή η συμβατότητα καθιστά ευκρινές ότι η ενέργεια είναι ένας διακριτός

παράγοντας ισχύος που αξιοποιείται από τα κράτη με διάφορους τρόπους προκειμένου να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και τις επιδιώξεις τους.

Αν και κυρίως εστίασαμε σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και η Κίνα, κατά τη διάρκεια της ανάλυσης συναντήσαμε πλήθος άλλων κρατών, όπως η Ινδία, η Βραζιλία, η Αυστραλία, η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αίγυπτος κ.α., που το καθένα υπό τη δική του οπτική γωνία και με βάση τα δικά του ζητήματα ασφάλειας προσπαθεί να διεκδικήσει τη δική του θέση στο βαθμονόμιο του Στόχου του Ενεργειακού Στάτους.

Θα εξετάσουμε συνοπτικά μερικές από αυτές τις υπο-περιπτώσεις υπό το πρίσμα της προσέγγισης που αναπτύχθηκε. Επιλέγουμε την Τουρκία, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Πρόκειται για τρεις χώρες που επιδιώκουν στον ίδιο στόχο ενεργειακού στάτους, δηλαδή το να γίνουν ενεργειακοί κόμβοι. Βρίσκονται στην ίδια περιοχή γεωγραφικά και παρουσιάζουν ορισμένες κρίσιμες διαφορές ως προς τα στοιχεία που διαθέτουν προκειμένου να διεκδικήσουν τη θέση που επιθυμούν στη διεθνή ενεργειακή αρένα.

Τα όσα ακολουθούν προκύπτουν συμπερασματικά μέσα από την εφαρμογή της προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού, σύμφωνα με την αντιληπτική ικανότητα του ερευνητή που τα συντάσσει. Πιθανώς ένας άλλος ερευνητής μπορεί να εμπλουτίσει τα συμπεράσματα διαθέτοντας περισσότερη παρατηρητικότητα και συλλέγοντας περισσότερο πρωτογενές και δευτερογενές υλικό. Και πάλι αυτό το υλικό μπορεί να το αξιοποιήσει με την προτεινόμενη προσέγγιση χωρίς να υποχρεούται κάθε φορά να επιλέξει αυστηρά μια και μόνο έκφανση του ρεαλισμού. Το αν η γενική λειτουργία της προσέγγισης θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε άλλες θεωρίες θα μπορούσε να αποτελέσει την αφετηρία μελλοντικής μετεξέλιξής της.

7.2.1 Τουρκία

Η Τουρκία είναι μια χώρα με λίγους γηγενείς ενεργειακούς πόρους. Ωστόσο, διαχρονικά έχει θέσει ως στόχο να μεταβληθεί σε έναν ενεργειακό κόμβο (energy hub), κάτι που είναι πλήρως ευθυγραμμισμένο με την εξωτερική της πολιτική και εδράζεται στην εξέχουσα γεωγραφική της θέση (Wigen, 2012). Από τα μέσα της

δεκαετίας του 2000, ο στόχος αυτός απέκτησε κεντρικό ρόλο στον πυρήνα των εθνικών συμφερόντων της Τουρκίας(Erşen & Çelikrala, 2019, σελ. 586). Η επιδίωξη αυτή της Τουρκίας αναγνωρίζεται πλέον διεθνώς. Η ανάλυση αυτής της επιδίωξης αποτελεί πλούσιο κομμάτι της διεθνούς βιβλιογραφίας στην εξέταση ενεργειακών ζητημάτων και προστριβών μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών, Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης(Tokus, 2010).

Μια από τις πρώτες πρωτοβουλίες που εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο ήταν η κατασκευή του αγωγού Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC), ενός σχεδίου που υποστηρίχθηκε σθεναρά από τις Ηνωμένες Πολιτείες και το NATO(Balat, 2006; Günenç & Özel, 2012). Η διάσταση των επιρροών του διεθνούς συστήματος με χρήση του νεορεαλισμού από το Αποθετήριο αποκαλύπτει σε αυτό το σημείο ότι για την Τουρκία ο ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας έδωσε ένα παράθυρο ευκαιρίας στις τουρκικές επιδιώξεις. Ο αγωγός BTC ήταν άλλωστε δεδηλωμένα ένα στρατηγικό σχέδιο για να μειωθεί η ρωσική επιρροή στην περιοχή, με ταυτόχρονη αναβάθμιση του ρόλου της Τουρκίας και του Αζερμπαϊτζάν ώστε να αναχαιτιστεί η σύνδεση της Γεωργίας με τη Ρωσία και την Κίνα και να δημιουργηθεί ένας εναλλακτικός δρόμος προμηθειών από τη Μέση Ανατολή, ενισχύοντας παράλληλα και τη συνεργασία μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας(Iqbal & Shah, 2015). Βέβαια, αυτό το σχέδιο δεν ήταν αρκετό ώστε να εκπληρώσει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας για να γίνει ενεργειακός κόμβος στην περιοχή. Δεν ήταν όμως αρκετό ούτε και για να αποσοβήσει τις σχέσεις Τουρκίας και Ρωσίας και τη συνεργασία τους στα ενεργειακά ζητήματα. Αυτή η επιμονή της Τουρκίας στη σύνδεσή της με την ισχυρή ενεργειακά Ρωσία μπορεί να ενισχυθεί από τη βοηθητική υπόθεση του επιθετικού ρεαλισμού που εξηγεί ότι η Τουρκία αξιοποίησε τόσο τις ΗΠΑ όσο και τη Ρωσία για να μεγιστοποιήσει τον ρόλο της στην ενεργειακή αρένα, με το βλέμμα της πάντα στραμμένο στους περιφερειακούς ανταγωνιστές της και στην ενίσχυση του δικού της ρόλου ως αναβαθμισμένος ενεργειακός κόμβος για την Ευρώπη και την ευρύτερη περιοχή. Παρά τις διάφορες περιόδους έντασης στις ρώσο-τουρκικές σχέσεις, οι δύο χώρες συνεχίζουν να διατηρούν ισχυρούς ενεργειακούς δεσμούς. Από την πλευρά της η Άγκυρα, ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι των ενεργειακών διαδρόμων μεταφοράς και των αγορών, σταθερά προσανατολισμένη στο στόχο της,

φροντίζει να διατηρεί τις επιλογές της ανοιχτές και να ισορροπήσει αρκετές φορές μεταξύ αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων των άλλων παιχτών.

Ο αγωγός Turkish Stream, για παράδειγμα, ο οποίος βρίσκεται σε λειτουργία και ουσιαστικά αντικατέστησε το ρωσικό σχέδιο δημιουργίας του South Stream, βελτίωσε τις σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας και συνεχίζει να αποτελεί μοχλό εξυπηρέτησης αμοιβαίων συμφερόντων. Υπήρξε άλλωστε ένα βασικό στοιχείο που επέτρεψε την εμπλοκή της Τουρκίας στη Συρία και ταυτόχρονα εξασφάλισε τεχνολογική και οικονομική βοήθεια από τη Ρωσία για την κατασκευή πυρηνικών εγκαταστάσεων στην Τουρκία(Winrow, 2017). Αυτές οι εξελίξεις δεν μπορούν να μην ληφθούν υπόψη και να μην ενταχθούν στο ευρύτερο πλαίσιο ισορροπίας ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο Ταγγίρ Erdoğan ποτέ δεν έκρυψε τη φιλοδοξία του να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, κάτι που θα αναδιτάζε ολοκληρωτικά την ισορροπία ισχύος και τα δεδομένα ασφάλειας στην περιοχή, εντείνοντας γεωμετρικά την αντίληψη του τουρκικής απειλής από χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος ή άλλους τοπικούς ανταγωνιστές(Sanger & Broad, 2019).

Η επιδίωξη της Τουρκίας να μετεξελιχθεί σε έναν ενεργειακό κόμβο αλλά και η διαρκής πολιτική της να αναδεικνύει τον εαυτό της ως το πλέον κατάλληλο κράτος για έναν τέτοιο ρόλο, βασίζεται επιπλέον στο γεγονός ότι ήδη είναι μια χώρα ενεργειακής διαμετακόμισης (transit state)(Leal-Arcas et al., 2015). Σε αυτό το πλαίσιο, η ίδια, παρά την κατά καιρούς συνεργασία της με τη Ρωσία, δεν έχει διστάσει να παρουσιάζεται προς την ΕΕ ως λύση για την απεξάρτησή της από τις ρωσικές προμήθειες μέσω της δυνατότητας μεταφοράς πόρων από την Κασπία και τη Μέση Ανατολή(Tekin & Williams, 2011). Αυτή τη δυνατότητα την αξιοποιεί, επίσης, για την ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων της μέσω της υποστήριξης ή ακόμα και τη ανοχής της ΕΕ όπως έχει παρατηρηθεί στην περίπτωση των παράνομων μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη(Kaya, 2020). Την ίδια ώρα, είναι γνωστό ότι επιδιώκει και έναν ρόλο περιφερειακής ηγεμονίας, ρόλο που προσπαθεί να επιβεβαιώσει και διαμέσου των ενεργειακών ζητημάτων. Αυτό βέβαια, λειτουργεί πολλές φορές ως δίκωπο μαχαίρι επί των φιλοδοξιών της, καθώς λειτουργεί ανασταλτικά εγείροντας εύλογα ερωτήματα περιφερειακής και διεθνούς ισορροπίας

ισχύος επί ενός επίσης εύλογου στόχου της, αν εξετάσει κανείς μεμονωμένα τη γεωγραφική της θέση(Yilmaz-Bozkus, 2019).

Σε αυτή την τελευταία ανάγνωση, καθώς οι αμιγώς ενεργειακοί προβληματισμοί υποχωρούν, άλλες διαστάσεις της διεθνούς πολιτικής αποκτούν μεγαλύτερη βαρύτητα και πολλοί άλλοι παίχτες μπαίνουν στην εξίσωση. Η ίδια η Τουρκία άλλωστε δεν έχει ποτέ κρύψει τις βλέψεις της για τα πιθανά ενεργειακά αποθέματα τόσο στο Αιγαίο, όσο και στην Κύπρο, θέτοντας ως προμετωπίδα ζητήματα της δικής της ασφάλειας όχι μόνο επί των ενεργειακών αλλά και επί των καθαρά εθνικών της θεμάτων όπως είναι η πιθανή άνοδος των ανταγωνιστών της και ο αποκλεισμός της από τα κοιτάσματα σε περίπτωση μη αναγνώρισης δικαιωμάτων με τον καθορισμό αποκλειστικών οικονομικών ζωνών. Τα εθνικά συμφέροντα και οι αντιλήψεις περί στρατηγικών και πολιτικών περιπλέκουν ξεκάθαρα την όλη κατάσταση. Διαστάσεις όπως η ασφάλεια, οι πολυμερείς και διμερείς διαφορές, η εξωτερική πολιτικών των κρατών, καθιστούν πολύ δύσκολη έως αδύνατη την ευθυγράμμιση και τη σύμπτωση έτσι ώστε να ικανοποιηθεί πλήρως η αρχική επιδίωξη της Τουρκίας. Πολλά άλλα ζητήματα που εντάσσονται στο πλαίσιο μελέτης της προτεινόμενης προσέγγισης και αναδεικνύονται από αυτή έρχονται στην επιφάνεια και επεξηγούν τις πολυσχιδείς αλληλεπιδράσεις.

Πιν. 7. 1 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Τουρκίας

ΤΟΥΡΚΙΑ			
Ερευνητικός φακός : Ενέργεια, Γεωπολιτική θέση, περίοδος πολιτικοποίησης των ενεργειακών			
Διεθνές Σύστημα : Ανταγωνισμοί μεγάλων δυνάμεων, ενεργειακή αρένα			
Ευκαιρίες:	Ανταγωνισμός ΗΠΑ - Ρωσίας	Απειλές :	Ελλάδα (Αιγαίο, ρόλος ενεργειακού κόμβου, ΑΟΖ)
	Εξάρτηση ΕΕ από ρωσικές προμήθειες		Κύπρος (Κυπριακό ζήτημα, Κοιτάσματα φυσικού αερίου, ρόλος ενεργειακού κόμβου)
Ασφάλεια :	Καλές σχέσεις και με Ρωσία και με ΗΠΑ, ισχύς έναντι απειλών		
Στόχος Ενεργειακού Στάτους :	Από χώρα διαμετακομιστής σε χώρα ενεργειακό κόμβο.		
Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας (Αντίληψη) :	Θεώρηση :	Περιφερειακή ηγεμονία	
	Στόχος βαθμονομίου :	Επιβεβαιώνεται	
	Ενεργειακά ζητήματα :	Χωρίς ενεργειακούς πόρους, θέλει πυρηνικά εργοστάσια, χώρα διαμετακομιστής (αέριο, πετρέλαιο)	
	Πλεονεκτήματα :	Γεωγραφική θέση, αγωγοί	
	Πολιτική (Λήψη αποφάσεων) :	Ισορροπία μεταξύ ΗΠΑ - Ρωσίας, εμπλοκή στη Συρία, σκληρή στάση απέναντι σε Ελλάδα και Κύπρο	
Είδη (ενεργειακής) ισχύος :	Σκληρή ισχύς προς Ελλάδα, Κύπρο		
	Ήπια ισχύς με σκληρή άκρη προς ΕΕ και κράτη-μέλη		
	Δέχεται έξυπνη ισχύ από τη Ρωσία (αγωγοί, πυρηνικά εργοστάσια)		
	Δέχεται έξυπνη ισχύ από τις ΗΠΑ (αγωγοί)		
Βοηθητικές Υποθέσεις :	Κλασικός Ρεαλισμός : Περιφερειακή επικράτηση, ηγεσία		
	Νεορεαλισμός : Στάση απέναντη σε ΗΠΑ-Ρωσία (ισορροπία), αλλαγές στάσης		
	Επιθετικός ρεαλισμός : Υπερίσχυση έναντι ανταγωνιστών		
	Αμυντικός ρεαλισμός : Επίτευξη ασφάλειας έναντι άμεσων ανταγωνιστών όπως Ελλάδα και Τουρκία		
	Νεοκλασικός ρεαλισμός : Αλλαγή περιφερειακών συσχετισμών, συμφωνίες με Ρωσία και ΗΠΑ ως αποτελέσματα των αλληλεπιδράσεων στο διεθνές σύστημα		
Επεξηγηματική ικανότητα Περικλείοντος Ρεαλισμού :	Επιβεβαίωση του ρόλου της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος, πολύπλευρη αποτύπωση συσχετισμών και πληρέστερη εικόνα κινήσεων μέσω της προσέγγισης.		

Για την περίπτωση της Τουρκίας, με βάση την προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού, θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε τον παραπάνω ενδεικτικό πίνακα, που δεν είναι εξαντλητικός. Είναι ενδεικτικός για τη λειτουργία της προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού.

7.2.2 Κύπρος

Μια από τις κρίσιμες διαστάσεις υπό εξέταση, που αναφέραμε προηγουμένως για την Τουρκία, είναι το Κυπριακό Πρόβλημα, γνωστό και ως Τουρκο-Κυπριακή διαμάχη, ζήτημα που αποτελεί τη μακροβιότερη ανεπίλυτη διαφορά στην Ευρώπη (Ker-Lindsay, 2015). Μετά από περισσότερα από 50 χρόνια άγονων προσπαθειών επίλυσης, το πρόβλημα επιδεινώθηκε και περιπλέχθηκε ακόμα περισσότερο λόγω των ενεργειακών ζητημάτων έρευνας και εκμετάλλευσης. Το 2011, η ανακάλυψη τεράστιων ποσοτήτων αποθεμάτων φυσικού αερίου εντός της Κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης επιβεβαιώθηκε (Grigoriadis, 2014). Η εξέλιξη αυτή είναι ικανή να μετατρέψει την Κύπρο από εισαγωγέα, σε καθαρό εξαγωγέα ενέργειας, εν προκειμένω φυσικού αερίου.

Τα πρώτα καλά νέα έγιναν γνωστά από μια αμερικανική εταιρεία, τη Noble Energy, η οποία πλέον ανήκει στον αμερικανικό κολοσσό Chevron (Reuters Staff, 2020b). Η πιθανότητα μιας πιο σθεναρής υποστήριξης των ΗΠΑ στο Κυπριακό Πρόβλημα, αλλά και στην ενισχυμένη πια επιδίωξη της Κύπρου να γίνει εκείνη ένας σημαντικός περιφερειακός ενεργειακός κόμβος, προέκυψε σχεδόν αυτονόητα (Manrogiannis, 2014, σελ. 58). Παράλληλα, άλλα πλεονεκτήματα της χώρας, όπως η γεωγραφική της θέση, τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ, και η πιθανότητα εγκαθίδρυσης ενός ασφαλούς περιφερειακού περιβάλλοντος με τη συνδρομή των ΗΠΑ και της ΕΕ, άρχισαν να λειτουργούν θετικά στην κατεύθυνση δημιουργίας και λειτουργίας ενός «παγκόσμιας κλάσης» σταθμού LNG, κάτι που θα γινόταν το θεμέλιο για την εξέλιξη της Κύπρου σε έναν περιφερειακό ενεργειακό κόμβο (Ellinas, 2013). Η Κύπρος προφανώς δεν επιδιώκει να μεγιστοποιήσει την ισχύ της, προσπαθεί όμως, και με βάση τις βοηθητικές υποθέσεις του αμυντικού ρεαλισμού, να επιτύχει ένα περιβάλλον ασφάλειας έναντι της απειλής της Τουρκίας, προσβλέποντας στη συνδρομή ισχυρών παιχτών.

Κάπως έτσι, από τη δεκαετία του 2010, όλοι οι Πρόεδροι της Κύπρου, κυβερνητικοί αξιωματούχοι και άλλοι κρατικοί λειτουργοί, άρχισαν να προβάλλουν σταθερά το ενδεχόμενο η Κύπρος να γίνει ένας κραταιός ενεργειακός κόμβος στην περιοχή.

Ταυτόχρονα, όλοι τους συνέδεαν αυτή την επιδίωξη με την απόκρουση της τουρκικής επιθετικότητας(Theodorou, 2011; Zouraniotis, 2018). Η επίγνωση της δεδομένης μειονεκτικής θέσεως της Κύπρου έναντι εκείνης της Τουρκίας στην περιφερειακή τάξη, καθώς και η αίσθηση της τουρκικής απειλητικότητας, εύλογα τους οδήγησε στην εμπλοκή κάθε μεγάλου παίχτη που είχε ενδιαφέρον και συμφέρον στην περιοχή, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα, η Γαλλία, η Ιταλία, η Μεγάλη Βρετανία, το Ισραήλ και η ΕΕ, στοχεύοντας στο να εξασφαλίσουν τη συνεργασία τους και την υποστήριξή τους ώστε να δημιουργηθεί ένα ασφαλές κέλυφος που θα μπορούσε να οδηγήσει στην επίτευξη του μεγάλου εθνικού στόχου(Pedi & Kouskouvelis, 2019). Υπό το πρίσμα του κλασικού ρεαλισμού πρόκειται για έναν εθνικό αγώνα επιβίωσης έναντι μιας καταφανώς ασύμμετρης απειλής.

Ένα ακόμα σοβαρό εθνικό ζήτημα που η Κύπρος αδυνατεί να επιλύσει μόνη της είναι οι συνεχείς προκλήσεις της Τουρκίας σχετικά με την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της χώρας, καθώς η Τουρκία επιμένει σθεναρά να στηρίζει και να αναγνωρίζει επισήμως το φευδοκράτος της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου(Kliot & Mansfield, 1997; Stergiou, 2016). Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Τουρκία θεωρεί το Κυπριακό Πρόβλημα ως ένα άρρηκτα συνδεδεμένο ζήτημα με τις ευρύτερες διαφορές της με την Ελλάδα και φυσικά την όποια ενεργειακή επιδίωξη της Κύπρου για εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων, ως μια ευθεία απειλή και αμφισβήτηση της δικής της επιδίωξης να γίνει εκείνη ο ενεργειακός κόμβος στην περιοχή, κάτι που αποτελεί και ουσιώδες εθνικό της συμφέρον. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Τούρκος Πρόεδρος Recep Tayyip Erdoğan, σε μια επίδειξη της δικής του αποφασιστικότητας, δήλωσε πρόσφατα ότι *«είμαστε αποφασισμένοι να κάνουμε οτιδήποτε είναι απαραίτητο υπό πολιτικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς όρους. [...] Καλούμε τους συνομιλητές μας να είναι συνετοί και να αποφύγουν λάθη που θα οδηγήσουν στην καταστροφή τους.»*(Fraser & Gatoroulos, 2020).

Με λίγα λόγια, η Κύπρος είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση κράτους το οποίο χωρίς να έχει ήδη πλήρως ανεπτυγμένη και διαμορφωμένη την αξιοποίηση των δικών του ενεργειακών πόρων, από τη μια πλευρά διατρανώνει την επιθυμία της να γίνει ενεργειακός κόμβος, όπως προδιαγράφει το βαθμονόμιο του Στόχου του Ενεργειακού Στάτους και συγκεκριμένα στην κλίμακα του ενεργειακού κόμβου, και

από την άλλη πλευρά ταυτοχρόνως επιδιώκει μια βελτίωση της περιφερειακής της θέσης και εγγυήσεις προστασίας και ασφάλειας έναντι μιας ευθείας απειλής επί της εθνικής της κυριαρχίας και των εθνικών της συμφερόντων. Όλες αυτές οι κινήσεις βασίζονται ξεκάθαρα στην ισχύ που της προσδίδουν οι ενεργειακοί πόροι και στην ανάγνωση των επιδιώξεων και αναγκών των άλλων παιχτών στη διεθνή αρένα, εκμεταλλεόμενη τα όσα επιτάσσουν οι βασικές αρχές του νεορεαλισμού. Η Κύπρος ποντάρει στα δικά της πλεονεκτήματα και ίδιο-χαρακτηριστικά, αποκρυπτογραφεί τις ενεργειακές ανάγκες και τους πολιτικούς υπολογισμούς των άλλων δρώντων και ελπίζει να επιτύχει ευτυχείς εξελίξεις για τα δικά της εθνικά συμφέροντα, διεκδικώντας και τη δική της ανέλιξη τόσο στην περιφερειακή τάξη, όσο και στην ενεργειακή κατάταξη του βαθμονομίου (Stergiou, 2017a).

Οι βοηθητικές υποθέσεις των εκφάνσεων του ρεαλισμού είναι και εδώ εμφανείς με διαστάσεις συνεργασίας με άλλους παίχτες προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς της μέσα από μια συλλογική αναγνώριση του ρόλου που διεκδικεί και την απομείωση της ισχύος της βασικότερης απειλής εναντίον της που δεν είναι άλλη από την Τουρκία. Πρόκειται για μια δράση και μια επιλογή πολιτικής που πρωτίστως απαντά στο Γρίφο της Ενεργειακής Ασφάλειας μέσα από τον καθορισμό εθνικών πλεονεκτημάτων και σοβαρών απειλών που αντιμετωπίζει ως κράτος.

Πιν. 7. 2 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Κύπρου

ΚΥΠΡΟΣ			
Ερευνητικός φακός : Ενέργεια, Γεωπολιτική θέση, περίοδος πολιτικοποίησης των ενεργειακών			
Διεθνές Σύστημα : Ανταγωνισμοί μεγάλων δυνάμεων, ενεργειακή αρένα			
Ευκαιρίες:	Ανταγωνισμός ΗΠΑ - Ρωσίας, υποστήριξη αμερικανικών και ευρωπαϊκών ενεργειακών εταιρειών, παρουσία αμερικανικού στόλου	Απειλές :	Τουρκία (Κυπριακό ζήτημα)
	Εξάρτηση ΕΕ από ρωσικές προμήθειες		Τουρκία (ΑΟΖ)
Ασφάλεια :	Οφέλη από τη συμμαχία με ΗΠΑ, ΕΕ, Ελλάδα		
Στόχος Ενεργειακού Στάτους :	Ενεργειακός εξαγωγέας ---> Ενεργειακός Κόμβος		
Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας (Αντίληψη) :	Θεώρηση :	Αδύναμη μεμονωμένα έναντι της Τουρκίας, αναζήτηση ισχυρών συμμαχιών	
	Στόχος βαθμονομίου :	Επιβεβαιώνεται	
	Ενεργειακά ζητήματα :	Ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου, προβολή της γεωγραφική θέσης	
	Πλεονεκτήματα :	Γεωγραφική θέση, διεθνής στροφή στο LNG, κοιτάσματα, κράτος - μέλος της ΕΕ	
	Πολιτική (Λήψη αποφάσεων) :	Προσέγγιση ΗΠΑ, ΕΕ και ευρωπαϊκών χωρών με δέλεαρ την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων	
Είδη (ενεργειακής) ισχύος :	Ήπια ισχύς προς ΗΠΑ, ΕΕ, ευρωπαϊκά κράτη		
	Έξυπνη ισχύς προς ΗΠΑ, ΕΕ, ευρωπαϊκά κράτη για επίτευξη ενεργειακών επενδύσεων		
	Δέχεται σκληρή ισχύ από την Τουρκία		
	Εκμετάλλευση της κανονιστικής ισχύος της ΕΕ ως κράτος - μέλος		
Βοηθητικές Υποθέσεις :	Κλασικός Ρεαλισμός : Επιβίωση		
	Νεορεαλισμός : Ευθυγράμμιση με ΗΠΑ, ΕΕ σε συστημικό επίπεδο		
	Αμυντικός ρεαλισμός : Επίτευξη ασφάλειας έναντι Τουρκίας		
	Νεοκλασικός ρεαλισμός : Αλλαγή περιφερειακών συσχετισμών υπέρ της μέσω της ενέργειας		
Επεξηγηματική ικανότητα Περικλείοντος Ρεαλισμού :	Επιβεβαίωση του ρόλου της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος, πολύπλευρη αποτύπωση συσχετισμών και πληρέστερη εικόνα κινήσεων μέσω της προσέγγισης.		

Για την περίπτωση της Κύπρου, με βάση την προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού, θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε τον παραπάνω ενδεικτικό πίνακα, που δεν είναι εξαντλητικός. Είναι ενδεικτικός για τη λειτουργία της προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού.

7.2.3 Αίγυπτος

Οι φιλοδοξίες της Αιγύπτου να μετεξελιχθεί σε ένα περιφερειακό ενεργειακό κόμβο ξεκινούν από τα τέλη της δεκαετίας του 1990(Widdershoven, 2020). Με τους γηγενείς ενεργειακούς της πόρους να παραμένουν ανεξερεύνητοι και ανεκμετάλλευτοι για πολλά χρόνια, η χώρα επένδυσε στις υποδομές, όπως οι εγκαταστάσεις υδροποίησης φυσικού αερίου σε Idku και Damietta, τα δίκτυα αγωγών και βέβαια στη γεωγραφική της θέση. Το 2015, όπως συνέβη και στην Κύπρο, ένα τεράστιο πεδίο φυσικού αερίου ανακαλύφθηκε στην επικράτειά της, τροφοδοτώντας ακόμα περισσότερο τις επιδιώξεις της(Reuters Staff, 2020a).

Μετά τη μετατροπή του East Med Gas Forum σε διεθνή οργανισμό τον Ιανουάριο του 2020, οι κεντρικές του εγκαταστάσεις μεταφέρθηκαν στο Κάιρο(Matalucci, 2020). Αυτή η εξέλιξη αναμφισβήτητα ενδυνάμωσε τις προσπάθειες της Αιγύπτου να χτίσει της δική της επιδίωξη ώστε να διεκδικήσει την ανάδειξή της σε έναν περιφερειακό ενεργειακό κόμβο. Επιπλέον, η Αίγυπτος προβάλλει έντονα την αξιοσημείωτη πρόοδό της στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολική και ηλιακή) και την εγγύτητά της με την ενεργοβόρο ΕΕ, θέλοντας να υπογραμμίσει και την ικανότητά της να αποτελέσει έναν ασφαλή εναλλακτικό διάδρομο ενεργειακής προμήθειας, απαντώντας στην ανάγκη της ΕΕ για διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας κυρίως φυσικού αερίου(Cauich-López et al., 2019). Η ενεργοποίηση εκ νέου του προγράμματός της παραγωγής πυρηνικής ενέργειας ήταν το αποτέλεσμα της στενής της συνεργασίας με τη Ρωσία και συγκεκριμένα με τη ρωσική εταιρεία Rosneft, η οποία διατηρεί στην ιδιοκτησία της μεγάλα μερίδια του πεδίου φυσικού αερίου του Zohr, ενός ακόμα ισχυρού πλεονεκτήματος της Αιγύπτου, με δικούς της πλέον φυσικούς πόρους, στην υποστήριξη της φιλοδοξίας της(Tanchum, 2020).

Και στην περίπτωση της Αιγύπτου, οι επιδιώξεις της είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα εθνικά της συμφέροντα για οικονομική ανάπτυξη και αυξημένη περιφερειακή επιρροή(Krauss & Walsh, 2019). Και εδώ, όπως είδαμε νωρίτερα στην περίπτωση της Τουρκίας, η επίπτωση αυτής της σύνδεσης λειτουργεί ως δίκωπο μαχαίρι. Προωθώντας τον εαυτό της ως ενεργειακό κόμβο, μπορεί να είναι κάτι που βελτιώνει τις σχέσεις της με το Ισραήλ, έναν ιστορικό εχθρό της, αλλά ταυτόχρονα θέτει σε

κίνδυνο τις σχέσεις της με την Τουρκία και την Κύπρο, καθώς δημιουργούνται ανταγωνισμοί και κραδασμοί από την αναζήτηση επίτευξης όμοιων επιδιώξεων, κραδασμοί που έχουν ήδη διαφανεί στις προσπάθειες οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών μεταξύ τους(Oxford Analytica, 2018).

Ανάλογης φύσης κραδασμοί παρατηρούνται στις σχέσεις με τις ΗΠΑ. Η Αίγυπτος διατηρεί ζωτικής σημασίας σχέσεις με τις ΗΠΑ στην περιοχή. Για μια πολύ μεγάλη περίοδο είχαν στενότερη στρατιωτική συνεργασία, καθώς η Ουάσιγκτον διαχρονικά αναζητά έναν πιστό της σύμμαχο στην περιοχή(Ali, 2020; Dunne, 2019). Και εδώ, η σύνδεση της ενέργειας με τα εθνικά συμφέροντα δημιουργεί περίπλοκες καταστάσεις που οφείλει να λάβει υπόψη του κάθε μελετητής και καλύπτονται μέσα από την προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση. Είναι προφανές ότι η ζωνή ανάμειξη της Ρωσίας στα ενεργειακά θέματα της Αιγύπτου αποτελεί ένα πεδίο πρόκλησης για την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στην περιοχή(Maher, 2018). Αν και οι ΗΠΑ, όπως συμβαίνει αρκετές φορές σε πρώτη ανάγνωση, δείχνουν αδιάφορες για τις εξελίξεις αυτές, έχουν αντιδράσει έντονα στην πιθανότητα επέκτασης της ενεργειακής συνεργασίας Ρωσίας και Αιγύπτου σε στρατιωτικά ζητήματα και στην προμήθεια οπλικού εξοπλισμού(Salama, 2019).

Στη γενικότερη εικόνα, μετά την ανακάλυψη του γιγαντιαίου κοιτάσματος του Zohr και μια σειρά από πολυμερείς ενεργειακές συμφωνίες, η Αίγυπτος, όντας ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου, έγινε ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγούς φυσικού αερίου στην Αφρική, όπως και ένας σημαντικός παίχτης στο πεδίο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην ήπειρο, αναβαθμίζοντας σημαντικά την οικονομία της και το στάτους της στην ευρύτερη περιοχή(Fahmy, 2020). Η επιδίωξή της να ανέλθει στην κλίμακα ως ένας περιφερειακός ενεργειακός κόμβος είναι εύλογη και έχει ισχυρά θεμέλια από πλευράς αντικειμενικών πλεονεκτημάτων.

Και στην περίπτωση της Αιγύπτου, όμως, όταν αναπόφευκτα υπεισέρχονται ζητήματα εθνικού συμφέροντος και διεθνών πολιτικών ισορροπιών, η πολυπλοκότητα αυξάνεται ραγδαία. Ο τομέας της ενέργειας παραμένει το βασικό θέατρο, ωστόσο στην ενεργειακή σκακιέρα μαζεύονται πλέον πολλοί παίχτες, μεγαλύτεροι ή μικρότεροι(Berman & Albo, 2020). Η ενέργεια ως παράγοντας ισχύος

είναι διακριτός και η αξιοποίησή του από την Αίγυπτο είναι προφανής, ωστόσο οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται και οι επιλογές της χώρας μπορούν να διερευνηθούν και να επεξηγηθούν μόνο με τη χρήση μιας πολυπρισματικής προσέγγισης όπως αυτή που έχουμε αναπτύξει.

Ο αντίστοιχος πίνακας που προκύπτει είναι ο εξής :

Πιν. 7. 3 - Συνοπτική εφαρμογή του Π/Ρ στην περίπτωση της Αιγύπτου

ΑΙΓΥΠΤΟΣ			
Ερευνητικός φακός : Ενέργεια, Γεωπολιτική θέση, περίοδος πολιτικοποίησης των ενεργειακών			
Διεθνές Σύστημα : Ανταγωνισμοί μεγάλων δυνάμεων, ενεργειακή αρένα			
Ευκαιρίες:	Ανάγκη ΕΕ για διαφοροποίηση πηγών, συνεργασία με Ρωσία στην εκμετάλλευση, αναβάθμιση του ρόλου της από τις ΗΠΑ στην περιοχή	Απειλές :	Διπλό παιχνίδι, δυσaráσκεια των ΗΠΑ αν οι σχέσεις με τη Ρωσία επεκταθούν και στρατιωτικά
	East Med Gas Forum έδρα στο Κάιρο από το 2020		Τουρκία και Κύπρος μπορεί να νιώσουν απειλή στις δικές τους φιλοδοξίες
Ασφάλεια :	Στρατιωτική συμμαχία με ΗΠΑ		
Στόχος Ενεργειακού Στάτους :	Εξαγωγέας Πετρελαίου --> Ενεργειακός Κόμβος		
Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας (Αντίληψη) :	Θεώρηση :	Ισχυρός περιφερειακός παίχτης, αυτονόητος ο αντίστοιχος ρόλος στα ενεργειακά	
	Στόχος βαθμονομίου:	Επιβεβαιώνεται	
	Ενεργειακά ζητήματα :	Το 2015 ανακαλύφθηκε ένα τεράστιο ανεκμετάλλευτο πεδίο φυσικού αερίου, από τους μεγαλύτερους παραγωγούς πετρελαίου στην Αφρική	
	Πλεονεκτήματα :	Γεωγραφική θέση, ισχυρές υποδομές υδροποίησης LNG, αγωγοί	
	Πολιτική (Λήψη αποφάσεων) :	Ανάπτυξη πολυμερών σχέσεων με το East Med Forum (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Ιταλία, Γαλλία, Ιορδανία, Παλαιστίνη), συνεργασίες με Ρωσία και ΗΠΑ	
	Είδη (ενεργειακής) ισχύος :	Ήπια ισχύς προς ΗΠΑ, Ρωσία για προσέλκυση επενδύσεων και απόκτηση τεχνολογίας και τεχνογνωσίας.	
Ήπια ισχύς με αιχμηρή άκρη προς ανταγωνιστές και ΕΕ προκειμένου να αναδείξει ότι είναι η καλύτερη λύση για ενεργειακός κόμβος στην περιοχή.			
Δομική ισχύς μέσα από το East Med Gas Forum.			
Έξυπνη ισχύς ισορροπώντας μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας.			
Βοηθητικές Υποθέσεις :	Κλασικός Ρεαλισμός : Αύξηση στρατιωτικής και ενεργειακής ισχύος για αναβάθμιση περιφερειακού ρόλου		
	Νεορεαλισμός : Ευθυγράμμιση με ΗΠΑ, ΕΕ, συνεργασία με Ρωσία σε συστημικό επίπεδο, πρωτοκαθεδρία σε πολυμερή οργανισμό		
	Αμυντικός ρεαλισμός : Στρατιωτικές συνεργασίες και με ΗΠΑ και με Ρωσία θεωρώντας ότι αυξάνει την ασφάλειά της		
	Νεοκλασικός ρεαλισμός : Αλλαγή περιφερειακών συσχετισμών και προσπάθεια εύνοιας και των δυο μεγάλων ΗΠΑ, Ρωσίας		
	Επιθετικός Ρεαλισμός : Ηγετική ενεργειακή παρουσία σε περιφερειακό επίπεδο με αποτροπή φιλοδοξιών ανταγωνιστών		
Επεξηγηματική ικανότητα Περικλείοντος Ρεαλισμού :	Επιβεβαίωση του ρόλου της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος, πολύπλευρη αποτύπωση συσχετισμών και πληρέστερη εικόνα κινήσεων μέσω της προσέγγισης.		

Οι πίνακες που δημιουργήθηκαν είναι ενδεικτικοί για κάθε περίπτωση και αναλόγως με την ερευνητική σπουδή αλλά και τα εμπειρικά δεδομένα μπορούν να εμπλουτιστούν και να διαφοροποιηθούν. Σκοπός είναι να αναδειχθεί η φιλοσοφία λειτουργίας της προτεινόμενης προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού ως προς την εφαρμογή της και το σκοπό που επιτελεί.

Πολύ συνοπτικά, η προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση επιβεβαιώνει το ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική, ανταποκρίνεται στο τρίπτυχο ισχύς, απειλή, ασφάλεια ιχνηλατώντας τα στοιχεία τόσο μέσα από τις βοηθητικές υποθέσεις του Αποθετηρίου, όσο και μέσα από τα διακριτά μέρη του Γρίφου Ενεργειακής Ασφάλειας, αποκαλύπτει τα είδη ισχύος με τα οποία εκδηλώνεται η ισχύς του υπό μελέτη παράγοντα. Τέλος αποτελεί μια πληρέστερη προσέγγιση από κάθε μια μεμονωμένη έμφαση του ρεαλισμού που εμπεριέχεται στο Αποθετήριο, λειτουργώντας αθροιστικά και λαμβάνοντας υπόψη συμπληρωματικά τα όσα προκύπτουν από τις υποθέσεις της κάθε έκφανσης χωριστά. Επιβεβαιώνεται επίσης η έννοια της ώσμωσης καθώς η ανάλυση που προκύπτει με την εφαρμογή της προσέγγισης αναδεικνύει συμβατότητες και εμπλουτισμούς για κάθε έκφανση, απαλλαγμένη από τον «αυτοσκοπό» της επικράτησης ή της απομόνωσης κάποιας από αυτές. Στην ίδια λογική εμπίπτουν οι αναλύσεις που ακολουθούν στο παρόν κεφάλαιο και στο επίμετρο της παρούσας διατριβής.

7.3 Μια ειδική περίπτωση : η Ε.Ε.

Από την ευρύτερη ανάλυση του διεθνούς ενεργειακού πεδίου και της διεθνούς πολιτικής δεν θα μπορούσε να λείπει η αναφορά στο μεγάλο πελάτη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και αποτελεί υπερεθνικό οργανισμό και πολλές φορές προτείνεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αγωγής συνεργασίας μεταξύ των κρατών – μελών, θα δούμε ότι στον ενεργειακό τομέα δεν εκλείπουν αλληλεπιδράσεις που σχετίζονται με το σκληρό πυρήνα εθνικών συμφερόντων που εκφράζονται ποικιλοτρόπως μέσα από εθνικές πολιτικές και δράσεις, με τον Ρεαλισμό και πάλι να αναδύεται ως το πιο κατάλληλο αναλυτικό πλαίσιο αποτύπωσης αυτών των διαδράσεων. Επί της ουσίας, αυτό που

διακυβεύεται στην ΕΕ, είναι το κατά πόσο οι ενεργειακές προτεραιότητες των κρατών – μελών είναι συμβατές μεταξύ τους και σε ποιο βαθμό είναι δυνατό να επηρεάσουν την επιδίωξη της ΕΕ να εμφανιστεί στο διεθνές περιβάλλον ως ένας ενιαίος δρών(Κustova, 2017).

Ξαναγυρίζοντας στο κύριο χρονικό πλαίσιο που ορίσαμε από το πρώτο κεφάλαιο, η πτώση των τιμών του πετρελαίου κατά την περίοδο 2015 – 2016, δεν επηρέασε με τον ίδιο τρόπο ομοιογενώς όλα τα κράτη – μέλη της ΕΕ. Ωφέλησε μικρότερες οικονομίες της ΕΕ όπως εκείνες της Βουλγαρίας, της Εσθονίας, της Σλοβακίας, της Κροατίας, της Πολωνίας, της Πορτογαλίας, της Φινλανδίας και της Ελλάδας, οικονομίες που είναι ακόμα έντονα εξαρτημένες από τη χρήση πετρελαίου(Kasek & Boratyński, 2016). Υπό μια οπτική αυτό θα μπορούσε να είναι και ένα σημάδι ότι η ΕΕ μπορεί να μειώσει την εξάρτησή της από το πετρέλαιο καθώς οι μεγάλες οικονομίες της έμειναν σχετικά ανεπηρέαστες. Για άλλους μελετητές όμως, αυτό θα μπορούσε να είναι και ένα σημάδι της όλο και μεγαλύτερης απομείωσης της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητάς της(Kasek & Boratyński, 2016, σελ. 13). Όπως και να έχει, αυτή η ποικιλία της επιρροής από την πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου στα κράτη – μέλη, δεν δείχνει απλώς την ποικιλομορφία των ενεργειακών δομών και αναγκών μεταξύ τους, αλλά καταδεικνύει επίσης και ασυμβατότητες ή ακόμα και ανισότητες.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 η ΕΕ αντιμετωπίζει πολυεπίπεδες και πολυδιάστατες κρίσεις που ακόμα και σήμερα δοκιμάζουν τις αντοχές της συνοχής της. Το αποκορύφωμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης βρήκε χώρες όπως η Ελλάδα και η Ιταλία σε έντονη αναταραχή και σε έντονες αψιμαχίες με τους θεσμούς της ΕΕ(Laravitsas et al., 2010). Μέχρι που το Brexit ήρθε να μετατρέψει σε γεγονός κάτι που μέχρι να συμβεί θεωρείτο αδιανόητο. Την πιθανότητα αποχώρησης ενός κράτους – μέλους με αποτέλεσμα να στρεβλωθεί ηχηρά η ιδέα της ΕΕ και να πληγωθεί το αφήγημα της ομαλής και διαχρονικά σταθερής προόδου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης(Kelemen, 2013). Στη συνέχεια, η μεταναστευτική κρίση έφερε στο προσκήνιο παλαιότερες ομαδοποιήσεις κρατών – μελών, ομαδοποιήσεις που είχαν ασήμαντη επιρροή αλλά ανέκτησαν έδαφος και πεδίο δράσης, όπως αυτή της ομάδας του Visegrad (V4), αποτελούμενη από την Τσεχία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβακία(Cabada & Waisová, 2018). Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο,

αυτές οι κρίσεις φαίνεται να συσχετίζονται και με ενεργειακά ζητήματα, ευθέως θέτοντας υπό αμφισβήτηση ή ακόμα και κίνδυνο, βασικές πτυχές της πολιτικής ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Η ΕΕ είναι ένας καθαρός (net) εισαγωγέας ενεργειακών προϊόντων. Το πρώτο εξάμηνο του 2018, οι εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου αποτελούσαν το 70% και το 20% της συνολικής της κατανάλωσης αντίστοιχα. Η Ρωσία παραμένει ο μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου και πετρελαίου, και ακολουθεί η Νορβηγία. Οι εισαγωγές μόνο από αυτές τις δύο χώρες αποτελούν περισσότερο από το μισό και περισσότερο από το 40% των αναγκών της ΕΕ σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο αντίστοιχα (Eurostat, 2018). Συνολικά, η ΕΕ εισάγει 54% της ενέργειας που καταναλώνει, και αυτές οι εισαγωγές αποτελούν το 20% των συνολικών εισαγωγών της (European Commission, n.d.-b).

Σε αυτό το πλαίσιο η ενεργειακή πολιτική ασφαλείας της ΕΕ στοχεύει στο να i) δημιουργήσει μια ενιαία ενεργειακή αγορά, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα και τη διαθεσιμότητα πόρων και ii) να διασφαλίσει τις ενεργειακές προμήθειες και τη βιωσιμότητά της (Gouardères, 2018). Με αυτούς τους στόχους είναι φτιαγμένη η ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ, η οποία και αναλύεται στο «2030 Framework for Climate and Energy» και στο «European Energy Security Strategy» (European Commission, 2014, σσ. 15–19). Η μείωση της εξάρτησης από τις ρωσικές ενεργειακές προμήθειες με τη δημιουργία ενός μιας ανταγωνιστικής, ανοιχτής αγοράς αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της στρατηγικής ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ (New Europe Online/KG, 2018). Επί της ουσίας, η Συνθήκη της Λισαβόνας και το σχέδιο του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου αποτελούν το βασικό θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ σε σχέση με την ενεργειακή της διακυβέρνηση (Szulecki et al., 2016b). Μέσω του θεσμικού πλαισίου έχει τεθεί μια σειρά από στόχους όπως η διαφοροποίηση των προμηθευτών, η αύξηση της ενεργειακής παραγωγής εντός της ΕΕ, η κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική όλων των κρατών – μελών, οι ενεργειακοί και κλιματικοί στόχοι για το 2030 (40% μείωση στις εκπομπές ρύπων, τουλάχιστον 27% του μεριδίου του ενεργειακού μίγματος να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, τουλάχιστον 27% βελτίωση στην ενεργειακή αποδοτικότητα) και με μακροχρόνιο στόχο το 2050 να έχουν μειωθεί οι

εκπομπές αερίων που συμβάλουν στη δημιουργία του φαινομένου του θερμοκηπίου κατά 80-95% επί των επιπέδων του 1990(European Commission, n.d.-a)..

Με όρους διεθνούς πολιτικής, η ΕΕ αναζητά να επιτύχει έναν εξέχων ρόλο στην προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, να γίνει ένας διεθνής ηγέτης στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, ρόλος που βρίσκεται στον πυρήνα της διεθνούς εξωτερικής της πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της(C. F. Parker et al., 2017). Η ΕΕ με αυτούς τους τρόπους προβάλλεται ως μια κανονιστική και ρυθμιστική δύναμη βασισμένη στη δύναμη που της δίνουν οι αγορές λόγω της υψηλής της κατανάλωσης. Η ΕΕ δεν διεκδικεί απλώς να ρυθμίσει την εσωτερική της αγορά υπό φιλελεύθερους όρους αγοράς, αλλά επιδιώκει να επικρατήσει το δικό της ρυθμιστικό πλαίσιο παγκοσμίως(Damro, 2012b; Young, 2015). Βεβαίως, η ισχύς που αξιοποιεί για να επιτύχει αυτούς τους σκοπούς εδράζεται στην ενέργεια από την πλευρά του καταναλωτή που ασκεί πίεση στους προμηθευτές του καθώς το μερίδιο αγοράς του είναι βαρύνουσας ή ζωτικής σημασίας για εκείνους.

Παρ' όλ' αυτά οι προαναφερόμενες πρόσφατες κρίσεις στην ΕΕ δημιουργούν αμφιβολίες σχετικά με το αν μπορεί να δράσει ως μια ενιαία και συνεκτική οντότητα, ως ένας ενιαίος δρών με μια κοινή οπτική μέσα στη διεθνή ενεργειακή αρένα. Τα γεγονότα δείχνουν ότι η πολιτική της ενεργειακής ασφάλειάς της πολλές φορές υπονομεύεται από τις μεμονωμένες αντιλήψεις και οπτικές των κρατών – μελών της, από τις προτεραιότητες και τις φιλοδοξίες τους σε διεθνές επίπεδο. Για την ανάδειξη αυτών των φαινομένων είναι καθοριστική η χρήση της προτεινόμενης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης του περικλείοντος ρεαλισμού.

Για παράδειγμα, η Ιταλία που βρέθηκε στο προσκήνιο των αντεγκλήσεων για τη δημοσιονομική πολιτική της ΕΕ, πολιτική που απετέλεσε ξανά πεδίο διαμάχης και μακρών διαπραγματεύσεων. Ο Προϋπολογισμός της Ιταλίας το 2019 δεν ήταν ικανοποιητικά ευθυγραμμισμένος με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής(Reuters, 2018b). Η σύγκρουση μεταξύ της ιταλικής κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν σφοδρή και δημιούργησε σοβαρούς κραδασμούς στη συνοχή της Ευρωζώνης(Bartz et al., 2018). Κατόπιν αμοιβαίων υποχωρήσεων, συμφωνία επιτεύχθηκε ακριβώς στο νήμα, το Δεκέμβριο του 2018(BBC, 2018).

Ανάλογες διαφωνίες παρατηρούνται μεταξύ και ΕΕ και Ιταλίας και στα ενεργειακά ζητήματα όπου εμπλέκονται επίσης και οι ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, έχοντας στο νου της την ενεργειακή της ασφάλεια, η Ιταλία συνεργάστηκε με τη Σοβιετική Ένωση για να εξασφαλίσει προμήθειες φυσικού αερίου παρά τις έντονες διαφωνίες των ΗΠΑ. Τη δεκαετία του 1990 η Ιταλία συνέχισε την ενεργειακή συνεργασία με τη Λιβύη, παρά τις κυρώσεις που είχαν επιβάλλει τα Ηνωμένα Έθνη και οι ΗΠΑ, και αργότερα, το 2007 συμφώνησε με τη Ρωσία για την κατασκευή του South Stream ενάντια στο υποστηριζόμενο σχέδιο από την ΕΕ για τον αγωγό Nabucco (Prontera, 2018, σσ. 11–17). Κατά τη διάρκεια μάλιστα της δεκαετίας του 2010 η Ιταλία εξέφρασε τη φιλοδοξία να μετεξελιχθεί σε ενεργειακό κόμβο για την ΕΕ. Η στρατηγική όμως της ΕΕ ήταν ξεκάθαρα αντίθετη σε αυτά τα σχέδια καθώς στόχευε σε ένα τελείως διαφορετικό πλέγμα ενεργειακών συμφωνιών (Prontera, 2018, σσ. 25–26).

Ακόμα και το περίφημο Brexit εμφανίζει ενεργειακές διαστάσεις σε σχέση με τις πολιτικές ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ. Πολλές σφυγμομετρήσεις έδειξαν ότι, αν και αναγνώριζαν θετικά στοιχεία, πολλοί κάτοικοι της Μεγάλης Βρετανίας προτιμούσαν μια εθνική στρατηγική ενεργειακής ανεξαρτησίας έναντι μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής με γνώμονα την προστασία της διακριτής εθνικής τους ταυτότητας (Batel & Devine-Wright, 2018, σελ. 43). Πολλά ρεπορτάζ ανέφεραν ότι η Μεγάλη Βρετανία κινήθηκε έντονα στο παρασκήνιο αντίθετα με την αυστηροποίηση των κανονισμών της ΕΕ στα θέματα ενεργειακής αποδοτικότητας και χρησιμοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Fredriksson et al., 2018, σελ. 13). Πράγματι, σε διαβαθμισμένα έγγραφα που διέρρευσαν αναφέρεται ότι η Μεγάλη Βρετανία επιθυμούσε πολύ λιγότερο από το 30% ως στόχο της ΕΕ στην ενεργειακή αποδοτικότητα μέχρι το 2030 και προσπάθησε να αποφύγει περικοπές ενεργειακών πωλήσεων που έπρεπε να επιβληθούν στις εταιρείες της για την επόμενη δεκαετία (Vaughan, 2017).

Η τεχνολογία της σχιστολιθικής παραγωγής ενέργειας ήταν ένα ακόμα καυτό ζήτημα στην ΕΕ το 2014. Η Μεγάλη Βρετανία και η Πολωνία ήταν σθεναρά υπέρμαχες της σχιστολιθικής τεχνολογίας που αναπτυσσόταν όλο και πιο έντονα στις ΗΠΑ, ενώ η Γαλλία, η Γερμανία και η Ισπανία τοποθετούνταν στον αντίποδα, με τις πρώτες να

μπλοκάρουν τελικά τη σχετική νομοθέτηση από την ΕΕ(Keating, 2014). Η Μεγάλη Βρετανία καταφανώς ήθελε να έχει έναν πιο αναβαθμισμένο ρόλο στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, την οποία και αντιλαμβάνονταν ευθυγραμμισμένη με τις δικές της εθνικές επιλογές και προτεραιότητες.

Το ίδιο ζήτημα, η σχιστολιθική παραγωγή, μας φέρνει και στην περίφημη ομάδα V4, η οποία επαναδραστηριοποιήθηκε έντονα κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής κρίσης. Η ομάδα V4 αντιτάχθηκε σθεναρά στο διαμοιρασμό του βάρους των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη(Maricut, 2017, σελ. 171). Στο παρασκήνιο όμως ειπώθηκε ότι η Πολωνία χρησιμοποίησε την ομάδα για να ενισχύσει την καθαρά εθνική της ενεργειακή ατζέντα(Cabada & Waisονά, 2018, σελ. 14). Όντας μια οικονομία σημαντικά εξαρτημένη από τα ορυκτά καύσιμα, η Πολωνία επιθυμεί διακαώς να απεξαρτηθεί ενεργειακά από τη Ρωσία μέσω της ανάπτυξης της πυρηνικής ενέργειας, των ανανεώσιμων πηγών και των εισαγωγών LNG από τις ΗΠΑ(Zajączkowska, 2018, σσ. 324–326). Σε κάθε περίπτωση, όντας επίσης και ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγούς παγκοσμίως άνθρακα, δεν θέλει να σταματήσει την εκμετάλλευση των μεγάλων φυσικών της αποθεμάτων σε άνθρακα(Furfari, 2017).

Πέραν αυτών, η Πολωνία είναι ισχυρός θιασώτης της σχιστολιθικής τεχνολογίας με τον Donald Tusk, πρώην Πρόεδρό της και με μετέπειτα Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, να δηλώνει το 2012 πως *«μετά από δεκαετίες εξάρτησης από το μεγάλο μας γείτονα, τη Ρωσία, σήμερα μπορούμε να πούμε ότι η γενιά μου θα δει την ημέρα που θα είμαστε ανεξάρτητοι στον τομέα του φυσικού αερίου και θα είμαστε εμείς εκείνοι που θα θέτουν όρους»* (μτφ. του συγγραφέα), δήλωση που επίσης δείχνει την παραδοσιακή εναντίωση της Πολωνίας στη Ρωσία και τις ενεργειακές τακτικές της(Daly, 2012). Η αναφορά δε σε όρους καταμαρτυρά ευθέως τη χρησιμοποίηση της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος από τη Ρωσία και βέβαια την επιθυμία ανάλογη ισχύ να ασκήσει και η ίδια η Πολωνία.

Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία είναι ένας από τους πιο ένθερμους αντιτιθέμενους στη σχιστολιθική παραγωγή εντός ΕΕ, παρότι είναι η χώρα που διαθέτει το μεγαλύτερο κοίτασμα σχιστολιθικού πετρελαίου στην Ευρώπη(Grealy, 2016). Είναι ταυτόχρονα όμως και ο μεγαλύτερος παραγωγός πυρηνικής ενέργειας στην Ευρώπη,

γεγονός που της δίνει άφθονο χρόνο να προσαρμοστεί στις όποιες εξελίξεις χωρίς να έχει μείζονες ανησυχίες για τη δική της ενεργειακή ασφάλεια (Katona, 2018). Η αξιοποίηση της σχιστολιθικής τεχνολογίας παραμένει ένα ανοιχτό ζήτημα στην ΕΕ την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές με τα κράτη – μέλη να έχουν πολλές διαφορετικές θέσεις και ουσιαστικά να επιτρέπουν στους υποστηρικτές της σχιστολιθικής τεχνολογίας όπως η Πολωνία, να μπλοκάρουν τη νομοθετική διαδικασία στην ΕΕ (DTE Staff, 2018).

Διερευνώντας ευρύτερα τα ενεργειακά ζητήματα στην ΕΕ, η περίπτωση της Πολωνίας δεν είναι άσχετη με την αρχική συμφωνία της Γερμανίας με τη Ρωσία για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Nord Stream 2. Η συμφωνία αυτή προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση των ΗΠΑ οι οποίες μάλιστα απείλησαν τη Γερμανία με επιβολή κυρώσεων, υποστηρίζοντας πως αυτό το γεγονός υπέσκαπτε την προσπάθεια της ΕΕ να μειώσει την εξάρτησή της από τις ρωσικές προμήθειες (Reuters, 2019). Η κατασκευή αυτού του αγωγού μπορεί να αναδειχθεί σε μεγάλο κίνδυνο για την Ουκρανία και σε ευθεία απειλή για την Πολωνία με οικονομικούς και πολιτικούς όρους (Wojcieszak, 2017, σελ. 89). Εν πολλοίς, τα ζητήματα αυτά τα συναντήσαμε και στο τέταρτο κεφάλαιο σχετικά με την ανάλυση χωρών που επιθυμούν να διατηρήσουν, ή να αποκτήσουν το ρόλο του ενεργειακού διαμετακομιστή (transit state) στο βαθμονόμιο του Στόχου του Ενεργειακού Στάτους.

Η αντίθεση μεταξύ των εθνικών ενεργειακών συμφερόντων των κρατών – μελών σε σχέση με τις προτεραιότητες ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ στην περίπτωση του Nord Stream 2 αναδεικνύονται ποικιλοτρόπως : i) η Πολωνία και τα περισσότερα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης φοβούνται την αύξηση της ρωσικής επιρροής και αντιτίθενται στον αγωγό, ii) η Ουκρανία είναι πολύ πιθανό να χάσει τα διαμετακομιστικά έσοδα που είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομία της, iii) η ευρωπαϊκή εξάρτηση από τις ρωσικές προμήθειες θα αυξηθεί, iv) Γερμανία, Αυστρία και Γαλλία υποστηρίζουν την κατασκευή προτάσσοντας κριτήρια ελεύθερης λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς και v) η ΕΕ διαταράσσει τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ (Archick, 2018, σελ. 18).

Η προτεινόμενη ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού διαθέτει τον πολυπρισματικό εκείνον φακό και τα επιμέρους εργαλεία προκειμένου να αναδείξει όλα αυτά τα στοιχεία και να τα εξηγήσει μέσα από τη διευρυμένη θεωρητική παλέτα του Αποθετηρίου. Μπορεί να ανταποκριθεί στην ερμηνεία ενδογενών εθνικών συμφερόντων εισχωρώντας σε αμιγώς κρατικά ίδιο-χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα, τα προβάλλει αμφίδρομα στις δεδομένες προσδιοριστικές συνθήκες που θέτει τόσο το διεθνές σύστημα, όσο και οι ασκούμενες στρατηγικές στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, πάντα εντός της διεθνούς αρένας και με γνώμονα την άσκηση πολυμορφικής ισχύος με κεντρικό παράγοντα έκφρασής της την ενέργεια. Με την ίδια μεθοδολογία μπορούν να εξηγηθούν οι στάσεις και συμπεριφορές ενός υπερεθνικού δρώντα όπως είναι η ΕΕ, αναδεικνύοντας τα δικά του μεμονωμένα χαρακτηριστικά και την έκφραση των δικών του συμφερόντων όπως αυτά ξεδιπλώνονται μέσα από τις λειτουργίες των θεσμών του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 | Συμπεράσματα

Η παρούσα διατριβή δεν εξαντλεί τη συζήτηση, αντιθέτως αξιοποιεί την πρόκληση του Grieco (2018) και τους προβληματισμούς του Guzzini (2004) προκειμένου να ιχνηλατήσει τους βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους δύναται να προχωρήσει ο σχετικός διάλογος εντός της ακαδημαϊκής κοινότητας. Εμπεριέχει σαφώς τη φιλοδοξία να δημιουργήσει ένα γόνιμο έδαφος επί του οποίου τα υπό έρευνα φαινόμενα δεν θα αποτελούν απλώς τη δοκιμαστική κλίση επαλήθευσης ή απόρριψης υποθέσεων. Θα καθίστανται, επίσης, αντικείμενο διερεύνησης και επεξήγησης υπό έναν πολυπρισματικό φακό μόχλευσης θεωρητικών διαστάσεων έτσι ώστε να επιδιώκεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη ανάλυση και ερμηνεία χωρίς παρωπίδες, πάντα υπό το βασικό θεωρητικό φάσμα των εκφάνσεων του ρεαλισμού.

Ξεκινήσαμε συνεπώς με τον καθορισμό του υπό διερεύνηση χώρου, δηλαδή, της διεθνούς αρένας εντός της οποίας τα κράτη προσπαθούν να διατηρήσουν σχετική θέση ή να κινηθούν για τη βελτίωσή τους. Επαληθεύσαμε και καθορίσαμε ότι εντός αυτής της αρένας, η ενέργεια αποτελεί έναν παράγοντα που ακόμα και μεμονωμένα μπορεί να μετακινήσει την κρατική οντότητα και να την οδηγήσει σε δράσεις μέσω στρατηγικών και πολιτικών. Αυτές οι δράσεις σαφώς μπορούν να εντάσσονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο αλληλεπίδρασης κρατών μεταξύ τους αλλά και κρατών με το διεθνές σύστημα.

Δημιουργήσαμε στη συνέχεια το Αποθετήριο Ρεαλισμού, που αποτελεί μια λεξικολογική βιβλιοθήκη ενδεχόμενων κρατικών δράσεων και αντιλήψεων οι οποίες διέπουν και τροφοδοτούν διμερείς ή πολυμερείς διαδράσεις σε ένδο-κρατικό, διακρατικό και διεθνές επίπεδο. Αυτή η λειτουργία επιτυγχάνεται, καθώς το Αποθετήριο περιέχει τις βοηθητικές υποθέσεις των εκφάνσεων του ρεαλισμού και αποτελεί το κέλυφος εντός του οποίου πραγματώνονται οι συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας όπως τις ορίζει ο Grieco.

Στη βάση αυτή χτίσαμε, με γνώμονα έναν διακριτό παράγοντα ισχύος, την ενέργεια, και μια αναγκαία κατανομή της, κλιμακωτής φύσεως, τον Στόχο Ενεργειακού Στάτους, προκειμένου να εξασφαλίσουμε την ιδιότητα του μετρήσιμου στον

παράγοντα αυτό. Αυτή η ιδιότητα είναι σαφώς απαραίτητη καθώς είναι εκείνη μέσω της οποίας επιτυγχάνεται συγκρισιμότητα και μπορούν να εντοπιστούν συμπεριφορικές μεταβολές που εδράζονται σε επιδιώξεις, εθνικές φιλοδοξίες και εθνικά συμφέροντα. Την εγκυρότητα της κλίμακας την επαληθεύσαμε από ικανό πλήθος περιπτώσεων.

Ο Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας αποτελεί εγγενές συστατικό της προτεινόμενης προσέγγισης καθότι περιέχοντας το βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους, ευθυγραμμίζει την ερευνητική και επεξηγηματική διαδικασία τόσο επί του παράγοντα ισχύος αυτού καθαυτού, όσο και επί των βοηθητικών υποθέσεων των επιμέρους θεωρητικών εκφάνσεων του ρεαλισμού, επιτυγχάνοντας παράλληλα την ενσωμάτωση και την ανάδειξη του πλαισίου αντίληψης σε ένα συστατικό απαραίτητο για τη μελέτη, ανατρέποντας σειρά απόψεων που επιδιώκουν να το αποκλείσουν από το Ρεαλιστικό Παράδειγμα.

Όλα αυτά τελικά γίνονται για να μπορέσουμε να εξετάσουμε γνωστές εκδοχές άσκησης και προβολής ισχύος, να τις εντάξουμε στις ιδιότητες και τις ικανότητες που προσδίδει σε ένα κράτος ως παράγοντας ισχύος η ενέργεια και να εντοπίσουμε τους τρόπους με τους οποίους αυτός ο παράγοντας ισχύος μπορεί να οδηγήσει τόσο σε μεταβολές του κρατικού στάτους όσο και σε εκτεταμένες ροές συναλλαγών, διαδράσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κρατών. Αυτές οι διαδράσεις μάλιστα εμφανίζουν την ικανότητα να αντηχούν από το εσωτερικό ενός κράτους έως τις δυναμικές του διατεταγμένου διεθνούς συστήματος παράγοντας φαινόμενα πολυκατευθυντικών επιρροών και εκβάσεων.

Μέσα από αυτά τα διανοητικά σχήματα επιχειρήσαμε να δείξουμε ότι η ενέργεια μπορεί να είναι ένας αυτόνομος παράγοντας κρατικής ισχύος με τις δικές του δυναμικές και με τα δικά του ίδιο-χαρακτηριστικά, ικανός να διερευνηθεί είτε μεμονωμένα, είτε σε συνδυασμό με πιθανούς άλλους. Το πλαίσιο αντίληψης ουσιαστικά επικυρώνει αυτή την υπόσταση, καθώς μειώνει ή αυξάνει το βαθμό πίεσης που μπορεί να ισχύσει, χωρίς ποτέ να μπορεί να τον αγνοήσει. Η ενέργεια με αυτό τον τρόπο δεν εγκαθίσταται απλώς ως ένας επιβεβαιωμένος παράγοντας ισχύος, αλλά καθιστά επιτακτική στο μελετητή τη διερεύνηση και της δικής της

διάστασης στην εκδήλωση ή την εξέλιξη των όποιων φαινομένων. Άλλωστε, η έννοια της αυθεντικότητας μιας επιδίωξης ενός κράτους στη διεθνή ενεργειακή αρένα, έννοια που ενδελεχώς αναλύσαμε είναι τελικά και εκείνη που αν πράγματι υφίσταται οδηγεί στο επόμενο σκαλοπάτι διερεύνησης, δηλαδή στο πόσο, κατά πόσο και σε τί επίπεδο αυτός ο παράγοντας δύναται να προβάλλεται και να ασκείται ως παράγοντας ισχύος.

Σε αυτό το σημείο, διακρίναμε δύο «άκρα», όπως θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε, που παρουσιάζουν και μεγάλο ενδιαφέρον για μελλοντική εξέταση επί της βάσης της παρούσας διατριβής, ως προοπτική περαιτέρω έρευνας. Το ένα είναι η δυνατότητα του παράγοντα να παρουσιάζει αλληλεπιδράσεις και σε συστημικό επίπεδο, με πρωταγωνιστή όμως την κρατική οντότητα και όχι παθητικό λήπτη των συστημικών προαιρέσεων. Το άλλο άκρο είναι το ίδιο-χαρακτηριστικό του παράγοντα να λειτουργεί ως τέτοιος παρά την πρακτική έλλειψή του με όρους ενεργειακών φυσικών πόρων από ένα κράτος. Είναι το ίδιο-χαρακτηριστικό που του προσδίδεται μέσα από τις δυναμικές που εμφανίζουν οι σχέσεις καταναλωτών και προμηθευτών. Και αυτή η περίπτωση επιβεβαιώνεται ακόμα πιο πειστικά καθώς διαβαθμίζεται με τη σειρά της υπό την έννοια ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο καταναλωτής, όσο μεγαλύτερη η δίψα του και η ανάγκη του για απόκτηση και άντληση ενεργειακών πόρων, τόσο μεγαλύτερη είναι και η ισχύς που μπορεί να ασκήσει στους προμηθευτές και τους παραγωγούς, ανάλογα βέβαια και με τα στοιχεία που συνιστούν το γενικότερο διεθνές στάτους του, τη γενικότερη θέση του στη διεθνή τάξη μέσω των στρατιωτικών ικανοτήτων, των τεχνολογικών επιτευγμάτων, της οικονομική του ευρωστίας ή πιθανώς άλλων παραγόντων.

Παρατηρούμε δύο ταυτόχρονες ικανότητες της ενέργειας. Πρώτον, η ικανότητα της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος να μπορεί να δημιουργεί συστημικές αναδιατάξεις και να προκαλεί ενδοκρατικά πλεονεκτήματα. Δεύτερον, η παράλληλη αναγκαιότητα επικύρωσης αυτών των ενδεχομένων από τους λοιπούς παίχτες, μεγάλους ή μικρούς, χωρίς την απαίτηση εκδήλωσης κάποιου αποφασιστικού γεγονότος όπως η σύρραξη, η διακοπή διπλωματικών σχέσεων, η ψυχρότητα ανταλλαγών εξωτερικής πολιτικής ή ακόμα και η δημόσια διακήρυξη μιας απειλής. Αυτά τα στοιχεία δημιουργούν με τη σειρά τους ένα ολόκληρο νέο θέατρο μελέτης στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων,

τουλάχιστον εξ όσων μας επιτρέπει να γνωρίζουμε η μελέτη μας επί της διεθνούς βιβλιογραφίας, σχετικά, κυρίως, με το πως τα κράτη αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους και τα άλλα κράτη εντός της ενεργειακής αρένας.

Τέλος, κλείνουμε με ένα πολύ συνοπτικό κείμενο συμπερασμάτων και μια σύντομη εκτίμηση μελλοντικών προσθηκών, επεκτάσεων ή ακόμα και αναπροσαρμογών στην ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που παρουσιάστηκε.

Η αυγή της νέας χιλιετίας του 2000 βρήκε την ανθρωπότητα και ιδιαίτερα τον ευρωπαϊκό χώρο σε μια τροχιά ανάπτυξης και ευημερίας, σε μια συνθήκη προόδου και απομάκρυνσης από μεγάλες πολεμικές συρράξεις ή παγκόσμιες εδαφικές αναπροσαρμογές. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και η τελική επικράτηση του φιλελεύθερου μοντέλου λειτουργίας των οικονομιών και των αγορών, παράλληλα με την επικράτηση των δημοκρατικών αντιλήψεων, οδήγησαν ακόμα και σε θεωρήσεις περί τέλους της Ιστορίας, υπό το πρίσμα έναρξης μιας νέας πορείας αντιμετώπισης των όποιων διεθνών ανισοτήτων μέσα σε ένα περιβάλλον σταθερότητας και εμπέδωσης κοινά αποδεκτών κανόνων, αρχών και αντιλήψεων περί των ενδεδειγμένων βημάτων για τις επόμενες δεκαετίες(Fukuyama, 1995).

Ωστόσο, μια σειρά από κομβικά γεγονότα όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των ΗΠΑ στο έδαφός τους, η διεθνής οικονομική κρίση, η κρίση χρέους στην Ευρώπη, οι κρίσεις στον εφοδιασμό φυσικού αερίου της ΕΕ από τη Ρωσία μέσω Ουκρανίας, με αποκορύφωμα το 2014 την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και την εισβολή της τελευταίας στην Ουκρανία το 2022, καταδεικνύουν ότι η διεθνής αρένα είναι πάντα ζωντανή και σε πλήρη λειτουργία. Ανερχόμενες δυνάμεις με προεξέχουσα τη Ρωσία και σε δεύτερο πλάνο την Κίνα, σε συνδυασμό με την εντυπωσιακή άνοδο χωρών όπως η Βραζιλία και η Ινδία, ήρθαν να δημιουργήσουν είτε ευθέως, είτε έμμεσα τριγμούς στη διεθνή τάξη και κυρίως στην πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στα διεθνή πράγματα.

Η πρόοδος των χωρών και η οικονομική τους ευμάρεια, αλλά και το αποτύπωμά τους στη διεθνή αρένα, εν πολλοίς βασίστηκε στις παραγωγικές τους ικανότητες, στο διεθνές εμπόριο και στη διεθνή οικονομική τους αίγλη. Η κλασική έννοια της ισχύος

με όρους στρατιωτικής δύναμης σταδιακά μετατοπίστηκε στις οικονομικές και εμπορικές δυνατότητες, στις χρηματοοικονομικές ροές και τις χρηματιστηριακές αξίες. Μέχρι που η ανάγκη για περισσότερη ανάπτυξη ανέδειξε τη δίψα και την αγωνία για την εξασφάλιση των απαραίτητων ενεργειακών πόρων με επίκεντρο τη διασφάλιση προμηθειών φυσικού αερίου και πετρελαίου. Οι ενεργειακοί πόροι όμως δεν είναι ανεξάντλητοι και δεν βρίσκονται παντού. Με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο να γίνονται οι βασικοί τροφοδότες για τη βιομηχανική ανάπτυξη, την εμπορική και οικονομική δραστηριότητα, αλλά και για τις μεταφορές αγαθών, τα κράτη μπήκαν σε έναν αγώνα ανταγωνισμών και επιρροής επί των πηγών τέτοιων φυσικών πόρων. Εξαγωγείς και εισαγωγείς, επενδυτές, ιδιοκτήτες, αγωγοί μεταφοράς αερίου και πετρελαίου, θαλάσσιοι και χερσαίοι διάδρομοι μεταφοράς ενεργειακών πόρων απετέλεσαν τα βασικά συστατικά μιας νέας διεθνούς αρένας, της ενεργειακής αρένας.

Η παρούσα διατριβή ανέδειξε ανάγλυφα το πεδίο, τη νέα αυτή αρένα στην οποία δραστηριοποιούνται τα κράτη ως βασικοί και κυρίαρχοι παίχτες, συμμετέχοντας με τα εδάφη τους, τους πόρους τους, την καταναλωτική τους δύναμη, τις τεχνολογικές τους ικανότητες εξερεύνησης και εξόρυξης, την ικανότητα επιρροή τους, τις επενδύσεις τους στο εξωτερικό, την απόκτηση δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης φυσικών πόρων στη στεριά και στα υποθαλάσσια εδάφη. Τα κράτη κινούνται μέσα σε αυτή την αρένα με βάση τα εθνικά τους συμφέροντα που επιτάσσουν οι εθνικές τους ανάγκες.

Στην διεθνή τάξη μετά τις βαθμονομήσεις με βάση τις στρατιωτικές ικανότητες και τους εξοπλισμούς, με βάση την οικονομική ευρωστία και το ΑΕΠ, δείξαμε ότι έρχεται να προστεθεί και μια νέα κλίμακα, αυτή του ενεργειακού στάτους. Το βαθμονόμιο που δημιουργήσαμε δεν έχει σκοπό απλώς να αναδείξει μια ιεράρχηση, αλλά έρχεται να συμβάλει στη διάκριση συγκεκριμένων ιδιοχαρακτηριστικών των κρατών που αντιστοιχούν στην κάθε βαθμίδα του, να επισημάνει ότι τα κράτη διεκδικούν μια καλύτερη θέση σε μια εκ των πραγμάτων αντιστοίχιση των επιδιώξεών τους να ανέλθουν σε ένα καλύτερο γενικό στάτους που ήδη διαβαθμίζεται σε μικρές, μεσαίες, μεγάλες δυνάμεις και για πολύ λιγότερα κράτη μπορεί να αναβαθμίζεται σε υπερθετικό βαθμό, σε αυτόν της υπερδύναμης.

Εξετάσαμε αλληλεπιδράσεις που επισυμβαίνουν εντός αυτής της ενεργειακής αρένας, αναδείξαμε ανταγωνισμούς και φιλοδοξίες, εντοπίσαμε διμερείς και πολυμερείς διαδράσεις, αποτυπώσαμε προβολές και ασκήσεις ισχύος με διάφορους τρόπους, αναλύσαμε απειλές, ευπάθειες και σταχυολογήσαμε πλήθος γεγονότων που κατέδειξαν ότι η ενεργειακή ασφάλεια καθίσταται εγγενές κομμάτι με αυξανόμενη αν όχι καθοριστική αξία για το εθνικό συμφέρον των κρατών. Αποδείξαμε ότι η ενέργεια μπορεί να αποτελεί ένα στοιχείο της ισχύος ενός κράτους ακόμα και όταν ένα κράτος δεν διαθέτει το ίδιο φυσικούς πόρους αλλά διαθέτει την ισχύ του καταναλωτή σε τέτοιο βαθμό που να επηρεάζει καθοριστικά τους προμηθευτές ή η γεωγραφική του θέση είναι ζωτικής ή κομβικής σημασίας για τους διαδρόμους μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου είτε δια της στεριάς, είτε δια της θαλάσσης.

Σε αυτή την προσπάθεια, αναδείξαμε και το γεγονός ότι η ενέργεια ως παράγοντας ισχύος δύναται να δημιουργήσει συστημικές αναδιατάξεις, να προκαλέσει μεταβολές στις διμερείς και πολυμερείς σχέσεις των κρατών, να δημιουργήσει ακόμα και φιλοδοξίες μεταβολής του διεθνούς στάτους κράτους και της διεθνούς τάξης.

Πιο συνοπτικά, στην παρούσα διατριβή επιχειρήσαμε να εξετάσουμε το ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική με κύριο άξονα τη σχολή σκέψης του ρεαλισμού και με τη βασική εκτίμηση ότι αυτή η εξέταση διαπερνά τους περιορισμούς των μεμονωμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού καθώς επεκτείνεται σε όλα τα επίπεδα ανάλυσης, όπως και διαπερνά το τρίπτυχο ισχύς, απειλή, ασφάλεια. Αυτούς τους περιορισμούς έχει τονίσει εύστοχα ο Guzzini ενώ ο Grieco έχει προτείνει μια ευρύτερη μέθοδο απαγκίστρωσης από τα στεγανά των μεμονωμένων θεωριών των διεθνών σχέσεων μέσα από την εφαρμογή των λεγόμενων συλλογικών προκλήσεων μεταξύ των θεωριών.

Με αυτές τις αφετηρίες βασικό ζητούμενο της διατριβής για να εξετάσουμε το ρόλο της ενέργειας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή πολιτική έγινε η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης ερευνητικής και επεξηγηματικής προσέγγισης την οποία και ονομάσαμε Περικλείοντα Ρεαλισμό καθώς υποστηρίζουμε ότι η ανάλυση του ρόλου της ενέργειας συμπεραίνουμε ότι διαπερνά όλα τα επίπεδα ανάλυσης και εκ των

πραγμάτων τους περιορισμούς που θέτουν οι εκφάνσεις του ρεαλισμού όντας προσηλωμένες σε κάποιο ή κάποια από αυτά. Η προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού στοχεύει στην υπέρβαση αυτών των περιορισμών και περιχαρακώσεων επιχειρώντας μια λογική ώσμωση μεταξύ των εκφάνσεων του ρεαλισμού, επιδιώκοντας να αξιοποιήσει την πρόταση του Grieco και να αντιμετωπίσει τη θέση του Guzzini σχετικά με την ακαμψία της κάθε μεμονωμένης έκφανσης του ρεαλισμού ως προς την ευρύτητα της αναλυτικής της δυνατότητας. Η προτεινόμενη προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού έχει ως βασικά μέρη έρευνας και ερμηνείας το Αποθετήριο του ρεαλισμού και το Βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους και οδηγεί στην ανάλυση πολιτικών και δράσεων των κρατών μέσα από το μονοπάτι του Γρίφου Ενεργειακής Ασφάλειας.

Σκοπός μας δεν ήταν να αμφισβητήσουμε τις μεμονωμένες εκφάνσεις της σχολής σκέψης του ρεαλισμού ή άλλες θεωρίες των διεθνών σχέσεων. Αξιοποιώντας της διεθνή βιβλιογραφία σταχυολογήσαμε τα γνωστά και καταγεγραμμένα είδη ισχύος, κατά τη μέγιστη δυνατή ευρύτητα της έρευνάς μας, και δείξαμε τη συμβατότητα της ενέργειας με κάθε ένα από αυτά ενισχύοντας της διαπίστωση ότι πράγματι η ενέργεια λειτουργεί ως παράγοντας ισχύος στη διεθνή πολιτική. Για να υπερβούμε τους περιορισμούς των μεμονωμένων εκφάνσεων του ρεαλισμού ως ερευνητικά και επεξηγηματικά εργαλεία δημιουργήσαμε την προσέγγιση του περικλείοντος ρεαλισμού την οποία και θέτουμε εφεξής στη δοκιμαστική κλίνη αξιολόγησης και αξιοποίησης με εστίαση στη διεθνή ενεργειακή αρένα. Αυτά τα δύο κύρια στοιχεία θεωρούμε ότι αποτελούν και το επίκεντρο πρωτοτυπίας της παρούσας διατριβής.

Το πεδίο μελλοντικών προσθηκών και βελτιώσεων είναι ευρύ. Για παράδειγμα το Βαθμονόμιο του Στόχου Ενεργειακού Στάτους μπορεί να εμπλουτιστεί ενδεχομένως και με άλλες ενδιάμεσες κλίμακες ή υποκλίμακες αναδεικνύοντας και άλλες πολύπλοκες διαδράσεις μεταξύ των κρατών και συνδέσεις με το διεθνές στάτους που επιδιώκουν. Το Αποθετήριο Ρεαλισμού θα μπορούσε να εμπλουτιστεί και να γίνει ένα ευρύτερο και γενικότερο αποθετήριο συνολικά των θεωριών των διεθνών σχέσεων αποτελώντας μια κοινή βιβλιοθήκη για το μελλοντικό ερευνητή που θα περάσει τη διαδικασία των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας σε ένα ανώτερο επίπεδο, περιλαμβάνοντας όλες τις θεωρίες και επιχειρώντας έναν συνολικό διάλογο μεταξύ

τους, πλησιάζοντας ακόμα πιο πολύ την ουσία της ιδέας του Grieco. Ο Γρίφος Ενεργειακής Ασφάλειας έχει επίσης πολλά περιθώρια βελτιώσεων τόσο ως προς τον εμπλουτισμό των βασικών πυλώνων που συγκροτούν αυτό που ονομάσαμε πλαίσιο αντίληψης των κρατών, όπως και αυτό καθαυτό το πλαίσιο αντίληψης μπορεί να υποστεί πλήθος βελτιώσεων καθώς η ακαδημαϊκή συζήτηση περί της ενσωμάτωσης της αντίληψης στην έρευνα και την ερμηνεία βρίσκεται σε εξέλιξη ακροβατώντας μεταξύ ρεαλισμού και κονστρουκτιβισμού, με τον Samuel Barkin και άλλους μελετητές να έχουν ήδη διατυπώσει τον κονστρουκτιβικό ρεαλισμό (realist constructivism) εντός του πλαισίου των θεωριών των διεθνών σχέσεων (Barkin, 2010; Jackson et al., 2004).

Ο Περικλείων Ρεαλισμός υπηρετεί το βασικό στόχο της διατριβής που ήταν το να αναδειχθεί πράγματι η ενέργεια ως ένας έγκυρος παράγοντας ισχύος στη διεθνή πολιτική. Τον δημιουργήσαμε προσδοκώντας να αποδώσουμε πληρέστερα – με την αμιγώς συμπληρωματική έννοια και όχι τη συγκριτική – τα γεγονότα που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας τα οποία και επιβεβαιώνουν τη βασική αυτή υπόθεση.

Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα δείγμα για το πως μπορεί να επιτευχθεί η ώσμωση που προτείνει ο Grieco μέσω των συλλογικών προκλήσεων συνεργασίας σε επίπεδο σχολής σκέψης. Είναι κάτι που και ο ίδιος δεν περιγράφει εμφανώς στη δική του εργασία. Επίσης προτείνουμε έναν τρόπο ώστε να υπερβεί κανείς την κριτική του Guzzini στους ρεαλιστές καθώς εκτιμά ότι είναι προσκολλημένοι στην κάθε έκφανση χωριστά χάνοντας ενδεχομένως τη συνολική εικόνα και άρα αποδυναμώνοντας την επεξηγηματική και αναλυτική τους ικανότητα.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι υπάρχουν αδυναμίες και ενδεχομένως σημεία που χρειάζονται περισσότερη σπουδή. Ωστόσο, η προσέγγιση λειτουργεί και προσδοκούμε να αποτελέσει πεδίο εκτεταμένης εφαρμογής και μελέτης.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ | Η τραγική εξέλιξη των Ουκρανικών κρίσεων

Την ώρα που γράφονται οι τελευταίες γραμμές της παρούσας διατριβής η ανθρωπότητα βιώνει έναν αδιανόητο πόλεμο – τις τελευταίες δεκαετίες – σε ευρωπαϊκό έδαφος. Στις 24 Φεβρουαρίου 2022 η Ρωσία εισέβαλε στην Ουκρανία κινητοποιώντας περίπου 200.000 άνδρες από τη στρατιωτική μηχανή της (Nelson, 2022). Πρόκειται για μια σκληρή πολεμική σύρραξη που αναμφισβήτητα, αφενός, έχει τις ρίζες της στην κύρια περίοδο που εξετάζουμε και ειδικότερα στις ρωσο-ουκρανικές κρίσεις φυσικού αερίου του 2006 και του 2009, και, αφετέρου, εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στα ενεργειακά ζητήματα εγείροντας πλήθος ενεργειακών προβληματισμών για το σύνολο του δυτικού κόσμου (Siddi, 2018a). Οι κρίσεις της πρώτης δεκαετίας του 2010 που οδήγησαν σε σοβαρές διακοπές ροής φυσικού αερίου στην Ε.Ε. και ανέδειξαν τη μεγάλη της εξάρτηση στις ρωσικές προμήθειες, μετουσιώθηκαν σε αναθεωρητικές ανησυχίες επί των συνόρων της Ουκρανίας και της εδαφικής της ακεραιότητας και κυριαρχίας το 2014, όταν η Ρωσία προσάρτησε την Κριμαία (Rodríguez-Fernández et al., 2020). Τα γεγονότα του 2014 δεν μπορούν να απομονωθούν από την εσωτερική αναταραχή στην Ουκρανία και τις εμφύλιες διαμάχες που προέκυψαν, μεταξύ άλλων, λόγω της πρόθεσης της χώρας να ενταχθεί ως μέλος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εξέλιξη που θα την έφερνε πιο κοντά στη δυτική σφαίρα επιρροής και αναπόφευκτα σε τροχιά ένταξης στο ΝΑΤΟ (Gehring et al., 2017).

Από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας της η Ουκρανία προσπάθησε να αποκτήσει έναν ιδιότυπο ρόλο «γέφυρας» μεταξύ Δύσης και Ρωσίας, θέλοντας να αναδείξει τα δικά της εθνικά συμφέροντα και να ενδυναμώσει την ασφάλειά της έναντι της Ρωσίας που εναγωνίως επιζητούσε να διατηρήσει τη χώρα απόλυτα εντός της δικής της σφαίρας επιρροής. Μετά τα γεγονότα του 2014 το πλαίσιο αντίληψης της Ουκρανίας άλλαξε δραματικά και η χώρα στράφηκε πλήρως στη Δύση επιζητώντας της συμμετοχή της σε συλλογικούς και υπερεθνικούς σχηματισμούς οι οποίοι αναπόφευκτα είχαν κατεύθυνση εναντίον της Ρωσίας ή τουλάχιστον σε αντιδιαστολή με τα δικά της εθνικά συμφέροντα (Maksak, 2021).

Από την πλευρά της η Ρωσία έχει το δικό της πλαίσιο αντίληψης για τον κόσμο, το ρόλο της σε αυτόν, την κατάσταση στη γειτονιά της και τις χώρες που συνορεύουν με

αυτή, πλαίσιο που εδράζεται στα εθνικά της συμφέροντα και βέβαια στον τρόπο που αντιλαμβάνεται την ασφάλειά της και τις πιθανές απειλές εναντίον της(Rezvani, 2020). Προσθέτοντας και τη διάσταση των ενεργειακών ζητημάτων και κυρίως το πλεονέκτημα που διαθέτει η Ρωσία λόγω των φυσικών της πόρων ως μεγάλος εξαγωγέας και προμηθευτής, τότε η εικόνα γίνεται πολύ πιο ευκρινής και αποκαλύπτει ένα μωσαϊκό διαστάσεων που οφείλει να λάβει υπόψη της η οποιαδήποτε ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση(Johannesson & Clowes, 2022).

Το δίκτυο αγωγών της Ουκρανίας, κληρονομιά της εποχής που ήταν μέρος της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), αποτελούσε πάντα έναν διπολικό παράγοντα, όντας ταυτόχρονα πλεονέκτημα και μειονέκτημα για την Ουκρανία αναλόγως με την οπτική γωνία από την οποία εξετάζει κανείς τα πράγματα. Από τη μια πλευρά, οι αγωγοί αποφέρουν έσοδα διελεύσεως που εκτιμώνται σε περίπου 3 δισ. δολάρια το χρόνο, από την άλλη αποτελούν κομβικό μοχλό άσκησης επιρροής από τη Ρωσία προς την Ουκρανία(Hurak & D'Anieri, 2020).

Από την πρώτη περίοδο των κρίσεων του φυσικού αερίου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, η Ρωσία σχεδίαζε τρόπους ώστε να αποφύγει τα ουκρανικά εδάφη για τις εξαγωγές φυσικού αερίου, με κύριους διαδρόμους τον αγωγό Nord Stream 2 και τον Turkstream (μετεξέλιξη της χάραξης του ακυρωμένου αγωγού South Stream). Ταυτόχρονα προσπάθησε να επιλύσει τις οικονομικές διαφορές με την Ουκρανία σχετικά με τα χρέη από τα τέλη διελεύσεως, αλλά και τις υποχρεώσεις συντήρησης των αγωγών από πλευράς Ουκρανίας, σε τέτοιο βαθμό που δέχθηκε ακόμα και την επιδιαιτησία της ΕΕ. Η Ουκρανία από την πλευρά της επιζητούσε μια συμφωνία μακράς διάρκειας προκειμένου να εξασφαλίσει τα έσοδα και τα συμφέροντά της, ενώ η Ρωσία διεκδικούσε μια βραχείας διάρκειας συμφωνία στοχεύοντας στο να προλάβει να ολοκληρώσει τους αγωγούς που θα παράκαμπταν την Ουκρανία(Sabadus, 2020). Από την πρώτη στιγμή οι όποιες συμφωνίες τέθηκαν υπό την αίρεση των πολιτικών διαφορών μεταξύ των δύο χωρών με τις προβλέψεις να πιθανολογούν στο μέλλον ακόμα μια ένοπλη σύρραξη και ενδεχομένως σοβαρότερη, κάτι που τελικώς και συνέβη(Prokip, 2019).

Ο Περικλείων Ρεαλισμός ως ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση με βασικό άξονα μελέτης την ενέργεια ως παράγοντα ισχύος, από τη μια πλευρά προσφέρει χρήσιμες αναλυτικές κατηγορίες για την εξήγηση του γεγονότος της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, χωρίς να προκαταλαμβάνει το εξαγόμενο συμπέρασμα με όρους επιθετικούς, αμυντικούς, ιμπεριαλιστικούς, αναθεωρητικούς ή επεκτατικούς. Από την άλλη πλευρά, δύναται πλουραλιστικά να συμπεριλάβει όλους τους εμπλεκόμενους δρώντες παρέχοντας εργαλεία αποτύπωσης των δικών τους προτεραιοτήτων και εθνικών επιδιώξεων, καταγράφοντας το δικό τους πλαίσιο αντίληψης που οδηγεί στις αντίστοιχες στρατηγικές αποφάσεις ενεργειακής ασφάλειας. Θέτοντας πάντα στον πυρήνα του το εθνικό συμφέρον του κάθε κράτους, μπορεί να συνυπολογίσει και να εντάξει στο συγκεκριμένο ευρύτερο πλαίσιο την αξιοποίηση του τομέα της ενέργειας ως παράγοντα προβολής και άσκησης ισχύος, μέσα από το πρίσμα της συνεκτίμησης ζητημάτων ασφάλειας, ευπαθειών και ορατών ή υφερπουσών απειλών. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να δημιουργηθεί ένας πλήρης χάρτης των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των πρωταγωνιστών, όχι όμως γενικά και επιδερμικά, αλλά συγκεκριμένα με επίκεντρο τον ενεργειακό τομέα και τις τροχιές που σχηματίζουν τα εθνικά συμφέροντα του κάθε παίχτη στην ενεργειακή αρένα. Η κίνηση των κρατών αποτυπώνεται πληρέστερα και αναλυτικά με μια κοινή προσεγγιστική διαδικασία που στο τέλος επιτρέπει στον ερευνητή να συνυπολογίσει και να συμπεριλάβει στην επεξήγησή του πολλές βοηθητικές υποθέσεις, χωρίς να είναι προσηλωμένος ή υποχρεωμένος να ακολουθήσει μόνο μια. Αυτή την έννοια άλλωστε έχουν η ώσμωση και οι συλλογικές προκλήσεις συνεργασίας. Ο ερευνητής διαθέτει μια βεντάλια εκβάσεων, με έγκυρες επεξηγηματικές ροές που προέρχονται από ένα σύνολο θεωρητικών εργαλείων και όχι αποκλειστικά από ένα μεμονωμένο. Αυτή η δυνατότητα είναι τελικά και εκείνη που μπορεί να αποκαλύψει τη σκοπιμότητα και την επιλογή διαφορετικών μεταξύ τους πολιτικών, στάσεων και συμπεριφορών από τους ίδιους παίχτες, εντός της ίδιας συγκυρίας.

Για παράδειγμα, πως διαφορετικά θα μπορούσε να προσεγγιστεί η δισυπόστατη στάση της Γερμανίας απέναντι στη ρωσική εισβολή; Η χώρα ταυτόχρονα ανακοινώνει στο πλαίσιο του πολέμου ένα τεράστιο πρόγραμμα επανεξοπλισμού της, χωρίς όμως να εφαρμόζει τις κυρώσεις εναντίον των ρωσικών προμηθειών. Αντιμετωπίζει με

απροθυμία την αποκήρυξη της ολοκλήρωσης του ρωσικού αγωγού Nord Stream 2 που θα την καθιστούσε βασική πύλη των ρωσικών προμηθειών στην Ευρώπη και εν τέλει ανακοινώνει ότι θα δημιουργήσει τρεις νέους σταθμούς LNG επιζητώντας την αναβάθμισή της σε ευρωπαϊκό ενεργειακό κόμβο ακόμα και χωρίς τελικά τις ρωσικές προμήθειες και το ρωσικό αγωγό (Hakirevic Prevljak, 2022; Prokip, 2019).

Ο Περικλείων Ρεαλισμός βοηθά μέσω του βαθμονομίου να διακρίνουμε ότι η Γερμανία στο πλαίσιο των εθνικών της συμφερόντων διεκδικεί σταθερά το ρόλο του ενεργειακού κόμβου για την Ευρώπη. Ταυτόχρονα, εντός των δικών της αναπτυξιακών προτεραιοτήτων θέλει να εξασφαλίσει τις ενεργειακές της προμήθειες ακόμα και αν αυτές στην παρούσα φάση προέρχονται από τη Ρωσία. Μια αντίθετη έκβαση θα καθυστερούσε σημαντικά τους σχεδιασμούς της και ενδεχομένως θα την ανάγκαζε να ακολουθήσει μια συλλογική σε επίπεδο ΕΕ λύση που θα έθετε υπό αμφισβήτηση την αυτονομία της. Στην περίπτωση δε της Γερμανίας, ο τομέας της ενέργειας είναι εκείνος που ουσιαστικά της ανοίγει την πόρτα στον επανεξοπλισμό της, γεγονός που πολύ δύσκολα θα μπορούσε να συμβεί υπό άλλες συνθήκες. Ο ερευνητής εδώ μπορεί να διακρίνει μια πληθώρα χρήσης ισχύος με βάση την ενέργεια που παίρνει διάφορες μορφές, ανάλογα με το σε ποια χώρα στρέψει το ενδιαφέρον του ως αποδέκτη αυτής της ισχύος.

Με ποιον άλλο τρόπο θα μπορούσε να εξηγηθεί πλήρως η συμπεριφορά χωρών όπως η Κίνα και η Ινδία, οι οποίες την ώρα που οι περισσότερες χώρες του κόσμου εφαρμόζουν εξαντλητικές κυρώσεις εναντίον των ρωσικών προμηθειών, εκείνες είτε υπογράφουν τεράστιες συμφωνίες προμήθειας φυσικού αερίου και πετρελαίου από τη Ρωσία, είτε αγοράζουν σε τιμή ευκαιρίας εκατομμύρια βαρέλια ρωσικού πετρελαίου (Su & Longley, 2022; Watkins, 2022). Για τη δε Ινδία ο όποιος ερευνητικός φακός πρέπει να είναι πολύ πιο ευρύς και δεκτικός σε μεταβολές όχι μόνο απέναντι σε άλλες χώρες αλλά και εντός κοντινών αλλά διαφορετικών χρονικών πλαισίων. Από το 2019 οι ΗΠΑ έχουν χαρακτηρίσει την Ινδία ως ένα σημαντικό στρατηγικό εταίρο και έκτοτε έχει ακολουθήσει σειρά επαφών και αλληλεπιδράσεων προς αυτή την κατεύθυνση με το βλέμμα και το δύο χωρών πάντα προς την ανερχόμενη και με σαφή αναθεωρητική διάθεση Κίνα (Panda, 2021). Ωστόσο, λίγο μετά την έναρξη του ρωσο-ουκρανικού πολέμου το 2022 η Ινδία έχει αρνηθεί να προσχωρήσει σε κυρώσεις που

έχουν προταθεί από τις ΗΠΑ εναντίον της Ρωσίας, δεν έχει ψηφίσει κείμενα καταδίκης της ρωσικής εισβολής και συνεχίζει να προμηθεύεται ρωσικό πετρέλαιο προσπαθώντας μάλιστα να βρει χρηματοδοτικές οδούς για να μεγαλώσει ακόμα περισσότερο τις εισροές ρωσικών φυσικών πόρων (Paraskona, 2022). Αν και οι ρωσικές εισαγωγές δεν είναι καθοριστικές και ζωτικές για την Ινδία, η προσφορά ρωσικού πετρελαίου σε εξαιρετικά συμφέρουσες τιμές και χωρίς τις συνήθεις γραφειοκρατικές διαδικασίες με τα αντίστοιχα συμβόλαια, φαίνεται ότι δημιουργεί ελκτικές συνθήκες και αποτελεί για τη Ρωσία μοχλό άσκησης ισχύος προς την Ινδία σε τέτοιο βαθμό που να θέτει σε κίνδυνο τις στρατηγικές σχέσεις της με τις ΗΠΑ (Outlook Business Team, 2022). Άλλωστε δεν πρέπει κανείς να ξεχνά ότι παρά τις έντονες ινδο-σινικές διαφορές που πολλές φορές έχουν οδηγήσει σε θερμά επεισόδια, η Ινδία παραμένει μια δύναμη με ήπια αναθεωρητική στάση ως προς την τρέχουσα διεθνή τάξη υπό την επιδίωξη μιας γενικευμένης πολύ-πολικότητας, γεγονός που σε διάφορες διαστάσεις την ευθυγραμμίζει με την Κίνα (Panda, 2019).

Όταν εκ των πραγμάτων τα ίδια τα κράτη ασκούν πολιτικές που μοιάζουν να συγκρούονται μεταξύ τους ή να ανταγωνίζονται η μια την άλλη, δεν υπάρχει λόγος και η ερευνητική και επεξηγηματική προσέγγιση που ακολουθείται να μην περιλαμβάνει μια διαδικασία που να μπορεί να αποτυπώσει τέτοιου είδους φαινόμενα και γεγονότα. Σε αυτή την περίπτωση συμπληρωματικά ο αμυντικός ρεαλισμός εξηγεί τη συνεργασία με τις ΗΠΑ προς ανάσχεση μιας ανερχόμενης Κίνας, ο νεορεαλισμός αναδεικνύει τις συστημικές ευκαιρίες που εκμεταλλεύεται η Ινδία προκειμένου να αντλήσει πόρους σε προνομιακές τιμές, ο επιθετικός ρεαλισμός αποκρυσταλλώνει τις προσπάθειες της χώρας να αποκτήσει έναν ανταγωνιστικό στόλο στην περιοχή, ο κλασικός ρεαλισμός εξηγεί πλήρως τη δίψα της χώρας για αύξηση της ενεργειακής ισχύος της και τις συνεργασίες της με χώρες που μπορούν να συνδράμουν σε αυτό, ενώ ο νεοκλασικός ρεαλισμός μπορεί να αναδείξει τις συνδέσεις μεταξύ των εγχώριων προτεραιοτήτων και των συστημικών αναδιατάξεων που επιδιώκει η χώρα. Δεν υπάρχει λόγος να μην συνεκτιμηθούν όλα τα παραπάνω, παρέχοντας τις απαραίτητες βοηθητικές υποθέσεις που αποκαλύπτουν το γιατί η Ινδία απαντά στο δικό της γρίφο με διαφορετικούς τρόπους επί του ίδιου σε γενικές γραμμές ζητήματος.

Πως θα μπορούσε με κάποια μονοσήμαντη θεώρηση να σκιαγραφηθεί επαρκώς η στάση της Τουρκίας απέναντι σε αυτή τη σύρραξη, μια Τουρκία που αποφεύγει ευθέως να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του NATO του οποίου είναι μέλος και ταυτόχρονα διεκδικεί ρόλο διαπραγματευτή και ειρηνοποιού, προωθώντας της δική της εθνική ατζέντα διεκδικώντας να γίνει ο κύριος βραχίονας ενεργειακών προμηθειών προς την Ευρώπη (Bechev, 2022). Είναι ο ρόλος που επιδιώκει, ο τρόπος που η ίδια αντιλαμβάνεται τον εαυτό της εντός του διεθνούς συστήματος και η επιθυμία της να εξελιχθεί σε περιφερειακό ηγεμόνα αλλά και ενεργειακό κόμβο στην περιοχή, τα στοιχεία που συνθέτουν όσα προωθεί στο πλαίσιο του εθνικού της συμφέροντος. Εκεί ακριβώς και όταν οι τελικές εκβάσεις είναι άγνωστες (κανείς δεν γνωρίζει πως θα τελειώσει η ρώσο-ουκρανική σύγκρουση), ένα ερευνητικό και επεξηγηματικό πλαίσιο που είναι σφαιρικό και συμπληρωματικό μπορεί να δώσει πιο πλήρεις εκτιμήσεις από κάτι γραμμικό και μονοκατευθυντικό.

Η ενδελεχής ανάλυση των όσων συμβαίνουν στην Ουκρανία αυτή την περίοδο ξεπερνά το σκοπό της παρούσας διατριβής, ωστόσο πρόκειται για ένα κομβικό γεγονός που θα αποτελέσει ευρύ πεδίο μελέτης, ερμηνείας και αναλύσεων στο άμεσο μέλλον. Ταυτόχρονα αποτελεί μια πρώτης τάξης δοκιμαστική κλίνη για τις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων και τις όποιες επιμέρους προσεγγίσεις προτείνονται στη διεθνή βιβλιογραφία. Μια τέτοια προσέγγιση, ερευνητική και επεξηγηματική, είναι και αυτή που παρουσιάσαμε και την οποία θέτουμε στη διάθεση και την αξιολόγηση του ευρύτερου ακαδημαϊκού διαλόγου.

Υποστηρίζουμε ότι ο Περικλείων Ρεαλισμός προσφέρει την ελαστικότητα και την πολυπρισματικότητα που έχει ανάγκη η μελέτη γεγονότων εντός ενός πολυδιάστατου πλέον διεθνούς περιβάλλοντος που εμφανίζει αυξανόμενη αβεβαιότητα και προκαλεί συχνά πια απρόβλεπτες στάσεις και συμπεριφορές από τα κράτη. Διστακτικότητες, ανακολουθίες, μεταβλητότητες, ασυμμετρίες ή ακόμα και διαφορετικές συμπεριφορές επί φαινομενικά όμοιων γεγονότων δεν μπορούν να αγνοούνται στην ερευνητική και επεξηγηματική διαδικασία επειδή ενδεχομένως μια θεωρία δεν μπορεί να τις αποτυπώσει και να τις επεξηγήσει σε όλο τους το εύρος. Η ώσμωση των εκφάνσεων της σχολής σκέψης του ρεαλισμού και η πρακτική εφαρμογή των συλλογικών προκλήσεων που προτείνουμε, θεωρούμε ότι απαντούν

στην ανάγκη ερμηνείας των πολυδιάστατων γεγονότων της διεθνούς αρένας. Πόσο μάλλον όταν αυτή η προσέγγιση συνδυάζεται και με την ανάδειξη παραγόντων ισχύος, εν προκειμένω αυτού της ενέργειας στη διεθνή πολιτική.

Βιβλιογραφία

- Abbott, K. (2016). *Understanding and Countering Hybrid Warfare: Next Steps for the North Atlantic Treaty Organization*. <http://ruor.uottawa.ca/handle/10393/34813>
- Abdelal, R. (2018). Firms in Firmament: Hydrocarbons and the Circulation of Power. In P. J. Katzenstein & L. A. Seybert (Eds.), *Protean Power* (1st ed., σσ. 147–165). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108597456.008>
- Acharya, A. (2014). Foundations of Collective Action in Asia: Theory and Practice of Regional Cooperation. In G. Capannelli & M. Kawai (Eds.), *The Political Economy of Asian Regionalism* (σσ. 19–38). Springer Japan. https://doi.org/10.1007/978-4-431-54568-2_2
- Adigbuo, R. (2007). Beyond IR Theories: The Case for National Role Conceptions. *Politikon*, 34(1), 83–97. <https://doi.org/10.1080/02589340701336286>
- Adusei, L. A. (2015). Threats to the exploration, production and supply of Africa's energy resources. *South African Journal of International Affairs*, 22(1), 43–65. <https://doi.org/10.1080/10220461.2014.1001432>
- Ahmed, R. Q. (2022). Indian Politics: Discourses and Narratives. In R. Q. Ahmed (Ed.), *Pakistan Factor and the Competing Perspectives in India: Party Centric View* (σσ. 1–16). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-7052-7_1
- Ajemian, C. (2007). ENERGY FOR SECURITY: A Natural Gas Pipeline Solution to the North Korean Security Threat. *The Nonproliferation Review*, 14(2), 329–349. <https://doi.org/10.1080/10736700701379401>
- Akinfiiev, V. (2019). Modeling and Estimating the Impact of the OPEC Agreement on Oil Production in Russia. *Advances in Systems Science and Applications*, 19(3), 131–139. <https://doi.org/10.25728/assa.2019.19.3.718>
- Albarran, A., Mierzejewska, B., & Jung, J. (2006). *Handbook of Media Management and Economics*. Routledge.

- Alexander, G. S. (1988). Takings, Narratives, and Power. *Columbia Law Review*, 88, 1752.
- Ali, W. (2020, November 10). *Egyptian-American relations witness significant development during rule of President Sisi*. EgyptToday.
<https://www.egypttoday.com/Article/1/94091/Egyptian-American-relations-witness-significant-development-during-rule-of-President>
- Alieva, L., Delcour, L., Kostanyan, H., European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Policy Department, European Parliament, & Committee on Foreign Affairs. (2017). *EU relations with Armenia and Azerbaijan: In-depth analysis*.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/603846/EXPO_IDA\(2017\)603846_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/603846/EXPO_IDA(2017)603846_EN.pdf)
- Allen-Ebrahimian, B., & Tamkin, E. (2018, March 16). Prague Opened the Door to Chinese Influence. Now It May Need to Change Course. *Foreign Policy*.
<https://foreignpolicy.com/2018/03/16/prague-to-czech-chinese-influence-cefc-energy-communist-party/>
- Alsahlawi, M. A. (2021). *OPEC and the World's Energy Future: Its Legacy and Promise*. CRC Press.
- AMA. (2017). What is Marketing? — The Definition of Marketing — AMA. *American Marketing Association*. <https://www.ama.org/the-definition-of-marketing-what-is-marketing/>
- Amao, O. B. (2019). The foreign policy and intervention behaviour of Nigeria and South Africa in Africa: A structural realist analysis. *South African Journal of International Affairs*, 26(1), 93–112. <https://doi.org/10.1080/10220461.2019.1588158>
- Andelman, D., & Deutscher, G. (2015). Kicking the Oil Addiction: Fact & Fiction. *World Policy Journal*, 32(2), 53–61.
- Anderson, S., Bieber, J., Desai, S., Downey, K., Gutierrez, A., Hellreich, A., Krantz, S., Launer, Z., Lillie, A., Lilyestrom, J., Ratliff, D., Roma, A., Stenger, D., Sullivan, M. A., Titus, L., &

- Wickett, J. (2017). The America First energy policy of the Trump Administration. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 35(3), 221–270.
<https://doi.org/10.1080/02646811.2017.1321263>
- Archick, K. (2018). The European Union: Ongoing Challenges and Future Prospects (version 18). *Congressional Research Service (CRS)*, 30.
- Arif, M. (2021). Balancing with Jokowi’s Characteristics: A Neoclassical Realism Approach to Indonesia’s Foreign and Security Policies in the South China Sea. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 8(3), 370–390.
<https://doi.org/10.1177/23477970211041455>
- Armijo, L. E. (2007). The BRICS countries (Brazil, Russia, India, and China) as analytical category: Mirage or insight ? *Asian Perspective*, 31(4), 7–42. JSTOR.
- Ashton, M. (2016, December 5). *Trump Digs Coal at Charleston Rally*. Wvpublic.Org.
<http://wvpublic.org/post/trump-digs-coal-charleston-rally>
- Aslanli, K. (2015). Fiscal sustainability and the State Oil Fund in Azerbaijan. *Journal of Eurasian Studies*, 6(2), 114–121. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.03.004>
- Associated Press. (2019, May 2). Trump eases regulations adopted after BP Deepwater Horizon disaster. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/environment/2019/may/02/trump-eases-regulations-adopted-after-bp-deepwater-horizon-disaster>
- Austvik, O. G. (2016). The Energy Union and security-of-gas supply. *Energy Policy*, 96, 372–382. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.06.013>
- Axt, H.-J. (2021). Troubled Water in the Eastern Mediterranean. Turkey Challenges Greece and Cyprus Regarding Energy Resources. *Comparative Southeast European Studies*, 69(1), 133–152. <https://doi.org/10.1515/soeu-2021-2006>
- Aydıntaşbaş, A. (2019, October 30). *Leverage, for now: Turkey’s deal with Russia on northern Syria*. ECFR.

https://www.ecfr.eu/article/commentary_leverage_for_now_turkeys_deal_with_russia_on_northern_syria

- Ayres, R. U., van den Bergh, J. C. J. M., Lindenberger, D., & Warr, B. (2013). The underestimated contribution of energy to economic growth. *Structural Change and Economic Dynamics*, 27, 79–88. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2013.07.004>
- Aytac, U. (2021). Political Realism and Epistemic Constraints. *Social Theory and Practice*. <https://doi.org/10.5840/soctheorpract2021129145>
- Baconi, T. (2015, October 15). *Gas Politics in Gaza*. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/israel/2015-10-15/gas-politics-gaza>
- Baev, P. K. (2007). Russia Aspires to the Status of ‘Energy Superpower.’ *Strategic Analysis*, 31(3), 447–465. <https://doi.org/10.1080/09700160701415735>
- Balafas, V., & Fakiolas, E. T. (2020). From Energy Security to Energy Dominance: US’ Blending of Politics and Economics. *Strategic Analysis*, 44(2), 91–105. <https://doi.org/10.1080/09700161.2020.1728942>
- Balat, M. (2006). The Case of Baku-Tbilisi-Ceyhan Oil Pipeline System: A Review. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 1(2), 117–126. <https://doi.org/10.1080/009083190881517>
- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, 23(1), 5–26.
- Balzer, H. (2005). The Putin Thesis and Russian Energy Policy. *Post-Soviet Affairs*, 21(3), 210–225. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.21.3.210>
- Baran, Z. (2007). EU Energy Security: Time to End Russian Leverage. *The Washington Quarterly*, 30(4), 131–144. <https://doi.org/10.1162/wash.2007.30.4.131>
- Barboza, D., Santora, M., & Stevenson, A. (2018, August 12). China Seeks Influence in Europe, One Business Deal at a Time. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/08/12/business/china-influence-europe-czech-republic.html>

- Barkin, J. S. (2010). *Realist constructivism*. Cambridge University Press.
- Barnett, M., & Duvall, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59(1), 39–75. JSTOR.
- Bartz, T., Mahler, A., Mayr, W., Müller, P., & Reiermann, C. (2018, November 1). Weaponized Debt: Italy Doubles Down on Threat to Euro Stability. *Spiegel Online*.
<http://www.spiegel.de/international/europe/blackmail-from-italy-could-create-next-euro-crisis-a-1235928.html>
- Bashir, O. S. (2017). The Great Games Never Played: Explaining Variation in International Competition Over Energy. *Journal of Global Security Studies*, 2(4), 288–306.
<https://doi.org/10.1093/jogss/ogx013>
- Batel, S., & Devine-Wright, P. (2018). Populism, identities and responses to energy infrastructures at different scales in the United Kingdom: A post-Brexit reflection. *Energy Research & Social Science*, 43, 41–47.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.05.011>
- Bayramov, A. (2021). Conflict, cooperation or competition in the Caspian Sea region: A critical review of the New Great Game paradigm. *Caucasus Survey*, 9(1), 1–20.
<https://doi.org/10.1080/23761199.2020.1774856>
- BBC. (2015, December 18). US spending bill lifts 40-year ban on crude oil exports. *BBC News*.
<https://www.bbc.com/news/business-35136831>
- BBC. (2018, December 19). *Italy strikes budget deal with EU*. Bbc.Com.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-46620853>
- BBC news. (2016, December 10). *Non-Opec states agree to cut oil output*.
<https://www.bbc.com/news/business-38276667>
- Bechev, D. (2022, March 2). *Turkey, between a rock and a hard place on Russia*. POLITICO.
<https://www.politico.eu/article/turkey-between-a-rock-and-a-hard-place-on-russia/>

- Becker, M. E., Cohen, M. S., Kushi, S., & McManus, I. P. (2016). Reviving the Russian empire: The Crimean intervention through a neoclassical realist lens. *European Security*, 25(1), 112–133. <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1084290>
- Behar, A., & Ritz, R. A. (2016). *An analysis of OPEC's strategic actions, US shale growth and the 2014 oil price crash*. IMF. <http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=4711591>
- Bell, D. (2017). Political realism and international relations. *Philosophy Compass*, 12(2), e12403. <https://doi.org/10.1111/phc3.12403>
- Berenskoetter, F., & Williams, M. J. (Eds.). (2007). *Power in world politics*. Routledge.
- Beri, R., & Sinha, U. K. (2009). *Africa and Energy Security: Global Issues, Local Responses*. Academic Foundation.
- Berk, I., & Çam, E. (2020a). The shift in global crude oil market structure: A model-based analysis of the period 2013–2017. *Energy Policy*, 142, 111497. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111497>
- Berk, I., & Çam, E. (2020b). The shift in global crude oil market structure: A model-based analysis of the period 2013–2017. *Energy Policy*, 142, 111497. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111497>
- Berman, L., & Albo, M. (2020, April 5). *Egypt's Strategic Balancing Act between the US and Russia*. JISS. <https://jiss.org.il/en/berman-albo-egypts-strategic-balancing-act-between-the-us-and-russia/>
- Berni, H. M. E. (2021). The Perceptual Shock of Qatar Foreign Policy in 2017 Crisis: Systemic Factors, Regional Struggles Versus Domestic Variables. *Contemporary Review of the Middle East*, 8(1), 96–119. <https://doi.org/10.1177/2347798920976290>
- Bhaskar, U. (2018, April 17). *Statoil eyes partnership with ONGC to re-enter India's hydrocarbon space*. <https://www.livemint.com/>.

- <https://www.livemint.com/Industry/9kojS1ku1C7JPF9iFo0KdJ/Statoil-eyes-partnership-with-ONGC-to-reenter-India.html>
- Biersack, J., & O’Lear, S. (2014). The geopolitics of Russia’s annexation of Crimea: Narratives, identity, silences, and energy. *Eurasian Geography and Economics*, 55(3), 247–269. <https://doi.org/10.1080/15387216.2014.985241>
- Bilgin, M. (2009). Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the Middle East. *Energy Policy*, 37(11), 4482–4492. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.05.070>
- Bloomberg. (2018, November 2). *US agrees to give oil waivers to India, 7 other nations under Iran sanctions—Times of India*. The Times of India. <https://timesofindia.indiatimes.com/business/international-business/us-agrees-to-give-oil-waivers-to-india-7-other-nations-under-iran-sanctions/articleshow/66473353.cms>
- Bobylev, Y. (2018). *Global Oil Market: Main Trends 2018* (SSRN Scholarly Paper No. 3324994). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3324994>
- Booth, K. (Ed.). (2011). *Realism and world politics*. Routledge.
- Bordoff, J. (2017, July 6). The American Energy Superpower. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2017-07-06/american-energy-superpower>
- Borozna, A. (2022). The Role of Strategic Culture and Threat Perception in Foreign Policy Formation. In A. Borozna (Ed.), *The Sources of Russian Foreign Policy Assertiveness* (σσ. 7–21). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-83590-3_2
- Bouvin, M. (2019, January 23). The Hard Edge of China’s Soft Power. *Global Security Review*. <https://globalsecurityreview.com/hard-edge-china-soft-power/>
- BP. (2018, April 22). *Quandl.com*. Crude Oil Prices from 1861. <https://www.quandl.com>

- Brainard, L., & Martinez-Diaz, L. (Eds.). (2009). *Brazil as an economic superpower? Understanding Brazil's changing role in the global economy*. Brookings Institution Press.
- Briggs, J. (2015). *Doing politics*. Routledge.
- Brooks, S. G. (1997a). Dueling Realisms. *International Organization*, 51(3), 445–477.
<https://doi.org/10.1162/002081897550429>
- Brooks, S. G. (1997b). Dueling Realisms. *International Organization*, 51(3), 445–477. JSTOR.
- Brzezinski, Z. (2016, February 17). An Agenda for NATO. *Foreign Affairs*, 88(5).
<https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2009-09-01/agenda-nato>
- Buck, S. J. (1998). *The global commons: An introduction*. Earthscan.
- Burelli, C. (2021). A realistic conception of politics: Conflict, order and political realism. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 24(7), 977–999.
<https://doi.org/10.1080/13698230.2019.1604045>
- Buzan, B. (1984). Economic Structure and International Security: The Limits of the Liberal Case. *International Organization*, 38(4), 597–624.
- Buzan, B. (1986). A Framework For Regional Security Analysis. In B. Buzan, G. Rizvi, R. Foot, N. Jetly, B. A. Roberson, & A. I. Singh (Eds.), *South Asian Insecurity and the Great Powers* (σσ. 3–33). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-349-07939-1_1
- Buzan, B., Buzan, R. P. of I. S. C. for the S. of D. B., Etc, Wæver, O., Waever, O., & Wilde, J. de. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B., & Segal, G. (1996). The Rise of “Lite” Powers: A Strategy for the Postmodern State. *World Policy Journal*, 13(3), 1–10.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2009). Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory. *Review of International Studies*, 35(2), 253–276.

- Cabada, L., & Waisová, Š. (2018). The Visegrad Group as an Ambitious Actor of (Central-European Foreign and Security Policy. *Politics in Central Europe*, 14(2), 9–20.
<https://doi.org/10.2478/pce-2018-0006>
- Capital Market. (2018, November 13). *India Presently 3rd Largest Energy Consumer In World*. Business Standard India. https://www.business-standard.com/article/news-cm/india-presently-3rd-largest-energy-consumer-in-world-118111300715_1.html
- Carafano, J. J. (2014). Measuring Military Power. *Strategic Studies Quarterly*, 8(3), 11–18. JSTOR.
- Carr, A. (2014). Is Australia a middle power? A systemic impact approach. *Australian Journal of International Affairs*, 68(1), 70–84.
<https://doi.org/10.1080/10357718.2013.840264>
- Carter, P., Brady, A.-M., & Pavlov, E. (2016). Russia's "smart power" foreign policy and Antarctica. *The Polar Journal*, 6(2), 259–272.
<https://doi.org/10.1080/2154896X.2016.1257102>
- Casey, A., & Sussex, M. (2012). Energy transit states and maritime security in the Malacca Strait: The case of Singapore. *Australian Journal of Maritime & Ocean Affairs*, 4(1), 25–36. <https://doi.org/10.1080/18366503.2012.10815698>
- Cauich-López, D. A., Payan, L. F. B., Abdelhalim, A. M. N., Izrantsev, V. V., Knorring, V. G., Kondrashkova, G. A., Pankratov, Y. M., Mukhametova, L. R., & Sinitsyn, A. A. (2019). Egypt and nuclear energy: Aspects, reasons and future. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 337, 012081. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/337/1/012081>
- Cecire, M. (2017, February 12). *Russia's Art of War*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2017-02-07/russias-art-war>

- Česnakas, G. (2010). Energy Resources in Foreign Policy: A Theoretical Approach. *Baltic Journal of Law & Politics*, 3(1). <https://doi.org/10.2478/v10076-010-0003-y>
- Chaban, N., Knodt, M., & Verdun, A. (2017). 'Talking with' not 'talking at'? Perceptions of the EU as a global normative energy actor in the eyes of BRICS and EU 'Big 3.' *Comparative European Politics*, 15(1), 1–22. <https://doi.org/10.1057/cep.2016.11>
- Charokopos, M., & Dagoumas, A. (2018). State Capitalism in Time: Russian Natural Gas at the Service of Foreign Policy. *Europe-Asia Studies*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1448367>
- Charrette, J., & Sterling-Folker, J. (2018). Realism. In T. G. Weiss & R. Wilkinson (Eds.), *International Organization and Global Governance* (2nd ed., σσ. 97–108). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315301914-9>
- Cheatham, A., Roy, D., & Labrador, R. C. (2021, December 29). *Venezuela: The Rise and Fall of a Petrostate*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgroundunder/venezuela-crisis>
- Cheon, A., Lackner, M., & Urpelainen, J. (2015). Instruments of Political Control: National Oil Companies, Oil Prices, and Petroleum Subsidies. *Comparative Political Studies*, 48(3), 370–402. <https://doi.org/10.1177/0010414014543440>
- Cheon, A., & Urpelainen, J. (2015). Escaping Oil's Stranglehold: When Do States Invest in Energy Security? *Journal of Conflict Resolution*, 59(6), 953–983. <https://doi.org/10.1177/0022002713520529>
- Cheong, B. (2021). A Contemporary Assessment of Sino-Guyanese Relations in the Belt and Road Era. *Potentia: Journal of International Affairs*, 12. <https://doi.org/10.18192/potentia.v12i0.5943>
- Chotiner, I. (2022, March 1). Why John Mearsheimer Blames the U.S. for the Crisis in Ukraine. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine>

- Christensen, S. F., & Xing, L. (2016). Emerging Powers, Emerging Markets, Emerging Societies: Global Responses. In S. F. Christensen & L. Xing (Eds.), *Emerging Powers, Emerging Markets, Emerging Societies: Global Responses* (σσ. 259–267). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-137-56178-7_11
- Cohen, A. (2018, June 29). *OPEC Is Dead, Long Live OPEC+*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2018/06/29/opec-is-dead-long-live-opec/#292ee1ce2217>
- Colgan, J. D., & Van de Graaf, T. (2017). A crude reversal: The political economy of the United States crude oil export policy. *Energy Research & Social Science*, 24, 30–35. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2016.12.012>
- Collins, G. (2017). Russia’s Use of the “Energy Weapon” in Europe. *Issue Brief*, 07.18.17. <https://scholarship.rice.edu/handle/1911/98850>
- Cooley, A., & Nexon, D. H. (2020, August). How Hegemony Ends. *Foreign Affairs*, 99(4), 143–156.
- Copeland, D. C. (2000). The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay. *International Security*, 25(2), 187–212. <https://doi.org/10.1162/016228800560499>
- Cozette, M. (2008). What Lies Ahead: Classical Realism on the Future of International Relations. *International Studies Review*, 10(4), 667–679. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2008.00824.x>
- Crandall, M., & Tarus, T. (2012). Is Russia a threat to Estonian energy security? *Baltic Journal of Political Science*, 0(1), 77–91. <https://doi.org/10.15388/BJPS.2012.1.433>
- Crooks, E. (2015, April 24). *The US shale revolution*. Financial Times. <https://www.ft.com/content/2ded7416-e930-11e4-a71a-00144feab7de>
- CSD. (2019). Russia’s Economic Influence in the Balkans: Tackling Kremlin’s Sharp Power. *Policy Brief No. 89*.

https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2019_11/BRIEF_89_ENG_FINAL.pdf

Dadwal, S. R. (2016). The Oil Market Challenge. *Strategic Analysis*, 40(5), 365–370.

<https://doi.org/10.1080/09700161.2016.1209913>

Daly, J. (2012, January 26). *Poland Gives Green Light to Massive Fracking Efforts*.

OilPrice.Com. <https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Poland-Gives-Green-Light-to-Massive-Fracking-Efforts.html>

Damro, C. (2012a). Market power Europe. *Journal of European Public Policy*, 19(5), 682–699.

<https://doi.org/10.1080/13501763.2011.646779>

Damro, C. (2012b). Market power Europe. *Journal of European Public Policy*, 19(5), 682–699.

<https://doi.org/10.1080/13501763.2011.646779>

Danilova, E. (2019). Innovation policy in the Arctic as a part of the strategic approach of nation branding of Russia. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 696(1), 012024. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/696/1/012024>

Dannreuther, R. (2015). Energy security and shifting modes of governance. *International Politics*, 52(4), 466–483. <https://doi.org/10.1057/ip.2015.4>

Darda, S., Papalas, T., & Zabaniotou, A. (2019). Biofuels journey in Europe: Currently the way to low carbon economy sustainability is still a challenge. *Journal of Cleaner Production*, 208, 575–588. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.10.147>

Das, H. J. (2020). Israel's Gas Diplomacy with Egypt. *Contemporary Review of the Middle East*, 7(2), 215–233. <https://doi.org/10.1177/2347798920901877>

Dasgupta, A. (2018). India's Strategy in the Indian Ocean Region: A Critical Aspect of India's Energy Security. *Jadavpur Journal of International Relations*, 22(1), 39–57.

<https://doi.org/10.1177/0973598418757817>

- Dawson, G. (2021). Classical Realism, Status, and Emotions: Understanding the Canada/Saudi Arabia Dispute and Its Implications for Global Politics. *Global Studies Quarterly*, 1(4), ksab027. <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksab027>
- De Oliveira, A. (2010, August). *Energy Security in South America: The role of Brazil*. IISD. <https://www.iisd.org/library/energy-security-south-america-role-brazil>
- de Ridder, M., & de Jong, S. (2013). The 'game changer': Geopolitical implications of the 'shale gas revolution.' *Atlantisch Perspectief*, 37(6), 9–13.
- De Waal, T. (2018, December 18). *The Caucasus: No Longer Just Russia's Neighborhood*. Carnegie Europe. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/77992>
- Deese, D. A. (1979). Energy: Economics, Politics, and Security. *International Security*, 4(3), 140–153.
- Demiryol, T. (2018). Between security and prosperity: Turkey and the prospect of energy cooperation in the Eastern Mediterranean. *Turkish Studies*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1534204>
- Demiryol, T. (2019). Between security and prosperity: Turkey and the prospect of energy cooperation in the Eastern Mediterranean. *Turkish Studies*, 20(3), 442–464. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1534204>
- Deng, Y. (2007). Remolding great power politics: China's strategic partnerships with Russia, the European Union, and India. *Journal of Strategic Studies*, 30(4–5), 863–903. <https://doi.org/10.1080/01402390701432046>
- Denisov, A., & Grivach, A. (2008). The Gains and Failures of the Energy Superpower. *Russia in Global Affairs*, 6(2). <https://elibrary.ru/item.asp?id=23718879>
- Dienes, A. (2018). Natural resource corporations and patrimonial capitalism: Russia and the Arab region. In *Handbook of the International Political Economy of the Corporation* (σσ. 181–198). Edward Elgar Publishing. https://ideas.repec.org/h/elg/eechap/16821_12.html

- Diez, T. (2005). Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering 'Normative Power Europe'. *Millennium: Journal of International Studies*, 33(3), 613–636.
<https://doi.org/10.1177/03058298050330031701>
- Diez, T., Bode, I., & Costa, A. F. da. (2011). *Key concepts in international relations*. SAGE Publications.
- Dobell, G. (2018, October 17). *The sharp edge of soft power*. Inside Story.
<https://insidestory.org.au/the-sharp-edge-of-soft-power/>
- Doman, L. (2017, September 14). *EIA projects 28% increase in world energy use by 2040—Today in Energy—U.S. Energy Information Administration (EIA)*. Eia.Gov.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32912>
- Doman, L., & Kahan, A. (2018, December 21). *United States remains the world's top producer of petroleum and natural gas hydrocarbons—Today in Energy—U.S. Energy Information Administration (EIA)*. Eia.Gov.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=36292>
- Downie, C. (2015). Global energy governance: Do the BRICs have the energy to drive reform? *International Affairs*, 91(4), 799–812. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12338>
- Drezner, D. (2021). Power and International Relations: A temporal view. *European Journal of International Relations*, 27(1), 29–52. <https://doi.org/10.1177/1354066120969800>
- Drobot, G. A. (2018). The Indian Factor of the World Politics. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 463(4), 042094. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/463/4/042094>
- DTE Staff. (2018, July 11). *Ireland becomes the fourth EU country to ban fracking*. Downtoearth.Org.In. <https://www.downtoearth.org.in/news/energy/ireland-becomes-the-fourth-eu-country-to-ban-fracking-61091ref=true>

- Duffield, J. S. (2012). The Return of Energy Insecurity in the Developed Democracies. *Contemporary Security Policy*, 33(1), 1–26.
<https://doi.org/10.1080/13523260.2012.659571>
- Dunleavy, D. J. (2022). *Progressive and Degenerative Journals: On the Growth and Appraisal of Knowledge in Scholarly Publishing*. MetaArXiv.
<https://doi.org/10.31222/osf.io/yskhj>
- Dunn, D. H., & McClelland, M. J. L. (2013). Shale gas and the revival of American power: Debunking decline? *International Affairs*, 89(6), 1411–1428.
<https://doi.org/10.1111/1468-2346.12081>
- Dunne, C. (2019, March 13). *The US-Egypt Political-Military Relationship: A Critical Assessment*. Arab Center Washington DC.
http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-us-egypt-political-military-relationship-a-critical-assessment/
- Duss, M. (2020, October 22). *U.S. Foreign Policy Never Recovered From the War on Terror*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2020-10-22/us-foreign-policy-never-recovered-war-terror>
- Ehrman, M. U. (2019a). A Call for Energy Realism: When Immanuel Kant Met the Keep It in the Ground Movement. *Utah Law Review*, 2019, 435.
- Ehrman, M. U. (2019b). A Call for Energy Realism: When Immanuel Kant Met the Keep it in the Ground Movement. *Utah Law Review*, 2019(2), 435–480.
- EIA. (2019a, April 18). *Brazil—International—Analysis—U.S. Energy Information Administration (EIA)*. Eia.Gov.
<https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=BRA>
- EIA. (2019b, September 24). *EIA projects nearly 50% increase in world energy usage by 2050, led by growth in Asia—Today in Energy—U.S. Energy Information Administration (EIA)*. Eia.Gov. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=41433>

- EIA. (2019c, November 6). *Natural gas prices—U.S. Energy Information Administration (EIA)*.
<https://www.eia.gov/energyexplained/natural-gas/prices.php>
- Eizenstat, S. (2009). The U.S. Role in Solving Climate Change: Green Growth Policies Can Enable Leadership Despite the Economic Downturn. *Energy Law Journal*, 30, 1.
- Ellinas, C. (2013). Cyprus LNG: Optimizing the export options. *Oxford Energy Forum*, 93.
<https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:1aa4f9a4-751e-499e-87cb-87169f9654c3>
- Elyassi, H. (2018). Survival of OPEC and Saudi–Iran Relations—A Historical Overview. *Contemporary Review of the Middle East*, 5(2), 137–155.
<https://doi.org/10.1177/2347798918762199>
- Engel, P. (2017, February 14). *How Vladimir Putin became one of the most feared leaders in the world*. Businessinsider.Com. <http://www.businessinsider.com/how-vladimir-putin-rose-to-power-2017-2>
- Ennis, C. A. (2018). Reading entrepreneurial power in small Gulf states: Qatar and the UAE. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 73(4), 573–595.
<https://doi.org/10.1177/0020702018809980>
- Erşen, E., & Çelikpala, M. (2019). Turkey and the changing energy geopolitics of Eurasia. *Energy Policy*, 128, 584–592. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.01.036>
- Escribano Francés, G. (2011). Market or geopolitics? The Europeanization of EU's energy corridors. *International Journal of Energy Sector Management*, 5(1), 39–59.
<https://doi.org/10.1108/17506221111120893>
- Escribano, G., & Valdés, J. (2017). Oil Prices: Governance Failures and Geopolitical Consequences. *Geopolitics*, 22(3), 693–718.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2016.1254621>
- Ettinger, A. (2018). Trump's National Security Strategy: "America First" meets the establishment. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 73(3), 474–483. <https://doi.org/10.1177/0020702018790274>

- Etzioni, A. (2010). *Lessons of America's "Decline"* (SSRN Scholarly Paper ID 2274341). Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=2274341>
- European Commission. (n.d.-a). *Energy Security Strategy* [Text]. Energy - European Commission. Retrieved January 16, 2019, from <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy>
- European Commission. (n.d.-b). *Imports and secure supplies*. Energy - European Commission. Retrieved January 16, 2019, from <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/imports-and-secure-supplies>
- European Commission. (2014, May 28). *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL European Energy Security Strategy /* COM/2014/0330 final */*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=1407855611566>
- Eurostat. (2018, November 19). *EU imports of energy products—Recent developments—Statistics Explained*. Ec.Europa.Eu. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments#Overview
- Fahmy, H. (2020, October 7). *Will the lights stay on in Egypt?* Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/will-lights-stay-egypt>
- Fakiolas, E. T. (Ed.). (2012a). *How a small state expands: Grand strategy and Greece's territorial expansion in the Balkans and Asia Minor*. Nova Science Publishers.
- Fakiolas, E. T. (Ed.). (2012b). *How a small state expands: Grand strategy and Greece's territorial expansion in the Balkans and Asia Minor*. Nova Science Publishers.
- Fan, Y. (2006). Branding the nation: What is being branded? *Journal of Vacation Marketing*, 12(1), 5–14. <https://doi.org/10.1177/1356766706056633>

- Fattouh, B. (2010). The dynamics of crude oil price differentials. *Energy Economics*, 32(2), 334–342. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2009.06.007>
- Fattouh, B., & Sen, A. (2015). *Saudi Arabia Oil Policy: More than meets the eye?* Oxford Institute for Energy Studies. <https://doi.org/10.26889/9781784670320>
- Fazl-e-Haider, S. (2015, March 5). A Strategic Seaport. *Foreign Affairs*.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/143227/syed-fazl-e-haider/a-strategic-seaport>
- FE Online. (2018, April 20). *This is where India could become a global superpower soon, and World Bank is vouching for it*. The Financial Express.
<https://www.financialexpress.com/economy/this-is-where-india-could-become-a-global-superpower-soon-and-world-bank-is-vouching-for-it/1139752/>
- Fels, E. (2012). Power Shift? Power in International Relations and the Allegiance of Middle Powers. In *Power in the 21st Century* (σσ. 3–28). Springer, Berlin, Heidelberg.
https://doi.org/10.1007/978-3-642-25082-8_1
- Feng, L., & Ruizhuang, Z. (2006). The Typologies of Realism. *The Chinese Journal of International Politics*, 1(1), 109–134. <https://doi.org/10.1093/cjip/pol006>
- Fijałkowski, Ł. (2011). China's 'soft power' in Africa? *Journal of Contemporary African Studies*, 29(2), 223–232. <https://doi.org/10.1080/02589001.2011.555197>
- Fischer, S. (2016). Nord Stream 2: Trust in Europe. *CSS Policy Perspectives*, 4(4).
<https://doi.org/10.3929/ethz-a-010682973>
- Fischer, S. (2017a). Lost in regulation: The EU and Nord Stream 2. *CSS Policy Perspectives*, 5(5). <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000210438>
- Fischer, S. (2017b). OPEC and Strategic Questions in the Oil Market. *CSS Analyses in Security Policy*, 216. <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000210390>
- Floros, D. (2019, November 19). *About Energy | Poland Seeks To Become EU's Gas Hub*. Aboutenergy.Com. https://www.aboutenergy.com/en_IT/topics/poland-hub.shtml#

- Forrester, P., Howie, K., & Ross, A. (2015). Energy Superpower in Waiting: New Pipeline Development in Canada, Social Licence, and Recent Federal Energy Reforms. *Alberta Law Review*, 53, 419.
- Forst, R. (2015). Noumenal Power: Noumenal Power. *Journal of Political Philosophy*, 23(2), 111–127. <https://doi.org/10.1111/joos.12046>
- Foulon, M. (2015). Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities. *International Studies Review*, 17(4), 635–661. <https://doi.org/10.1111/misr.12255>
- Fowler, L., Neaves, T. T., Terman, J. N., & Cosby, A. G. (2017). Cultural Penetration and Punctuated Policy Change: Explaining the Evolution of U.S. Energy Policy: Cultural Penetration and Punctuated Policy Change. *Review of Policy Research*, 34(4), 559–577. <https://doi.org/10.1111/ropr.12240>
- Fraser, S., & Gatopoulos, D. (2020, August 26). *Turkey, Greece stick to their guns in escalating Med dispute*. AP NEWS. <https://apnews.com/article/ba1177109b19c7e01940f116e85a3bc9>
- Fredriksson, G., Roth, A., Tagliapietra, S., & Zachmann, G. (2018). Brexit and Energy Policy: Workshop proceedings. *Directorate- General for Internal Policies*, 44.
- Freeman, C. P. (2017). New strategies for an old rivalry? China–Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The Pacific Review*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/09512748.2017.1398775>
- Freire, M. R. (2022). Power and Security in the Mediterranean Global South and at the Eastern EU Borders: Russia in Syria and Ukraine. In S. Panebianco (Ed.), *Border Crises and Human Mobility in the Mediterranean Global South: Challenges to Expanding Borders* (pp. 67–89). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-90295-7_4
- FT Editorial. (2017, November 2). *China's soft power comes with a very hard edge*. Financial Times. <https://www.ft.com/content/ae476228-bfea-11e7-b8a3-38a6e068f464>

- Fukuyama, F. (1995). Reflections on the End of History, Five Years Later. *History and Theory*, 34(2), 27–43. <https://doi.org/10.2307/2505433>
- Fulquet, G., & Pelfini, A. (2015). Brazil as a new international cooperation actor in sub-Saharan Africa: Biofuels at the crossroads between sustainable development and natural resource exploitation. *Energy Research & Social Science*, 5, 120–129. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.12.018>
- Furfari, S. (2017, June 13). *Seeking energy security, Poland welcomes US natural gas but defends coal power*. The Conversation. <http://theconversation.com/seeking-energy-security-poland-welcomes-us-natural-gas-but-defends-coal-power-78704>
- Gardini, G. L. (2016). Brazil: What Rise of What Power?: Brazil: What Rise of What Power? *Bulletin of Latin American Research*, 35(1), 5–19. <https://doi.org/10.1111/blar.12417>
- Gardini, G. L., & Almeida, M. H. T. de (Eds.). (2016). *Foreign policy responses to the rise of Brazil: Balancing power in emerging states*. Palgrave Macmillan.
- Gardner, T. (2018, February 9). Trump “energy dominance” policy pits Washington against Moscow. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-usa-oil-record-geopolitics-idUSKBN1FT00E>
- Gasparatos, A., & Gadda, T. (2009). Environmental support, energy security and economic growth in Japan. *Energy Policy*, 37(10), 4038–4048. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.05.011>
- Gault, J. (2003). EU energy security and the periphery. In *European Union Foreign and Security Policy*. Routledge.
- Gehring, T., Urbanski, K., & Oberthür, S. (2017). The European Union as an Inadvertent Great Power: EU Actorness and the Ukraine Crisis. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 55(4), 727–743. <https://doi.org/10.1111/jcms.12530>
- Gerasimchuk, O. (n/a). *Natural Gas Transport | Student Energy*. Studentenergy.Org. <https://www.studentenergy.org/topics/natural-gas-transport>

- Germain, R. (2016). *Susan Strange and the Future of Global Political Economy: Power, Control and Transformation* (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315627878>
- Geropoulos, K. (2015, October 6). *Gazprom halves Turkish Stream capacity*. New Europe.
<http://neurope.eu/article/gazprom-halves-turkish-stream-capacity/>
- Ghimire, S. (2018). Rising powers and security: A false dawn of the pro-south world order? *Global Change, Peace & Security*, 30(1), 37–55.
<https://doi.org/10.1080/14781158.2018.1431878>
- Gilbert, J. K., & Swift, D. J. (1985). Towards a lakatosian analysis of the piagetian and alternative conceptions research programs. *Science Education*, 69(5), 681–696.
<https://doi.org/10.1002/sce.3730690510>
- Ginsberg, R. H. (1999). Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability-Expectations Gap. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 37(3), 429–454. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00172>
- Glaser, C. L. (2003). Structural Realism in a more complex world. *Review of International Studies*, 29(3), 403–414. <https://doi.org/10.1017/S0260210503004030>
- Glaser, C. L. (2013a). How Oil Influences U.S. National Security. *International Security*, 38(2), 112–146. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00137
- Glaser, C. L. (2013b). How oil influences U.S. national security. *International Security*, 38(2), 112–146. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00137
- Gnana, J. G. J. (2018, June 25). *Adnoc and Aramco to partner on \$44bn Indian refinery*. The National. <https://www.thenational.ae/business/energy/adnoc-and-aramco-to-partner-on-44bn-indian-refinery-1.744105>
- Goldenberg, S. (2015, October 9). *House votes to lift crude oil export ban despite opposition from White House*. The Guardian.

<http://www.theguardian.com/business/2015/oct/09/us-crude-oil-exports-house-of-representatives-vote-obama>

Goldthau, A., & Sitter, N. (2015). Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security. *Review of International Political Economy*, 22(5), 941–965.

<https://doi.org/10.1080/09692290.2015.1008547>

Gong, B. (2020). The Development and Implication of Nature Gas Market in the Context of the Shale Revolution. In B. Gong (Ed.), *Shale Energy Revolution: The Rise and Fall of Global Oil and Gas Industry* (σσ. 19–36). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-4855-0_2

Gong, X. (2018). The Belt & Road Initiative and China’s influence in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 1–31. <https://doi.org/10.1080/09512748.2018.1513950>

Götz, E. (2021). Neoclassical Realist Theories, Intervening Variables, and Paradigmatic Boundaries. *Foreign Policy Analysis*, 17(2), oraa026.

<https://doi.org/10.1093/fpa/oraa026>

Gouardères, F. (2018, October). *Energy policy: General principles | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*. Europarl.Europa.Eu.

<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/68/energy-policy-general-principles>

Gray, C. S. (2011). *Hard power and soft power: The utility of military force as an instrument of policy in the 21st century*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

Grealy, N. (2016, August 29). *France bans fracking but imports shale oil*. Energy Post.

<https://energypost.eu/france-can-square-ban-fracturing-import-shale-oil/>

Green, M. J., & Self, B. L. (1996). Japan’s changing China policy: From commercial liberalism to reluctant realism. *Survival*, 38(2), 35–58.

<https://doi.org/10.1080/00396339608442845>

- Greenhalgh, J., & Manzano, A. (2021). Understanding 'context' in realist evaluation and synthesis. *International Journal of Social Research Methodology*, *0*(0), 1–13.
<https://doi.org/10.1080/13645579.2021.1918484>
- Grieco, J. M. (2018a). The Schools of Thought Problem in International Relations. *International Studies Review*, viy005–viy005. <https://doi.org/10.1093/isr/viy005>
- Grieco, J. M. (2018b). Corrigendum to “The Schools of Thought Problem in International Relations.” *International Studies Review*, *20*(3), 545–545.
<https://doi.org/10.1093/isr/viy048>
- Grigas, A. (2017). *The new geopolitics of natural gas*. Harvard University Press.
- Grigoriadis, I. N. (2014). Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation? *Middle East Policy*, *21*(3), 124–133.
<https://doi.org/10.1111/mepo.12087>
- Guimarães, C., & Piefer, N. (2017). Brazil: (Future) green energy power and strategic partner for the EU? *Comparative European Politics*, *15*(1), 23–44.
<https://doi.org/10.1057/cep.2016.12>
- Guimarães, F. de S., & Maitino, M. E. (2017). Socializing Brazil into Regional Leadership: The 2006 Bolivian Gas Crisis and the Role of Small Powers in Promoting Master Roles Transitions. *Foreign Policy Analysis*. <https://doi.org/10.1093/fpa/orx010>
- Guliyev, F. (2020). Trump's “America first” energy policy, contingency and the reconfiguration of the global energy order. *Energy Policy*, *140*, 111435.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111435>
- Güney, N. A. (2016). Turkey as an Energy Hub for Europe. In R. Bardazzi, M. G. Paziienza, & A. Tonini (Eds.), *European Energy and Climate Security* (Vol. 31, σσ. 65–80). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21302-6_4
- Gunningham, N. (2013). Managing the energy trilemma: The case of Indonesia. *Energy Policy*, *54*, 184–193. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.11.018>

- Güvenç, S., & Özel, S. (2012). NATO and Turkey in the post-Cold War world: Between abandonment and entrapment. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(4), 533–553. <https://doi.org/10.1080/14683857.2012.741845>
- Guzzini, S. (1993). Structural power: The limits of neorealist power analysis. *International Organization*, 47(03), 443–478. <https://doi.org/10.1017/S0020818300028022>
- Guzzini, S. (2004). The Enduring Dilemmas of Realism in International Relations. *European Journal of International Relations*, 10(4), 533–568. <https://doi.org/10.1177/1354066104047848>
- Guzzini, S. (2005). The Concept of Power: A Constructivist Analysis. *Millennium: Journal of International Studies*, 33(3), 495–521. <https://doi.org/10.1177/03058298050330031301>
- Guzzini, S. (2013a). *Power, realism, and constructivism*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Guzzini, S. (2013b). *Power, realism, and constructivism*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Guzzini, S. (2013c). *Power, realism, and constructivism*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Gvalia, G., Lebanidze, B., & Siroky, D. S. (2019). Neoclassical realism and small states: Systemic constraints and domestic filters in Georgia’s foreign policy. *East European Politics*, 35(1), 21–51. <https://doi.org/10.1080/21599165.2019.1581066>
- Gvosdev, N. K. (2019). Is Russia Sabotaging Democracy in the West? *Orbis*, 63(3), 321–333. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2019.05.010>
- Gyanwali, K., Komiyama, R., Fujii, Y., & Bajracharya, T. R. (2021). A review of energy sector in the BBIN sub-region. *International Journal of Sustainable Energy*, 40(6), 530–556. <https://doi.org/10.1080/14786451.2020.1825436>
- Haggart, B. (2017). Introduction to the Special Issue: Rise of the “Knowledge Structure”: Implications for the Exercise of Power in the Global Political Economy. *Journal of Information Policy*, 7, 164–175. <https://doi.org/10.5325/jinfopoli.7.2017.0164>

- Haibin, N. (2010). Parceria global emergente: Brasil e China. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 53(SPE), 183–192. <https://doi.org/10.1590/S0034-73292010000300011>
- Hakirevic Prevljak, N. (2022, February 28). *Germany to break free from Russian gas with two LNG terminals*. Offshore Energy. <https://www.offshore-energy.biz/germany-to-break-free-from-russian-gas-with-two-lng-terminals/>
- Hamilton, E. J., & Rathbun, B. C. (2013). Scarce Differences: Toward a Material and Systemic Foundation for Offensive and Defensive Realism. *Security Studies*, 22(3), 436–465. <https://doi.org/10.1080/09636412.2013.816125>
- Hanami, A. K. (Ed.). (2003). *Perspectives on structural realism*. Palgrave Macmillan.
- Hancher, L., & Marhold, A. (2019). A common EU framework regulating import pipelines for gas? Exploring the Commission’s proposal to amend the 2009 Gas Directive. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 37(3), 289–303. <https://doi.org/10.1080/02646811.2019.1569873>
- Hancock, K. J., & Vivoda, V. (2014). International political economy: A field born of the OPEC crisis returns to its energy roots. *Energy Research & Social Science*, 1, 206–216. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.03.017>
- Harding, L., Beaumont, P., & Tondo, L. (2022, March 14). Talks between Russia and Ukraine to resume after deadly attack on military base. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/14/talks-russia-ukraine-resume-after-deadly-attack-on-military-base>
- Harman, G. (2019). On Progressive and Degenerating Research Programs With Respect to Philosophy. *Revista Portuguesa de Filosofia*, 75(4), 2067–2102.
- Hart, A. F., & Jones, B. D. (2010). How Do Rising Powers Rise? *Survival*, 52(6), 63–88. <https://doi.org/10.1080/00396338.2010.540783>

- Hazakis, K. J., & Chailis, M. S. (2013). The role of economic diplomacy on energy projects: The exploration of natural gas resources at Cyprus exclusive economic zone. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 1(3/4), 291.
<https://doi.org/10.1504/IJDIPE.2013.056998>
- Hazon, Y. (2021). Realism in Political Theory. *Perspectives on Political Science*, 50(1), 24–31.
<https://doi.org/10.1080/10457097.2020.1842104>
- Hendrix, C. S. (2017). Oil prices and interstate conflict. *Conflict Management and Peace Science*, 34(6), 575–596. <https://doi.org/10.1177/0738894215606067>
- Hermwille, L., & Sanderink, L. (2019). Make Fossil Fuels Great Again? The Paris Agreement, Trump, and the US Fossil Fuel Industry. *Global Environmental Politics*, 19(4), 45–62.
https://doi.org/10.1162/glep_a_00526
- Herz, J. H. (1981). Political Realism Revisited. *International Studies Quarterly*, 25(2), 182–197.
<https://doi.org/10.2307/2600350>
- Hester, A. (2007). Canada as the emerging energy superpower: Testing the case. *International Nuclear Information System*, 39(18).
http://inis.iaea.org/Search/search.aspx?orig_q=RN:39043694
- Hicks, M., Atwell, K., & Collini, D. (2021, March 4). *Great-Power Competition Is Coming to Africa*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/2021-03-04/great-power-competition-coming-africa>
- Hook, L., & Mander, B. (2018, May 24). *The fight to own Antarctica*. Financial Times.
<https://www.ft.com/content/2fab8e58-59b4-11e8-b8b2-d6ceb45fa9d0>
- Hopewell, K. (2015). Different paths to power: The rise of Brazil, India and China at the World Trade Organization. *Review of International Political Economy*, 22(2), 311–338. <https://doi.org/10.1080/09692290.2014.927387>
- Huang, Y., & Ding, S. (2006). Dragon's underbelly: An analysis of China's soft power. *East Asia*, 23(4), 22–44. <https://doi.org/10.1007/BF03179658>

- Hughes, L., & Lipsky, P. Y. (2013). The Politics of Energy. *Annual Review of Political Science*, 16(1), 449–469. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-072211-143240>
- Humphreys, A. R. C. (2011). The heuristic application of explanatory theories in International Relations. *European Journal of International Relations*, 17(2), 257–277. <https://doi.org/10.1177/1354066109344008>
- Humphreys, A. R. C. (2013). Waltz and the world: Neorealism as international political theory? *International Politics*, 50(6), 863–879. <https://doi.org/10.1057/ip.2013.34>
- Hunter, R. (2022). The Ukraine Crisis: Why and What Now? *Survival*, 64(1), 7–28. <https://doi.org/10.1080/00396338.2022.2032953>
- Hurak, I., & D’Anieri, P. (2020). The Evolution of Russian Political Tactics in Ukraine. *Problems of Post-Communism*, 0(0), 1–12. <https://doi.org/10.1080/10758216.2020.1819162>
- Hussain, M., & Jamali, A. B. (2019). Geo-Political Dynamics of the China–Pakistan Economic Corridor: A New Great Game in South Asia. *Chinese Political Science Review*, 4(3), 303–326. <https://doi.org/10.1007/s41111-019-00128-y>
- Ichord, R. F. (2018). *US Nuclear-Power Leadership and the Chinese and Russian Challenge* (p. 12). Atlantic Council; JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/resrep16816>
- Idrees, A. (2019, November 22). U.S. warships sail in disputed South China Sea, angering China. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-southchinasea-military-idUSKBN1XV2NS>
- IEA. (2019a, November 27). *Natural gas security – Energy security—IEA*. [iea.Org. https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security/natural-gas-security](https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security/natural-gas-security)
- IEA. (2019b, November 27). *Oil security – Energy security—IEA*. [iea.Org. https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security/oil-security](https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security/oil-security)
- IEA. (2019c, December 2). *Energy security—Areas of work—IEA*. [iea.Org. https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security](https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security)

- IISS Strategic Comments. (2013). US need for foreign oil falls dramatically. *Strategic Comments*, 19(2), i–iii. <https://doi.org/10.1080/13567888.2013.790169>
- Ikenberry, G. J. (2019, January). Book review: *Protean Power: Exploring the Uncertain and Unexpected in World Politics*. 98(1).
<https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2018-12-11/protean-power-exploring-uncertain-and-unexpected-world-politics>
- Ikenberry, G. J., Mastanduno, M., & Wohlforth, W. C. (2009). Unipolarity, State Behavior, and Systemic Consequences. *World Politics*, 61(1), 1–27.
<https://doi.org/10.1017/S004388710900001X>
- Ilgen, T. L. (Ed.). (2006). *Hard power, soft power, and the future of transatlantic relations*. Ashgate.
- Index Mundi. (2018). *Oil—Consumption—Country Comparison—TOP 10*. Indexmundi.Com.
<https://www.indexmundi.com/g/r.aspx?t=10&v=91&l=en>
- Inshakov, O. V., Bogachkova, L. Y., & Popkova, E. G. (2019). The Transformation of the Global Energy Markets and the Problem of Ensuring the Sustainability of Their Development. In O. V. Inshakov, A. O. Inshakova, & E. G. Popkova (Eds.), *Energy Sector: A Systemic Analysis of Economy, Foreign Trade and Legal Regulations* (σσ. 135–148). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90966-0_10
- İpek, P., & Gür, V. T. (2021). Turkey’s Isolation from the Eastern Mediterranean Gas Forum: Ideational mechanisms and material interests in Energy Politics. *Turkish Studies*, 0(0), 1–30. <https://doi.org/10.1080/14683849.2021.1925884>
- Iqbal, M. Z., & Shah, N. (2015). The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Political and Economic Impacts for the Region. *Pakistan Horizon*, 68(1), 69–81.

- Jackson, P. T., Nexon, D. H., Sterling-Folker, J., Mattern, J. B., Lebow, R. N., & Barkin, J. S. (2004). Bridging the Gap: Toward a Realist-Constructivist Dialogue. *International Studies Review*, 6(2), 337–352.
- Jaganathan, J. (2018, November 12). China overtakes Japan as world's top natural gas importer. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/china-japan-Ing-idUSL4N1XN3LO>
- James, A. (1989). The Realism of Realism: The State and the Study of International Relations. *Review of International Studies*, 15(3), 215–229.
- Jang, H. R., & Smith, B. (2021). Pax Petrolica? Rethinking the Oil–Interstate War Linkage. *Security Studies*, 30(2), 159–181. <https://doi.org/10.1080/09636412.2021.1914718>
- Jensen, W. G. (1968). VIII. The Importance of Energy in the First and Second World Wars. *The Historical Journal*, 11(3), 538–554. <https://doi.org/10.1017/S0018246X00001680>
- Jirusek, M. (2018). *Politicization in the natural gas sector in South-Eastern Europe: Thing of the past or vivid present?*
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=1867976>
- Jirušek, M., Vlček, T., & Henderson, J. (2017a). Russia's energy relations in Southeastern Europe: An analysis of motives in Bulgaria and Greece. *Post-Soviet Affairs*, 33(5), 335–355. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2017.1341256>
- Jirušek, M., Vlček, T., & Henderson, J. (2017b). Russia's energy relations in Southeastern Europe: An analysis of motives in Bulgaria and Greece. *Post-Soviet Affairs*, 33(5), 335–355. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2017.1341256>
- Jisi, W., & Ran, H. (2019). From cooperative partnership to strategic competition: A review of China–U.S. relations 2009–2019. *China International Strategy Review*, 1(1), 1–10. <https://doi.org/10.1007/s42533-019-00007-w>

- Johannesson, J., & Clowes, D. (2022). Energy Resources and Markets – Perspectives on the Russia–Ukraine War. *European Review*, 30(1), 4–23.
<https://doi.org/10.1017/S1062798720001040>
- Jones, D. M., & Smith, M. L. R. (2015). Return to reason: Reviving political realism in western foreign policy. *International Affairs*, 91(5), 933–952. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12391>
- Jones, T. C. (2012). America, Oil, and War in the Middle East. *The Journal of American History*, 99(1), 208–218.
- Jonsson, O., & Seely, R. (2015). Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine. *The Journal of Slavic Military Studies*, 28(1), 1–22.
<https://doi.org/10.1080/13518046.2015.998118>
- Joshi, N. (2010). *Reconnecting India and Central Asia: Emerging security and economic dimensions*. The Central Asia-Caucasus Institute, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies ; The Silk Road Studies Program.
- Judson, R. A., Schmalensee, R., & Stoker, T. M. (1999). Economic Development and the Structure of the Demand for Commercial Energy. *The Energy Journal*, 20(2).
<https://doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol20-No2-2>
- Kajinek, M. (2018, May 11). *CEFC China Energy's Fall From Grace in the Czech Republic*. [Www.Theepochtimes.Com. https://www.theepochtimes.com/cefc-china-energys-fall-from-grace-in-the-czech-republic_2520671.html](https://www.theepochtimes.com/cefc-china-energys-fall-from-grace-in-the-czech-republic_2520671.html)
- Kalicki, J. H., & Goldwyn, D. L. (Eds.). (2013). *Energy and security: Strategies for a world in transition* (Second edition). Woodrow Wilson Center Press.
- Kallioras, E. D. (1994). *Fortress Europe?: Realism vs. Neoliberal institutionalism*. Paschalidis Scientific Publications.

- Karim, M. F. (2018). Middle power, status-seeking and role conceptions: The cases of Indonesia and South Korea. *Australian Journal of International Affairs*, 1–21.
<https://doi.org/10.1080/10357718.2018.1443428>
- Karlsson, R. (2018). The high-energy planet. *Global Change, Peace & Security*, 30(1), 77–84.
<https://doi.org/10.1080/14781158.2018.1428946>
- Kasek, L., & Boratyński, J. (2016). *Low Oil Prices: Long-Term Economic Effects for the EU and Other Global Regions Based on the Computable General Equilibrium PLACE Model* (No. 9319; EcoMod2016). EcoMod.
<https://ideas.repec.org/p/ekd/009007/9319.html>
- Katona, V. (2018, September 2). *Can France Move Away From Nuclear Energy?* OilPrice.Com.
<https://oilprice.com/Alternative-Energy/Nuclear-Power/Can-France-Move-Away-From-Nuclear-Energy.html>
- Katzenstein, P. J., & Seybert, L. A. (2018). Protean Power and Uncertainty: Exploring the Unexpected in World Politics. *International Studies Quarterly*, 62(1), 80–93.
<https://doi.org/10.1093/isq/sqx092>
- Kaveshnikov, N. (2010). The issue of energy security in relations between Russia and the European Union. *European Security*, 19(4), 585–605.
<https://doi.org/10.1080/09662839.2010.531707>
- Kaya, A. (2020). Right-wing populism and Islamophobia in Europe and their impact on Turkey–EU relations. *Turkish Studies*, 21(1), 1–28.
<https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1499431>
- Keating, D. (2014, September 4). *Poland offers incentives for fracking*. POLITICO.
<https://www.politico.eu/article/poland-offers-incentives-for-fracking/>
- Keil, K. (2014). The Arctic: A new region of conflict? The case of oil and gas. *Cooperation and Conflict*, 49(2), 162–190. <https://doi.org/10.1177/0010836713482555>

- Keil, K. (2015). Spreading Oil, Spreading Conflict? Institutions Regulating Arctic Oil and Gas Activities. *The International Spectator*, 50(1), 85–110.
<https://doi.org/10.1080/03932729.2014.993863>
- Keith, D. (2014). Not a Superpower. *Policy Options*.
<https://dash.harvard.edu/handle/1/26781993>
- Kelanic, R. A. (2016). The Petroleum Paradox: Oil, Coercive Vulnerability, and Great Power Behavior. *Security Studies*, 25(2), 181–213.
<https://doi.org/10.1080/09636412.2016.1171966>
- Kelemen, R. D. (2013, January 21). Saving the Euro, Dividing the Union. *Foreign Affairs*.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/138768/r-daniel-kelemen/saving-the-euro-dividing-the-union>
- Keller, K. L. (1998). Branding Perspectives on Social Marketing. *ACR North American Advances*, NA-25. <https://www.acrwebsite.org/volumes/7887/volumes/v25/NA-25/full>
- Kelly, C. R. (2003). Realist Theory and Real Constraints. *Virginia Journal of International Law*, 44, 545.
- Kennedy, A. B. (2015). China and the Free-Rider Problem: Exploring the Case of Energy Security: CHINA AND ENERGY SECURITY. *Political Science Quarterly*, 130(1), 27–50.
<https://doi.org/10.1002/polq.12286>
- Kennedy, E. (2014). From Petro-States to ‘new realities’: Perspectives on the Geographies of oil. *Geography Compass*, 8(4), 262–276. <https://doi.org/10.1111/gec3.12127>
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1987). Power and Interdependence revisited. *International Organization*, 41(4), 725–753. <https://doi.org/10.1017/S0020818300027661>
- Ker-Lindsay, J. (2015). The Cyprus Problem. In A. Bebler (Ed.), *“Frozen conflicts” in Europe* (1st ed., σσ. 19–34). Verlag Barbara Budrich.
<https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg.4>

- Kiliç-Pala, P. B. (2021). Approaches in Energy Exclusive Security: Theories of Energy Security and the Dominance of Realism. *Politics & Policy*, 49(3), 771–794.
<https://doi.org/10.1111/polp.12411>
- Kiliptari, T. (2013). Çin'in Akıllı Yükselişi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 09(18), 77–102.
- Kim, I. (2019). A Crude Bargain: Great Powers, Oil States, and Petro-Alignment. *Security Studies*, 28(5), 833–869. <https://doi.org/10.1080/09636412.2019.1662478>
- Kim, I. (2020). Swinging Shale: Shale Oil, the Global Oil Market, and the Geopolitics of Oil. *International Studies Quarterly*, 64(3), 544–557.
<https://doi.org/10.1093/isq/sqaa042>
- Kim, T., & Shin, S. Y. (2021). Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea. *Energy Research & Social Science*, 74, 101983.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.101983>
- Kim, Y. (2017). Asian LNG market changes under low oil prices: Prospects for trading hubs and a new price index. *Geosystem Engineering*, 20(3), 129–141.
<https://doi.org/10.1080/12269328.2016.1240046>
- Kim, Y. (2018). Obstacles to the creation of gas trading hubs and a price index in Northeast Asia. *Geosystem Engineering*, 1–13.
<https://doi.org/10.1080/12269328.2018.1452637>
- Kirshner, J. (2012). The tragedy of offensive realism: Classical realism and the rise of China. *European Journal of International Relations*, 18(1), 53–75.
<https://doi.org/10.1177/1354066110373949>
- Kissane, C. (2021). Competitive Energy and Climate Statecraft Between China and the United States. In E. A. Carr Jr. (Ed.), *From Trump to Biden and Beyond: Reimagining US–China Relations* (σσ. 23–38). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-4297-5_3

- Kitchen, N. (2010). Systemic pressures and domestic ideas: A neoclassical realist model of grand strategy formation. *Review of International Studies*, 36(01), 117.
<https://doi.org/10.1017/S0260210509990532>
- Klare, M. T. (2013). *The race for what's left: The global scramble for the world's last resources*. Picador.
- Klare, M. T. (2015, March 3). Hard Power, Soft Power, and Energy Power. *Foreign Affairs*.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/143219/michael-t-klare/hard-power-soft-power-and-energy-power>
- Klare, M. T. (2017). From Scarcity to Abundance: The New Geopolitics of Energy. *Current History*, 116(786), 3–9.
- Klass, A. B., & Meinhardt, D. (2014). Transporting Oil and Gas: U.S. Infrastructure Challenges. *Iowa Law Review*, 100, 947.
- Klieman, A. (Ed.). (2015a). *Great Powers and Geopolitics: International Affairs in a Rebalancing World*. Springer International Publishing.
[//www.springer.com/gb/book/9783319162881](http://www.springer.com/gb/book/9783319162881)
- Klieman, A. (2015b). Pushing Back: The Balance and Balancing of Power. In *Great Powers and Geopolitics* (pp. 11–29). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16289-8_2
- Kliot, N., & Mansfield, Y. (1997). The political landscape of partition: The case of Cyprus. *Political Geography*, 16(6), 495–521. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(96\)00020-0](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(96)00020-0)
- Knock, T. (2019). *To End All Wars, New Edition: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order*. Princeton University Press.
- Koenig, D. (2018, June 13). *Trump declares oil prices too high, blames OPEC*. AP NEWS.
<https://apnews.com/article/c310f1aa3b1a4ae795d04244dd52e4ce>

- Koivisto, M. (2010). State Theory in International Relations: Why Realism Matters. In J. Joseph & C. Wight (Eds.), *Scientific Realism and International Relations* (σσ. 69–87). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230281981_4
- Koktsidis, P. I., Constantinou, C. M., & Joseph, J. (2021). Legal and Geopolitical Aspects of Energy Development in the Eastern Mediterranean and the EU's Strategic Involvement. In A. Tziampiris & F. Asderaki (Eds.), *The New Eastern Mediterranean Transformed: Emerging Issues and New Actors* (σσ. 119–137). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70554-1_6
- Kolstad, I., & Wiig, A. (2012). What determines Chinese outward FDI? *Journal of World Business*, 47(1), 26–34. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2010.10.017>
- Korab-Karpowicz, W. J. (2018). Political Realism in International Relations. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018). Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/realism-intl-relations/>
- Korteweg, R., European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, Policy Department, European Parliament, & Committee on Foreign Affairs. (2018). *Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU\(2018\)603868_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603868/EXPO_STU(2018)603868_EN.pdf)
- Kostagiannis, K. (2018a). John Herz and Realism's Moment of Transition. In K. Kostagiannis (Ed.), *Realist Thought and the Nation-State: Power Politics in the Age of Nationalism* (σσ. 103–137). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-59629-7_4
- Kostagiannis, K. (2018b). *Realist Thought and the Nation-State*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-59629-7>

- Koukoudakis, G. (2017). EU Energy Security and Turkey's Contribution to the Southern Energy Corridor. *Mediterranean Quarterly*, 28(2), 106–124.
<https://doi.org/10.1215/10474552-4164292>
- Krasner, S. D. (1994). International political economy: Abiding discord. *Review of International Political Economy*, 1(1), 13–19.
<https://doi.org/10.1080/09692299408434265>
- Kratochvíl, P., & Tichý, L. (2013). EU and Russian discourse on energy relations. *Energy Policy*, 56, 391–406. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.12.077>
- Krauss, C., & Walsh, D. (2019, March 11). Egypt Looks to Offshore Gas Field for Growth and Influence (Published 2019). *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2019/03/11/business/energy-environment/egypt-gas.html>
- Krauthammer, C. (1991). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, 70(1), 23–33.
- Krickovic, A. (2015). When Interdependence Produces Conflict: EU–Russia Energy Relations as a Security Dilemma. *Contemporary Security Policy*, 36(1), 3–26.
<https://doi.org/10.1080/13523260.2015.1012350>
- Kristensen, R. A. (2021). The new map: Energy, climate and the clash of nations. *International Affairs*, 97(1), 247–249. <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa227>
- Kruyt, B., van Vuuren, D. P., de Vries, H. J. M., & Groenenberg, H. (2009). Indicators for energy security. *Energy Policy*, 37(6), 2166–2181.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.02.006>
- Kuboniwa, M. (2014). A comparative analysis of the impact of oil prices on oil-rich emerging economies in the Pacific Rim. *Journal of Comparative Economics*, 42(2), 328–339.
<https://doi.org/10.1016/j.jce.2014.03.007>

- Kucuk, S. U. (2017). Marketing and Marketing Mix. In S. U. Kucuk (Ed.), *Visualizing Marketing: From Abstract to Intuitive* (σσ. 3–7). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-48027-5_2
- Kurki, M. (2007). Critical Realism and Causal Analysis in International Relations. *Millennium: Journal of International Studies*, 35(2), 361–378.
<https://doi.org/10.1177/03058298070350021501>
- Kurramovich, K. K., Abro, A. A., Vaseer, A. I., Khan, S. U., Ali, S. R., & Murshed, M. (2022). Roadmap for carbon neutrality: The mediating role of clean energy development-related investments. *Environmental Science and Pollution Research*.
<https://doi.org/10.1007/s11356-021-17985-3>
- Kustova, I. (2017). Towards a comprehensive research agenda on EU energy integration: Policy making, energy security, and EU energy actorness. *Journal of European Integration*, 39(1), 95–101. <https://doi.org/10.1080/07036337.2017.1258757>
- Kuteleva, A. (2020). Discursive Politics of Energy in EU–Russia Relations. *Problems of Post-Communism*, 67(1), 78–92. <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1520601>
- Kuzemko, C. (2014). Ideas, power and change: Explaining EU–Russia energy relations. *Journal of European Public Policy*, 21(1), 58–75.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2013.835062>
- Ladislav, S., & Tsafos, N. (2019). *Energy Spheres of Influence* (σελ. 8). Center for Strategic and International Studies. <https://www.ourenergypolicy.org/resources/energy-spheres-of-influence/>
- Lahtinen, A. (2015). China’s Soft Power: Challenges of Confucianism and Confucius Institutes. *Journal of Comparative Asian Development*, 14(2), 200–226.
<https://doi.org/10.1080/15339114.2015.1059055>

- Lakatos, I. (1976). Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes. In S. G. Harding (Ed.), *Can Theories be Refuted? Essays on the Duhem-Quine Thesis* (σσ. 205–259). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-010-1863-0_14
- Lapavitsas, C., Kaltenbrunner, A., Lindo, D., Michell, J., Paineira, J. P., Pires, E., Powell, J., Stenfors, A., & Teles, N. (2010). Eurozone crisis: Beggar thyself and thy neighbour. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(4), 321–373. <https://doi.org/10.1080/19448953.2010.510012>
- Larsen, H. (2019). *NATO's Democratic Retrenchment: Hegemony After the Return of History* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429505362>
- Larsen, J. A., Breedlove, P. M., Lasconjarias, G., & NATO Defence College. (2015). *NATO's response to hybrid threats*. NATO Defense College.
- Larson, D. W. (2021). Realism: Excavating a historical tradition. In *Routledge Handbook of Historical International Relations*. Routledge.
- Lawson, S. (2017). *International relations* (Third edition). Polity.
- Layne, C. (2009). America's Middle East Grand Strategy after Iraq: The Moment for Offshore Balancing Has Arrived. *Review of International Studies*, 35(1), 5–25.
- Leal-Arcas, R., Peykova, M., Choudhury, T., & Makhoul, M. (2015). Energy Transit: Intergovernmental Agreements on Oil and Gas Transit Pipelines. *Renewable Energy Law and Policy Review (RELP)*, 6, 122.
- Leigh, M. (2014). Energy – A Geopolitical Game Changer? *The International Spectator*, 49(2), 1–10. <https://doi.org/10.1080/03932729.2014.906929>
- Lessenski, M. (2015). *Bulgaria: Increasingly Assertive but not Hawkish* (A Region Disunited?, σσ. 7–11). German Marshall Fund of the United States. <https://www.jstor.org/stable/resrep19010.5>
- Levi, M. (2015, July). *Go East, Young Oilman*. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2015-06-16/go-east-young-oilman>

- Levi, M. A., Economy, E. C., O'Neil, S. K., & Segal, A. (2010). *Low-Carbon Technology in the Major Emerging Economies* (Energy Innovation, σσ. 1–38). Council on Foreign Relations. <https://www.jstor.org/stable/resrep00272.6>
- Liefert, W. M., Liefert, O., Seeley, R., & Lee, T. (2019). The effect of Russia's economic crisis and import ban on its agricultural and food sector. *Journal of Eurasian Studies*, 10(2), 119–135. <https://doi.org/10.1177/1879366519840185>
- Lind, J., & Press, D. G. (2018). Markets or Mercantilism? How China Secures Its Energy Supplies. *International Security*, 42(04), 170–204. https://doi.org/10.1162/isec_a_00310
- Liu, J.-W., & Li, X.-S. (2021). Recent Advances on Natural Gas Hydrate Exploration and Development in the South China Sea. *Energy & Fuels*, 35(9), 7528–7552. <https://doi.org/10.1021/acs.energyfuels.1c00494>
- Lobell, S. E., Ripsman, N. M., & Taliaferro, J. W. (Eds.). (2009). *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge University Press.
- Locatelli, C., Abbas, M., & Rossiaud, S. (2017). The Emerging Hydrocarbon Interdependence between Russia and China: Institutional and Systemic Implications. *Europe-Asia Studies*, 69(1), 157–170. <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1274020>
- Loe, J. S. P. (2018). Lead, now, go! (LNG): The Shtokman field and Gazprom's challenging partnership with Total and Statoil. *Post-Communist Economies*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/14631377.2018.1443254>
- Lomia, E. (2020). Political Realism in International Relations: Classical Realism, Neo-realism, and Neo-Classical Realism. *International Journal of Social, Political and Economic Research*, 7(3), 591–600. <https://doi.org/10.46291/IJOSPERvol7iss3pp591-600>
- Long, D. E. (2012). Review of *The Oil Kings: How the U.S., Iran and Saudi Arabia Changed the Balance of Power in the Middle East* [Review of *Review of The Oil Kings: How the*

- U.S., Iran and Saudi Arabia Changed the Balance of Power in the Middle East*, by A. S. Cooper]. *Middle East Journal*, 66(1), 192–194.
- Luhn, A. (2015, May 6). 15 years of Vladimir Putin: 15 ways he has changed Russia and the world. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2015/may/06/vladimir-putin-15-ways-he-changed-russia-world>
- Lukes, S. (2018). Noumenal power: Concept and explanation. *Journal of Political Power*, 11(1), 46–55. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2018.1433755>
- Lukin, A. (2021). The Russia–China entente and its future. *International Politics*, 58(3), 363–380. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00251-7>
- Lukyanov, F. (2016). Putin’s Foreign Policy: The Quest to Restore Russia’s Rightful Place. *Foreign Affairs*, 95(3), 30–37.
- Lussac, S. J. (2010). Ensuring European energy security in Russian ‘Near Abroad’: The case of the South Caucasus. *European Security*, 19(4), 607–625. <https://doi.org/10.1080/09662839.2010.526939>
- Lyons, K. (2019, September 16). China extends influence in Pacific as Solomon Islands break with Taiwan. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/16/china-extends-influence-in-pacific-as-solomon-islands-break-with-taiwan>
- Mackinder, H. J. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 23(4), 421–437. <https://doi.org/10.2307/1775498>
- Macrotrends. (2019, December 3). *Crude Oil Prices—70 Year Historical Chart*. Macrotrends.Net. <https://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>
- Maher, M. (2018, December 11). *How Russia Challenges the United States’ Investment in Egypt*. The Washington Institute. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-russia-challenges-united-states-investment-egypt>

- Mahmood, F., Islam, Md. N., & Khan, Md. S. (2022). Rohingya Refugee and Foreign Policy: China's Policy and Interests in Rakhine State. In K. Bülbül, Md. N. Islam, & Md. S. Khan (Eds.), *Rohingya Refugee Crisis in Myanmar: Ethnic Conflict and Resolution* (σσ. 211–231). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6464-9_9
- Majumdar, M. (2021). Beijing Raising the Ante in the Natunas: The Next Flash Point in the South China Sea? *India Quarterly*, 77(3), 462–478. <https://doi.org/10.1177/09749284211027249>
- Makarov, I. (2022). Does resource abundance require special approaches to climate policies? The case of Russia. *Climatic Change*, 170(1), 3. <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03280-0>
- Maksak, H. (2021). The security perception and security policy of Ukraine, 1991–2018. *Defense & Security Analysis*, 37(1), 53–65. <https://doi.org/10.1080/14751798.2020.1831232>
- Mallinckrodt, A. (2018). *Realism and State Behaviour* (SSRN Scholarly Paper ID 3296837). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3296837>
- Maltby, T. (2015). Between Amity, Enmity and Europeanisation: EU Energy Security Policy and the Example of Bulgaria's Russian Energy Dependence. *Europe-Asia Studies*, 67(5), 809–830. <https://doi.org/10.1080/09668136.2015.1046817>
- Manfreda. (2015, April 13). *The real history of fracking*. OilPrice.Com. <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/The-Real-History-Of-Fracking.html>
- Mares, D. R. (2012). Chapter One: Sources of conflict. *Adelphi Series*, 52(429), 27–62. <https://doi.org/10.1080/19445571.2012.688437>
- Maricut, A. (2017). Different narratives, one area without internal frontiers: Why EU institutions cannot agree on the refugee crisis. *National Identities*, 19(2), 161–177. <https://doi.org/10.1080/14608944.2016.1256982>

- Marsh, D., & Fawcett, P. (2011). Branding, politics and democracy. *Policy Studies*, 32(5), 515–530. <https://doi.org/10.1080/01442872.2011.586498>
- Mason, C. F. (2019). Policy Brief—Regulating Offshore Oil and Gas Exploration: Insights from the Deepwater Horizon Experience in the Gulf of Mexico. *Review of Environmental Economics and Policy*, 13(1), 149–154. <https://doi.org/10.1093/reep/rey018>
- Matalucci, S. (2020, October 8). *EastMed Gas Forum fuels energy diplomacy in troubled region*. DW.COM. <https://www.dw.com/en/eastmed-gas-forum-fuels-energy-diplomacy-in-troubled-region/a-55206641>
- Mattern, J. B. (2005). Why ‘Soft Power’ Isn’t So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics. *Millennium: Journal of International Studies*, 33(3), 583–612. <https://doi.org/10.1177/03058298050330031601>
- Mavroyiannis, A. D. (2014). The Geopolitical Role of Cyprus in the Wider Context of the European Union. *Mediterranean Quarterly*, 25(1), 54–64.
- May, C. (1996). Strange fruit: Susan Strange’s theory of structural power in the international political economy. *Global Society*, 10(2), 167–189. <https://doi.org/10.1080/13600829608443105>
- Mazarr, M. J. (2017, January). The Once and Future Order. *Foreign Affairs*, 96(1). <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-12-12/once-and-future-order>
- McFarland, V. (2020). The US response to OPEC. In *Handbook of OPEC and the Global Energy Order*. Routledge.
- McQueen, A. (2017). Political realism and the realist ‘Tradition.’ *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 20(3), 296–313. <https://doi.org/10.1080/13698230.2017.1293914>
- McSweeney, B., McSweeney, W., & Bill, M. (1999). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge University Press.

- Mearsheimer, J. H. (2006). Chapter 4 - "Structural Realism" [in] International relations theories: Discipline and diversity. In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), *International relations theories: Discipline and diversity* (1st ed, σσ. 71–88). Oxford University Press. <https://mearsheimer.uchicago.edu/all-pubs.html>
- Mearsheimer, J. J. (2019). Realism and Restraint. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, 14, 12–31.
- Meibauer, G. (2021). Neorealism, neoclassical realism and the problem(s) of history. *International Relations*, 00471178211033943. <https://doi.org/10.1177/00471178211033943>
- Meibauer, G., Desmaele, L., Onea, T., Kitchen, N., Foulon, M., Reichwein, A., & Sterling-Folker, J. (2021). Forum: Rethinking Neoclassical Realism at Theory's End. *International Studies Review*, 23(1), 268–295. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa018>
- Mikdash, Z. (1975). The OPEC Process. *Daedalus*, 104(4), 203–215. JSTOR.
- Mishra, V. (2019). India-US maritime cooperation: Crossing the Rubicon. *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 0(0), 1–11. <https://doi.org/10.1080/09733159.2018.1562453>
- Mitrović, M. (2017). Economic and energy aspects of hybrid threat to national security. *Vojno Delo*, 69(6), 304–315. <https://doi.org/10.5937/vojdela1706304M>
- Mohapatra, N. K. (2017). Energy security paradigm, structure of geopolitics and international relations theory: From global south perspectives. *GeoJournal*, 82(4), 683–700. <https://doi.org/10.1007/s10708-016-9709-z>
- Molloy, S. (2006). *The hidden history of realism: A genealogy of power politics* (1st ed). Palgrave Macmillan.
- Moore, S. (2017, July 2). *Energy independence in America can be achieved*. The Washington Times. <http://www.washingtontimes.com/news/2017/jul/2/energy-independence-in-america-can-be-achieved/>

- Moran, D., & Russell, J. A. (Eds.). (2009). *Energy security and global politics: The militarization of resource management*. Routledge.
- Morgenthau, H. (1958). Realism in International Relations. *Naval War College Review*, 10(5), 1–15.
- Morgenthau, H. (1998). From Our January 1958 Issue ...: Realism in International Politics. *Naval War College Review*, 51(1), 16–25.
- Morgenthau, H. J. (1971). Changes and Chances in American-Soviet Relations. *Foreign Affairs*, 49(3), 429–441. <https://doi.org/10.2307/20037850>
- Morgenthau, H. J. (1978). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (5th ed., rev). Knopf.
- Morhart, F., Malär, L., Guèvremont, A., Girardin, F., & Grohmann, B. (2015). Brand authenticity: An integrative framework and measurement scale. *Journal of Consumer Psychology*, 25(2), 200–218. <https://doi.org/10.1016/j.jcps.2014.11.006>
- Müller, F. (2017). IRENA as a global actor: Pathways towards energy governmentality. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 30(3), 306–322. <https://doi.org/10.1080/13511610.2017.1279538>
- Mullin, A. G. (2019). *The Army and US-India Alignment*. US Army Command and General Staff College. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1083598>
- Mussi, F. B., Zembro, A. D. S., & Melo, A. A. (2017). Contributions of Philosophy of Science, in the Perspective of Popper and Lakatos, for the Study of Innovation: An Analysis of the Neoclassical Schumpeterian and Neo-schumpeterian Theories. *Revista Facultad de Ciencias Económicas*, 26(1). <https://doi.org/10.18359/rfce.2740>
- Narizny, K. (2017). On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism. *International Security*, 42(2), 155–190. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00296
- Narizny, K. (2018). Neoclassical Realism and Its Critics. *International Security*, 43(2), 199–203.

- NATO. (2010, November 20). *Lisbon Summit Declaration | Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon* [Nato.int]. NATO. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm
- Nelson, D. (2022, February 26). *What is the military power of the Russian army and how strong is the Ukrainian army?* AS.Com. https://en.as.com/en/2022/02/26/latest_news/1645907062_698195.html
- New Europe Online/KG. (2018, April 14). EU strives to reduce energy import dependency. *New Europe*. <https://www.neweurope.eu/article/eu-strives-reduce-energy-import-dependency/>
- Newman, A. L., & Posner, E. (2011). International interdependence and regulatory power: Authority, mobility, and markets. *European Journal of International Relations*, 17(4), 589–610. <https://doi.org/10.1177/1354066110391306>
- Newnham, R. (2011). Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool. *Journal of Eurasian Studies*, 2(2), 134–143. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2011.03.004>
- Nickles, T. (Ed.). (2003). *Thomas Kuhn*. Cambridge University Press.
- Nielsen, K. L. (2013). EU Soft Power and the Capability-Expectations Gap. *Journal of Contemporary European Research*, 9(5), 723–739.
- Noone, B. T. (2018, February 23). *India's rivalry with China, from the mountains to the sea* [The Interpreter]. Lowyinstitute.Org. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/doklam-india-rivalry-china-mountains-sea>
- Nowak, B. (2010). Energy Market of the European Union: Common or Segmented? *The Electricity Journal*, 23(10), 27–37. <https://doi.org/10.1016/j.tej.2010.10.013>
- Nye, J. S. (1980). Energy Nightmares. *Foreign Policy*, 40, 132. <https://doi.org/10.2307/1148345>

- Nye, J. S. (1988). Neorealism and Neoliberalism. *World Politics*, 40(2), 235–251.
<https://doi.org/10.2307/2010363>
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94–109.
<https://doi.org/10.1177/0002716207311699>
- Nye, J. S. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160–163. JSTOR.
- Observer editors. (2021, September 14). Guyana Wants CARICOM Support Against Venezuela in Oil Area Border Dispute [Thestkittsnevisobserver.com]. *The St Kitts Nevis Observer*. <https://www.thestkittsnevisobserver.com/guyana-wants-caricom-support-against-venezuela-in-oil-area-border-dispute/>
- Ocakli, F., & Scotch, M. (2017). Oil-Fueled Insurgencies: Lootable Wealth and Political Order in Syria, Iraq, and Nigeria. *Journal of Global Security Studies*, 2(1), 74–88.
<https://doi.org/10.1093/jogss/ogw027>
- OGJ Editorial. (2018, February 26). *Oil, gas, and trade*. *Oil&Gas Journal*(116.2c), 20.
- OGJ editors. (2014, December 8). *After scuttling South Stream, Russia plans line to Turkey*. *Oil&Gas Journal*(112.12a), 12.
- OGJ editors. (2015, April 8). *EIA: US held spot as world's largest producer of petroleum, gas in 2014*. *Oil & Gas Journal*. <http://www.ogj.com/articles/2015/04/us-held-spot-as-world-s-largest-producer-of-petroleum-gas-in-2014.html>
- OGJ editors. (2019, November 18). *IEA: Oil demand growth to accelerate in 2019 fourth quarter*. *Oil & Gas Journal*. <https://www.ogj.com/general-interest/article/14072167/iea-oil-demand-growth-to-accelerate-in-2019-fourth-quarter>
- OilNow. (2020, May 12). UPDATED: World's largest oil reserves by country. *OilNow*.
<https://oilnow.gy/featured/worlds-largest-oil-reserves-by-country/>

- Omotosho, B. S. (2020). *Oil Price Shocks, Fuel Subsidies and Macroeconomic (In)stability in Nigeria* (SSRN Scholarly Paper ID 3771007). Social Science Research Network.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3771007>
- Onea, T. (2012). Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism: Neoclassical Realist Theories and US Expansion in the Post-Cold War. *International Relations*, 26(2), 139–164.
<https://doi.org/10.1177/0047117811430674>
- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2013). Rising Powers in a Changing Global Order: The political economy of Turkey in the age of BRIC s. *Third World Quarterly*, 34(8), 1409–1426.
<https://doi.org/10.1080/01436597.2013.831541>
- OPEC. (2008, February 4). *OPEC : Energy Security and Supply*. Opec.Org.
https://www.opec.org/opec_web/en/862.htm
- OPEC. (2018, December 7). *OPEC : OPEC 175th Meeting concludes*. Opec.Org.
https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/5278.htm
- Osička, J., & Ocelík, P. (2017). Natural gas infrastructure and supply patterns in Eastern Europe: Trends and policies. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 12(4), 358–364. <https://doi.org/10.1080/15567249.2015.1136971>
- O'Sullivan, M. L. (2017). *Windfall: How the new energy abundance upends global politics and strengthens America's power*. Simon & Schuster.
- Oswell, J. A. (2013). *Opening the Black Box: An Examination of Structural Realist and Neoclassical Realist Explanations of Foreign Policy* [University of Alberta].
<https://era.library.ualberta.ca/items/9da9956c-6f48-4872-b98c-a4b3589c45e9>
- Outlook Business Team. (2022, March 14). *India Considers Buying Russian Oil, Commodities At Discounted Price: Report*. <https://www.outlookindia.com/>.
<https://www.outlookindia.com/business/india-considers-buying-russian-oil-commodities-at-discounted-price-report-news-186794>

- Overland, I. (2017). The Hunter Becomes the Hunted: Gazprom Encounters EU Regulation. In S. S. Andersen, A. Goldthau, & N. Sitter (Eds.), *Energy Union* (σσ. 115–130). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/978-1-137-59104-3_7
- Oxford Analytica. (2018). Egypt gas hub goals will hinge on Cyprus and markets. *Emerald Expert Briefings, oxan-db(oxan-db)*. <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB229917>
- Oxford Analytica. (2021a). Guyana-Venezuela tensions over Essequibo will escalate. *Emerald Expert Briefings, oxan-db(oxan-db)*. <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB259418>
- Oxford Analytica. (2021b). Oil will drive record Guyana growth again in 2022. *Emerald Expert Briefings, oxan-db(oxan-db)*. <https://doi.org/10.1108/OXAN-DB266224>
- Özertem, H. S. (2016). Turkish foreign policy and the energy bonanza in the Eastern Mediterranean. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), 361–374. <https://doi.org/10.1080/19448953.2016.1195983>
- Painter, D. S. (2014). Oil and Geopolitics: The Oil Crises of the 1970s and the Cold War. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 39(4 (150)), 186–208.
- Panda, J. P. (2019). Asian equilibrium: India's overture to China. In *India and China in Asia*. Routledge.
- Panda, J. P. (2021). China as a Revisionist Power in Indo-Pacific and India's Perception: A Power-Partner Contention. *Journal of Contemporary China*, 30(127), 1–17. <https://doi.org/10.1080/10670564.2020.1766906>
- Pansardi, P. (2021). Why we do need a concept of power. *Journal of Political Power*, 14(2), 301–312. <https://doi.org/10.1080/2158379X.2021.1901195>
- Pant, H. V. (2007). India in the Asia–Pacific: Rising Ambitions with an Eye on China. *Asia-Pacific Review*, 14(1), 54–71. <https://doi.org/10.1080/13439000701330577>
- Pant, H. V., & Joshi, Y. (2017). Indo-US relations under Modi: The strategic logic underlying the embrace. *International Affairs*, 93(1), 133–146. <https://doi.org/10.1093/ia/iiv028>

- Parameswaran, P. (2022). The Argument: Balance of Commitment. In P. Parameswaran (Ed.), *Elusive Balances: Shaping U.S.-Southeast Asia Strategy* (σσ. 25–45). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-981-16-6612-4_3
- Paraskova, T. (2018, November 26). *Brazil Eyes \$30 Billion Offshore Oil Boom*. OilPrice.Com.
<https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/Brazil-Eyes-30-Billion-Offshore-Boom.html>
- Paraskova, T. (2022, March 14). *Russia Looks To Charm India With Cheap Oil Supplies*. OilPrice.Com. <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Russia-Looks-To-Charm-India-With-Cheap-Oil-Supplies.html>
- Parent, J. M., & Rosato, S. (2015). Balancing in Neorealism. *International Security*, 40(2), 51–86. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00216
- Parker, A., & Davenport, C. (2016, December 26). Donald Trump’s Energy Plan: More Fossil Fuels and Fewer Rules. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2016/05/27/us/politics/donald-trump-global-warming-energy-policy.html>
- Parker, C. F., Karlsson, C., & Hjerpe, M. (2017). Assessing the European Union’s global climate change leadership: From Copenhagen to the Paris Agreement. *Journal of European Integration*, 39(2), 239–252.
<https://doi.org/10.1080/07036337.2016.1275608>
- Pashakhanlou, A. H. (2009, July 23). Comparing and Contrasting Classical Realism and Neorealism. *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2009/07/23/comparing-and-contrasting-classical-realism-and-neo-realism/>
- Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status. In S. N. Litsas & A. Tziampiris (Eds.), *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era* (σσ. 151–167). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90758-1_9

- Peters, M. A., Means, A. J., Ericson, D. P., Tukdeo, S., Bradley, J. P. N., Jackson, L., Mu, G. M., Luke, T. W., & Misiaszek, G. W. (2021). The China-threat discourse, trade, and the future of Asia. A Symposium. *Educational Philosophy and Theory*, 0(0), 1–21.
<https://doi.org/10.1080/00131857.2021.1897573>
- Pieńkowski, J. (2019). *Bulgarian-Russian Relations: Between Sentiment and Pragmatism*.
<https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=847494>
- Pierson, B. (2019, March 26). Ex-Hong Kong official sentenced to three years in prison in U.S. bribery case. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-corruption-idUSKCN1R62IY>
- Pisarski, A. E., & de Terra, N. (1975). American and European transportation responses to the 1973–74 oil embargo. *Transportation*, 4(3), 291–312.
<https://doi.org/10.1007/BF00153580>
- Pradhan, R. (2021). Energy Geopolitics and the New Great Game in Central Asia. *Millennial Asia*, 09763996211003260. <https://doi.org/10.1177/09763996211003260>
- Precise Consultants. (2017, July 12). *Poland Seeks To Become EU's Gas Hub*. OilPrice.Com.
<https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Poland-Seeks-To-Become-EUs-Gas-Hub.html>
- President Speech. (2017, June 29). *Remarks by President Trump at the Unleashing American Energy event*. The White House. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-unleashing-american-energy-event/>
- Prodromidou, A. (2011). *Russian foreign energy policy conduct in the oil and gas sectors: A case study of the Caspian region 1991-2008* [D_ph, University of Birmingham].
<https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/3151/>
- Proedrou, F. (2018a). Russian Energy Policy and Structural Power in Europe. *Europe-Asia Studies*, 70(1), 75–89. <https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1419169>

- Proedrou, F. (2018b). Russian Energy Policy and Structural Power in Europe. *Europe-Asia Studies*, 70(1), 75–89. <https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1419169>
- Prokip, A. (2019, December 9). *A New Gas War in Europe?* | Wilson Center. Wilsoncenter.Org. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/new-gas-war-europe>
- Prontera, A. (2018). Italian energy security, the Southern Gas Corridor and the new pipeline politics in Western Europe: From the partner state to the catalytic state. *Journal of International Relations and Development*, 21(2), 464–494. <https://doi.org/10.1057/jird.2015.31>
- Prontera, A., & Ruszel, M. (2017). Energy Security in the Eastern Mediterranean. *Middle East Policy*, 24(3), 145–162. <https://doi.org/10.1111/mepo.12296>
- PTI. (2015, June 10). *US becomes world's biggest oil producer in 2014, surpasses Saudi Arabia*. The Economic Times. <https://economictimes.indiatimes.com/markets/commodities/us-becomes-worlds-biggest-oil-producer-in-2014-surpasses-saudi-arabia/articleshow/47616052.cms>
- Pustovitovskij, A., & Kremer, J.-F. (2011). *Structural power and international relations analysis: "Fill your basket, get your preferences."* Univ., Inst. für Entwicklungsforschung und Entwicklungspolitik.
- Pustovitovskij, A., & Kremer, J.-F. (2012). Towards a New Understanding of Structural Power: "Structure Is What States Make of It." In E. Fels, J.-F. Kremer, & K. Kronenberg (Eds.), *Power in the 21st Century: International Security and International Political Economy in a Changing World* (σσ. 59–78). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-25082-8_4
- Qi, M., & Yang, Y. (2018). *Towards a sustainable oil supply: A risk diversification model to measure oil security risk in japan and South Korea*. <https://doi.org/10.2495/SDP-V13-N5-746-757>

- Quinn, A. (2013). Kenneth Waltz, Adam Smith and the Limits of Science: Hard choices for neoclassical realism. *International Politics*, 50(2), 159–182.
<https://doi.org/10.1057/ip.2013.5>
- Rahman, Z. U., Khan, A., Lifang, W., & Hussain, I. (2021). The geopolitics of the CPEC and Indian Ocean: Security implication for India. *Australian Journal of Maritime & Ocean Affairs*, 13(2), 122–145. <https://doi.org/10.1080/18366503.2021.1875807>
- Raphael, S., & Stokes, D. (2011). Globalizing West African oil: US ‘energy security’ and the global economy. *International Affairs*, 87(4), 903–921.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2011.01010.x>
- Rathbun, B. (2008a). A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism. *Security Studies*, 17(2), 294–321.
<https://doi.org/10.1080/09636410802098917>
- Rathbun, B. (2008b). A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism. *Security Studies*, 17(2), 294–321.
<https://doi.org/10.1080/09636410802098917>
- Ravenhill, J. (2018). Entrepreneurial states: A conceptual overview. *International Journal: Canada’s Journal of Global Policy Analysis*, 73(4), 501–517.
<https://doi.org/10.1177/0020702018811813>
- Read, G. (2019). Sharp power, youth power and the new politics in Taiwan. In J. Golley, L. Jaivin, P. J. Farrelly, & S. Strange (Eds.), *Power* (pp. 179–184). ANU Press; JSTOR.
www.jstor.org/stable/j.ctvfrxqkv.21
- Reeves, J. (2018). China’s Silk Road Economic Belt Initiative: Network and Influence Formation in Central Asia. *Journal of Contemporary China*, 27(112), 502–518.
<https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1433480>

- Reichwein, A. (2021). Classical Realism. In M. Riddervold, J. Trondal, & A. Newsome (Eds.), *The Palgrave Handbook of EU Crises* (σσ. 79–97). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-51791-5_4
- Reuters. (2018a, January 16). *India's GAIL renegotiates LNG deal with Gazprom*. Reuters.
<https://www.reuters.com/article/gail-gazprom-lng-idUSL3N1PB3UK>
- Reuters. (2018b, December 19). *Italy budget crisis averted after EU agreement*. Euronews.
<https://www.euronews.com/2018/12/19/italy-budget-crisis-averted-after-eu-agreement>
- Reuters. (2019, January 10). *U.S. sanctions against Nord Stream 2 wrong solution: Germany's Maas*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-germany-russia-pipeline-idUSKCN1P42IH>
- Reuters Staff. (2020a, January 15). Factbox: Egypt's push to be east Mediterranean gas hub. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-egypt-israel-gas-factbox-idUSKBN1ZE1ON>
- Reuters Staff. (2020b, October 3). Noble Energy shareholders approve \$4.1 billion sale to Chevron. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/noble-energy-m-a-vote-idUSKBN26O02P>
- Reuveny, R., & Thompson, W. R. (2002). World Economic Growth, Northern Antagonism, and North-south Conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 46(4), 484–514.
<https://doi.org/10.1177/0022002702046004002>
- Reynolds, D. B. (2000). The Energy Utilization Chain: Determining Viable Oil Alternative Technology. *Energy Sources*, 22(3), 215–226.
<https://doi.org/10.1080/00908310050014009>
- Rezvani, B. (2020). Russian foreign policy and geopolitics in the Post-Soviet space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria. *Middle Eastern Studies*, 56(6), 878–899. <https://doi.org/10.1080/00263206.2020.1775590>

- Rice, S., & Tyner, J. (2011). Pushing on: Petrolism and the statecraft of oil. *The Geographical Journal*, 177(3), 208–212. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2011.00417.x>
- Rich, P. B. (2009). Russia as a great power. *Small Wars & Insurgencies*, 20(2), 276–299. <https://doi.org/10.1080/09592310902975398>
- Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., & Lobell, S. E. (2016). *Neoclassical realist theory of international politics*. Oxford University Press.
- Robertson, P. E., & Sin, A. (2017). Measuring hard power: China's economic growth and military capacity. *Defence and Peace Economics*, 28(1), 91–111. <https://doi.org/10.1080/10242694.2015.1033895>
- Rodríguez-Fernández, L., Fernández Carvajal, A. B., & Ruiz-Gómez, L. M. (2020). Evolution of European Union's energy security in gas supply during Russia–Ukraine gas crises (2006–2009). *Energy Strategy Reviews*, 30, 100518. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2020.100518>
- Romaniuk, S. N. (2015). Competing Hegemons: EU and Russian Power Projection in the South Caucasus. In A. Klieman (Ed.), *Great Powers and Geopolitics* (pp. 113–138). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16289-8_6
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), 144–172. <https://doi.org/10.1017/S0043887100007814>
- Roselle, L., Miskimmon, A., & O'Loughlin, B. (2014). Strategic narrative: A new means to understand soft power. *Media, War & Conflict*, 7(1), 70–84. <https://doi.org/10.1177/1750635213516696>
- Roy, N. (2017). The Dragon's Charm Diplomacy in the South China Sea. *Indian Journal of Asian Affairs*, 30(1/2), 15–28. JSTOR.
- Rühle, M. (2012). NATO and energy security: From philosophy to implementation. *Journal of Transatlantic Studies*, 10(4), 388–395. <https://doi.org/10.1080/14794012.2012.734673>

- Rühle, M. (2015). NATO and the Ukraine Crisis. *American Foreign Policy Interests*, 37(2), 80–86. <https://doi.org/10.1080/10803920.2015.1038925>
- Ruszel, M. (2022). The Development of Global LNG Exports. In K. Liuhto (Ed.), *The Future of Energy Consumption, Security and Natural Gas: LNG in the Baltic Sea region* (σσ. 1–20). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-80367-4_1
- Rutland, P. (2015). Petronation? Oil, gas, and national identity in Russia. *Post-Soviet Affairs*, 31(1), 66–89. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2014.952537>
- Rynning, S., & Ringsmose, J. (2008). Why Are Revisionist States Revisionist? Reviving Classical Realism as an Approach to Understanding International Change. *International Politics*, 45(1), 19–39. <https://doi.org/10.1057/palgrave.ip.8800217>
- Sabadus, A. (2020, June 10). Ukraine’s \$7 billion Russian gas transit deal at risk amid claims of political pressure. *Atlantic Council*.
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-7-billion-russian-gas-transit-deal-at-risk-amid-claims-of-political-pressure/>
- Salama, V. (2019, November 14). U.S. Threatens Egypt With Sanctions Over Russian Arms Deal. *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/u-s-threatens-egypt-with-sanctions-over-russian-arms-deal-11573769929>
- Saltzman, I. Z. (2015). Growing Pains: Neoclassical Realism and Japan’s Security Policy Emancipation. *Contemporary Security Policy*, 36(3), 498–527.
<https://doi.org/10.1080/13523260.2015.1091574>
- Salygin, V., Guliev, I., Chernysheva, N., Sokolova, E., Toropova, N., & Egorova, L. (2019). Global Shale Revolution: Successes, Challenges, and Prospects. *Sustainability*, 11(6), 1627. <https://doi.org/10.3390/su11061627>
- Sanger, D. E., & Broad, W. J. (2019, October 20). Erdogan’s Ambitions Go Beyond Syria. He Says He Wants Nuclear Weapons. (Published 2019). *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2019/10/20/world/middleeast/erdogan-turkey-nuclear-weapons-trump.html>

Sartori, N. (2014). Geopolitical Implications of the US Unconventional Energy Revolution. *The International Spectator*, 49(2), 66–82.

<https://doi.org/10.1080/03932729.2014.906955>

Sauvant, K. P. (2005). New Sources of FDI: The BRICs - Outward FDI from Brazil, Russia, India and China. *Journal of World Investment & Trade*, 6, 639.

Schmidt, B. C. (2014). A Realist View of the Eurocentric Conception of World Politics.

Millennium, 42(2), 464–471. <https://doi.org/10.1177/0305829813518363>

Schmidt-Felzmann, A. (2011). EU Member States' Energy Relations with Russia: Conflicting Approaches to Securing Natural Gas Supplies. *Geopolitics*, 16(3), 574–599.

<https://doi.org/10.1080/14650045.2011.520864>

Schneider, J., & Peeples, J. (2018). The Energy Covenant: Energy Dominance and the Rhetoric of the Aggrieved. *Frontiers in Communication*, 3.

<https://doi.org/10.3389/fcomm.2018.00005>

Schweller, R. (2018). Opposite but Compatible Nationalisms: A Neoclassical Realist Approach to the Future of US–China Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 11(1), 23–48. <https://doi.org/10.1093/cjip/poy003>

Schweller, R. L., & Wohlforth, W. C. (2000). Power test: Evaluating realism in response to the end of the cold war. *Security Studies*, 9(3), 60–107.

<https://doi.org/10.1080/09636410008429406>

Schwikowski, M. (2019, July 14). *Can Chinese weapons contribute to peace in Africa?*

DW.COM. <https://www.dw.com/en/can-chinese-weapons-contribute-to-peace-in-africa/a-49588144>

- Sebastian, L. C., & Chen, J. (2021). Indonesia's Foreign and Maritime Policies Under Joko Widodo: Domestic and External Determinants. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 8(3), 287–303. <https://doi.org/10.1177/23477970211039639>
- Sevastopulo, D., Foy, H., & Astrasheuskaya, N. (2019, December 10). *US lawmakers agree bill to force Trump on Nord Stream 2 sanctions*. Financial Times. <https://www.ft.com/content/3a0fde0c-1b10-11ea-97df-cc63de1d73f4>
- Shadrina, E. (2010). Russia's foreign energy policy. 50. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/99341>
- Shaffer, B. (2009). *Energy politics*. University of Pennsylvania Press.
- Shafi, K., & Hua, L. (2014). Oil Prices Fluctuations & Its Impact on Russians Economy; An Exchange Rate Exposure. *Asian Journal of Economic Modelling*, 2(4), 169–177. <https://doi.org/10.18488/journal.8.2014.24.169.177>
- Shi, C. (2009). Perspective on Natural Gas Crisis between Russia and Ukraine. *Review of European Studies*, 1, 56.
- Shin, S. Y., & Kim, T. (2021). Eastern Mediterranean Gas Discoveries: Local and Global Impact. *Middle East Policy*, 28(1), 135–146. <https://doi.org/10.1111/mepo.12546>
- Shiryaevskaya, A., & Khrennikova, D. (2019, November 6). *Analysis | Why the World Worries About Russia's Natural Gas Pipeline*. Washington Post. https://www.washingtonpost.com/business/energy/why-the-world-worries-about-russias-natural-gas-pipeline/2019/10/31/c3c12892-fbfb-11e9-9e02-1d45cb3dfa8f_story.html
- Shojai, S. (Ed.). (1995). *The New global oil market: Understanding energy issues in the world economy*. Praeger.
- Shokri Kalehsar, O. (2021a). International Context of the New Era and the Caspian Sea Region. In O. Shokri Kalehsar (Ed.), *US Energy Diplomacy in the Caspian Sea Basin:*

- Changing Trends Since 2001* (σσ. 45–121). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-66929-4_3
- Shokri Kalehsar, O. (2021b). Trump Energy Diplomacy. *US Energy Diplomacy in the Caspian Sea Basin*, 189–236. https://doi.org/10.1007/978-3-030-66929-4_6
- Siddi, M. (2018a). Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade. In K. Szulecki (Ed.), *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges* (σσ. 251–273). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1_10
- Siddi, M. (2018b). The Role of Power in EU–Russia Energy Relations: The Interplay between Markets and Geopolitics. *Europe-Asia Studies*, 1–20.
<https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1536925>
- Singer, J. D. (1960). International Conflict: Three Levels of Analysis. *World Politics*, 12(3), 453–461. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/2009401>
- Singh, M. (2018). From Smart Power to Sharp Power: How China Promotes her National Interests. *Journal of Defence Studies*, 12(3), 5–25.
- Skalama, M. (2015, October 11). *A Kink In the Pipeline*. Foreign Affairs.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2015-10-11/kink-pipeline>
- Skalama, M. (2018). Explaining the 2014 Sino–Russian Gas Breakthrough: The Primacy of Domestic Politics. *Europe-Asia Studies*, 70(1), 90–107.
<https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1417356>
- Sklias, P. (2012). The ICT impact on the Arab Revolution under the prism of the Global Political Economy and the US-China relations. *Regional Science Inquiry Journal*, IV, 159–170.
- Slaughter, A.-M. (1997). The Real New World Order. *Foreign Affairs*, 76(5), 183–197.
<https://doi.org/10.2307/20048208>

- Smith, J. M. (2013). NORTHERN PROMISES: Will Canada Make It as an Energy Superpower? *World Affairs*, 176(2), 72–79.
- Smith, K. (2019). Recollecting a lost dialogue: Structural Realism meets neoclassical realism. *International Relations*, 33(3), 494–513.
<https://doi.org/10.1177/0047117819834636>
- Smith, N. R. (2018). Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations? *The Journal of Politics*, 80(2), 742–749. <https://doi.org/10.1086/696882>
- Smith Stegen, K. (2015). Understanding China’s global energy strategy. *International Journal of Emerging Markets*, 10(2), 194–208. <https://doi.org/10.1108/IJOEM-04-2014-0059>
- Smith, W. L. (1975). Thermodynamics, folk culture, and poetry. *Journal of Chemical Education*, 52(2), 97. <https://doi.org/10.1021/ed052p97>
- Snegovaya, M. (2019). What Factors Contribute to the Aggressive Foreign Policy of Russian Leaders? *Problems of Post-Communism*, 1–18.
<https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1554408>
- Snow, N. (2015). API includes other sources in broader State of American Energy report. *Oil & Gas Journal*, 113.1a.
- Snow, N. (2016a). Debate considers a range of issues raised by Nord Stream 2 project. *Oil & Gas Journal*, 114.4a.
- Snow, N. (2016b). Hochstein outlines how world energy changed during Obama’s presidency. *Oil & Gas Journal*, 114.12b.
- Snow, N. (2017, April 3). US State Department issues long-awaited permit for Keystone XL pipeline. *Oil&Gas Journal*(115.4), 36.
- Soeder, D. J. (2018). The successful development of gas and oil resources from shales in North America. *Journal of Petroleum Science and Engineering*, 163, 399–420.
<https://doi.org/10.1016/j.petrol.2017.12.084>

- Sookhan, A. (2018, October 14). *The development of Brazil's gas resources and the impact on external gas supplies*. GECF. <https://www.gecf.org/events/the-development-of-brazil%E2%80%99s-gas-resources--the-impact-on-external-gas-supplies>
- Sørensen, C. T. N. (2013). Is China Becoming More Aggressive? A Neoclassical Realist Analysis. *Asian Perspective*, 37(3), 363–385. <https://doi.org/10.1353/apr.2013.0014>
- Sovacool, B. K. (Ed.). (2011). *The Routledge handbook of energy security*. Routledge.
- Stergiou, A. (2016). Turkey–Cyprus–Israel relations and the Cyprus conflict. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), 375–392. <https://doi.org/10.1080/19448953.2016.1195994>
- Stergiou, A. (2017a). Energy security in the Eastern Mediterranean. *International Journal of Global Energy Issues*, 40(5), 320. <https://doi.org/10.1504/IJGEI.2017.086842>
- Stergiou, A. (2017b). Energy Wealth as Peace and Democracy Incentive: The Eastern Mediterranean Case. In G. C. Bitros & N. C. Kyriazis (Eds.), *Democracy and an Open-Economy World Order* (σσ. 257–268). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52168-8_16
- Stergiou, A. (2018a). EU–Russia Antagonism in South-Eastern Europe: The Energy Factor. In S. Vliamos & M. S. Zouboulakis (Eds.), *Institutionalist Perspectives on Development* (σσ. 211–233). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98494-0_12
- Stergiou, A. (2018b). EU–Russia Antagonism in South-Eastern Europe: The Energy Factor. In S. Vliamos & M. S. Zouboulakis (Eds.), *Institutionalist Perspectives on Development: A Multidisciplinary Approach* (σσ. 211–233). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98494-0_12
- Stergiou, A., Ulusoy, K., & Blondheim, M. (Eds.). (2017). *Conflict & prosperity: Geopolitics and energy in the Eastern Mediterranean*. Israel Academic Press.

- Stern, D. (2015). The role of energy in economic growth. In *International Energy and Poverty*. Routledge.
- Stevens, P. J. (2006). Cross-Border Oil and Gas Pipelines: Problems and Prospects. *Oil, Gas & Energy Law Journal (OGEL)*, 4(4). <https://www.ogel.org/article.asp?key=2292>
- Stoddard, E. (2013a). Reconsidering the ontological foundations of international energy affairs: Realist geopolitics, market liberalism and a politico-economic alternative. *European Security*, 22(4), 437–463. <https://doi.org/10.1080/09662839.2013.775122>
- Stoddard, E. (2013b). Reconsidering the ontological foundations of international energy affairs: Realist geopolitics, market liberalism and a politico-economic alternative. *European Security*, 22(4), 437–463. <https://doi.org/10.1080/09662839.2013.775122>
- Stoddard, I., Anderson, K., Capstick, S., Carton, W., Depledge, J., Facer, K., Gough, C., Hache, F., Hoolohan, C., Hultman, M., Hällström, N., Kartha, S., Klinsky, S., Kuchler, M., Lövbrand, E., Nasiritousi, N., Newell, P., Peters, G. P., Sokona, Y., ... Williams, M. (2021). Three Decades of Climate Mitigation: Why Haven't We Bent the Global Emissions Curve? *Annual Review of Environment and Resources*, 46(1), 653–689. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-012220-011104>
- Stolte, C. (2015). Great Powers and the Drive for Status in International Relations. In C. Stolte (Ed.), *Brazil's Africa Strategy: Role Conception and the Drive for International Status* (σσ. 15–42). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/9781137499578_2
- Stone, M. (2009). *Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis*. Security Discussion Papers. Series 1 edn.
- Stuenkel, O. (2016, July 10). The Brazil-Bolivia dispute, a decade on. *Post Western World*. <https://www.postwesternworld.com/2016/07/10/bolivia-dispute-decade/>
- Stulberg, A. N. (2005). Moving Beyond the Great Game: The Geoeconomics of Russia's Influence in the Caspian Energy Bonanza. *Geopolitics*, 10(1), 1–25. <https://doi.org/10.1080/14650040590907785>

- Su, S., & Longley, A. (2022, February 25). *Business News Today: Share Market News, Latest Economy & Finance News*. BloombergQuint.
<https://www.bloombergquint.com/shell.html>
- Subramanian, A. (2011). The Inevitable Superpower: Why China's Dominance Is a Sure Thing. *Foreign Affairs*, 90(5), 66–78.
- Surowiecki, J. (2014, March 17). *Putin's Power Play*. The New Yorker.
<http://www.newyorker.com/magazine/2014/03/24/putins-power-play>
- Sussex, M. (2022a). Russia's National Security Posture. In M. Clarke, A. Henschke, M. Sussex, & T. Legrand (Eds.), *The Palgrave Handbook of National Security* (σσ. 139–168). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53494-3_7
- Sussex, M. (2022b). Understanding National Security: The Promises and Pitfalls of International Relations Theory. In M. Clarke, A. Henschke, M. Sussex, & T. Legrand (Eds.), *The Palgrave Handbook of National Security* (σσ. 23–52). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53494-3_2
- Szeman, I. (2019). *On petrocultures: Globalization, culture, and energy* (First edition). West Virginia University Press.
- Szeptycki, A. (2021). Poland versus Russia: Competition in Ukraine. *East European Politics and Societies*, 35(4), 1113–1135. <https://doi.org/10.1177/0888325420950803>
- Szűcs, Z. G. (2018). The a-theoretical core of political realism. *Studies in Social and Political Thought*, 28. <https://doi.org/10.20919/sspt.28.2018.91>
- Szulecki, K., Fischer, S., Gullberg, A. T., & Sartor, O. (2016a). Shaping the 'Energy Union': Between national positions and governance innovation in EU energy and climate policy. *Climate Policy*, 16(5), 548–567.
<https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1135100>
- Szulecki, K., Fischer, S., Gullberg, A. T., & Sartor, O. (2016b). Shaping the 'Energy Union': Between national positions and governance innovation in EU energy and climate

- policy. *Climate Policy*, 16(5), 548–567.
<https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1135100>
- Szulecki, K., & Westphal, K. (2018). Taking Security Seriously in EU Energy Governance: Crimean Shock and the Energy Union. In *Energy Security in Europe* (σσ. 177–202). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1_7
- Tabata, S., & Liu, X. (2012). Russia’s Energy Policy in the Far East and East Siberia. *Russia’s Energy Policies*.
<https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781849800297/9781849800297.00019.xml>
- Taber, J. (2006, July 15). PM brands Canada an “energy superpower.” *The Globe and Mail*.
<https://www.theglobeandmail.com/news/world/pm-brands-canada-an-energy-superpower/article1105875/>
- Tanchum, M. (2020, September 24). *Egypt’s Prospects as an Energy Export Hub Across Three Continents* [Text]. ISPI. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/egypts-prospects-energy-export-hub-across-three-continents-27408>
- Tang, S. (2004). A Systemic Theory of the Security Environment. *Journal of Strategic Studies*, 27(1), 1–34. <https://doi.org/10.1080/0140239042000232756>
- Tang, S. (2010a). Recategorizing Realism Theories. In S. Tang (Ed.), *A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism* (σσ. 165–177). Palgrave Macmillan US.
https://doi.org/10.1057/9780230106048_7
- Tang, S. (2010b). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. In S. Tang (Ed.), *A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism* (σσ. 33–71). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/9780230106048_3
- Tarasov, J. D. A. (2011). The making of empires: Russia’s gas-exporting pipelines v Nabucco. *The Journal of World Energy Law & Business*, 4(1), 77–87.
<https://doi.org/10.1093/jwelb/jwq014>

- Tarzi, S. M. (2004). Neorealism, Neoliberalism and the International System. *International Studies*, 41(1), 115–128. <https://doi.org/10.1177/002088170404100103>
- Tekin, A., & Williams, P. A. (2011). Turkey's Role as a 'Trans-European' Energy Corridor. In A. Tekin & P. A. Williams (Eds.), *Geo-Politics of the Euro-Asia Energy Nexus: The European Union, Russia and Turkey* (σσ. 145–165). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230294943_7
- The Economist. (2004, December 9). The challenger. *The Economist*. <https://www.economist.com/leaders/2004/12/09/the-challenger>
- The Economist. (2014, December 4). Sheikhs v shale. *The Economist*. <https://www.economist.com/news/leaders/21635472-economics-oil-have-changed-some-businesses-will-go-bust-market-will-be>
- The White House. (2017, December). *National Security Strategy of the United States of America*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
- Theodorou, M. (2011, December 30). *Cyprus talks of "new era" wealth but gas bonanza comes with challenges*. The National. <https://www.thenationalnews.com/world/europe/cyprus-talks-of-new-era-wealth-but-gas-bonanza-comes-with-challenges-1.439245>
- Tichý, L. (2020). EU political discourse on the energy security relations with Russia. *European Political Science*, 19(4), 603–621. <https://doi.org/10.1057/s41304-019-00229-x>
- Tippee, B. (2016a, February 22). *Analysis: Production freeze clouded by conditions, history*. *Oil&Gas Journal*(114.2c), 17.
- Tippee, B. (2016b, December 12). *There's a lot of oil*. *Oil&Gas Journal*(114.12b), 14.
- Tippee, B. (2019, July 22). *Drilling by Turkey off Cyprus elicits rebuke from Russia*. *Oil&Gas Journal*(117.7c), 24.

- Tokus, H. I. (2010). *Turkey as an Emerging Energy Hub*. NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL MONTEREY CA. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA524682>
- Tomás, M. J. (2021). The Era of the Dragon: How China Is Preparing to Be the World's Top Economy in 21st Century. In N. Crespo & N. Simoes (Eds.), *Advances in Finance, Accounting, and Economics* (σσ. 176–195). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7568-0.ch009>
- Tomaszewski, K. (2018). *Energy solidarity in the European Union in the context of the particular interests of the Member States*. <https://doi.org/10.24425/122773>
- Tradingeconomics. (2019, December 3). *Brent crude oil*. Tradingeconomics.Com. <https://tradingeconomics.com/commodity/brent-crude-oil>
- Trenin, D. (2007). Russia Redefines Itself and Its Relations with the West. *The Washington Quarterly*, 30(2), 95–105. <https://doi.org/10.1162/wash.2007.30.2.95>
- Triantaphyllou, D., & Fotiou, E. (2010). The EU and Turkey in Energy Diplomacy. *Insight Turkey*, 12(3), 55–61. JSTOR.
- Trimikliniotis, N. (2012). The Cyprus Problem and the Imperial Games in the Hydrocarbon Era: From a “Place of Arms” to an Energy Player? In N. Trimikliniotis & U. Bozkurt (Eds.), *Beyond a Divided Cyprus: A State and Society in Transformation* (σσ. 23–46). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/9781137100801_2
- Troulis, M. (2017). Power Politics and Energy Politics: Two Sides of the Same Euro Coin. *Central European Journal of International and Security Studies*, 11(4), 5–23.
- Trump, D. (2019, December 14). *President Donald J. Trump Is Unleashing American Energy Dominance*. The White House. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-unleashing-american-energy-dominance/>
- Truscott, P. (2009). The Fourth Energy Corridor: The Three Phases of Nabucco. *Whitehall Papers*, 73(1), 32–46. <https://doi.org/10.1080/02681300903415483>

- Tsakiris, T. (2015). The energy parameters of the Russian–Ukrainian–EU impasse: Dependencies, sanctions and the rise of ‘Turkish Stream.’ *Southeast European and Black Sea Studies*, 15(2), 203–219. <https://doi.org/10.1080/14683857.2015.1060020>
- Tsakiris, T. (2017). Cyprus’s Natural Gas Strategy: Geopolitical and Economic Preconditions. *Mediterranean Quarterly*, 28(1), 29–57. <https://doi.org/10.1215/10474552-3882786>
- Tucker, R. W., & Hendrickson, D. C. (1992). *The imperial temptation: The new world order and America’s purpose*. Council on Foreign Relations Press.
- Tziarras, Z. (2016). Israel-Cyprus-Greece: A ‘Comfortable’ Quasi-Alliance. *Mediterranean Politics*, 21(3), 407–427. <https://doi.org/10.1080/13629395.2015.1131450>
- Tziarras, Z. (2022). A Neoclassical Realist Framework. In Z. Tziarras (Ed.), *Turkish Foreign Policy: The Lausanne Syndrome in the Eastern Mediterranean and Middle East* (σσ. 7–18). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-90746-4_2
- Urdinez, F., Masiero, G., & Ogasavara, M. (2014). China’s quest for energy through FDI: New empirical evidence. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 12(4), 293–314. <https://doi.org/10.1080/14765284.2014.952516>
- US Council of Economic Advisers. (2020, July 29). *The Value of U.S. Energy Dominance*. The White House. <https://www.whitehouse.gov/articles/value-u-s-energy-dominance/>
- van de Graaf, T., & Bradshaw, M. (2018). Stranded wealth: Rethinking the politics of oil in an age of abundance. *International Affairs*, 94(6), 1309–1328. <https://doi.org/10.1093/ia/iyy197>
- Van Evera, S., Sylogidou, E., Kouskouveles, E. I., & Platias, A. G. (2005). *Eisagoge ste medologia tes epistememes*. Ekdoseis Poioteta.
- Vaughan, A. (2017, May 28). UK lobbies Europe to dilute flagship energy efficiency law. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2017/may/28/uk-presses-europe-to-dilute-flagship-energy-efficiency-law>

- Vihma, A., & Turksen, U. (2015). The Geoeconomics of the South Stream Pipeline Project. *Journal of International Affairs*, 69(1), 34–53.
- Vuving, A. (2009). How Soft Power Works. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1466220>
- Wæver, O. (2009). Waltz's Theory of Theory. *International Relations*, 23(2), 201–222.
<https://doi.org/10.1177/0047117809104635>
- Wagner, C. (2005). *From Hard Power to Soft Power? Ideas, Interaction, Institutions, and Images in India's South Asia Policy*. <https://doi.org/10.11588/HEIDOK.00005436>
- Walker, C. (2018). What Is “Sharp Power”? *Journal of Democracy*, 29(3), 9–23.
<https://doi.org/10.1353/jod.2018.0041>
- Walker, C., & Ludwig, J. (2018, January 4). *The Meaning of Sharp Power*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power>
- Walker, W. (2021, June 1). *Caricom will need to accept Suriname/Guyana as future leaders—Ramdin* [Suriname-energy.com]. Suriname Energy. <https://suriname-energy.com/en/article/caricom-will-need-accept-surinameguyana-future-leaders-ramdin>
- Walt, S. M. (1988). Testing theories of alliance formation: The case of Southwest Asia. *International Organization*, 42(2), 275–316.
<https://doi.org/10.1017/S0020818300032823>
- Waltz, K. N. (1988). The Origins of War in Neorealist Theory. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 615–628. <https://doi.org/10.2307/204817>
- Wang, Y. X., & Wang, N. (2021). Exploring Supply–Demand Patterns and Flow Determinants of Global LNG During 2000–2018. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 801(1), 012028. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/801/1/012028>

- Watkins, S. (2020, June 23). *The Real Reason Russia Joined OPEC+*. OilPrice.Com.
<https://oilprice.com/Energy/Energy-General/The-Real-Reason-Russia-Joined-OPEC.html>
- Watkins, S. (2022, March 7). *U.S. Sanctions Can't Keep China From Buying Russian Oil*. OilPrice.Com. <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/US-Sanctions-Cant-Keep-China-From-Buying-Russian-Oil.html>
- Way, L. (2009). *An Energy Superpower? Building the Case through an Examination of Canada's National Newspapers Coverage of Oil Sands* (SSRN Scholarly Paper ID 1451727). Social Science Research Network.
<https://papers.ssrn.com/abstract=1451727>
- Weiss, J. C. (2019, July). A World Safe for Autocracy? *Foreign Affairs*, 98(4).
<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-06-11/world-safe-autocracy>
- Wells, A. (2022). Russophobia: The Ukraine Conflict, the Skripal Affair. In A. Wells (Ed.), *The Importance of Forgiveness and the Futility of Revenge: Case Studies in Contemporary International Politics* (σσ. 55–64). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-87552-7_8
- Welsh, J., & Hester, A. (2009, March 12). *Superpower? Oil could make Stephen Harper a superhero*. Centre for International Governance Innovation.
<https://www.cigionline.org/articles/superpower-oil-could-make-stephen-harper-superhero>
- Wenzhao, T., & Shengwei, X. (2020). The US factor in post-cold war China–Russia relations. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00211-1>
- Werr, P. (2017, December 28). With new gas deals, Egypt closes in on energy hub goal. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-egypt-energy/with-new-gas-deals-egypt-closes-in-on-energy-hub-goal-idUSKBN1EM101>

- White, D. (2018). State capacity and regime resilience in Putin's Russia. *International Political Science Review*, 39(1), 130–143. <https://doi.org/10.1177/0192512117694481>
- Widdershoven, C. (2020, February 1). *Is Egypt's Energy Hub Dream Falling Apart?* OilPrice.Com. <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Is-Egypt's-Energy-Hub-Dream-Falling-Apart.html>
- Wiesner, C. (2013). From Safeguarding Peace in Europe to Financial Crisis: Old Questions and New Challenges of European Integration. In *The Meanings of Europe*. Routledge.
- Wigen, E. (2012). Pipe Dreams or Dream Pipe? Turkey's Hopes of Becoming an Energy Hub. *The Middle East Journal*, 66(4), 598–612. <https://doi.org/10.3751/66.4.12>
- Williams, M. C. (2004). Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics. *International Organization*, 58(4), 633–665. JSTOR.
- Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 110–124. <https://doi.org/10.1177/0002716207312618>
- Winrow, G. (2011). Turkey: An Emerging Energy Transit State and Possible Energy Hub. *The International Spectator*, 46(3), 79–91. <https://doi.org/10.1080/03932729.2011.601118>
- Winrow, G. (2017). Turkey and Russia: The Importance of Energy Ties. *Insight Turkey*, 19(1), 17–32.
- Winzer, C. (2012). Conceptualizing energy security. *Energy Policy*, 46, 36–48. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.02.067>
- Wirl, F. (2009). OPEC as a political and economical entity. *European Journal of Political Economy*, 25(4), 399–408. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2009.05.003>
- Wishnick, E. (2017). In search of the 'Other' in Asia: Russia–China relations revisited. *The Pacific Review*, 30(1), 114–132. <https://doi.org/10.1080/09512748.2016.1201129>

- Wohlforth, W. C. (2008). Realism. *The Oxford Handbook of International Relations*.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199219322.003.0007>
- Wohlforth, W. C. (2016). 2. Realism and foreign policy. In W. C. Wohlforth, *Foreign Policy*.
Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198708902.003.0002>
- Wojcieszak, Ł. (2017). Nord Stream 2 Pipeline. Role of German-Russian Energy Cooperation
for Poland. *American Journal of Sociological Research*, 7(3), 85–89.
- Woody, C. (2018, December 6). *India is beefing up its navy to counter China's increasingly
powerful fleet*. Business Insider. [https://www.businessinsider.com/india-is-beefing-
up-its-navy-to-counter-chinas-powerful-fleet-2018-12](https://www.businessinsider.com/india-is-beefing-up-its-navy-to-counter-chinas-powerful-fleet-2018-12)
- Yang, Z., & Zou, C. (2019). “Exploring petroleum inside source kitchen”: Connotation and
prospects of source rock oil and gas. *Petroleum Exploration and Development*, 46(1),
181–193. [https://doi.org/10.1016/S1876-3804\(19\)30018-7](https://doi.org/10.1016/S1876-3804(19)30018-7)
- Yergin, D. (2011). *The quest: Energy, security and the remaking of the modern world*. Penguin
Press.
- Yilmaz, S., & Daksueva, O. (2019). The energy nexus in China–Russia strategic partnership.
International Relations of the Asia-Pacific, 19(1), 63–88.
<https://doi.org/10.1093/irap/lcx003>
- Yilmaz-Bozkus, R. (2019). Analysis of Turkey’s role as a possible energy hub. *GeoJournal*,
84(5), 1353–1364. <https://doi.org/10.1007/s10708-018-9928-6>
- Young, A. R. (2015). The European Union as a global regulator? Context and comparison.
Journal of European Public Policy, 22(9), 1233–1252.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1046902>
- Yu, Z., Xiao, Y., & Li, J. (2021). How does geopolitical uncertainty affect Chinese overseas
investment in the energy sector? Evidence from the South China Sea Dispute. *Energy
Economics*, 100, 105361. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105361>

- Zajączkowska, M. (2018). The Energy Union and European Union energy security. *Ekonomia i Prawo*, 17(3), 319–328. <https://doi.org/10.12775/EiP.2018.023>
- Zakheim, D. S., & Cohen, E. A. (2017). THE CASE FOR HARD POWER. *Naval War College Review*, 70(4), 125–133.
- Zhao, S. (2008). China's Global Search for Energy Security: Cooperation and competition in Asia-Pacific. *Journal of Contemporary China*, 17(55), 207–227.
<https://doi.org/10.1080/10670560701809460>
- Zheng, S. (2017). The overseas oil and gas deals Chinese energy giant struck on quiet. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2121155/cefc-china-energy-oil-and-gas-deals-it-quietly-snapped>
- Zimmermann, H. (2007). Realist Power Europe? The EU in the Negotiations about China's and Russia's WTO Accession. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 45(4), 813–832. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2007.00749.x>
- Zong, H., Cao, Y., & Liu, Z. (2018). Energy security in Group of Seven (G7): A quantitative approach for renewable energy policy. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 13(3), 173–175. <https://doi.org/10.1080/15567249.2017.1422053>
- Zoupaniotis, A. (2018, September 30). Anastasiades and Government officials present Cyprus' advantages as investment destination at Capital Link Forum. *Greek News*.
<https://www.greeknewsonline.com/anastasiades-and-government-officials-present-cyprus-advantages-as-investment-destination-at-capital-link-forum/>
- Γκόφας, Α., & Τζιφάκης, Ν. (2017). *Θεωρητικές προβολές στη διεθνή πολιτική: Η σινο-αμερικανική πρόκληση*. Πεδίο.
- Μπαλάφας, Β. (2014). *Ο αγωγός Burgas - Αλεξανδρούπολη στη Διεθνή Πολιτική: Μια συστηματική, πολυεπίπεδη ανάλυση της Ελληνικής Πολιτικής της περιόδου 2006-2009*. <http://195.251.38.253:8080/xmlui/handle/123456789/2209>

- Σιούσουρας, Π., Χρυσοχού, Γ., & Χονδρογιάννη, Δ. (2017). Γεωγραφία της ενέργειας, Διεθνές Δίκαιο και θαλάσσια ασφάλεια—Η περίπτωση του ζωτικού χώρου της Κίνας στη Νότια Σινική Θάλασσα. *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 46, 142–167.
- Σκλιάς, Π., Ρουκανάς, Σ., & Μαρής, Γ. (2012). Η πολιτική των διεθνών και ευρωπαϊκών οικονομικών σχέσεων. Εκδόσεις Παπαζήση.